

SZENÁJI

ÉS

A PERZSA VALLÁSOS KÖLTÉSZET.

KÉGL SÁNDORTÓL.

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1904.

Szenâji és a perzsa vallásos költészet.

(Olvastatott a M. Tud. Akadémia I. osztályának 1902. április 7-én tartott ülésén.)

BEVEZETÉS.

Talán egy nép költészetében sem játszik oly nagy szerepet a vallás, mint a perzsákéban. Nem tekintve az egészen a hit szolgálatában álló zend és pehlevi nyelvekkel élő párszi irodalmat, csaknem valamennyi mohammedánkori nagy költő, kezdve a halhatatlan Firdauszival, kire kimutathatóan nagy hatást gyakoroltak az ind védánta és az új platoi bölesészeti rendszeren alapuló pantheista tanok,* le a XIX-ik század verselőig, minden nevesebb perzsa költő többé-kevésbé a mystikus iránynak hódolt.

Az árjakat jellemző mély vallásos érzés és a nép minden rétegét átható ind és buddhista befolyás, mint a hamu alatt rejtőző parázs maradt meg a karddal propagált iszlám rideg alakoskodó szertartásainak leple alatt.

Mohammed hitének merő külsőségekhez ragaszkodó formalismusa nem tudta kielégíteni a perzsák vallásos érzelmekre oly fogékony kedélyét. A belső embert nem alakította át az iszlám; jóllehet az az iráni népjellemre rombolva hatott s az igazságot imádó népből hazug képmutatót csinált, igazat kell adnunk ezért Lehmannak, Zoroaszter legújabb dán biographusának, hogy egy népnek sem tett annyi kárt a mohammedanizmus, mint éppen a perzsának.**)

*) *Ethé: Neupersische Litteratur (Grundriss der iranischen Philologie, Strassburg 1896.)*, II. 273. l.

***) På intet folk har Islam gjort større skade end på Perserne; ti få har som de haft deres religion behov for at bevare deres karakter. *Zarathustra* (Kopenhága 1899.), 41. l.

Tárt karokkal fogadták ez okból az orthodox iszlám talaján Goldziher¹⁾ szerint főleg a keresztény szerzetes-élet aszketismusának példájára felvirágozott rajongó, mindent istenítő hitelveket, melyekhez később sokféle idegen tan járult.

Lényeges különbség van, úgymond Ethé, az arab és az iráni szufizmus között, mert míg az előbbi legalább első phasisában fejlődésének hű maradt az iszlámhoz, addig a másik, a perzsa már kezdetben eretnek színben mutatta magát.

Igen jól jegyzi meg ezért Hafizról írt monographiája előszavában Rasmussen,²⁾ hogy a perzsa szufizmus főleg abban tér el az arabtól, hogy jobban a szélsőségig megy. Alapelve egy végtelen rajongó szerelem. Isten az egyedül igazán létező, kivüle minden más csak látszat az ő lényegének visszatükröződése,³⁾ avagy kifolyása.

Eleinte túlságos nyomatókat helyeztek egyes kutatók a buddhista befolyásra s szinte ind szektának szerették volna feltüntetni a szufizmust. Mások az ind védánta bölcseletben keresték a rejtély kulcsát.

A sokfélekép magyarázott nirvánát a fené-val hozták kapcsolatba, nem véve tekintetbe, hogy a nirvána egészen más fogalom, mert a teljes megsemmisülés és nem az isteni lényvel való egybeolvadás jelzésére szolgál.

Hogy mennyit köszön a fejlődöttebb stadiumában lévő szufizmus az ind védánta és a buddhizmusnak, az még nincs kellő világításba helyezve.

Annyi azonban valószínű, hogy közelebb áll a hindu védánta, mint Gautama atheista tanához. Ide látszik mutatni az a körülmény, hogy az ind philosophiai irodalom és a szufizmus terminológiája olykor szószerint megegyeznek egymással. Így például a remek szanszkrit vallásos költemény, a Bhagavadgita, egy helyen

¹⁾ Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes, XIII. 35. l.

²⁾ Sufismen i Persien er langt mere yderliggæende end den arabiske Sufisme der omtales oven for Den grundprincip er en mystisk uendelig kærlighed. *Studier over Hafiz* (Kopenhága 1892.), 10. l.

³⁾ V. ö. Mahmüd Sebiszteri:

Edem âineh hesztî hesztî mutlak

Kiz û pejdâszt 'aksz-i tâbis-i hakîk

Gulsen i Râz ed. Whinfield (London 1880.), 9. l.

földterülethez hasonlítja az emberi testet. «Ezt a testet Oh Kunti fia! Földterületnek hívják. A ki ezt ösmeri, azt földismerőnek nevezik az ehhez értők.»¹⁾ Hasonló költői képpel él nem egy helyen a nagy szufi-költő Ferid-ed-Din 'Attâr. Itt-ott a lélekvándorlásnak is akadni nyomára a szufi-költészetben. A hívő útja a legfőbb lényhez oda-vissza a «deverân-i vudsûd», mely a legalacsonyabbtól, az ásványtól a teremtés koronájáig, az emberig emelkedik.²⁾

Nem képmása-e a lélekvándorlásnak? Legalább alapeszméje kétségkívül ind eredetre vall, ha az új platoi iskola külső mezében jelenik is meg. A nagy német indianista Weber, az ó-ind irodalomról írt művében megemlíti az anyagelvi atheista Szánkhja bölcseleti iskola által a szufizmus fejlődésére gyakorolt nagy hatást.

A Szánkhja philosophiai rendszer, úgymond, mely a Kr. u. első században érte el a virágkorát, félreismerhetetlenül nagy befolyással volt Kis-Ázsiában a gnosticizmusra. Ezen az úton s később közvetlenül is jelentékenyen befolyásolta a szufi-tanok fejlődését és gyarapodását.³⁾ Garbe, kinek a Szánkhja-bölcselet legalaposabb ismertetését köszönjük, ezen ind-görög bölcseleti érintkezés lehetősége mellett tör lándzsát. Ebben szerinte Perzsia lett volna a közvetítő.⁴⁾

Újabbán az új platoi bölcseleti iskola tanításából származtatják a szufi-dogmákat. Igen szépen kimutatja ezt Reynold Nicholson, a legelső nagy szufi-költő, Dselâl-ed-Din Rumi válogatott verseinek kiadása elé írt kitünő bevezetésében, hol Plotinus és a szufik bölcseleti terminológiája közt von párhuzamot. Való-

¹⁾ Idam çarirañ Kaunteya ksetram ity 'abhidhîyate
Etad yo vetî tanû prâhub ksetrajñam iti tadvidah

Bhagavad Gîtâ ed. Thomson (London 1855.), 67. l.

²⁾ V. ö. Nicholson *Selected poems from the divânî, Shamsî Tabriz* (Cambridge 1898.) 46—9. l.

³⁾ The influence it exercised upon the development of Gnosticism in Asia Minor being unmistakable, while further both through this channel and afterwards directly also, it had an important influence upon the growth of the Sufi philosophy. *The history of Indian Literature* (London 1882.), 229. l.

⁴⁾ Die historische Möglichkeit eines indischen, durch Persien vermittelten Einfluss auf die griechische Gedankenwelt und damit der Übertragung der oben erwähnten Ideen aus Indien ist unbedingt zuzugeben. *Die Sâñkhya Philosophie* (Lipses 1894.), 89. l.

ban meglepő a hasonlóság a görög bölesészeti szekta és a szufik műszavai között.¹⁾

Az új platoi iskolával azonosítja még a szufizmust Gibb imént megjelent török irodalomtörténetében. Három okra alapítja ezt az állítását. Első a két rendszernek, az uralkodó két vallás kölcsönözte színezetét leszámítva, azonos tartalma (the practical identity of the two systems). Második az, hogy Syriában, Jamblichus hazájában tűnt fel először, hol a neoplatonista-tanok igen el voltak terjedve.

Harmadik bizonyító ok végül Gibb szerint az, hogy a mohammedán-bölesészet is az Aristotelesnek, az új platoi iskolához tartozó magyarázóinak nyomain indult fejlődésnek.²⁾ Teljes bizonyosságot nehéz ebben a kérdésben elérni, mert az új platoi iskola is telítve van az ind tanok sajátosságos keverékével, melyek különböző, többé-kevésbé tiszta esaternákon oda eljutottak. Hogy mi a szufizmusban a közvetlenül ind forrásból, s mi a görög közvetítéssel átvett dolog, ahhoz csak Plotinus és követői iratainak a szufi-könyvekkel való pontos egybevetése adhatja meg a rejtély nyitját.

SZENÁJI ELŐTTI PERZSA VALLÁSOS KÖLTŐK.

A híres szufi szent Bajazid (meghalt 875 Kr. u.) volt az első perzsa, ki a pantheismus tanait verseiben kifejezésre juttatta. Költeményeiben a nagy sejknek, kit egy másik szufi-nagyság, Dsoneid, a sejkhek Gábor arkangyalának nevezett el³⁾ (Dsoneid guft Bajazid der mijan-i ma esün Dsabrul eszt der mijan-i meláik), már csaknem egészen a perzsa mystikusok képletes nyelvét látja az olvasó.

«Ha el akarod érni kívánságodat, úgymond egyik versében, tégy le két vágyról. Egyik vágy a világé, a másik maga az óhajtásé. Halld meg a bisztámi öreg (t. i. Bajazid) jó példázását. Mondj le a csalétek-magról, hogy megszabadulj a hálóból.»⁴⁾

¹⁾ *Selected poems* (Cambridge 1898.), XXX. l.

²⁾ *A history of Ottoman poetry* (London 1900.), 54. l.

³⁾ *Attār Tezkiret-ül Aulija* (Lahore 1891.), 86. l.

⁴⁾ Kh'áhi kih reszi bekám ber dár dâ kám
Jek kám zi dunjá ve diger kám zi kám
Nikâ meszel sinev zi pir-i Bisztám
Zi dâneh teme' bibur kih reszi ez dânu

Rijâs ul 'arifin (Teherân 1305.), 28. l.

Kétszáz évvel a mystikusok fejedelmének, Bajazid Bisztáminak a halála után, kinek a verseinek a hitelességéhez sok kétség fér, született Abulhaszan Kharakani (meghalt 1033.), a jeles vallásos költő.

Kharakani költeményeiben nehéz a földi szerelmet a mennyieitől külön választani, ő már úgy ír, mint a nagy lyrikus Háfiz, kinek sok versét kétféleképp is lehet magyarázni. Egy helyen így szól saját szemeihez: «Az a jó barát, a kinek látásával a szem ékeskedik. Őt nem látva, nem hagy fel a sirással a szem. Nekünk az ő szemlélhetése végett kell a szem. Ha nem nézheti a jó barátot, mi haszna akkor a szemnek?»¹⁾

Az isteni végzésben való megnyugvás netovábbját nyújtja fia halálára írt négysoros versében. «Isten mentsen attól, hogy én a te végzésed miatt jajszóra fakadjak. A te parancsoddal ellenkezek. Bár lenne nekem száz más ilyen kedves gyermekem. Hogy egy napon így áldozatul hozhatnám őket érted.»²⁾

Nincs, a ki tudná a mindenség titkait. Az örökkévalóság titkait sem te nem tudod, sem én. Ezt a rejtvény-betűt sem te nem olvasod, sem én. A függöny mögött van csak szó az én és a te-ről. Ha a lepel le hull, sem én, sem te meg nem maradunk.»³⁾

Kharakani kortársa volt Abü-Sz'eid (meghalt 1049),⁴⁾ az oly

¹⁾ An dúszt kih dideneš biarâjed esesim
Bi dideneš ez girje nojâszâjed esesim.
Mârâ ez herâ-ji dideneš bâjed esesim
Ger dúszt nobîned becsih kâr âjed esesim.

Riža Kulî Khan Rijâz ul 'arifin (Teherân 1305.), 29. l.

²⁾ Hâsâ kih men ez hukm i tú ešghân kunemi
Bâkhod nefeszî khilâf-i fermân kunemi
Šzed kurret 'ein digerem bâjiszi
Tâ rûz esenîn behr-i tú kurbân kunemi.

U. o. 29. l.

³⁾ Eszrâr i ezel râ neh tú dâni neh men
În herf mu'emmâ nelitû kh'ânî u neb men
Heszt ez pesz-i perdeh guftugu-ji men u tú
Csân perdeh bijufted neh tú mâni u neh men.

U. o. 29. l.

⁴⁾ *Ethé: Die Rubâ'is des Abû Sa'id bin Abul-khair* (München 1875.),
*Die mystische didaktische und lyrische Poesie und das spätere Schriftthum
der Perser* (Hamburg 1888.), 7—10. l. *Neupersische Litt. Grundr. d. Iran.
Phil.* (Strassburg 1896.), II. 273—5. l.

gazdag perzsa vallásos irodalom első, igazán nagy költői tehetsége. Ő volt az első, ki egészen a pantheismus megénekelésére adta magát. Abú-Sz'eid, a perzsák kedvenc versnemének, a négysoros versnek egyik legjelesebb művelője. Jóllehet, már a perzsa költészet Homérje, Rúdegi szép négysoros verseket hagyott hátra, de azért ő volt az első költő Iránban, ki minden költői termékét ebben a metrumban írta.

Valószínűleg Abú-Sz'eid példájára írta 'Omer-Khejjám, a híres csillagász-költő halhatatlan négysorosait, melyek annyi fordítóra találtak Európában.

Abú-Sz'eid gyönyörű költeményeiben találjuk először, mondja Ethé,¹⁾ a perzsa vallásos irányú költők képletes hasonlatokkal kéljelő irmodorát. A földi szerelem tükrében látja az isteni lény-nyelű egyesülés után sovárgó, rajongó szerelmet. A szép, kedves, a mosusz hajfűrtű, holdarezü bálvány jelképezi az istenséget.

Az epedő szerelmes az istenséggel egybeolvadásra vágó emberi lélek. Háfiz és a többi vallásos lyrikus mind Abú-Sz'eid nyomán haladnak.

Igaz, hogy már Bajazid és Kharakani is az allegorikus irányt művelték, de Abú-Sz'eid lett első mestere ennek a költői képekkel ékes stílusnak. Abú-Sz'eid nem oly orthodox, mint az első arab mystikusok. Az ő szemében csak akadály az iszlám ritusa. Maga mondja egyik versében: «Míg romba nem dől a Medressze és a mecsot, Nem jutnak addig zöldágra az istenes emberek. Mig nem lesz hasonló a hithez a hitetlenség s az eretnység nem megy hitszámba, Nem leszen addig egyetlen hívő sem igazi muszalmán.»²⁾

Bűnösségét tüntetőleg emlegeti, akár csak 'Omer-Khejjám s nem tart számot arra, hogy őt a jó moszlimok közé sorozzák. «Nincs nyoma sem arezomon a moszlimségnek, így fejezi ki magát egy négysorosában, még a frengik kuttyája is különb én nálam. Olyan gyalázatos sötét képű vagyok én, hogy a pokol is átallana engem befogadni.»³⁾

Abú-Sz'eiddel egy időben élt Kubi Sirazi (meghalt 1050), ki

¹⁾ *Die mystische, didaktische und lyrische Poesie der Perser* (Hamburg 1888.), S. 1.

²⁾ *Ethé: Die Rubá'is des Abu Sa'íd* (München 1875.), 157. l. X. sz.

³⁾ *Ethé: Rubá'is des Abu Sa'íd* (München 1875.), 166. l. XXVII. sz.

hymnuszszerű dalaiban az isteni egység tanáról zeng éneket. A Tarikh-i Guzideh szerzője szerint bizonyos Abdullab Khefif Sirázi nevű sejknek volt a tanítványa. Nevét, mely perzsául a. m. hegyi, onnét nyerte, hogy megtérése után egy hegyre vonult vissza remetének.

Megtérésének az oka szerencsétlen szerelme volt. Riza Kuli Khán szerint ugyanis halálosan beleszeretett a padisah leányába. Szerelmi bánatában, miután belátta, hogy nem nyerheti el imádoztjának kezét, egy a városon kívül fekvő hegyen a vezeklésnek és a jámbor életnek szentelte magát. Idővel olyan nagy hírre tett szert Kubi, hogy a fejedelem maga kereste őt fel és maga ajánlotta fel neki leányának kezét, de a szentéletre szokott és annak édes-ségét megizlelő költő, elébe téve a földi szerelemnek a mennyeit, visszautasította a magasrangú arát (ez kebul ábá numúd).

Érdekes, hogy később mégis hozzácsatlakozott, a világi gyönyörökről lemondva, egykori ideáljára, a királyleány és együtt remetéskedett vele a hegyen.¹⁾ Igazi pantheista szellemben így szól Kubi egyik versében: «Olyan tenger az isteni lélek, hogy az egész világ bele van merülve. Elég esodának, tudom én azt, ha a test annak a tengernek a habja. Ő a külseje és a belseje a világ összes parányainak. Nincs olyan tárgy, melynek nem ő lenne a forrása.»²⁾

A növényvilágból veszi hasonlatát egy másikban: «Nem érezte az az Úr kertjéből az isteni egység illatát. Ha a beavatott szemében nem egyforma a tövis és a rózsza.»³⁾

Ha százezer szép kedves, mondja egy helyen, mutatja is arcját. Úgy tekints rajjok, hogy csak egy az a szívabló. Olvasd

¹⁾ Ve desebeh-i mehobbet i 'an 'ásik ezádik mahbúb-i
Szári kh'odrâ bedsâneh i kh'od kesid gújend
Kih hor dû der 'an kuh be'ibâdet mesghül bûdend.
Rijâz ul 'arifin 128. l.

²⁾ Rûh bahriszt kih 'alem hemeh gharķend dorû
Besz 'edseb dânem eger dsiszm kef-i derjâ iszt
Zâhir u bâtin zorrât i dsihân 'aszt hemeh.
Niszt esjâ eger 'â 'ein i homeh esjâ niszt.
U. o. 128. l.

³⁾ Bû-ji taûhid zi bûsztân i khodâ nesoni deh eszt.
Khâr u gul dor nezer i 'arif eger jekazân niszt.
Rijâz ul 'arifin 128. l.

meg bár százszor az egyet, Egy marad az, azért jöllehet, számtalan lesz a megolvasás száma.¹⁾

Nem tartozik a szorosán vett vallásos írók közé a nagy arab perzsa tudós Ibn-Sziná, a nyugotiak Avicennája, ki arab nyelvű munkái mellett anyanyelvén perzsául is írt nem egy könyvet.²⁾ Hazájának tudományos irodalmában előkelő helyet foglal el a *Dánisnámeh-i 'Allai*, mely a philosophiának terjedelmes encyclopaediáját nyújtja. Gyakorlati életbölesességgel teli perzsa költeményei a nagy tudósnak a józan ész magasztalását tartalmazzák s olykor a nagy positivistára, *'Omer-Khejjámra* emlékeztetnek.³⁾ Megemlítésre méltó, hogy Ibn-Sziná a már előbb említett rajongó vallásos költővel, *Abū-Sz'eid*dal levelezésben állott. *Behá-ed-Din* a Keskul-ban *Abū-Sz'eid* egyik levelét közli Ibn-Szinához és a nagy tudósnak arra adott válaszát.⁴⁾

Ethé szerint *Ibn-Sziná*nak egy *Abū-Sz'eid*hez intézett levele hozta volna közelebbi viszonyba a két ellentétes gondolkozású nagy szellemet. Egyik verse *Abū-Sz'eid*nek *Ibn-Sziná* egy versére adott költői felelet: «Mi isten kegyelméből elértük a szentek rangját (má im belutí i haḳḳ tevellâ kerdeh), így szól a kérdéses költeményben *Ibn-Sziná* nagy önérzetesen, túl vagyunk mi a jón és a rosszon. Ott, a hol a te kegyelmed működik, olyan ott a tett, mint a nem tett s meg nem tetté válik ott minden cselekedet.»

Abū-Sz'eid így kritizálja az önérzetes tudóst: «Oh te, ki jót nem tettél és rosszakat elkövettél (ej nik neh kerdeh ve bedihâ kerdeh). S aztán azt hiszed, hogy mindentől megszabadultál, Ne

¹⁾ Ger szedhezâr sâhîl-i ra'nâ numûd ruh
Biniger bervej dsumleh kih dilszitan jeki eszt
Jekirâ ger beşzodreh ber sumâri.
Jeki bâsed 'ededhâ bi sumâr eszt.

U. o. 128. l.

²⁾ *Darnesteter: Les origines de la poésie persane* (Paris 1887.), 62—7. l.

³⁾ Egy pessimista színezetű szép arab kaszideh-jét eredeti szövegben és francia prózai fordításban kiadta Carra de Vaux báró *La Kaşidah d'Avicenne sur l'Âme Journal Asiatique* Tome XIV. No. 1. 159. l. Egyéb arab költeményeiről szól *Brochermann: Geschichte der Arabischen Litteratur* (Weimar 1898.), I. 458. l.

⁴⁾ *Keskul* (Kairo 1305.), 291. l. *Tajiny Edinenija* 252—3. l. és *Zâinij i rjesci szarva Abu Szaida* ed. *Zsukovszkij* (Szent-Pétervár 1899.), 65—69. l.

támaszkodj te az isteni kegyelemre. Mert sohasem lesz nem tetté a tett s a mit tenni elmulasztottál, nem válik az megtetté.¹⁾

Egyik igen gyakran idézett versét *Ibn-Sziná*nak, az isteni természetnek emberi véges értelemmel való megérthetetlenségéről, Ethé *Abū-Sz'eid* négysorosai közé sorozta, holott már tartalmánál fogva inkább illik a nagy tudós ajkára.

«Bár sokat csatangolt ebben a pusztaságban a szívem, Egy hajszálnyi sem tud, jöllehet sok hajszálhasogatóást végzett. Ezer nap gyuladt ki a szivemből, de azért Nem talált utat egy parányának a tökéletességéhez sem.²⁾

*Abū Sz'eid*dal egyenrangú, igazán jeles költő volt *Anszári*, kit szülőhelyéről herati öregnek is neveznek (meghalt 1088).³⁾ A mély vallásos érzés kifogástalan költői formában nyilatkozik meg nála. Művei közül alig egy pár verse van Európában ismertetve és eredetiben kiadva⁴⁾ s ez az oka, hogy *Abū-Sz'eid*nél kevesebbire becsülik.

Félig rimes prózában, félig versben írt műveivel nagyban hozzájárult az oktató- és a szufi-költészet egybeolvasztásához, mely később kelet legelső moralista s didaktikus költészetének vetette meg az alapját.

Legismertebb szellemi termékei *Anszári* muzsájának a lendületes fohászok (munadsát), melyek könyomatú kiadásokban meglehetősen ismertek a mohammedán keleten. *Anszári* volt *Szenáji* úttörője. Vallástudományi munkáival az *Ilahi Námeh* a. m. az Isten könyve és a *Zâd ul 'arifin* a. m. a beavatottak útravalójával. — Rovid, velős modorban, minden felesleges czikornya, körülírás nélkül, érthetően tárgyalja a szufi-tanokat.

Rendíthetetlen híve *Anszári* a védánta-bölesészet *Brahma*-dogmájára emlékeztető, túlságig vitt pantheismusnak és saját mon-

¹⁾ *Ethé: Die Rubâ'is des Abū Sa'ûd* (München 1875.), 53. l. *Ibn Sziná* versét és *Abū Sz'eid*nek arra írt válaszkölteményét *Nicolas* és *Whinfield* *Omer Khejjám* kiadásukba felvették. *Zsukovszkij* Ethének adva igazat *Ibn Sziná*nak tulajdonítja a szerzőséget, *Musafferiyeş Scharnâk Sztafej usenikör Ilazma* (Szent-Pétervár 1897.), 359. l.

²⁾ *Die Rubâ'is des Abu Sa'ûd* (München 1875.), 155. l. VI. sz.

³⁾ *Anszári a herati öreg*, *Egyet. Phil. Közl.* (1900.) 103. l.

⁴⁾ *Zsukovszkij* 20 költeményét közli a *Zamjellâ Vorsoesnyja* (Szent-Pétervár 1895.), 79. l. eredetiben és orosz prózai fordításban.

dása szerint csak abban különbözik a martyrságot szenvedett *Manşúr Khalláds*-tól, ki az istenséggel egynek állította magát lenni, hogy nem mondja azt ki oly leplezetlenül. A mit *Manşúr* mondott, én is azt mondtam, ő kinyilvánította, én meg elrejtettem (ānesih *Manşúr* goft men goftem u āskārā kerđ men bini-huftem).

Nizāmi ul 'arūzi egy anekdotát közöl *Anszáriról*, mely szörnyen fanatikus bigótnak mutatja be a nagy sejkhet. Halálos gyűlöletet táplált volna ugyanis *Anszári* egy jeles orvos, *Edib Iszma'il* ellen. Haragját az keltette fel a szent férfinak, hogy a herati nép azt hitte *Edibről*, hogy az még a halottakat is fel tudja támasztani. Ezt a esodatevő hatalmat pedig magának akarta vindicalni sejkünk.*)

Lépten-nyomon a híres orvos ellen izgatott, áskálódott a «herati öreg». Gyűlöletében annyira ment, hogy a tudós orvos könyveit is elégette. Egyszer azonban halálos beteg lett *Anszári* és az orvosok nem tudtak rajta segíteni. Szorultságukban egy edényt küldtek vizelletével megtöltve *Edib Iszma'il*nak, ki azonnal küldött ellenségének egy hathatós gyógyszert, azzal az izenettel, hogy tudományt kell tanulni és nem más ember könyveit elégetni.

A pessimistikus vonás számos költeményének komor színezetet kölcsönöz: «Oh jaj, hogy tegnap jöttem e világra s még mit sem tettem. Nem lett kelendő ma az én árúczikkem. Holnap elmegyek én, mit sem tudva meg a titkokból. Sokkal jobb lett volna nekem ide se jönnöm.»**) Az önbálványozást, az önzést így ostorozza: «Hiba nagynak tartani önmagunkat. És önmagunkat választani ki az egész emberiségből. A szem bogarától kell azt eltanulni.

*) Now this fanatical dislike arose from religious motives, for the people of Herát believed that he could restore the dead to life, and this belief was injurious to his own pretensions. *Browne Chahár Maqala Journ. Asiat.* 1899. 835. 1.

**) Dā āmedem ve nejūmed ez men kārj
Imrūz zi men germ nesud bāzārj
Ferdā birevom bikhober ez eszrārj
Nā āmedem bih būdi ez in biszjārj

Rijāz ul 'arīfin 31. 1.

Mindenkit meglátni, csak saját magát nem.»¹⁾ Igazi szufi létére kevés súlyt fektet a külső szertartásokra. «A te részeged vagyok én s nem törődöm a borral és az üveggel. A te vadász-zsákmányod vagyok én és ment vagyok a háló és a esalétektől.

Te vagy az én ezédom, ha a mecesetbe és a bálvány-templomba járok. Ha nem az lenne, mi akkor nekem az a két hely?»²⁾

A vágyakról lemondva, lesz igazi ember a hívő. «Feltétel az, hogy mikor te a szenvedés útjának leszel az embere. A pornál alázatosabb légy. Emberré lesz mindenki, ki letesz a kívánságról. Dobb ki a murád a. m. kívánság ű-ját, hogy ember légy» (nehezen visszaadható szójáték az arab íráson alapszik, hol a perzsa *merd* ember szó csak egy közbeszúrt alif által különbözik a *murád* kívánság szótól).³⁾

Egyenlő könnyűséggel írt *Anszári* perzsául és arabul. Fontos a szufi-tanok fejlődésének tanulmányozására arab munkája, a *Kitáb manázil usz Szairin* a. m. az utazók állomásainak könyve, mely azonban még nincs kinyomatva.⁴⁾ Mint prózairó is kiváló érdemeket szerzett magának *Anszári*. Írt többek közt egy Kórán commentart és a keletiek kedvenc historiáját, *Juszuf és Zalikhát* egy perzsa prózaregényben dolgozta fel. Ez a regény, melynek teljes ezime: *Anisz ul muridin u szemsz-ul madsälisz*, még kiadatlan.

1) Eib eszt buzurg her kesiden kh'odrā
V'ez dsunleh-i khalk' her guziden kh'odrā.
Ez merdumek i dideh bibájed āmukht
Diden hemeh keszrā u nediden kh'odrā.

U. ott.

2) Meszt-i tú em ez bádeh u dsām ázād em.
Szeid-i tú em ez dāneh u dām ázād em.
Makszúd-i men ez Ka'beh u butkhāneh túji
Vor neh men ez in her dū maqām ázād em.

U. ott.

3) Sarf eszt kih esün merd-i reh-i derd sevi
Kfāki ter u nácsizter ez gerd sevi
Her kū zi murád kem seved merd seved.
Bifigen elif i murád tā merd sevi.

Rijāz ul 'arīfin 31. 1.

4) *Brockelmann: Geschichte der arabischen Litteratur* (Weimar 1898.), I. 433. 1.

Ékes rimes prózája a «Herati öregnek», úgymond *Zsukovszkij*, nagy népszerűségnek örvend Perzsiában és Közép-Ázsiában, hol a perzsa tudvalevőleg a latin nyelv szerepét játsza, sokan könyv nélkül tudják egyes szebb imaszzerű fohászait és a dervisekhez intézett jóra buzdító intelmeit. Nagy mestere volt ő a nyelvnek és kortársai közt alig van hozzá hasonlítható tehetség.*)

Az egyszerű, de szép könnyed perzsa prózairály jó példája az előbb idézett orosz orientalista által kiadott vallásos irányú meséje *Ansárinak* a «Hangyáról és a csalogányról», mely nem egyéb a Tücsök és a hangya ismeretes meséjének perzsa paraphrasi-sánál.**)

Vallásos irányú költő volt az *Ansárinál* egy időben elhunyt híres tudós utazó, *Naszir Khoszrev* (szül. 1004, megh. 1088), ő a perzsa irodalomnak egyik legérdekesebb, mondhatni *Faustszerű* egyénisége. Határtalan tudvágyánál fogva ide-oda csatangolt a különböző vallások és tudományok széles mezején. A lét emberi elmén felüli titkának kikutatását tűzte ki célul. Többször változtatta vallásos nézeteit. Eleinte buzgó Szunnita volt, később az Iszmáilita-szektához csatlakozott, de vélemény szabadságáról soha sem mondott le teljesen.

A mások tekintélyére alapított hitnek nem volt nála nagyobb ellensége, számtalan helyén divánjának maró gúnynyal ostorozza a *tahlid* követőit. Mint szabad önálló-gondolkodású ember, keveset törődött a vallás előírt ritusával. Még a mekkai zarándoklás sem imponál a nagy utazónak. «Az Igaz (t. i. Isten) imámja felé kell lelki arezodat fordítanod. Engedelmségből hódolva, miért fordulsz te testi arezoddal *Hidsáz* felé? (rú-ji dsán szü-ji imám-i *hakl* bájed gerdenet — *Gah-i tá'* et csikuni rú-ji dseszed szü-ji *Hidsáz*). Ha ez a te balvéleményed igaz lenne, nem menne akkor más, csak

*) Приведенныя «pjesznj» Abdallaha (t. i. Ansári) uszo dosztotacšno szvidjeteliasztvujut v 'njem volikago masztera szlova jedva li imjejusenago szjebja ravnago szredi szvorsztnikov. *Pjesznj Khoratszkiego Sztaresa. Zamjetli Vosztocnyja* (Szent-Pétervár 1895.), 108. l.

**) *Zapiszki* XI. köt. (Szent-Pétervár 1899.), *Szolovj i Muravj* 304. l. Ugyanaz a mese, mint azt *Zsukovszkij* megjegyzi, Dubeux-nak munkájában *La Perse (L'univers pittoresque, Paris 1841.)*, *Le rossignol et la fourmi* ezimel *Szádinak* van tulajdonítva: Parmi les divers arbustes qui ornaient un jardin frais et délicieux, un rossignol adopta un rosier stb. 448. l.

hidsazi ember a paradicsomba.» Igaz szufi soha sem volt *Naszir Khoszrev* s csak az iszmáilita-dogmák és az új platoi iskolától kölcsön vett eszméi mutatnak a szufizmussali rokonságra. Sok helyt az *Ikhván usz-Szafa* bölcsészeti rendszerét tükrözik vissza költeményei, ez azonban mind csak a közös forrás okozata. Szufiaszsinben tüntetik fel egyébként *Naszir Khoszrevet* szabadelvűsége, mely olykor tudományos kétely mezében lép föl nála.

Mert már első stadiumában fejlődésének volt valami eretnek-szerű hitetlenséggel kaczerkodás a szufi-nagyságok nyilatkozataiban. Hiszen még az atheismus vádját sem vették nagyon rossz néven az első szufi-szentek.

Dsuneid például egyszer így szólt: «senki sem érheti el az igazság fokát, míg csak ezer becsületes ember tanuságot nem tesz atheista eretnek voltáról.»*)

Valóságos polyhistor volt *Naszir Khoszrev*, ki joggal mondhatta magáról egy versében, hogy nem maradt olyan tudomány, melyből többet-kevesebbet hasznára ne fordított volna (nemand ez hiesgün dānis kik men z'an nekerdem isztifadet bis u kemter).

Ura volt kora összes nevezetesebb keleti nyelveinek, sőt állítólag görögül is tudott. Nagy jártassággal bírt a természettudományok terén, így csillagászati vonatkozásokkal lépten-nyomon találkozik az olvasó műveiben. Mint költő, a tanköltészet terén aratott magának babérokat. Oktató vallásos költeménye, a *Rasenā-ji Námeh* (a. m. *A fényesség könyve*) egyszerű, cziczoma nélküli nyelven örök igazságokat hirdet, sok helyt a gnomikus görög írókra emlékeztető modorban.

Naszir Khoszrev a perzsa irodalom első nagy moralistája, nála a didaktikus-elem a túlnyomó. A formával nem sokat törődött költőnk, ezért verseit bizonyos egyhanguság teszik európai olvasókra nézve kevésbé élvezhetőkké. *Pizzi* nem sokra becsüli *Naszir Khoszrevet*, mint költőt, az örökös ismételtetését a nagy igazságoknak, mely a tanköltészet gyakori hibáját veti neki a szemére.**)

*) Lá jablughu abadun dardsat-al hakikati hatta jashada fihí alfu sziddikín biannahu zindikun.

**) *Naszir Khoszrev* egy még kiadatlan művéről megemlékezve így szól: «Sappiamo del resto, che il libro non è libro di gran conto; e taceiamo anche delle qaside e delle elegie morali di Nasir, non solo perché, secondo noi, di nessun valore poetico (se cioè non fosse, dell'autore av-

Mások e sorok írójával együtt kitünő műnek tartják a *Rusená-ji Námehet* és nem egy gyöngyét a mystikus költészetnek találják fel *Naszir* divánjában.

Naszir Khoszev volt *Szená-ji*nak úttörője. A *Hadikat* szerzőjének fő érdeme, hogy *Naszir Khoszev* erkölcsanító irmodorát a szufi-tanokkal szerves egésszé tudta összeolvasztani.

Sokat köszönhet ezért *Szená-ji Naszir Khoszev*nek, ki megmutatta, hogy hogyan lehet költői mezt adni a magasztos vallás-erkölcsi elvekre.*)

*Naszir Khoszev*nek a később annyira felvirágozott moralista irodalomra gyakorolt befolyása kétségtelen. Örök érdeme marad, hogy ő volt az első perzsa író, ki igazi meggyőződés hangján hirdett józan erkölcsi elveket és izent hadat a hitéletben a tekintélynek. *Ethé*nek és *Schefer*nek sikerült eloszlatni azt a ködöt, mely *Naszir Khoszev* rejtélyos egyénisége körül képződött. Az az úgynevezett önéletírás, mely annak előtte egyedüli forrása volt a költőről szóló tudósításoknak, nem egyéb újabbkori koholmány nál.**)

Ethé szerint valószínűleg a hidsra tizedik századának második feléből származik. *Akbár*, a nagy keleti fejedelem idejében ugyanis szorgalmasan olvasták szabad szellemű megjegyzései és eretnek színezete miatt *Naszir Khoszev* költeménykötetét.

Erre mutat többek közt, hogy az akkoriban írt perzsa szótár, a *Perheng i Dsihángiri* szinte hemzseg a nagy utazó divánjából vett versidézetekről.

Könnyen meglehet, hogy akkoriban állította össze valamelyik

romo fatto menzione tra i lirici), ma anche perché vi troviam pur sempre dette e ridette le stesse cose mistiche. Una sua qasida poi che lo Schefer ha pubblicata nella introduzione al Libro dei viaggi, è pur misera cosa! *Storia della poesia persiana* (Turin 1894.), I. 214. l.

*) *Ethé*: *Nasir bin Khusran's Leben, Denken und Dichten* (Lejda 1884.), *Schefer*: *Sefer Naméh* (Paris 1881.), *Ethé*: *Die mytische, didaktische und das spätere Schriftthum der Perser* (Hamburg 1888.), *Pizzi*: *Storia della poesia persiana* (Turin 1894.), 2 köt. *Ethé*: *Neupersische Litteratur*, Grundriss d. Iran. Phil. (Strassburg 1896.), II. köt. 277. l.

***) *Ates Kodesh* (Bombay 1299.), 202. l. *Sefer Naméh Relation du Voyage du Nassiri Khosrau*. Publ. trad. par *Schefer* (Paris 1881.). Cet opuscule est rempli de détails fabuleux; il est cependant possible d'en tirer quelques renseignements utiles. *Introd.* VIII. l.

indiai perzsa író az autobiographiát, mely a kor izlésének megfelelően telides teli van hihetetlenül esodás clemekkel.

A szufi-szentek különben, mert ilyenfélének tartották akkor *Naszir Khoszev*et, minden időben esodatetteikről, természetfeletti tudásuk és hatalmukról voltak nevezetesek.

Elég egy tekintetet vetni a *Zsuhouszkij* által nem rég kiadott legrégibb ilyen két műbe, melyek a nagy szufi-proféta *Abá-Sz'aid*del foglalkoznak, hogy egész özönét lássuk a természetfeletti tudás és hatalom tanujeleinek.¹⁾

Ellenfele volt *Naszir Khoszev*nek a jeles sí'ita vallásos költő, *Abü-Iszhák Kiszá'i* (szül. 953). Ifjú korában az élet gyönyöreinek élő udvari költő volt, ki a nagyok szolgálai magasztalására fecsérelte el nagy költői tehetségét.²⁾

Később öreg korában erőt vett rajta a vallásos rajongás.

Túlbugzó sí'ita lett, ki Alit az istenség incarnationjaként üdvözölte nem egy költeményében. Költői nevét *Kiszá'i* a. m. köpenyest némelyek szerint onnét nyerte, hogy megtérése után szégyenében mások előtt mindig köpenyével takarta el az arezát. Mások meg úgy magyarázzák, hogy azért hívták így, mert magára vette az aszkétaság palástját.

Fennmaradt dalait mély érzelem és komor borús pessimista világnézet jellemzik. Versei közül néhányon meglátszik, hogy azok a költő igazi érzéséből fakadtak s nem mesterkelt verselmények. Igen szomorú, sok szenvedéssel lehetett tele³⁾ *Kiszá'i* élete. «A világra jöttem azért, hogy mit mondjak, mit tegyek? Énekeljek-e dalt, mulassak-e, élvezzem-e a pénzt és a vagyont? Teherhordó barom módjára éltem egész életemet a világon, mert fiam rab-

¹⁾ *Ibn Szína* a világi bölcsesség képviselője a *Hobit u sahhenön i Sejh Ebü Sz'aid* írója szerint sok észszel töl nem fogható eselokodotón esodalkozik a nagy szentnek *Zsuzj i rjcsi sztara Abu Szaido mejhkenj-sztago* (Szent-Pétervár 1899.), 69. l. *Tajny Edinenija sz Bogom v podcigahk sztara Abu Szaida* (Szent-Pétervár 1899.).

²⁾ *Ethé*: *Neupersische Litteratur*, Grundr. d. Iran. Phil. (Strassburg 1896.) II. 283. l. *Pizzi*: *Storia della poesia persiana* (Turin 1894.), I. 74. l.

³⁾ Ma que' pensieri suoi, o delicatio o foschi e enpi, si trovano in quei versi di lui che sembrano non essere stati fatti perché il poeta avesse voluto farli, ma che gli siano sgorgati limpidi e spontanei dall' animo in un momento felice. *Pizzi*: *Storia della poesia persiana* I. 75. l.

szolgája s feleségem foglyává lettem (szutúr-vár bedunja guzástem hemeh 'umr — kih berdeh gesteh i ferzendem u eszir-i 'ejál).¹⁾»

Riza Kulí Khán perzsául írt nagy irodalomtörténeti művében először bizonyította be, hogy *Kiszá'i Naszír Khoszev* kortársai közé tartozott és a jeles utazóval költői levelekben polemizált.²⁾

Az ismailita alapdogma ellen fordul, úgy látszik, *Naszír Khoszev*hez intézett bölcsészeti kérdéseket fejtegető költeményében *Kiszá'i*, mely vers egész terjedelmében közölve van *Riza Kulí Khán* könyvében.

Az ismailiták, vagy más néven batin-ik ugyanis azt tanították, hogy Isten nem közvetlenül hozta létre a világot, hanem először önmagából megteremtette a «Világészt». Ez a Világész a mindenség igazi alkotója, melyet ez okból, mint legfőbb istenséget tisztelnek az ismailiták.

A Világész, mely a férfias elemet képviseli, hozta aztán létre a női elemet, a Világlelket.

Ezen az Istenségből emanáló dualismuson alapszik a batinik hite. «A lélek és a bölcsesség» (t. i. a Világész és a Világlelek), ezen a két égbolton mozognak-e? Vagy mind a ketten ebbe a porgolyóba vannak-e elrejtve?

Miért nem tud beszélni s miért nem élőlény a világ? Ha meg van ebben a világban mind a kettő: a lélek és az ész?

Ha pedig nincsenek a világban s most távol vannak. Ha láthatatlanok, akkor most a mi testünkben vannak jelen. És a mikor aztán ebből a testalkatból kiválnak. Valamik-e akkor azok (t. i. a lélek és az elme), vagy semmik s tüneményként mulnak-e el? Ha a testen kívül magokban semmik. Akkor ma is hasonlóképp semmiségek ők, ismeretlen s ügyefogyott nyomorékok³⁾ stb.

¹⁾ *Ehd: Die Lieder des Kiszá'i* (München 1874.), 135. l.

²⁾ *Medma' el faszehá* I. 482. l.

³⁾ Dsán u khired revendeher ber in eserkh i ekhzerend
Já her dū ān nihufteh der in gū'i eghberend
'Alem esirā niszt szukhongū'i ū dsánver
Ger dsán u 'akl her dū bedin 'alem enderend
Ver der dsihān nejend ala-l-hál ghā'ibend
Ver ghā'ibend der ten-i mā esunkih házirend

Nem tekintve a bölcsészeti kérdésekben eltérő nézeteiktől, valószínűleg azért táplált ellenséges érzelmeket *Kiszá'i Naszír Khoszev* iránt, hogy ez utóbbi *Alit* a három megelőző khalifával egy vonalba helyezte, a mi vérg sértette az *Alit* istenítő túlbuzgó sí'itát.

Még *Szenáji* fellépése előtti időbe esik egy fiatal költőnek, *Serifnek* tankölteménye, a *Ráhet-ul inszán* (a. m. *Az ember nyugalma*), azaz az emberi kedély megnyugtatója, mely rövid velős modorban erkölcsoktatásokat szed versbe. Nyelvéből ítélve, mert szerzőjéről nevénél egyebet nem tudunk, *Schefer* és *Ethé* kevéssel a *Firdauszi* és *'Unszuri* után következő korszakban írott műnek tartják.*)

Mint csaknem minden más perzsa morális tanítókönyv, a híres perzsa király, *Nuszirvānnak* tulajdonított axiomák és bölcs tanácsokra vezeti vissza erkölcsi elveit. Kilenczvennyolcz rövidre szabott versikében tárja gyakorlati erkölestánát az olvasó elé. Maga mondja el prózában írt előbeszédében, hogy kevés szóval sok eszmét ad: «kevés a beszéde és sok az értelme könyvének» (*goftāres endek m'ānies ferāvān*). Minden egyes verses tanácsának külön czime van. Így például «addig kell nyújtózkodni, a meddig a takaró ér» (*pāji be-endāzeh i gilim kesid*), mások bajain végy példát (ez belá'ji keszān 'ibret girid) stb.**)

A nagy perzsa éposz-íróra, *Firdauszira* emlékeztet, hogy a világlátott «földmives» (*dihkán*) ajkaira adja a keretül szolgáló monda elbeszélését. «Így emlékezett meg arról a világlátott földmives (*dsihān āideh dihkān cšenin kerd jād*), hogy mikor Khoszev fejére tette a királyi koronát. Dicsőséges győzelmi ünnepet űlt. A gonosz Arimántól megszabadította a világot. Mindenkinck

Vāngoh kizin mizāds muhejjā dsudā sevend
Csizend jā neh esiz u 'erg vár biguzerend.
Ger esiz nisztend birūn ez mizāds i ten
Imrūz nūz lā-sej u medshūl u abterend.

Molona'el faszehá I. 483. l.

*) Le style du Rahat oul-insan est plus archaïque que celui des écrivains de la période des Ghaznévides. *Schefer: Chrestomathie persane* (Páris 1883.), I. 206. l.

***) Eredeti szövegét a *Ráhet ul inszán*-nak kiadta *Schefer: Chrestomathie persane* (Páris 1883.), I. 206–232. l. Olaszra fordította több darabját *Pizzi: Storia della poesia persiana* (Turin 1894.), II. köt. 348–51. l.

igazságot szolgáltatott. Megszüntetett minden igazságtalanságot. Az ő tetszése szerint s szive kívánsága szerint járt az égen a hold és a Mercur-esillag.»

Egy pompás koronát csináltatott *Nusirván*, mely «fényesebb volt a Jupiter-esillagnál». Mindenki még saját lelke árán is vevője lett volna, olyan remek mű volt az. Olyan volt, mint az égen ragyogó nap, a mesterség és lelki jelentősége egyformán díszítették azt a királyi diadémet.

Huszonhárom ága volt annak a remek ékszernek. Erre a koronára íratott föl egy jó tanácsot adó könyvet az igazságos uralkodó. Minden szava megért ezer lelket.*)

Első tanácsa, hogy ismerd meg tenmagadat.**) Vallásos érzelmeknek kevés tért ad s a gyakorlati erkölestanítást tűzi ki célul. Rövidre fogja tollát szerzője, mert minden egyes tanácsa egy-egy nyolczsoros mesznevebe van nála foglalva.

Költői értéke a művecskének semmi sincs, legfőlebb cziczómátlan világos írálya érdemel elismerést.

SZENÁJI ÉS KORTÁRSAI.

Szenáji fellépése a perzsa irodalom aranykorára következő századba esik. A legremekőbb költői alkotások egy *Firdauszi*, *Abú-Sz'aid*, *Ansári* halhatatlan műveiben a perzsa költői nyelv elérte a tökély legmagasabb fokát.

Az új platonai bölcsezet és az *Upanisádok* magasztos pantheismusa, mely az individualis emberi lelket a világlélekkel, *Brahmannal* azonosítva, úgyszólván isteníti az embert, kimondván a védánta sarkalatos tanát kifejező *aham brahma asmi* (én Brahman

*) Jeki táds tábánter ez musteri.
Homoh kosh mer úrá bedsán musteri.
Csú khursid rukhsán zi eserkh i bulend.
Csüh ez behr-i písi esih ez behr-i pend stb.

Schefer: Chrestomathie persane (Páris 1883.), I. köt. 207. l.

**) Khiston sinászra ez má durúd díhid.
Kosh kú ten-i khistonrá ainákht.
Bemejdán-i kám eszp-i íkbál tákht stb.

Schefer: Chrestomathie persane (Páris 1883.), I. 208. l.

vagyok) mondatot, már megtalálták a szulizmus rendszerében kellő kifejezésöket.

A teljesen kifejlődött szulizmusra nagy költők remek költői mezt adtak. *Naszir Khosrev* az oktató-költészet terén mintaszerű remek költeményeket írt s elkészítette az utat a böles *Sza'di* és a többi moralista perzsa költő számára. Nem volt már egyéb hátra, csak rendszerbe foglalni és egyesíteni szerves egésszé a szufitanokat a didaktikus elemmel.

Ez volt *Szenáji* feladata, ki első rendszeres költői tankönyvét, vezérfonalát adta a perzsa mysticismusnak. Prózaiban tankönyvét ennek a vallásos bölcsezetnek megírta már vagy hatvan évvel *Szenáji* előtt *Dsullábi*, a *Kasf-ul mahdsüb* (a. m. *A leleplezett fölfedése*) ezimű művében.*)

Családi neve *Szenájinak Abdul medsd Medsdüd bin Adam* volt. Ghazna városában született 1068 körül, születésének évéről biztos adat nincs. Ifjúkori tanulmányairól is keveset tudunk. Eleinte *Szenáji*, mint a legtöbb keleti költő, az udvar kegyétől várván üdvét, a túlvirágos phrasisokban kéjlegő magasztaló költészet művelésével foglalkozott.

Dicsőítő versei *Szenájinak* miben sem különböznek egy *Minneschri*, *Maszúd Szelmán Ewverí*, avagy tanítója *'Oszmán Mukhtári* hasonnemű szellemi termékeitől. Ezek a panegyrikus kaszidék képezik költeménykötetének első részét.

Nincsen ezért igaza *Kazvininek*, ki azt állítja, hogy *Szenáji* divánjában nincs dicsérő vers, hanem csupa intelem és böles mondás van ott, miért megérdemelné, hogy arannyal írják.**)

A költészetbe, mint már mondva volt, *'Oszmán Mukhtári* (meghalt 1149 vagy 50) vezette be *Szenájit*, ki egy versében nagy dicsérettel emlékezik meg egykori mesteréről. «Nem sötétül el két nap és két hold előtt a Merkur-esillag. Ha elrabol egy parányi porszemet *Mukhtári* kedélyéből a Merkur-esillag. Annak, kinek a böleseség szemében és a biztos tudás fülében, helyes számítása

*) A szufi «öregek»-ről szóló első perzsa könyv *Zakowskij* szerint *Abu Sz'aid* 1049-ben bekövetkezett halála után néhány évtizeddel íratott. V. o. *Tajny Edinenija sz Bogom* (Szent-Pétervár 1899.), *Prodisztoicie* 2. l.

**) *Laisza fihá madhan aszlan.*

Cazviné Kosmographie (Göttinga 1848.), II. 278. l.

előtt a nyilas csillagházába jön a Merkur-esillag (vagy az ijj idegére illeszkedik a nyilvessző).*)

Annak, a kinek dárdahegyéhez hasonló tolla előtt, oly szolgálatra készen adja be derekát a Merkur-esillag, mint a lándzsa (az előbbihez hasonló szójáték a Merkur-név nyil jelentésével).

Ha aranyhoz hasonlítja a szőlőtő levelét, aranyos lesz azután a szőlőnek levele az ő hatalmától a «tír» hónapban.

Oh te ifju (talán fiatal lehetett a tanítója, mikor Szenáji ezt a verset írta), kinek minden fülnek új gondolatodban mindenkor új világosságot keres a vén világ. A te barátságodtól olyan díszít magára a szó, mint az éden kertjei.

Úgy éget a tűz, mint a pokol, ha a te haragod volt a tanítója. A mit verseléskor a te gondolatod elméd-től kap. Olyat egész életében nem kap az esőző felhőtől a gyöngykaplóló. A mi csak azelőtt szabad volt a bölesek verseitől. Az mind rabja mai napság a te ékes szavaidnak.

Úgy veszi ki magát a te feketélő soraidban a jelentés és az értelem, mint a világosság a látó szem bogarában. Mint a por alakul a te verseid hallatára a szél.

Nem esoda, ha ezután téged utánozva zengik dalaikat, a te verseidbe beleszeretve, az ágakon a madarak. Azért, mert téged lát egyedül igazi férfiúnak a szűz eszme, csak a te elmédet világítja az meg.

A Venus-esillag és a Merkur mindenkor jelen vannak egy szép mondásod meghallására és részt vesznek, mikor te verset költesz.**)

*) Szójáték a Merkur esillag perzsa nevének «tír»-nek nyil jelentésével.

**)

Neseved pis dū khursid u dū meh tārī tīr
 Ger bered zerreh-i ez khātir i Mukhtārī tīr
 Ānkīh der esem-i khired mendī u der gūs-i jākin
 Pis endāzeh-i szidkēs bekemān ājed tīr
 Ānkīh pis kelem homesū szinānes geh-i zekhm.
 Ez pej fādeh esūn nizeh mijān bended tīr
 Ger beh zer vagzf kuned berg i rezānrā pesz ez ān
 Berg zerrīn soved ez daūlet i ū der meh-i tīr.
 Ej dsevānī kih zi mā'ni nehet der her gūs
 Her zemān nūr hemī telebed 'alem-i pīr
 Szukhun ez mīhr-i tū ūrszteh ūjed esū dsinān
 Ātes ez khism-i tū āmūkhteh szūzed esū sz'elr

Tovább folytatva szörnyen dagályos versét, Szenáji nagy önérzettel így szól: «A kor hozzám fogható jeles költőről a verselésben nem tudott. De mikor téged ebben a foglalkozásban meglátott, rájött, hogy te olyan vagy, mint én.»*)

Mukhtārī költeményei *Minuscshirre* emlékeztető keresett tudákos hasonlatokkal feleziczomázott irályban vannak írva. Kedvesének bájait például így festi le egy helyen: «Nekem a dieseret a lelkemen fekszik, másoknak ellenben csak az ajkukon van az. Mert a tenger mélyébe rakja le az igazgyöngyöt és a felszínére hozza fel a törmelék gazt.

Ha nem fedí be a fényt az árnyék. Miért vet akkor a te éjed árnyékot a fényre? A holdfogyatkozás, Oh én holdam a föld árnyéka miatt van.

A te holdfogyatkozásodat azonban az ámbra és illatszert árasztó hajfürtök árnyéka hozza létre. Te érted sóvárogva, kámfortámadt mosuszomból (azaz megöszültem). Te nálad pedig az én bajomra mosusz vegyült össze a kámforral (azaz fehér arcodat elboríták mosusz színű fūrteid).

Neked rubint közül mosolyog ki az összefűzött gyöngysor. Én pedig siránkozva gyöngyesőt hullajtok. Lassú felkelésed a cziprust, gyors távozásod a rózsát juttatják eszembe. Földéritéd a

Ānesih fikret hemī ez 'akl-i tū jābed gehī nezm
 Behemeh 'umr nejābed szedef ez abr i mu'ir
 Heresih zin pis ez nezm-i hukemā būd āzād
 Heszt der bend i szukhunhā-ji tū imrūz eszīr
 Mā'ni ender szijeh-i horf-i khatet heszt esunānk
 Medod i rouseni ender szijehi esesmi beszīr
 Rāvl ānrūz kih s'īr-i tū szerājed ez demes
 Bād esūnkhāk ez ān s'īr soved naqs pozīr
 Ez pej dūszīr-i nezm i tū murghān ber sākħ
 Neh 'edseb ger pesz ez in szakhteh szerājed szefīr
 Ez pej lūkih turā merd hemī bīned u besz
 Mā'ni-ji bīkr hemī ber tū kuned dsilveh gomīr
 Her zemān zubreh u tīr ez pej jek nukteh i tū
 Her dū der medslīsz-i s'īr i tū karīnend u musīr

Kullijāt (Teheráni kiad.) 45. l.

*) Dabr der s'īr neztrem nedāst velik
 Esūn turā did der in sugħl merā did neztīr

lelkét, mint a holdvilág az éjszakát s huri módra elcsábítod, elbolondítod az embert. Ismeretes vagy parányi szájaeskádról (szó szerint szájtalanságotról).

És én, kevés hija, hogy utánad vágyakozva szívnelküliségemről ne legyen nevezetes.*¹⁾

Daulet sah szerint különösen híres egy *Ibrahim* sahnak tiszteletére írt kaszidéje, mely így kezdődik: «Olyan a szívem, moszlimek, hogy pusztulásnak indult a lelke. Abba a betegségbe estem én, melynek nincs tudva a gyógyszere.»²⁾

Ennek a versnek mintájára írta *Khakóni* a legtöbb perzsa Tezkerehben első helyen közlött költeményét önmagáról:

«Öreg tanítóm nékem a szívem és én vagyok a tanítvány»³⁾ stb.

Kellemesebbet birsch te, így szól egyik szerelmes versében *Mukhtári*, a cukor és az ambránál. Jazmin van ambrában és tulipán van a cukor közt nálad. A szépség maga szerelmes a te szépséges orczádba. Mert a széparezuáknál mindennap szebbé tesz

1) Merá medh ber dsáneszt vez ün digerán ber leh
Kih derjá durr-nihed der k'ar u khásák ávered ber szer
Eger negerded ber nür szájele musztevli
Osirá seb-i tú homi szájele guszteted ber nür
Khaszáf-i meh buved ej máh-i men z'i szájele i khák
Khaszáf-i meh-i tú ez szájele i 'abir u bekhúr
Merá ez resk-i tú káfúr ber demid ez musk
Turá ber gham-i men ámikht musk bákáfúr
Turá z'i f'af bekhendid güher menzóm
Merá z'i dsoz' bibárid lüü menszür
Bedejr khizl servl bezüd szejr-i gul
Bedsán firúz máh bedilferibi hür
Beh bideháni má'rúfi ve men ez gham-i tú
Beszi nemánd kih gordem beh bídili moshür

Medsma 'ul faszshá I. 600. l.

2) Muszulmánán díli dárem kih zú' misoved dsánes
Der uftádem bedán derdi kih' pejdániszt dermánes.

Tezkereh i Dauletsah (Bombay 1887.) 46. l.

3) Dil-i men pir i ta'lim eszt u men tífli zobán dánes

Kulliját i Khakóni (Lucknow 1876.), I. 2. l.

téged. Vedd el a lelkemet és add azt vissza egy csókkal. Hadd adhassam én azt neked újra vissza egy másik csókért.*¹⁾

Magasztalását olykor mások satirizálásával fűszerezi *Mukhtári* s ezt nagy tanítványa, *Szenáji* is eltanulta tőle. Egy költeményében például így fejezi ki magát: «A díesötés senkinek a nevéhez sem járul. Míg az a jeles férfiak sorába nem sorozódik.»

Nem mindenkit kell becsületes embernek neveznünk, kinek emberi alakja van. Hísz az írásban hasonlít egymáshoz az adakozó Isten és a képmutató szóképe (szójáték a *rezzák* a. m. adakozó = az, a ki a mindennapit adja, azaz Isten és a *zerrák* a. m. képmutató hypokrita szókkal).

Mit ér a szakál-turbán és az ujjas-öltöny, ha benne alakoskodás, fősvénység, balgaság és képmutatás honol? Embernek kell lenni a ruhában. Olyannak, ki csupa jóság és erényből áll.²⁾

Mukhtári, mint a nagy panegyrikus költő, *Evhád-ed-Din Enveri*, a pornographiában is remekelt. *Lutfullah* az *Ates Kedeh*-ben in extenso közli egy ilyen fajtalan verselményét egy néger rabszolga fiúról.

«Egy néger fiúcskát vásároltam a bazárban. Olyan áron, hogy szégyenlem megmondani (jeki ghuámek zengi kheridem ez bazár).»
A mi ez után jön, azt nem lehet európai közönség elé tálalni.³⁾

1) Rúzgári khoster eszt ez seker u 'ember turá
Jászmin der 'enbereszt u láleh der seker turá
Nikúji ber rúli nikujet hemáná 'asik eszt
Kiz nikúrújan kuned her rúz nikúter turá
Dsán-i men biszitán u dsáni díh merá ez búszeh
Tá díhem báz ez bérá-ji búszeh-i díger turá

Subb i Gulson (Bhopál 1295.) 392. l.

2) Meidli bá nám-i kesz negerded dsuft
Tá negerded berád merdi jak
Neh her ánkú búd beszuret i merd.
Bájedes kh'ánd merd bákhlák
Der kitábet bejek díger máned
Sokl-i rozzák u szúret i zerrák
Ris u desztár u úsztin esih kuni
Ver derún zerk u sejd u bukhl u nifák
Merd bájed der onderún-i kabá
Hemeh ászár básed u ákhlák

Medsma ul faszshá I. 603. l.

3) *Lutfullah Ates-Kedeh* (Bombay 1299.) 119. l.

Szenáji dicséretére legyen mondva, ezen a téren nem utánozta mesterének irmodorát, mert költeményei között alig van illemsértő frivol darab. Csak a Hadikatban van pár drasztikus pórias hasonlat.

Nem tudjuk, mikor vett erőt Szenáji gondolkozásmódján a vallásos rajongás. Megtérését a monda, mert aligha más az erről szóló elbeszélés, egy véletlen eseménynek tulajdonítja, egészen úgy, mint a legtermékenyebb szufi-költő, *Ferid-ed-Din Attárét*.

Mint az illatszerész *Attárt* egy boltjába belépő dervis megjegyzései a földi javak hiábavalóságáról, úgy birták rá *Szenájit*, az udvari körök kedvenc versiróját, egy féleszű korhely ember véletlenül meghallott kifakadásai a magasztaló költészet hotorsága és művelésének haszontalansága ellen.

Élt Ghazna városában egy *Láikh'ár*¹⁾ nevű hóbortos ember, ki nagyon szeretett inni s ezért mindig a koresmákat bújta és a fürdőkben mulatozott.

Egy napon, mikor épen egy Ibrahim sah²⁾ magasztaló kaszidével az udvarhoz akart menni *Szenáji*, egy fürdő mellett vitt el az útja. A fürdőházból,³⁾ hol *Láikh'ár* iszogatót, ének ütötte meg a költő fület s közelebb jöve, a következő párbeszédnek a csapláros és a bolondos ember közt lett Szenáji fültanuja: «Koresmáros, így szólít *Láikh'ár*, tölts tele egy poharat, hadd igyam azt ki *Ibrahim* sahocskának a megvakulására.»

A csapláros ellenkező véleményben lévén, mentegette a sahot, mondván, hogy az igazságos, derék egy fejedelem, kinek ilyesmit kívánni bűn.

A bolondos ember erre váltig erősítette, hogy bizony megérdemli a vakságot *Ibrahim* sah, mert oly ostoba, hogy egy ilyen

¹⁾ Láih kh'ár esúfneve volt az illetőnek, kit *Dsámi* a szufik közé soroz (jeki ez medszubán u melhbúbán-i haqq), mert a név borseprű-ivót jelent «mert mindig a bor seprűjét, üledékét itta» (zira kih pelveszteh láji seráb mikhürdi): *Nafahüt ul-Unsz* (Hajderabad 1289.), 389. l.

²⁾ *Ibrahim* (1059—1099.).

³⁾ Az eredetiben *Daületsah* és *Dsámi*-nál *gullihen* a. m. a meleg fürdő kályhája áll, *Ouseley* úgy látszik félroértette ezt a szót és a rózsára gondolva kertnek fordította: It so happened that Sena'i, in passing a garden, heard the notes of a song. *Biographical notices of persian poets* (London 1846.), 185. l.

nagyserű várost, a milyen *Ghazna*, télvíz idején elhagy és elmegy idegen országokat hódítani, holott itthon is akadna elég dolga az ország kormányzása és a közjó előmozdítása körül.

Ezután *Láikh'ár* újra megtöltve poharát, *Szenájieskának*, a költőnek vakságára ürité ki azt.¹⁾ Ekkor még erőlesebben felszólt a csapláros e rossz kívánság ellen s elmondta, hogy mennyire köztisztelet tárgya a jeles költő.

A bolondos nem hagyta magát rendreutasítani, szerinte a sahnál is hibásabb *Szenáji*, ki tudós létére annyira meg tudott feledkezni emberi méltóságáról, hogy léha hízlegésekre, semmit mondó feidiesérésekre pazarolja isteni adományát, a költői tehetőséget és nem tudja, hogy mi ezélből teremtette őt az Úr.

Az ítélet napján, úgymond *Láikh'ár*, csak magához hasonló halandó embereket magasztaló versekkel járulhat majd Isten ítélő széke elé.

Láikh'ár szavai oly nagy hatást tettek *Szenáji* fogékony kedélyére, hogy menten ott hagyta az udvari élet hiú gyönyöreit s a világtól elvonulva, vezeklésre és vallásos elmélkedésekre adta magát.

Ouseley szerint, ki *Szirads-ed-Din* Tezkerehjére hivatkozik,²⁾ a hóbortos *Láikh'ár* mondásán megindulva kereste fel *Szenáji* a híres Sejkket, *Juszuf Hamadánit*, ki a vallástudomány és a szufizmusban kalauza lett költőnknek.³⁾

Megtérése után *Szenáji*, szufi-módra mindig mezitláb, czipő nélkül járt-kelt *Ghazna* utczáin. Nyomoruságos állapotán megeseit a szíve rokonai- és jó barátainak.

Siránkozva kérték, hogy ne járjon úgy koldus ruhában és mezitláb. Egy pár lábbelit hoztak neki s kérték, hogy húzza fel azokat. *Szenáji* elfogadta az ajándék czipőket. Másnap azonban visszahozta barátainak s messzire elhajítva őket, így szólt:

¹⁾ Szákirá guft pur kun kadhi tá beküri Szonájek sá'ir binúsim. *Daületsah Tezkereh es-Suará* (Bombay 1887.), 47. l.

²⁾ *Ouseley*: *Biographical notices of persian poets* (Lond. 1846.), 186. l.

³⁾ *Dsámi* a *Nafahüt ul-Unsz fi hazarat-ul-kudsz*-ban rövid életírását adja *Juszuf Hamadánit*-nak, ki nemesak szent, de tudós ember is volt és kortársai közül kitűnt többek közt a jogtudományban. Vej ber ekrán i kh'od der 'ilm i fikh ve ghair an khuszusán der ilm-i nezer fá'ik ámed 240. l.

„Tegnap még az Úr színe előtt valék, de ma már nem vagyok ott. Valószínűen ez a pár czipő akadály a oda vezető útnak (gháliben sziddéh-i räh in kefs eszt).“¹⁾

Nem ilyen magasztos indokból adja vissza *Szenáji* az ajándékul kapott lábbelit az anekdotának *Kazvini* által megörzött változatában. Gyakran meglátogatott *Szenáji*, ki mindig mezitláb járt, egy vezirt. A vezir, mikor a sejkh (t. i. *Szenáji*) eljött hozzá, rendesen felkelt belépésekor és a legelőkelőbb helyre ültette őt.

Megtörtént nem egyszer, hogy *Szenájinak* sárosak lettek a lábai, ilyenkor a vánkosra leülve, kinyújtotta lábait, hogy be ne piszkolja velök a házigazda szőnyegét.

Mondják, jegyzi meg *Kazvini*, hogy a mezitláb járó *Szenáji* senkitől sem fogadott el semmiféle adományt.

Vett tehát egy pár szegényes czipőfélét a vezir és oda ajándékozta azt *Szenájinak* s szépen megkérte a sejkhet, hogy viselje azokat. *Szenáji* elfogadta az ajándékot. Történetesen összejön a rákövetkező napon a vezirrel *Szenáji* és az köszönti őt. *Szenáji* erre lehúzza lábairól a czipőket és visszaadja azokat a vezirnek. Kérdeztetvén tettének oka felől, így felelt: „A második napi köszönetem nem volt az első napihoz hasonló a vezirnek, ennek pedig nem lehetett más az oka, mint az ajándékul kapott czipők.“²⁾

A mezitláb-járást Istennek tetsző dolognak tartották a szufik, kik ezt a szokást, meglehet, a keresztény kolduló barátoktól tanulták el. Egy szufi szent, *Basar Háfí*, innen nyerte *háfí* melléknevét, mely arabul mezitlábast jelent.

Kérdezték ettől egyszer, mondja *Attár*, hogy miért nem húz czipőt a lábára, így válaszolt: „Azon a napon, mikor megbékültem (azaz megtértem), mezitláb voltam s most szegyenlek sarut húzni fel a lábamra. Különbén a felséges nagy Isten maga mondja, hogy szőnyegetekké tettem én ti nektek a földet, már pedig nem illik czipős lábbal taposni a fejedelmek szőnyegét.“³⁾

Khoszrev, a termékeny perzsa költő, így dicséri egyik versé-

¹⁾ *Daulatsah Teskereh es-Su'arí* (Bombay 1887.), 47. l.

²⁾ *Cazvini's Kosmograhie*, ed. Wästenfeld (Gött. 1848.), II. 287. l.

³⁾ *Ve niz hakktá'la mifermajed kih seminrá biszát-i sumá gordáni-dem ber biszát-i padisahán edeb nebuved bá kefs reften. Teskereh i Erlíjé* (Navalkisor 1891.), 69. l.

ben a mezitláb-járás üdvös szokását: „Nem okos az, ki fel nem hágy a czipőviseléssel, mert minden hasítás a lába sarkán a hit és a szerencse egy-egy kapuja lesz.“¹⁾

A *Zsukovszkij*-tól közzétett perzsa szöveg az *Eszrár-i Taúhid*, az előbb említett *Basar Háfí*-ról szóló legendának legrégibb formáját tartalmazza a perzsa irodalomban s valószínűen onnét vette át azt *Attár*, ki bár sohasem idézi, kétségtelenül felhasználta ezt a terjedelmes szufi-életrajzot.²⁾ *Basar Háfí* különben a Kórán 71-ik Szurájának 18. versére hivatkozik, mikor a földet az Úr szőnyegének mondja, melyen nem illő czipőben járni.

A világi élvezetekről való lemondást egész a szélsőségig vitte *Szenáji*, miután *Láikh'ár* mondására megtért,³⁾ úgy hogy hallani sem akart a házasságról, mikor *Behrám* sah neki felajánlotta saját nővérének a kezét.⁴⁾

Egy versében így védelmezi magát a Szultánnal⁵⁾ szemben, hogy visszautasította a fejedelmi vérből származó menyasszonyt: „Nem vagyok én a feleség, az arany és a hivatal embere. Istenemre mondom, sem az egyiket, sem a másikat nem óhajtom én.

Ha te jóságodból koronát teszel is a fejemre. Fejedre esküszöm, hogy nem fogadom el a koronát. Nem leszek én soha bírvágytól sarkalva, a te magasztalást mondód. Ezt nem találod te fel én nálam, kívülem másnál keresd ezt. Nem kívánok én senkitől

¹⁾ Niszt müdebbir änkib terk nedâred kefs ez änk
Her sikâf ez pâsnâjes dîn u daületrâ der eszt

Daulatsah Teskereh (Bombay 1887.), 47. l.

²⁾ *Tajny Edincnija sz Bogom* (Szent-Pétervár 1899.), 20. l.

³⁾ *Khondenir* a perzsa történész, ki *Dsâni Nefahüt ul-Unsz*-ből moriti adatait, hol tévesen a nagy *Mahmúd* idejébe van téve *Szenáji* és *Láikh'ár* története, kétségbe vonja échronologiai okból az anekdota történelmi hitelességét. Képtelenségnek mondván a *Hadikat* megírásának időpontja és *Mahmúd* uralkodásának ideje közti óriási korszakot. Valóságban nyílt ajtót tör be a perzsa történelemíró, mert *Daulatsah* és a többi perzsa irodalomtörténészeknél egyformán *Ibrahim sah* áll, V. ö. *Habib usz-Szár* (Bombay 1857.), I. 34. l.

⁴⁾ *Teskereh i Daulatsah* (Bombay 1887.), 46. l.

⁵⁾ *Behrám sah* (uralkodott 1118—1152.) *Daulatsah Teskereh* (Bombay 1887.), 46. l. *Lutfallah* az *Ates Kede*-ben *Behrám* helyett tévesen *Ibrahim sah*-ot ír: Szultán *Ibrahim kh'ász* kih kh'âher-i kh'od bohekim dihed. *Ates Kede* (Bombay 1299.), 108. l.

sem régít, sem újat. Jól tudja azt a király, hogy ilyen az én természetem.

Ha téged nem dicsérlek, mit tegyek. Magam dolgát végezve, hogy kérjek én díjat? Vajjon Mózes anyja vagyok-e én, hogy a gyermekemnek adott tejért pénzt akarjak kapni a királytól?

Nyugalomba vonulva, fejem a gallért, lábam pedig a ruha szegélyét kereste fel. Az elégedett ember mit sem fogad el többé. Hisz nem keres zsákmányt, mikor jóllakott, az oroszlan. Jóllehet, nincs több olyan ékesen szóló, mint én vagyok. De a királynál jobb hallgató sincs több.

Ne hallgasd a denevér szájából a nap történetét (azaz jobban mondva, jellemző leírását). Ő miatta (t. i. a nap miatt) gyászol a kameleon*) (szó szerint csinál vízi liliomot, ezézés az ismeretes szokásra, hogy a gyászolók vízi liliomot *nilüfer-i mátem* viselnek temetéskor). Hallottad már a gyalázást Jézus madarától (murg h i 'isza a. m. a böregér). Menj és hallgasd meg magasztalásodat a naptól. Minek mondjam én, hiszen jól tudom, hogy tudja azt a király.

Olyan ragyogó az én versem, mint a nap. De teste rejtve van az égen (t. i. költőjének a lelke).

A te magasztalód a lélekhez hasonló. Nyilvánvalók tettei, de lényege el van rejtve. Hasonlítok én a mosuszhólyaghoz, a méh és a selyembogárhoz. Mert a láthatónál jobb az én elfedett belsöm. A holdat (vagy felhőt, ha mih et olvasunk), melyet megvilágít a nap, mikor elválik a naptól, mindenki kineveti. Mindenki, a kit elhomályosítanak a nagyok, helyén való dolog, ha nevetség tárgya lesz. Messziről jól hangzik a fülnek az én szavam és a dob pergése. Különösen gyenge, tehetetlen, magamon kívüli háborodott vagyok. Gyenge vagyok én, mint a nőstény teve szive és a lábba-dozó betegnek a teste. Mivel nem lehet nagy az égbolton, jobb, ha egyedül van a *Merkur*-csillag.

Olyan vagyok én maroknyi porhüvelyemmel, mint a felhő. Víz van a szememben és tűz a szívemben (ezézés az esőfelhő villámaira).

A víz és a tűz az én szemem és szívemből folyton elmerítve,

*) A keleti monda szerint a kameleon szerelmes a napba. V. ö. *Kamál at-Din Danári Hájat ul-Hajcin* (Bulák 1284.), I. 288–9. l.

elárasztva tartják lakhelyemet. Annyira nehezemre esik nekem a beszéd, hogy hatvanszorra adok ki egy lehetetet.»*)

*) Men neh merd-i zen zer u dsáhem.
 Bekhudá eger kunem u ger kh'áhem.
 Ver tú tádsi nihí zi ehszánem
 Beszer-i tú kih táds nesztánem
 Nebvem behr-i temo' madhet gút
 İn nejbábi zi men dsuz ez men dsúti
 Neh kuhen kh'áhem ez keszi u neh neú.
 Nik dáned zi khu-ji men khoszrev.
 Nektunem ger turá szená esikunem.
 Kár-i kh'od kerdeh em behá esikunem.
 Máder-i Musziem kih ez sáhem
 Sir-i ferzend i kh'od behá kh'áhem.
 Dsuzsteh behr-i szelámet ten-rá
 Szer giribán u páji dámen-rá
 Merd-i khurszend kom pezired esiz
 Sir esún szir sud negired niz
 Ger esih men esún szukhen guzári niszi
 Bihter ez sáh gúsdári niszi
 Csesm dárem kih gúsdári tú
 Mesinev ez sebperok hikájet-i khúr
 Kerd hərbá beráji ú nilüfer
 Zimm senidi zi murg h i 'Isza rev
 Madhet eknún zi áftáb sinev
 Kh'od esih gújem kih der szepid u szijáh
 Nik dánem kih nik dáned sáh
 Hemesú somsz eszt s'ir-i men fábán
 Lik dsirmes der ászmán pinbán
 Meszel mádihi-tú esún dsáneszt
 F'il pejdá u zát pinháneszt
 Náfeh u nahí u pileh-rá mánem.
 Kih zi pejdá biheszt pinhánem.
 Meh kih khúrsidrá berú bendend
 Csún dsudá gest hem berú khendend
 Her keszi kiz nihán nihán básed
 Ger bikhendend dsáji án básed.
 Básed ez dúr khos begús-i medsáz
 Ez men áváz vez duhul áváz
 Kházzezh szuszt u z'eifem u válíh
 Csún dil-i nákeh u ten-i nákih
 Csún nebásed her evds-i gerdün mih
 Pesz 'utárid hemiseh tenhá bih

Érdekes, hogy *Szenáji* szabadkozásában csak testi gyengeségére hivatkozik és nem használ theologiai érveket. Valószínűen azt tartotta, mit *Szulejmán Dáráni* egy helyen mond, hogy «nem láttam még társaink közül egyet sem, ki megnősülve az azelőtti fokon megmaradt volna a jámborságban.*»

A házasságot egyébként így ócsárolja a nőgyűlölő *Szenáji*: «Meg kell házasodni, oh te dieséretes életű. De csak saját atyádnak a rokonságából. Az az okos, ki nem közlekedik nővel és nem hoz bajt, nyomoruságot a házába.

Tudod-e te, mi az eredete a nő szónak? Az, hogy nyíllal lödd meg azt a rossz személyt (visszaadhatatlan szójáték a *zen* a. m. nőasszony és a *zen* a. m. üss, verj szóval). Az a legény, a ki megnősült, a kövér birkafarkat annak vékony bőréért adta cserébe. Nem a vele élés teszi az asszonyt (az eredeti ezt a legdurvább szóval mondja). Nem érdemel elválásnál egyebet a rossz feleség. Kéj- és bírvágyból a nő rabszolgájává kell lenni. Aztán lehetetlen lesz többé parancsolnod neki. Csunya dolog van a nő és férje közti viszonyban. Szolga létedre uraságra vágyol. Legyen férjének alárendelve a nő. De rossz, ha a rabszolga parancsol. Ne légy te az asszony szolgája a vagyon és a menyasszonyi ajándékért. Ne hogy a feleségnek a feleségévé váljal (azaz papucs alá kerülj). Téged olyanná tesz a sok aggodás, mint az ujjam. Ő pedig, mint a köröm, karmol majd téged.**»

Hemesú abrom zi deszt-i must-i gil
 Āb der esem u āis euder dil
 Āb u ātis zi dideh u dil-i men.
 Gharkeh dāred hemiseh menzel-i men.
 Ānesunān der szakhun z'eif tenem
 Kih jeki dem boseszt bār zenom.

Hadīqat ul hakīqat (Bombay 1859.), 314. l.

* *Ghazali Dhja 'alim al-din* (Kairó 1312.), II. 16. l.

** Kerd bājed zen ej szitūdeh szejr
 Lāk ez khān u mān-i kh'is i pīdor
 Zīrek āneszt kū negājed zen
 Nenihed der szerāji kh'od siven.
 Istikākeš zi esīst dāni zen.
 J'ani ān kahbeh rā boh tīr bizen
 Ez ghulām ānki zi 'ejāl ājed.
 Ū zi dūnbeh bepūst-i gāl ājed.

Hasonló szellemben kárhóztatja a páros életet, saját tapasztalatain okulva, egy pessimista gondolatokkal teli költeményében. «Oh, jaj te, ki reánk irányozod a fátyoltépő tekintetét. Eztán ne téped össze minden bolond szeme láttára a fátylunkat. Vagy ne szakítsd el, vagy ha már összetépted, mint a kegyesek szokták, varrd azt újra össze.

Vagy ne hívj meg, vagy ha meghívtál, ne kergess el aljas emberek módjára. A fény helye vagy te (t. i. az égbolt), de olyanok vagyunk mi te miattad, mint a sötét szívűek. Vizzel vagy te teli és mégis te okozod, hogy forró tűz hevíti belsönket. Holdad, ha fényt adsz: a víznek nedvessége van abban (ezézés a harmatra). Mosuszod, ha illattal szolgál: a tűz szárazsága van benne.

Nem adsz te csillámló borral teli üveget addig, míg sötétebbé nem teszed az üvegfűvők műhelyénél a napunkat.

Szégelyd magad végtére, oh ég, s ne tégy ilyen gyalázatoságot! Meddig gyámolítod még azokat és meddig neveled őket nagyra? Miesoda tudományfortély lehet ez tőled és égboltod forgásától?

Hogy miattad üreskezőek az összes tudós emberek. Életünk a te időd tápláléka lévén, ne itasd velünk minduntalan az elválás poharát!

Mindenki, ki csak egy éjet is töltött kívánsága szerint egy nővel. Te miattad egész éven át az ügyefogyottak tömegét szaporítja. Nyugalom ezéjából egy nőt kívántam végre te tőled. Olyat láttam, minőt a tapasztalatlanok sem látnak. Illik ez te hozzád,

Niszt kodbānū'l zi gāden rā
 Zen-i bed dsuz telāk dāden rā
 Bendeh-i zen suden besehvet u māl
 Pesz berū hukm kerdē inot muhāl
 Zist bāsed kih der zenā sūi
 Bendeh bāsi u khodsegi dsūi.
 Dsūft ber hukm-i sū'l kh'od bāsed
 Lāk der hukm-i bendeh bed bāsed
 Bendeh-i zen mesev bemuhr u bemāl
 Tā negerdā nodet 'ejāl i 'ejāl.
 Tū esū āngust gosteh ez tesvie
 Ū esū nākhun kuned benākhun ris.

Hadīqat 445. l.

oh anya (a sorsot szólítja meg így), hogy rabokat szülj. Mi a börtönben sinylünk s te messziről tekintsz le reánk.

Micsoda reménynyel fordulhat hozzád fiad, ha ilyen a tetteted az atyátlanokkal szemben? Ha ennyi fáradságot kell elszenvedni a házasodáskor. Ez lesz aztán mai napság a kéjhölgyek szerencséje. Mi legények maradtunk, mert a nösténytől ily módon elmaradtak a himek.

Nem te vagy *Jakob József*, ne nyujtsd hosszúra a mesét. A Józsefek nem szabadulhatnak meg ezektől a rossz jelleműektől (ézelzés Juszuf és Zalikha történetére). Tíz évi börtönt szenvedett egy nő miatt az egyiptomi József. Aztán mit félnek tőled ezek a félelmet nem ismerők. Az, a ki ilyesmit fog tenni Józseffel, az igazgal. Mit tudod te, mit tesz az majd másokkal.

Az ész szentélyét tisztítsd meg a nőkre vágástól. Hadd kövessék tanácsodat az okosok. Ha csak lehetséges, ne légy te egy nöstény rabszolgája, mint a kakas, hogy koronásan lehess a koronások előljárója.*)

*) Veljek ej perdeh-i perdeh der der má nigerán
 Bis ez in perdeh-i má pis her obleh mederán
 Já meder pesz esü deridi esü kerimanes bidüz
 Já mekh'án pesz esü bikh'ánd) esü lelmánes merán.
 Dsá-ji nári tú u má ez tú esü tárík dilán
 Áb gú-ji tú u má ez tú puráris dsigerán
 Máhet esü nár díhed terri áb eszt der ú
 Musket ar búji díhed khuski nár eszt derán
 Siseh-i bádeh-i rousen nedih) tá nekuni
 Rúz-i má tireh ter ez kárgáh-i eisogerán
 Serm kun ej felek ákhir mekun in bisermi
 Tá kej ez perverden u terbíjet bed szelrán
 Ez tú u gardis-i cserkhet esih huner básed pesz
 Osún teh) deszt buvend ez tú hemeh purhunerán
 'Umr i má tá'meh-i devrán-itü sud besz básed
 Niz her szá'etmán sorbet i hidsrán mekhúrán
 Her kih jek seh zeber-i zen búd ez róji murád
 Száll ez tú buved ez dsumleh-i zir u zeberán
 Kh'asztem ez pej ráhet zen) ákhir ez tú.
 Án bididem kih neh binend hemeh bikheberán
 In zi tú der khúred ejmáder zindánt záji
 Má bezindán ve tú ez dúr bemá der nigerán.
 Mer piszerrá befü umid kudsá máned pesz
 Hemeh esün fil-i tú in básed ber bipiderán.

A nőgyűlölet különben, mely mindig divatos volt keleten, számos költő művében hagyott nyomokat. *Evhádi Iszfaháni* (meghalt 1158) például így gyalázza a szép nemet egynémelyek által *Szenájinak* tulajdonított versében: «Siránkozva így szólt atyához a fiú: Légy segítségemre a megházasodás és feleségkeresésben. Atya így válaszolt: Légy házasságtörő, de ne nősülj (nehezen fordítható szójáték a ziná és zen szavakkal). Mások példáját kövesd s ne az enyémet. A házasságtöréskor, ha megfog is az éji ör, elereszt az téged, mert olyat, mint te, fogott ő már eleget. De ha nőt feleségül veszel, nem bocsát el az többé téged, s mi mindent el nem követ, ha szabadjára nem eresztet.»*)

A jeles perzsa költő, *Ibn Jemín* (meghalt 1345) hasonló szeltemben, mint *Szenáji*, rabságnak mondja a házas-életet.

«A ki megházasodik, annak csak néhány napig tart, mint a rózsaidény, a vigsága. Azután az a kedves, szabad ember rabszolgaként megalázva tengődik. Nem tud az semmi módon el-

Csün bezen kerdeni in rends homibájed did
 Inet ikbál kih binend pesz imrüz gherán.
 Má ghulam kef-i desztim besz eknün kib zi 'adsz
 Mándoh end ez pesz jek mádeh ber ingüneh nerán.
 Noh túji Juszuf-i J'akúb mokun kışzeh diráz
 Juszufánrá nebuved esáreh ez in bedguherán
 Juszuf miszri dih szál zi zen zindán did.
 Pesz zi kej khejeri dárend in bikhejerán
 Ankih bá Juszuf szádik esenin kh'áhed kerd
 Hies dáni esikuned szuhbet i ú bádigerán
 Hudsroh-i 'aql zi szendáji zenán kháli kun
 Tá bedsán pend-i tú girend hemeh pur 'iberán
 Bendeh-i jek mádeh mesev tá tuváni esü khurosz
 Tá buvi tádsver pisrev-i tádsverán.

Kulliját i Szenáji (Teheráni kiadás) SI. I.

*) Piszert bá pider bezári guft
 Kih merá jár sev beh hemszer u dsuft
 Guft bába ziná kun u zen neh
 Pend gir ez kheláik ez men neh
 Der ziná ger bigrodet 'eszeszi
 Bihiled kú girfiteh esün tú beszi
 Zen bigiri turá rehá ne kunod
 Ver tú neguzáries esihá nekuned.

Medma' ul faszehá I. 97. I.

futni, még ha tudója is az utaknak. Mert nyakára és lábára békómódra nehezül a menyasszonyi ajándék aranya.*¹⁾

Szenáji nőgyűlöletének különböző forrásból eredő okai lehetnek. A költő saját szomorú tapasztalatait nem tekintve, melyre imént közlött versében céloz, a szufi-dogma is nagyban hozzájárulhatott ehhez.

A szufik ugyanis a férfiszépség képében vélték a legfőbb lény földi jelképét legjobban érzékíthetni. Nem a szép leány, hanem a szép fiú lett a rajongó földöntúli szerelem látható tárgya.

Ezzel együtt járt a szép nem megvetése.) Mint a régi görögknél a platói vonzalom az egy nemen levők közt eleinte idealis volt, később azonban erkölestelenséggé fajult.

Sajátságosnak tűnhetik fel, hogy ugyanazok a szufi szentek, kik aszkétaságuk első éveiben még reá se mertek nézni a tejfeles szájú, bajusztalan ifjakra, később éppen azok bájainak leírására fordították költői tehetségök egész erejét.

Abu-Sz'eid maga mondja, hogy vezeklésének kezdetén tizen-nyolcz fogadalmat tett s ezzel a tizennyolcz ezer világot távolította el magától (der ibtidá-i kar hizsdeh esiz ber kh'od vadsib kerdim).

Hosszan tartó bűjtöt tartottunk, a tiltott nem-törvényes eledeltől óvakodtunk, folyton az Úr nevét hangoztattuk, virrasztottunk, csak ülve aludtunk, a kibla felé fordított arczezal ültünk egy szakáltalan fiúra se tekintettünk.²⁾

Szenájinál nem egy vers van fiúkedveshez intézve. Nem akarunk ebből vádat emelni a nagy szufi-költő erkölesisége

¹⁾ Sâdi ber kih kedkhadâi seved
Csend rûzi esü 'âhd-i gul bâsed
Z'ân szipesz ân 'aziz âzâdeh
Bondeh ves der mezik zull bâsed
Zânkih der pâji u gerdenes dâim
Ez zer-i muhur bend u gball bâsed.

Madsma ul fuzsâhî II. A. 1.

²⁾ This which is Platonic love in the true sense of that phrase seems to entail a corresponding despreciation of woman; at least we find that in proportion as it is current a tone of misogyng prevails in literature. *Gibb: A history of Ottoman poetry* (London 1899.), 64. 1.

³⁾ Ve der hics küdek emred nenigerisztim.

Tajny Edinenija sz Bogom (Szent-Pétervár 1899.), 37. 1.

ellen, bár van pár verse, hol nagyon gyanus szinben tűnik fel ez a vonzalom.

Mint igazi aszkéta, leirhatatlan megvetéssel szól a családi kötelékekről *Szenáji*. Az ő szemében csak az istenes élettől és a szufik nagy ezéljától távol tartó akadályozó békó a család. A *Hadihat* utolsó könyvében, hol egész fejezeteket szentel a családi élet kötelmei jó vagy rossz voltának fejtegetésére, embermegvető gondolkozásmódjának szabad folyást enged. A fivéri viszonyból eredő bajokat így festi szörnyű pessimista szinekkel: «Ha jó barátot keressz, szakadj el a fivőrektől. Mert a fiútestvér tűzre teszi a szivedet (azaz gyöttri). Ha kiskorú, a te atyádnál árulkodik. Ha pedig nálad idősebb, akkor neked ad parancsokat. Kedvedben jár ő, míg az atya él. De mikor az elhal, egyszerre egyenjogú társad akar lenni. Ha megfelezed vele vagyonodat, akkor se baj. De ha azt nem teszed, rögtön ő hasit ketté téged. Nem jóban, rosszban hű testvér az, a ki csak hasáért ragaszkodik hozzád. Nem okos dolog fitestvért fogadni. Bajra önmagadat gyötöröd. Szivgyötrem és benső kin az. Az anyától a fitestvérhez futni.»*)

Nem kisebb szerencsétlenség a nővér. «Ha neked nővért hoz a világra az anyád. Felleg borul miatta az atyád arczára. Gyorsan add ki neki a részét az örökségből.

Hamarosan hozz neki egy férfit (az eredetiben him állat, esödör van), ne habozz! Ha te nem hozol neki, majd hoz ő maga és jelenléted nélkül köti meg a szerződést. Nem óvja az magát

^{*)} Dûszt dsût ez birâderân biguszil
Kih birâder kuned ber âzer dil
Kih buved ghamz ber pîder kh'âned
Mih buved ber tû kh'odsegi râned
Csû pîder zindeh bûtû demszâz eszt
Csûn pîder murd bûtû ombâz eszt
Ger tû nimeh kuni berû szimet
Ver neh der dem kuned bedû nimet
Neh birâder buved benerm u durüst
Kih berâji sikem buved hempüst
'Âkl nebuved birâderi kerdem
Ez pej rends-i dil dsiger khürden
Rends-i dil bâsed u 'anâi dsiger
Be birâder deviden ez mâder.

Hadihat (Bombay 1859.), 420. 1.

akkor sem férfitől, sem nőtől. Fejébe vette már tíz éves kora óta a férjre, vagyona és ékszerre gondolatát.

Ezek után sóvárogva cziczomázza bábumódra magát. Selyem ruha és férfi kell neki (az eredetiben igen drasztikusan van ez kifejezve). Szenvedélyes hevében testén tépi össze a ruháját, ha késedelmeskedel a férjhezadásában. Hiba lesz akkor minden vagyongyarapításod. Szélnek ereszti jó nevedet, tisztességedet. Hamarosan port hint a fejedre. Idegenné lesz akkor saját házában az ember. Ismeretlennel telik meg a lakásod.**)

Alig van nagyobb csapás az emberre nézve, mondja *Szenáji* a nővér férjénél, ki szabadon ki-bejár házába és csak pénzért teljesíti férji kötelességeit (güden ängeh kuned kih jäbed zer). Ha nem tud kicsikarni pénzt tőled, akkor elhanyagolja, szidja, gyalázza a te nővéredet. Por legyen a nővér és urának a fején. Mert senkinek sem okoznak azok örömet.***)

Természetesen a gyermek is csak baj és teher. «Bölondság, úgymond *Szenáji*, ellenségedet fölnevelned és a bajért fáradoznod.»

*) Ver turá kh'áher ävered máder
Seved ez vej szjáh rü-ji pider
Tü zi mtrász äver úrá dih
Fakhli äver szebuk úrá meszitiñ
Ver tü nári kh'od äred u bi sok
Bíneviszed bi khuzur-i tü csek
Ne kuned kh'od zi merd u zen perhiz
Hem zi dih szálegi kerđ der szer
Soher u mál u esiz u zer u guher
Zän hevesz i khireh lu'bet ärájed
Kir u kálá irá hemi bájed
Dsámeh ber ten hemi dered beszitiz
Ver kuni der dsehiz i ú tákhir
Hemeh toufir-i tü seved takszir
Nám u neng bebád der dihed ú
Ber szeret züd khák ber nihed ú
Merd bigáneh gerded ez kháneh
Kháneh-et pur seved ez bigáneh.

Hadikat ul hañikat (Bombay 1859.), 421. l.

**) Khák ber ferđ i kh'áher u dämád
Kih negerded keszi ez isán sád.

Hadikat 422. l.

Különösen nagy szerencsétlenség a leánygyermek. «Nincs a sirgödörnél jobb völegénye a leánynak, különösen a hiúnak.»*)

Európai embernek, ki épen nem szokott irtózni a nagybácsiktól, furesának tetszhetik *Szenáji* heves kirohanása az atyai és anyai ági nagybátyák ellen. «Azok, kik apai, azok, kik anyai ágon nagybátyáid. Mindnyájan csak a te állásod és vagyonodra áhítoznak. Mind félve remegnek hibájuk megtorlásától s úgy hozzátapadnak az aranyhoz és ezüsthöz, mint a higany.

Nyilvánosan olyanok ök, mint a terített asztal körül settengő maeska. De titokban jobban lopják a morzsákat az egégnél.

Az a nagybácsi, a ki rossz nyelvű és erőszakoskodó. Nem nagybátya az, hanem fájdalom és gond az. Bitorolja, ha idősebb, az atyai hatalmat és nevelés helyett kikerget téged a házból. A «tedd»-és a «ne tedd»-ben ő a háznak ura. A hozás- és adásban azonban olyan, mint az idegen. Ha valamit kapni kell, olyan jó fogású, mint az erős ifjú. De az adakozás idején a tehetetlen öreghez hasonló (az eredeti szörnyen pórias kifejezéseit szelidítjük).***)

Egy írotársa sem volt oly szoros benső baráti viszonyban *Szenájival*, mint a maró gúnyú *Szüzeni Szamarkandi*. Pedig eleinte nagy volt köztük az ellenségeskedés.

Így *Szenáji* egy terjedelmes költeményt írt *Szüzeni* és a

*) Her kirá dukhter eszt khászeh folád
Bihter ez gür nobuved úrá dämád.

U. o. 421. l.

**) Änküh 'ammi tü änküh khál-i tü end
Hemeh der khün-i dsäh u mál-i tü end
Hemeh lerzende der 'inád u 'azáb
Bezer u szim szuffeh esün szimáb
Äskará esü garbeh ber szer-i kh'än
Rizeh berter zi más der pinhän
'Amm kih bedgü-ji u pur szitepa bäsöd
'Amm nebäsöd kih dorđ u gham bäsöd
Der mih-i kh'iston pider kerdeh
Begeh perveris beder kerdeh
Der kun u mekun mih-i kháneh
Der biár u bidih esü bigáneh
Hemesü kir-i dsevän bevañt-i bigir
Büz vañt i btär khájeh-i pir.

Hadikat ul hañikat (Bombay 1859.), 423. l.

hasonszörű poéták ellen. «Ezek a bolondok, kik ok nélkül ellen-ségeim. Eléggé szemtelenek ők és ostobaságokat fecsegő dicsé-kedők.

Az emberiség porondján a hit és a törvény terén. Mint a csira és tehetetlen férfi, sem férfiak ők, se nem nők. Mint festett képeknek nincs testök, jelentőségök. Ámbár a köznép előtt olyan fontossággal bírnak, mint a Szentírás. Jóllehet, kívül szép színnel és ezizomával ékesek. A hitetlenek sírjához hasonlóan belül azért csupa szörnyűséggel vannak tele. Pokol fenekén vannak, de azért nem Dsinnek és nem emberek.

Azért, hogy a borzasztó kútban vannak, nem Józsefek ők s nem is *Bizsenek* (ezéltás a Sah Námeh egyik hősenek történetére). Mind semmirevalók, daczára, hogy az érdemesek sorában mennek. Mindannyian takácsok ők, ha az égen szönek is (a takács *dsuláh* szó egyszersmind butát, tudatlant is jelent).*)

Az én szívem olyan egyszínű (azaz megegyező) a nyelvemmel, mint a túlvilág. Ők azonban természet és külsejökre nézve olyan tarkák: ez az árnyékvilág.

A kívánság és az igénylés ajtaja zárjának kulcsfogai ők. És olyan szakgatottan nyikorgók, mint a kulcsnak a nyelve. Azért olyan fejtelnek ők, mint a gallér, mert kapzsiságból folytonosan úgy csókolgatják a hitvány alávaló emberek lábait, mint a ruhának az alsó szegélye. Falura tartanak ők számot, de ha közelebből nézed őket, látod, hogy utczai csavargók és kóbor koldusok.

Mai napság én vagyok az ész és a lélek földművese s a többiek, a hányan csak vannak, az én vetésemnek a kalász-szedői. Mind az én versem gyermekei és költeményem ellenségei.

Te azt mondanád, hogy nem is emberek ők, hanem a vas szúrto salakjai (az eredetiben rim-i áhen a kovácsműhelyben felgyülemlett vaspor-üledék).

Néha úgy kifosztanak engem, mint költeményök elmaradt rimbetűjét. Máskor meg úgy összetörnek, mint hibás versmértékeiket. Haragból ellenei ők ennek a kedélynek és szívnek. Szemfájás miatt ellenei ők a ragyogó napnak. Elég fényesen süt a nap, de

*) A dolt, blockhead, fool (weavers being proverbially stupid). *Platts Hindustani Dictionary* (London 1884.), 386. l.

sugarniból nem vesznek részt a befüggönyözött ablakuak* stb.)* Vége felé a meglehetősen hosszú versnek, Szűzeni nevének jelentésére, mely perzsául a. m. tücsináló-tüvel dolgozó szabó, így szól *Szenáji*: «Ne légy szabójuk, oh *Szenáji*, mert ők egytől-egyig szárazabbak a te ezernadra a tü fokánál (derzi szifet mebas ber isan kudsá heme, ber risteh-i tú khuskter ez meghzi szűzenend)».

Ez a vers, úgy látszik, verig sértette *Szűzenit*, ki egy mód nélkül fajtalan verssel felelt, mely így kezdődik: «Ezek az úrfiak, kik ebben a városban laknak. A nők előtt lehetnek férfiak, de nekem ők csak asszonyok.» A mi ezután jön, az nem lefordítani

*) In abtehán kih bi szebob dusmen-i menend.
Besz bül-fuzúl u jáfeh derái u zenekh zenend
Ender meszáf-i merdi der sarj i ser' u din
Csün khunza u mukhennesz neh merd u neh zenend
Mánend-i náhs reszní bi aszl u ma'ni end
Geresih be nezd-i 'ámeh esü khati mubejjonend.
Csün gör-i káfrán xi derin pur 'ukübetend
Geresih birün bereng u nigár muzejjenend
Der k'ar-i düzekhend neh dsinní neh insziend
Der esáh-i vahsetend neh Juszúf neh Bizsenend
Hem nákesz end geresih hemi bá keszán revend
Hem dsülchend geresih hemi ber felek tenend.
Jekröng bá zebán dil-i men hemesü ákhiret
Vinán beteb u dsámeh esü dunja muleyvenend.
Dendáneh-i kilid der-i da'vá end lik
Hemesü zubán-i kuff ma'ni elkenend
Z'án bi szerend hemesü giribán kih ez teme'
Peiveszteh páji búsz khesziszán esü dámenend.
Dav'a-i dih kunend velikin esü binigert
Hádúriján-i kü' u godáján-i khermen-end.
Dihkán-i 'akl u dsán monem inarúz digerán
Csendán biend khoschesin khermen-i menend.
Ferzend-i s'ir-i men heme, u kheszim i s'ir-i men
Gáji neh merdumend heme rim-i áhenend
Gáhem esü reví mándeh-i kh'od bihábretend
Gáhem esü vexen-i bihüdeh-i kh'od bisikenend
Ez ráh-i khesm dusmen-i teb' u khátjronend
Vez derd-i esesm dusmen-i khársid rousenend
Besz rousen eszt rúz velik ez su'ái ün
Birúzend zánkíh beszteh reuzenend.

való, a pæderasta szenvedélyével kerkedő költő annyira illetlenül csufolódik.

A vers végén maga megjegyzi *Szüzeni*, hogy ez a válasz arra, a mit *Szenáji* versben mondott: »Ezek a bolondok, kik ok nélkül ellenségeim.«¹⁾

Mint pornograph és vallásos költő, az ismertebbek közé tartozik *Szüzeni* hazája irodalmában *Daületsah*, *Lutfi* és az újabbak közül *Riža Kuli Khân* irodalomtörténeti műveiben a *Rijáz ul 'arifin* és *Medsmá'ul fuszehában* közölnek tőle mutatványokat. *Szüzeni* (meghalt 1173—4) családi nevén *Semsz-ed-Din Mohammed* egy *Szamarkand* környékéhez tartozó helységben, *Naszaf*-ban született. A *Browne* által angolra lefordított *Tarikh Guzideh* részben *Abü Bakr*nak nevezi a szerző *Szüzenit* és *Kalás* egy *Szamarkand* vidéki faluból eredtnek mondja a költő atyát.²⁾

Bizonyságul egy verset is közöl, melyben *Szüzeni* magát, mint a kalási khodsa fiaeskáját mutatja be (ej. *Szüzeni* ej. piszer khodseh-i Kalás). Mesterségére *Ethé* szerint tücsináló lett volna s innen vette *Szüzeni* költői nevét.³⁾

Riža Kuli Khân másképen magyarázza költőnk nevét. *Szüzeni*, úgymond, fiatal korában beleszeretett egy szabóinasba és kedveért a szabómesterségre adta magát. Mikor aztán költő lett, a régi mesterségére emlékeztető *Szüzeni* nevet választotta.⁴⁾

Ezt a nézetet látszik *Szenáji* gúnyverse is támogatni, hol a *Hadikat* írója a czérnáról beszél és a szabómesterséggel példálód-

¹⁾ În khodsa zadegân kih der in sehr berzenend
Merdend mer zonânra lîken merâ zepend
.....
Heszt in dsevâb i ânkih Szenâji benazm goft
În ablehân kih bi szebeb dsmen-i menend.

Medsmâ' ul fuszehâ I. 251. l.

²⁾ *Browne: Biographies contained in Ch. V. of the Târîkhî Guzida, Journal Asiatic* (1900.), 754. l.

³⁾ Er war aus niederem Stande ein ächter Sohn des Volkes, seines Zeichens ursprünglich ein Nadler (daher sein Dichternamen von Suzan »Nadel«). *Neupersische Litteratur, Grundr. d. Iran. Phil.* (Strassburg 1896.), II. 266. l.

⁴⁾ Gûjend der dsevâni 'asik-i piszer khejjâti sud ve bohevâ-ji-â khejjâti pisch kerâ pesz ez ânkih teb'es besâ'iri meil âmed szüzeni tekhal-lûsz gûzid. *Medsmâ' ul fuszehâ* I. 249. l.

zik. *Szüzeni* egyike a perzsa irodalom legelső satyrikusainak, nála nagyobb sikerrel senki sem művelte ott a gúnyolódás művészetét. Kortársait, különösen a költőket a gúny korbácsával kiméletlenül ostorozta.

Költevényeinek, a mennyire azt a kiadott mutatványokból meglehet itélni, van némi költői beese, bár európai műveltségű embernek a jó ízlését durva orezátlan illetlensége lépten-nyomon megsérti.

Szüzenit ezért értékén felül becsülik *Ethé* és *Pizzi*, kik nem véve tekintetbe a költő pornographikus minden legegyszerűbb tisztességet lábbal taposó irmodorát, mely a természetellenes bujálkodás kiszinezett leírásaiban tetszeleg, erős jellemnek, a nép igazi fiának tartják őt.

Különösen *Pizzi*, a *Sah Námeh* olasz fordítója a perzsa költészetről irt munkájában sajnálatát fejezi ki, hogy oly kevés költevénye maradt meg *Szüzeni*nek¹⁾ s így nem lehet belőlök kellően megismernünk ezt a daczos, büszke természetű író.²⁾

Valószínűleg egyikök sem vett magának fúradtságot, hogy elolvassa, ha csak az *Ates-Kedeh* vagy a *Medsmâ'ul fuszehában* is az ott kinyomatott számos mutatványt, melyek közt egy még a XIX. századbeli jeles perzsa költő, Kaani indignatioját is felkeltette, ki egy lesujtó versében utasítja rendre a híres pornographust.³⁾

Később, mikor a kicsapongásokba belefáradt, a vallásosságra, az istennek tetsző életre adta magát. Nagy barátja lett *Szenájinak*, kit előbb annyiszor kigúnyolt.

A *Hadikat* halhatatlan költője, *Szenáji* volt az, ki *Szüzenit* a mystikus világnézetbe bevezette és vele együtt elzarándokolt Mekkába.⁴⁾

¹⁾ Ez azonban nem áll, mert *Szüzeni* divánja több perzsa kéziratgyűjteményben felfalálható. V. ö. *Ethé: Neupersische Litt.* 266. l.

²⁾ Delle sue poesie abbian pochi resti che Giani soltanto ci ha conservati, ed è gran danno per noi che non possiamo, con sì misera scorta conoscer meglio questa fiera natura. *Storia della poesia persiana* (Turin 1894.), I. 94. l.

³⁾ V. ö. a szerző: *Tanulmányok az újabbkori persa irodalom történetéből* (Budapest 1892.), 42. l.

⁴⁾ Erst in späteren Jahren wandte er sich dem Ernste des Lebens zu, ging nach Balch und liess sich von dem grossen mystischen Dichter

Rövid idő alatt úgy eltanulta a szufi-költők irmodorát, hogy mintaszerű remek vallásos ódákat és himnusz-szerű bűnbánó verseket írt. Hamdullah, a *Tárikh-i Guzideh* szerzője, ki szintén elismeri, hogy minden határon túl ment a fajtalanságban. *Szüzeni* megemlíti, hogy vannak neki hasonlíthatatlanul remek komoly versei is.

A következő soraival, úgymond, bűnbocsánatot nyert a Mindenhatótól. «Négy dolgot boztam, oh Uram, milyenek nincsenek a te kincstáradban. Hoztam semmiséget, szükségét, hibát és vétkeket.»¹⁾

Szüzeni egykori szabómester voltára czélozva, így magasztalja őt egy négysorosában a barátjává lett *Szeníji*. «Mondott egy jól összevarrt költeményt nekem saját bölcsességéből a szabómester. Olyan vékony volt az értelme, mint a ezérnaszál. Olyan szűk volt a versemértéke, mint a tűnek a foka.»²⁾

Megtérése utáni korszakból származó vallásos költeményei közül többen saját bűnös voltán kesereg.³⁾ Ősére, a szent *Szelmán*ra hivatkozva, így fohászkodik fel bűnbánóan egyik versében: «A próféta mondta, hogy a bűn megbánása egy a megtéréssel. Ezen a hagyomány szerint, ha valaki megtért, akkor az én vagyok. Segíts engem, oh Uram, *Szelmán* vezekléséhez.

Mivelhogy atyántól nyertem, hogy *Szelmán* nemzetségéből eredelek.»⁴⁾

Sana'i, den er früher oft genug mit Spott überschüttet hatte, in die Geheimnisse der Theosophie einweihen, auch machte er mit ihm die Wallfahrt nach Mekka. *Ethé: Neupersische Litteratur* (Strassburg 1896.), II. 266. l.

¹⁾ But he also has some serious verses which are incomparable. They say that God Almighty forgave him for this verse:

Csár esiz ávurdeh em já rebb kih der gonds-i tú niszt
Nisztli u hádsot u dsurm u gumáh ávurdeh em.

Brown: Biographies of Poets, Journal Asiatic (London 1900.), 755. l.

²⁾ Guft ber dukhteh merá s'iri
Khódsa khejjáti ez szer-i ferheng
Má'ni-ú esún rizmán bárík
Káfjet hemesú esesm-i szúzen teng.

³⁾ Két leggyakrabban idézett versét átírásban kiadta *Pizzi: Chrestomathie persane* (Turin 1889.), 71—72. l.

⁴⁾ Reszül guft posimáni ez guncih teübeh eszt
Ber in hedisz eger tálibi eszt men anem
Bezuhd-i Szelmán ender roszán merá meliká
Csú jáftem zí píder kiz niszád-i Szelmánem.

Rijáz: ul 'arifin 210. l.

A legfőbb lényhez való rajongó vonzódását a vadászhaló és a csalétek képében rajzolja: «A te szenvedélyes szerelmed a mag s én vagyok maggyűjtő, a pokol feneké pedig a vadászhaló. Ha a csaléteknél maradok, a pokol fenekén kinlódom. Ő előtte egy óráig sem marad vesztég a szenvedélyes vonzalom.

Ő az Isten, mondom egyre és az ajtó kopogtató karikáját mozgatom. Ha nem lett volna ezzel a szenvedélylyel együtt az Ő útmutatása. Mint Hamánt, a pokol felé vitt volna engem a szenvedélyem.»¹⁾

A moszlim hit igazságára mondom, így szól egy másik versében *Szüzeni*, oh muszulmánok. Hogyha magamat tekintem, minden moszlim szégyene vagyok.²⁾

Igen jó barátja lehetett *Szenájinak Adsib*, egy kevésbé ismert perzsa író. *Adsib* saját nevén, *Semsz-ed-Din Ríza Kuli Khán* szerint a jelesebb költői közé tartozott korának (ez 'edsaibi rúzgár büdeh). Költeménykötete, úgy látszik, elveszett. *Enverinek* divánjában található egyik kaszidét is *Adsibnek* tulajdonítják.

Ilyen dicséneket zeng neki *Szenáji*: «Senki sem látott még a te szerencsédnél nagyobb csodákat s ez maga felér a csodákkal (szójáték az adsaib szóval, mely 'adsibet esoda többes száma és a költő 'adsibi nevére emlékeztet). Néha az égbe visz téged, mint a mennybe ható ima. Majd meg a földre visz, mint a hatalom, a végzet czélja.»³⁾

Hosszas íntelmek után így magasztalja a költőt *Szenáji*: «Úgy tudod te a tudományokat, mint az ész. Nincs vagyonod, de

¹⁾ Heváet dām u men dāneh esin u hávijeh dām
Eger bedāneh bīmānem bedām der mānem.
Hevá nemānod tā szā'et i behāzret-i hū
Hū allāhi bizenem u hākeh bīdsunbānem.
Eger nebūdi bā in hevā hidājet-i hū
Beszū-ji hávijeh burdi hevā esū Hāmānem.

U. ott.

²⁾ *Rijáz: ul 'arifin* (Teherán 1305.), 210. l.

³⁾ Tāli' ez tāl'iet 'adsāibter
Kesz nedūl in 'adsāib dīger
Geh becserkhat berūd esū keszed-i du'ā
Geh bekhāk āredet esū 'azm i kudar.

Kullijāt-i Szenáji 53—54. l.

határtalan a törekvésed. Nincs neked szerencséd, de mérhetetlen a bölcsességed.

Bölcsességed gondolataiddal van össze-, egygyé olvadva. Kedélyednek a tudományból van az ékszere. Oly távol vagy te a tudatlanságtól, mint *Alínak* a tudása. Oly tiszta vagy te az igazságtalan zsarnokságtól, mint *'Omar* igazságossága. Versed varázslás, de kora reggel rossz a szerencséd. *Nagy Sándor* módjára eszméd lábbal tapossa öntermészetedet. Ne oltsd el te a szőlő nedvével természeted hevét. Ne vedd el a bor tűzével becsületedet. Törj te a magasba, mint a tűz szikrái. Ne hullj te esőmódra le a földre. Ne tedd enyészatként mindenütt koczkára a ruhádat. Ne tépd össze minden helyen a fátylat, mint a végzet. Ettől, attól ne rabolj, mint a szél. Erre, arra ne tekintis nárczisként. Ne légy belül olyan görbe, mint a láncz-szem. Hogy úgy kint ne maradj, mint az ajtó kopogató karikája.

Ne légy minden ujj számára írotoll. Ne legyél te öve minden deréknak. Lépj be a szabadok, a derék emberek körébe, mint a bőkezűség. Férfiakhoz csatlakozz tudomány módjára. Ne légy náluk olyan, mint az edény. Ne járj előttök kézről-kézre serlegként. Óvd meg testedet a kis emberek pálinkájától (szur egy rizsből készült szeszes italféle). A nagyok borával tápláld a lelkedet. Jóllehet mind a kettő alapjában véve vétek. Mégis a maga helyén előbb való az utóbbi (itt két sor illetlen tartalma miatt kimarad).

A természeted, kedélyed égi alapú neked. Versed a *Keuszer* forrásából fakad. Lelked gyöngyhintő, mint a tenger árja. Olyan éles a gondolatod, mint az égető tűz. Mit tesz az, ha csupasz a külsőd. Hisz tudományyal ékeskedik belsőd. Kívülről bár meztelen, sívár a tenger képe. De belül gyöngyből van a szőnyege. Honnan lehetne neked gyöngyös öved! Ha nincs két fejed, mint az ikrek csillagképének. Azért vagy te a növekedés és fogyásnak kitéve, mert olyan egy arczú vagy, mint a hold.

Azért vagy te, oh testvér, aranytalan és ezüsttelen, mert nincs olyan hamis szemed, mint a nárcziszak*,*) stb.

*) Dári ez 'ilmhá esü 'akl kheber
Ní'metot ni u himmetet bi hedd
Daületet ni u hikmetet bi mer
Hikmetet-rá ez fikret eszt mizáds

Egy bizonyos *Alí bin Heiszám* nevű hérafi költő, kiről nevénél, meg hogy bíró volt, egyebet nem tudunk, egy nagy pathosszal írt versben dicséri ki Szenájit, ki hasonló pénzzel fizet neki vissza. «Szenáji a bölcsesség fényének a ragyogása (ezelzés a Szenáji név arab jelentésére). Szépsége a világ becsét és teljességét alkotja.

Khápiret-rá ez dánis eszt guher
Dári ez dschl hemesü 'ilm i 'Alí
Páki ez dsavr hemesü 'adl-i 'Omer
S'iri-tú szíhr eszt ik turá
Heszt bakht-i bed-i tú vaht i szeher.
Máled endiseh-i tú zir kedem
Guher-i teb'i tú esü Iszkender
Zi áb-i engür nár i teb' mekus
Zi átes-i bádeh ábrúji meber
Szü-ji bálát girál hemesü serár
Gird-i pesztí megerd hemesü mejer
Dsámeh her dsáji esün foná mebáz
Perdeh her dsáji esün kezá bimoder
Hemesü nekbá ez in v'än merábái
Hemesü nergisz der in v'än maniger
Zi enderün kedš mebas esün zendšir
Tá nemáni birün esün halkeh-i der
Her bonánrá mebas hemesü kelem
Her mijánrá mebas hemesü kemer
Gird-i hurrán derál hemesü szekhál
Szü-ji merdán girál hemesü huner
Nezd-i isän mebas esün kászeh
Pis-i isän megerd esün szágher
Ten-i kh'is ez szur-i kihán derduzd
Dsán-i kh'is ez mej-i mihán perver
Geresih fiszk eszt her dú zi aszt veli
Hem bedsáji kh'od ákhir evliler
Inek eresih bejeb jekszámend
Der tefávuť bejek makán niger
Gost bá bád szakht khájeħ khiz
Mándeħ bi bád szuszt alet-i gher
Teb' dári nihádeħ i gerdún
Nezm dár) netidsch-i Keuszer
Kháfirí durr jeszár esün derjá
Fikretí tiz májoh esün ázer
Csih sud ár heszt záhireť 'urján
Báfinot dáred ez huner ziver
Ez birün geresih heszt 'urján baħr

Ha földdel vegyes is az ő egyénisége (azaz a teste). Miért állnak akkor az isteni fényből az erkölcsi? Ki látott a nagyok közül olyan nagy embert, mint ő?

Hol van a jelesek sorában egy ő hozzá hasonló? Ha valaki, mikor ő szóra nyitja a száját, az ész világának nevezi el a lelkét, helyén való dolog az. Csodálatos, hogy ha valaki ő mellette költőnek meri mondani magát és nem tudja, hogy ez szarvas-hiba. A hol a világosság van, mi helye van ott a sötétségnek?

A hol a hold fénylik, mit keres ott a homályos Szuhá-csillagoeska? Minden szava lélekerősítő. Minden verse a kitűnőség alkymiója. Az ő sugarainak fényétől Herát városa mai napság. Mint a hold csillagháza, teli van fényvel és ragyogással.

Kitűnőségének ragyogó fénye miatt, ha az igazság ülőhelyének mondjuk székhelyét, jól van az mondva. Világosan láttam én, hogy ő neki végtelen és határtalan segítsége van az Úrtól.

Olyan nagy számú volt az (t. i. a segítség), hogy számának öregbítése is nagy hiba. Te neked az ihlet és az igazság czéljából szók és cselekedetekben csupa isteni adományod van. Oh, te nagy férfiú, kinek minden körülményei a tökéletes boldogságnak a tanujelei. Ámbár nyilván való néhány hibám. De azért szívemet a barátság és a büség kötik le.

Mikor a szív és a lélek az egyesülésből erőt merített, képmutatás számba megy akkor minden teketorzálás. A közönségért mondom én dicséreted. Mindennél jobb a magasztalás és a dicsőítés. Addig, míg csak szilárdság lesz a földben. A meddig csak finomság lesz tulajdonsága a levegőnek. Maradj te addig a boldogságban. A te fenmaradásod az oka a nemesség és a dicsőség létezésének.*)

V'ez derün heszt ferses ez gúher
Kemer gúherrin kudsá jábi
Csún dú szer niszi esú dü pajker
Z'án zijádet peziri u nukszán
Kih tú jek rájeh-i beszán-i kamer.
Bl zer u szimá ej biráder ez ánk
Sokh cesemijet niszi esún 'abher.

Kalliját i Szenóji 53-54. l.

*) Szenái szenái khiredrá szenászt
Dsemáles dsihánrá kemál u behászt
Eger sakhszes ez khák dáred mizáds
Pesz ákhilák-i ú núr kullí esirászt

536

Szenáji sem maradt a dicsérettel adós. «Most igazán fényes és sugárzó Szenáji. Hogy rajta van a törvény szultánjának (Ali bíró volt) a dicsérete. Ezért a magasztalásért a szentlélektől köszönet és hála járja.

Ha kedélyét jelentős írásodban az ész világának bivod, helyesen van az mondva. Mert az ész világánál egyéb nem lehet az, a min ilyen férfiú (t. i. *Ali bin Heiszám*) a király. *Ali Ibn Heiszám* ez a hét betű. Három lelki tulajdonságunk ez és négy elemünk. Három betűből áll a neve (Ali), három szellemmel felérő az: az ész, beszéd, az érzés és a növekedésével.

Csunú ez buzurgán buzurgi kih did
Csunú ez 'azizán 'azizi kudsászt
Eger khátires rá bevaqt-i szukhun
Kesz 'alom i 'akl kh'aned szoészst
'Edseb zánkkih bá ú kunod sá 'iri
Nodaned kih imráji mehz-i khejászt
Kudsá núr básed esih dsáji zulám
Kudsá máh básed esih dsáji-Szuhászt
Hemeh lefz-i ú kuvvet i dsáneszt u besz
Hemeh s'ir-i ú fazlra kimászt
Z'onváros imruz sehr-i Herát
Csú burds-i kamer pur su'á'u zijászt
Z'ozhár i fazles hemi khitteb rá
Eger ma'kad-i szidk kh'anom revászt
Beszúret bídidem kih úrá zi haqq
Mededhá bighájet u muntehászt
Mukaddar esenín búd kánder vedsúd
Z' 'edád ref-i nihájet khetászt
Turá ez ized ez behr-i ílhám u szidk
Der ekvál u ef'ál jekszer 'atászt
Elá já buzurgi kih ehvál i tó
Hemeh ber sze'ádet kullí guvászt
Eger esend takzír-i men zahir eszt
Dilem beszteh i mihr u vefászt
Csú dsán u dil ez májeh-i ittiszál
Meded jáft reszm-i tekelluf rijászt
Szená-ji tú gújem behr-i endsamen.
Nikúter ez her esiz inadh u szenászt
Hemi tá keszáfet buved khákrá
Hemi tá letáfet neszib i hevászt
Baká bádét ender n'aim mukim
Baká-ji tú 'izv u serofrá bakászt.

Kalliját i Szenóji 20. l.

Nem olyan erős, hatalmas szónok vagy-e te, mint Mózes? Szónoklatod a hit vakjainak bot gyanánt szolgál. Ha nem fog valakin a te intelmed, az az intés maga kigyó lesz annak a lelken (ezézés Mózes ismert csodájára). A ki nem áll fel a te családod előtt *aiif* betűmódra. Olyan görbe lesz annak egész éven át a háta, mint a lám-betűnek. Te tudományodra nézve felette állsz minden tudósnak. Mert ez a te kitűnőséged a véghetetlen tudásában van. Az értelem birodalmában az ő (t. i. Ali bin Heiszámé) kinyilatkoztatásai kormányozzák a bölcseséget és a lelket. Tulajdonságaid és szépséged az ész szemében mind a próféta alakja és életének képmásai» stb.*)

Tadsed-Din Iszafahánit, mint költőt, egekig magasztalja *Szenáji*. A perzsa irodalomtörténetírók mélyen hallgatnak erről a nagyságról, ezért valószínűleg valami előkelő ember lehetett, kit magas rangjáért tisztelt költőnk.

Egy nagy műgonddal kidolgozott költeményfüzérben, *Terkih-*

*) Szenál kunün bázijá u szenászt
Kih ber vej zi szultán i azunnet szenászt
Bedin madh ber-vej zi ruh ul-kudusz
Hemeh tehniyet merhebá merhebászt
Eger khátiros-rá bekhaf-i khetir
Hemí 'alem-i 'akl kh'áni szenászt
Kih dsuz 'alem-i 'akl nebuved beli
Kih ber-vej esenín khódsch-i pádisászt
'Ali Ibn Heiszám kih in heft herf
Szeh ruh u esehár usztukuszát-i mászt
Szeh herf eszt námes kih der mertebet
Szeh ruh eszt an nujk hissz u nemászt
Neh-i ej Vá'iz szulb hemesün kelim
Kih va'z i tú kúrán-i dinrá 'aszászt.
Bavá'zet eger mubted'i negerded
Hemán va'z ber dsán-i ú ázedehászt
Kesz kú elif niszt bá ál-i tú
Hemeh száleh esün lám pustus dütászt
Tú fevk i homeh 'álimáni bo'ilm.
Kih in fevk der 'ilm i blmuntehászt
Der iklim i idrák ihjá-ji ú
Khiredrá u dsánrá rijásztot rev eszt
Khizál u dsomál-i tú der esesm-i 'akl
Hemeh szüret u szüret i Musztáfászt.

Kulliját 20. l.

bendben így éneklí őt meg *Szenáji*: «Oh Szenáji, tégy le a lélekről és ne törődjél a testtel. Midőn angyal a te barátod, ne szegődjél Arimánhoz. Ne akaszkodj minden hajszaiba, mint a fésű. Ne légy te tükörmódra belül sötét, kívül meg ragyogó. Minden pillanatban ne mozdulj ki mindenkinek szóbeszédére a helyedből. Ha olyanná lett a kor, mint az üllő, ne légy te azért olyan, mint a köles-szem. Ne öltö, mint a papagály, minden időben százféle selymet magadra. Minden hitvány ember előtt ne köss vadgalambként örvet a nyakadra.»*)

Ez után szokása szerint sok mindenről szólva, így tér át *Tadsed-Din* dicsőítésére a harmadik *Bendben*:

«Ez az úton útitársad neked egy igazmondó öreg. Mindenre nézve, a mire csak azt mondja ő, ne tedd, fogadd meg a szavát. Ha a hurikkal akarsz társalogni, ne keresd a paradicsomkert öréneke haragját.

Ha Rej trónját akarod, ne ellenkezz *Táds Iszafahánival*.» Kissé unalmas magasztalások után így jellemzi *Tadsed-Din* költői műveit: «Ha versét látod, egy világ tárul szemeid elé. Ilyen volt az a serleg, mely az egész világot mutatta (ezézés *Dsemsid* perzsa király csoda-edényére).

Értelme és szava olyanok, mint a pecsenye meg az ital. Az egyik erőt növel, a másik gondot űz. Nem jó a kínrímes vers, mint a kiterjesztett ágyterítő. Az ő költeménye olyan kényelmes, könnyű, mint a felső kabát (sic).

A mi verseink nem olyan költemények, mint az ő művei. Más az én költészetem és más az övé, mert az övé varázslat. Tegnap egy óráig nézegettem annak a férfúnak a munkáját. Láttam ott ékesen szóló szavakat és pompás mondásokat. Egy világ tárult ott előmbé feldiszítve s abban egymással harcba keveredve az arab

*) Ej Szenál biguzer ez dsán der penáh-i ten mebás.
Csún fristeh jár dári dsuft-i áhrimen mebás.
Hemesú sáneh beszteh-i her táreh mûi mesev
Hemesú áneh derún tári birún rousen mebás
Her zomán ez kil u kál i her kesz ez dsá mesev
Ger zománeh hemesú szindán sud tú esün erzen mebás
Hemesú tuji her zománi szed reh dibá mepis
Pis her nákesz hemesú kunri tevk der gerden mebás.

Kulliját-i Szenáji 136. l.

és a perzsa sereg. Az egyik oldalon *Rüdegi*¹⁾ és *Unszuri*²⁾ osztogatta a dőzéseket és kardesapásokat. A másik részen *Bü Temmám*³⁾ és *Buhturi*⁴⁾ küzdöttek.

*Akhtal*⁵⁾ és *Asa*⁶⁾ voltak azon az oldalon a csapatvezetők. Ezen az oldalon meg *Sákir*⁷⁾ és *Dsulláb*⁸⁾ lettek a vezérek. *Buhturi* követői *Hallattól Kírvánig*, *Rüdegi* hívei *Tigristől Kasgarig* laknak. Paripáik a *Váfir*, a *Kámil*, a *Szari* és a *Munzarih* versmértékek.

Fegyverzetők a *Váfir*, *Kámil*, *Szalih* és *Mu'teber*.

Az értelem a szó páncéljába öltözve lépett a küzdőtérre. Mint *Saturnus*-csillagnak, sisak van a fejükön és a nap módjára kard a kezükben.

Hatalmuktól félve, a kék égen száraz szájú és nedves szemű lesz a *Venus*- és a *Mars*-csillag.

Minduntalan így szól a bölcsesség: vajjon melyik lesz a győztes e közül a két végtelen hadsereg közül s ugyan kinek van erről tudomása.

A bölcsességnek azonnal megfelelt az én elmém: Én nem tudom, de tudja azt a *Khodsa*, hogy kié lesz a győzelem. Az, a ki

¹⁾ *Helim Ferid ed-Din Mohammed* (meghalt 954.) az első nagy perzsa költő.

²⁾ *Unszuri Abulkasim bin Ahmed* (meghalt 1049—50.). V. ö. *Ethé: Neopersische Litteratur* (Strassburg 1896.), II. 224. l.

³⁾ *Abü Temmám* (szül. 807, megl. 846.). V. ö. *Broekelmann: Geschichte der arabischen Litteratur* (Weimar 1897.), I. 84. l.

⁴⁾ *Al-Buhturi* (szül. 820, meghalt 897.). *Broekelmann: Gesch. d. arab. Litt.* I. 50. l.

⁵⁾ *Al-Akhtal* (meghalt 710.). V. ö. *Broekelmann: Gesch. d. arab. Litt.* I. 49. l.

⁶⁾ *Al-Asa*. V. ö. *Broekelmann: Gesch. d. arab. Litt.* I. 37. l.

⁷⁾ *Sákir* valószínűleg azonos az *Aszadi Lughüt-i Furz*-ában többször idézett *Sákir bukhari*-val. Egyik *Aszadi* által bizonyítékul felhozott versében panaszkodik, hogy nálánál többre becsülnek mint költőt egy takácsot:

Nefrin kunem zi dard-i fe'al zemaneh-rá.
Kú dá d kibr u mertebet küfsaneh-rá
Ánrá kih bá makoi u kelábeh újed sumár
Berbet kudsá sinászed eseng u eseghaneh-rá.

Asad's Neopersisches Wörterbuch ed. P. Horn (Berlin 1897.), 22. l.

⁸⁾ *Dsulláb bukhari* idézi *Aszadi* szótárában, idejét *Horn* nem volt képes megállapítani. U. ö. 13, 17. és 31. l.

mind a két sereg vezetésére képes. Ki is lenne ennél jelesebb hadvezér. »*)

Az orvosoknak, úgy látszik, nagy barátja volt *Szenáji*; egy ghaznai orvost, *Khodsa Ali bin Mohammed*-et, egy terjedelmes költeményben így magasztal: »Oh te, a kinek kijáró köszönet a szabad emberek nyakára nehezedik. A bizonyosság a te útítársad és az isteni kegy a te barátod.

Oh, te tudós *Khodsa Ali Ibn Mohammed*!

Van annak száz ismertető jele is, hogy te vagy *Jesus* helyettese.

A mennyiben neked fenséges kitünőséged és bőkezűséged van a világon. Annyiban van nyugalma a kilencz központnak és moz-

*) S'ir-i ú bini dsiháni újed ender esesm-i tú
Hemesenjin búdeh eszt ándsámi kih bad giti numái.
Ma'ni u elfáz-i ú homesún kebáb eszt u soráb
In jeki kuvvet fezái v'an jeki enduh zodái
Khos nebásed bá tekellúf s'ir-i nakhos esún duváds
S'ir-i ú besz esábukeszt u bitekellúf esún kábái
S'ir-háji má neh s'ireszt ez esunán kán sá'ireszt
Sá'iri díger buved nezdik-i má án szálhireszt
Di der áu teznif i kho'dsa szá'eti kerdem nezer
Lefhá didem faszih u nuktehá didem ghrer
'Alemi ámed becesun-i men muzzejen vender ú
Leskor-i tázi u dihkán der dsedel bájekdíger
Der jekirú Rüdegi u 'Unszuri bá fan u zarh
Der díger szú Bü Temmám u Buhturi der kerr u ferr
Akhtal u 'Asa derándsáneb eade száhib i nefir
Sákir u Dsuláb ez indsáneb sudeh sáhib i nefir
Ez kefái Buhturi ez Hallah der tá Kírván
Ber vefá-ji Rüdegi ez Dedaleh tá Kásgár
Merkebánsán Váfir u Kámil Szeri u Munzarih
Szákhteháji-sán Váfir u Kámil Szalih u mu'teber.
Ma'ni ender dsevsen i lefz ámodeh pis mezfáf
Kh'od bor szer homesú Kejván tigh der kef homesú khúr
Ez nihib-i seüket-i lsán zi esorkh i ábgún
Zohrah u Marikh mándeh gám khusk u dideh ter
Her zomán guftú khired zin dá szipáh bi kerán
Mer kirá básed zefer já khod kih dáred zin klieber
Mer khired-rá khá'ir-i men der zomán dádi dseváb
Men nedánem khodsa dáned mer kirá based zefer.

gása a kilencz körnek (az eget és földet érti). A te szavad az igazság próbaköve és a te elméd a helyes mérték nehezékköve. A te tudományodnak és magas állásodnak tisztelői és szolgálói az egek (*abá* szó szerint atyák, itt az *ábá-i* 'uluvi a. m. a kilencz eget érti alatta a költő) és elemek. Nem vett még senki ezüstön-aranyon lélek megtartót. Míg fel nem tárultak előtte a te ismeretenednek a titkai. Lehullott tisztára a reménység fájáról a halál levele. Mikoron a te tudományod ága ilyen gyümölcsöt termett.

Tőled nyerte vissza egyensúlyát a világ természete. Úgy, hogy nem találsz egyetlen egy fejesüggesztőt, levert, szomorú és könnyelmű szeles embert a városban. A te szabadelvűséged és fenéges jellemed miatt küszöböd rabszolgáivá lettek a szabad emberek. Mindennél előbb való az ékesszólás, de a te bőkezűséged és dicséreted még azt is meghaladja.

Az az elme, mely a te gyógyszeredtől kapott segítséget. Az az összes titkok olvasója lett a végzet leple mögött. Az, a kinek belsejét megnedvesítette egyszer a te gyógyitalod. Nem lesz az soha száraz ajkú, mint a víztartó-edény. Oh, te a természet pénzverőinek a felülvizsgálója, a te észtehetségedből keletkezett higanymódra minden vegyület. Az, a ki egy hashajtódat és orvosságodat bevette, angyalhoz hasonlóan sose lesz az beteg. Nem vakul meg semmitől az a szem, mely egyszer a te küszöböd porának szemfestékében részesült. Azok, kik egy pilulát lenyeltek a te piluláidból. Nem akadtak azok a halál bálójába.

Olyan nagyesszű vagy te, hogy az útér tapintása és más kutatás nélkül is kikutatod a beteg állapotát.

Ha *Ferkhárba**) elviszi a szél a te gyógyszered porának egy szemerkjét. Annak erejétől lelket kapva, feltámad a ferkhári bálványkép. Egy nap alatt munkaképes lett a te orvosságodtól a beteg, de munka nélkül maradt miatta a halál angyala. Ajtód karikáján kívül, ki az, ki nem részesül vagyondoból? Kezedtől más nem lesz vesztes, csak az erszényed.

Oh, a te természeted és tudományaid gyógyítók és adakozók! Oh, a te nyelved és kezed gyöngyöt és drágaságot adó! Úgy ékeskedsz te mindig a nemeslelkűség és jótékonyással, mint a fának

*) Schriszt kih khúbrúján biszjár dáred. Nám-i butkoded iszt. *Burhán-i Dsám'i* (Teherán 1260.), 83. l.

az ága a madarakkal, az ég a bolygó csillagokkal. Olyanok a cselekedeteid neked, hogy a leszámolás napján, a feltámadáskor egy bűnért sem fognak téged feleletre vonni. Olyan becses vagy te előttem, mint a szem bogara. Azért, mert te előtted megvetett dolog a mi aranyunk, ezüstünk.*)

*) Ej gerden-i ehrár besukr-i tú giránbár
 Tahkik turá hemreh u teufik turá jár
 Ej khodseh ferzánéh 'Alí Ibn Moħammed
 Vej naib-i 'Isza bedú szed gúneh numádár
 Csunánkeh turá dsúd u ma'álí eszt bedunjá
 Nuh nukteh szukún dáred u nuh dáreħ reftár
 Zehn-i tú u szeng-i tú bemikdár i haķikat
 Ber sukhenet hemeh faideh-i rúħ bemi'jár
 Ber dsáb-i tú u 'ilm-i turá ez her ma'ni
 Abá-i u szutuķszát ghulámend u peresztár
 Nekherid keszi dsán beháji bezer u szim
 Tá neámedes eszrár i 'ulóm i tú pedidár
 Berg-i edsel ez sakh-i emel pák firórikht
 Tá sakh-i 'ulómet 'emel ávurd esenin bár
 Sud teb'-i dsihán m'utadil ez tú kih nejábi
 Der soħr jek zát girándsán u szebukszár
 Ez ghájet-i ázádegl u ferr-i buzurgijet
 Gestend ghulámán szitánéh i daret eħrár
 Guftár fezúneszt zı her esiz ve lıķin
 Dsúd-i tú u madh-i tú fezún eszt zı guftár
 'Aķlı kih zı dárıet meded jáft beseriján
 Der perdeh-i taķdir bıķhá' ned hemeh eszrár
 Sakhsıķıķ ter ez serbet-i tú sud dsiger-i ú
 Leb-i khusk nemáned behemeh 'umr esú szúfár
 Ez 'aķlı-i tú ej náķid szerráf-i tebıjet
 Sud 'unszur-i terkıb hemeh khalk esú tejjár
 Ánkesz kih jekı muszħıl u dárú-ji tú khurdeħ eszt
 Mánertd-i fıristeh nesevend bergız bımár
 Her cesem kih ez khák-i doret szurmeħ-i ú bód.
 Zı ávuriden-i her áb kih áred nesevend tár.
 Ánhá kih jekı ħabbeħ zı ħabb i tú bıķhurdeħ
 Der dám-i edsel ħıcs negerdeħd girıftár
 Hıķı-i tú esunán eszt kih bı nebz u delılı
 Mı báz numáji 'erz i rúħ behendsár
 Ger bád be-Ferkhár bered simeh-i dárıet
 Ez kuvvet-i ú rúħ pezıred but-i Ferkhár
 Ber kár zı dárú-ji-tú sud sekhsz bejek rız
 Mándeħ meleķ-ul maút zı dárú-ji tú bıķár

Miután jól kidicsérte orvos barátját, önmagának zeng dicső éneket *Szenáji*: «Olyan vagyok én, hogy nálamnál jobb verseket senki sem mond a világon. De azért jóllaktam én már a világ dolgaival, ámbár még nem értem el a célomat (szó szerint éhesen maradtam).

Annai hasznom van verseimből, hogy minden éjszaka elvágja az es'ár szó elejét az ész és visszamarad nekem az 'ár, a szégyen (szójáték az es'ár és 'ár arab szókkal).

Azért vagyok én megvetett, mert ebből a városból eredek. Hisz megvetik a nemes gyöngyöt is a kagylójában és a tenger fenekén. A bankának meg van a maga bőbitája, a pávának az ő díszes ruhája. Én esalogány létemre egy öltöny és egy turbánra vágní vagyok kénytelen.»*)

Végül egészen rimánkodó modorban fordul orvos barátjához, ki úgy látszik, anyagilag támogatta szegénységben tengődő költőnket. «Oh te, kinek az ajtajánál úgy veszik magukat a szükölködők, mint a tűzre vetett faág (sic) (szójáték a bi berg a. m. levél-telen szükölködő szóval). Oh te, kinek a szíve úgy virul az adakozástól, mint a kert a márczius hónapban.

Ejteb' u 'ulám-i tú sífá bakhs u szekháverz
Vej deszt u zubán-i tú durer bakhs u guherbár
Ez má-i tú dsuz halkah-i tú kiszt tehideszt
Vez deszt-i tú dsuz kizseh-i tú kiszt zijánkár
Árászteh-i ez seref u dsud hemisoh
Csún sákh zi tejjár esu ofák ez szejjár
F'il-i tú csunán eszt kih díger zi má'ászí
Vádsib noseved ber tú jeki rúz isztighfár
Csún merdumek i didéh 'azizi ber má zánk
Der esem-i tú szim u zer i má heszt esenín kh'ár.

Kulliját-i Szenáji (Tehorán) 59. 1.

*) Hesztim ber ánszán zi hekímú kih negújed
Ender inhemeh 'álem zi men inrüz bih es 'ár
Lák ámedeh om szir zi ef'al-i zemáneh
Hereseud henúz ez gherez i kh'ism náhár
Ánszúd homl binem ez es 'ár kih her seb
Esrá bibered hús bímáned ber men 'ár
Kh'árim ez áneszt kih zím sehrem ezirá
Der bahr u szedef kh'ár buved lülú sehvár
Hudhúd kulchí dáred u táúsz kabái
Men bulbul u kh'áhán jeki durra' u desztár.

Kulliját-i Szenáji 59. 1.

A te kegyelmedből van, hogy ennek az egyénnek mellét kabát és lábait nadrág fedik. Miután már úgy is te ékitetted, ruháztad fel a testemet, ezt az én fejemet is lásd el turbánnal.»*)

Tehát az egész dagályos verset egy turbánért írta *Szenáji*!

Valószínűleg még megtérése előtti időből származik ez a költeménye.

Magasztaló költeményét, melyet többnyire adomány reményében költött, nem egyszer maró szatyrával toldja meg *Szenáji*. Gyalázni épp oly jól tud, mint a perzsa irodalom nagy panegyristája, *Enveri*.

Így egy versében, melyet *Zeki bin Hamza* tiszteletére írt, *Ass'ad Herevit* a sárga porig legyalázza. «Ki az az összes nagyok és kis emberek közül? Az összes emberi nemből. Ki nem tapasztalt ő tőle eredő árulkodást és rágalmazó besugást?

Ha te ezt el nem hiszed, majd megmondja azt neked *Mohammed Dsem*. A fiukat rossz hirbe hozta.***) Vádaskodása és rágalmazó gyanúsításai gyászba borítottak minden házat. A nemesek testét ő miatta éri a baj. A jámborok szívét ő miatta kínozza a szomorúság és a rosszat sejtető levertség. Azokat, kiket maga az Isten kidicsért. Azokat szidja ő a nyilvánosság előtt. Ennél rosszabbul nem bánt a szentekkel egy *Simar*, egy *Hind* fia vagy egy *Mulhem*. Ha lett volna karja és szíve a kardjához. A legmagasabb polezra emelkedett volna (azaz, ha lett volna bátorsága). Mindenkit megszorít ő. Én egy szegény ügyefogyott költő, ki a világróli lemondást választotta. Nincs, ki gondomat viselné, sem nagyatyám, sem édes apám. Nincs jó barátom, se apai, se anyai nagybátyám. Sem neki, sem *Huszejnek*, sem *Ass'ad*, sem *Zeidnek* nem vagyok én a lekötellezettje.

Egy maroknyi hitvány ember szavára, olyan sötétté tette számomra a fényes napot, mint a sötét éjszaka. Elűzött Balkhból

*) Ej deret zi bi bergán csún sákh der ázer
Vej dilet zi bakhsiden esun bágh der Ázár
Ez mekremet-i tuszt kih peivesztech nihufteh eszt
In sakhsz bedurr'aa v'in páji besalvár
Pesz esún tenem áraszteh i piráhen i tuszt.
In ferķ merá niz biárúji bedesztár.

Kulliját-i Szenáji 59. 1.

***) Az eredetit szelidítve, mert igen kétértelmű.

Miután jól kidicsérte orvos barátját, önmagának zeng dicső-éneket *Szenáji*: «Olyan vagyok én, hogy nálamnál jobb verseket senki sem mond a világon. De azért jóllaktam én már a világ dolgaival, ámbár még nem értem el a célomat (szó szerint éhesen maradtam).

Annai hasznom van verseimből, hogy minden éjszaka elvágja az es'ár szó elejét az ész és visszamarad nekem az 'ár, a szégyen (szójáték az es'ár és 'ár arab szókkal).

Azért vagyok én megvetett, mert ebből a városból eredek. Hisz megvetik a nemes gyöngyöt is a kagylójában és a tenger fenekén. A bankának meg van a maga bőbitája, a pávának az ő díszes ruhája. Én esalogány létemre egy öltöny és egy turbánra vágyni vagyok kénytelen.**)

Végül egészen rimánkodó modorban fordul orvos barátjához, ki úgy látszik, anyagilag támogatta szegénységben tengődő költőnket. «Oh te, kinek az ajtajánál úgy veszik magukat a szükölködők, mint a tűzre vetett faág (sic) (szójáték a bi berg a. m. levéltelen szükölködő szóval). Oh te, kinek a szíve úgy virul az adakozástól, mint a kert a márczius hónapban.

Ejteb' u 'ulüm-i tü sifá bakhs u szekhävörz
Vej deszt u zubán-i tü durer bakhs u guherbár
Ez mál-i tü dsuz halkéh-i tü kiszt tehidoszt
Vez deszt-i tü dsuz kiszeh-i tü kiszt xijánkár
Árászteh-i ez seref u dsud hemiseh
Csün sákh zi fejjár esu ofák ez szejjár
F'il-i tü esunán eszt kih diger zi ma'ászí
Vádsib noseved ber tü jeki rüz isztighfár
Csün merdumek i didéh 'azizi ber má zánk
Der esesm-i tü szim u zer i má heszt esenün kh'ár.

Kulliját-i Szenáji (Tehorán) 59. 1.

*) Hesztim ber ánszún zi hekimi kih negújed
Ender inhemeh 'álem zi men inrüz bih es 'ár
Lák ámedeh em szir zi ef'ál-i zemáneh
Heresend honúz ez gherez i kh'ism náhár
Ánszúd hemi binem ez es 'ár kib her seb
Esrá bibered hús bimáned ber men 'ár
Kh'árim ez áneszt kih zín sehrem ezirá
Der baýr u szodef kh'ár buved lülü sehvár
Hudhüd kulehi dáred u táúsx kabái
Men bulbul u kh'áhán jeki durra' u desztár.

Kulliját-i Szenáji 59. 1.

A te kegyelmedből van, hogy ennek az egyénnek mellét kabát és lábait nadrág fedik. Miután már úgy is te ékitetted, ruháztad fel a testemet, ezt az én fejemet is lásd el turbánnal.**)

Tehát az egész dagályos verset egy turbánért írta *Szenáji*!

Valószínűleg még megtérése előtti időből származik ez a költeménye.

Magasztaló költeményét, melyet többnyire adomány reményében költött, nem egyszer maró szatyrával toldja meg *Szenáji*. Gyalázni épp oly jól tud, mint a perzsa irodalom nagy panegyristája, *Enveri*.

Így egy versében, melyet *Zeki bin Hamza* tiszteletére írt, *Asz'ad Herevit* a sárga porig legyalázza. «Ki az az összes nagyok és kis emberek közül? Az összes emberi nemből. Ki nem tapasztalt ő tőle eredő árulkodást és rágalmazó besugást?

Ha te ezt el nem hiszed, majd megmondja azt neked *Mohammed Dsem*. A fiukat rossz hirbe hozta.***) Vádaskodása és rágalmazó gyanúsításai gyászba borítottak minden házat. A nemesek testét ő miatta éri a baj. A jámborok szívét ő miatta kínozza a szomorúság és a rosszat sejtető levertség. Azokat, kiket maga az Isten kidiesert. Azokat szidja ő a nyilvánosság előtt. Ennél rosszabbul nem bánt a szentekkel egy *Simar*, egy *Hind* fia vagy egy *Mulhem*. Ha lett volna karja és szíve a kardjához. A legmagasabb polezra emelkedett volna (azaz, ha lett volna bátorsága). Mindenkit megszorít ő. Én egy szegény ügyefogyott költő, ki a világróli lemondást választotta. Nincs, ki gondomat viselné, sem nagyatyám, sem édes apám. Nincs jó barátom, se apai, se anyai nagybátyám. Sem neki, sem *Huszejnek*, sem *Asz'ad*, sem *Zeidnek* nem vagyok én a lekötölezettje.

Egy maroknyi hitvány ember szavára, olyan sötétté tette számomra a fényes napot, mint a sötét éjszaka. Elűzött Balkhból

*) Ej deret zi bi bergán esün sákh der ázer
Vej dilet zi bakhsiden esun bágh der Ázár
Ez mekremet-i tuszt kih peveszteh niहुfteh eszt
In sakhz bedurr'aa v'in páji besalvár
Pesz esün tenem árászteh i pirahen i tuszt.
In ferx merá niz biaráji bedesztár.

Kulliját-i Szenáji 59. 1.

***) Az eredetit szelidítve, mert igen kétértelmű.

úgy, hogy én szomorúságomban könyfolyót ontottam a szememből. Nem volt nekem egyéb vétkem. Mi miatt ily bajba kerültem. Egy napon, a mint gondolatokba merülve üldögélek. Jön egy korhely ember Asz'adtól én hozzám. Az a részeges annak az embernek a szolgálái közül való volt. «Imán Asz'ad hiv téged, mit ülsz itt tétlenül magadban.» Elöl ment ő s én utána mentem egy girbe-görbe utcán. Láttam Asz'ad, a mint ott bor és zene mellett ült. Egy mézáros legényke ült mellette, ki olyan volt, mint egy szép bálvány. Mind a ketten részegesek voltak a lilium illatú bortól. Hő és lilium színű volt az arcuk. Borral kínáltak mind a ketten. Álszégyenből mind a kettőnek igent mondtam.*)

*) Kiszit ez dsunleh-i szighár u kibár
 Ez bemeh güber-i beni adem
 Kih nedideh ez ü szá'ijet u ghemz
 Já nekhürdeh ez ü 'aná u elem
 Ger nedári tú in szukhun báver
 Báz güjed turá Moħammed Dsem.
 Piszzeránrá ez ghemz ü püsid
 Száhibi u debiki u molhem
 Szüret-i ghemz sud szá'ijet-i ü
 Zed beher kháneh-i jeki mátem.
 Ten-i esráf ez ü rehin-i belá
 Dil-i szádát ez ü hazin u dizsem.
 Ankeszánrá kih madh guft khudá
 U hemi güjed áskará zemm
 Bister zin esih kerd bászádát
 Simar já Hind zádeh-i já Mulhem
 Dil u bázú beh tíghes ár búdi
 Ber sudeszti beh berterin szullem.
 Her keszirá be mudsib-i bári
 Mi nisáned begüsch-i mughemm.
 Men jeki Sá'ir u dakhil u gharib
 Ráh-i 'uzlet gúzideh ez 'alem.
 Neh merá gham khúr esih dsed ü pider
 Neh merá munisz esih khál ü esih 'am
 Neh ez ü vez Husszejn u Asz'ad u Zeid
 Gerden-i men bezir bár-i na'm.
 Kerd ber men bekaúli must-i rind.
 Rúz-i rukhsendeh esü seb muzlim.
 Rándem ez Balkh tá birándem men.
 Zin tehesszur zi didéh vádi fem.
 An guneh-rá dsuz in nedárem dsurm.

A mi ez után jön, az nem lefordítani való. *Szenáji* tanítójához, *Mukhtár*-hoz méltóan remekel itt a pæderastikus fajtalanság leírásában.

Asz'ad felszólítására egy ghazelt írt volna róla és a mézáros gyerekről. *Szenáji**) ez a költeménye a nagy vallásos írónak azonban szerencsére elkallódott.

Asz'ad haragját *Szenáji* ellen éppen ez a költemény okozta, ha jól értelmezzük a költemény ide vonatkozó helyét. Boszúból aztán *Szenáji* hozzá látott a «Sejkhecske» jó nevének befekettetéséhez. Állításait kész esküvel is erősíteni. «Ha tölem ezt kérdezik majd egy napon. Százeezerszer mondok én bizonyosságul esküt (bikhurem szed hezár bár keszem).»

A csuszó-mászó hízelgésnek igazi remeke *Moħammed Tegħin Boghra Kháut* magasztaló verse *Szenáji*-nak. «Nem hoz elő száz

Csün esunán gest bend-i men muħkím
 Kih jeki rúz men niseszteh budem.
 Mutefekkir begüsch-i muzlim.
 Rind-i ámed z' Asz'ades ber men
 Búd an rind merdrá ez khedem.
 Kih imám Asz'adet hemi kh'aned
 Csend bási mu'etel u mubhom.
 Reft ü pis u men sudem zi szípesz
 Der jeki küesch-i khem ender khem.
 Dúdem ándsá niseszteh Asz'adrá
 Bá mej u báng-i zir u náleh-i bem.
 Búd bá ü niseszteh kasszábi
 Küdeki esün jeki bedi' szenem
 Her dú meszt ez nebid szuszen bú
 Puz u 'ariz esü szúszen u esü puzsem.
 Her dú kerdend 'erze ber men mej
 Guftem ez sorm her dúrá kih 'em

Kullipát-i Szenáji 77. l.

*) Guftem áhszánta ej imán kih niszt
 Csün tú ender hemeh dijár-i 'adsem.
 Guft mefezáji ej Szenát hies
 Kih tú heszti benezd-i má mehrem
 Ghazeli güji hiszb-i má kih buved
 In dil-i ris-i her dúrá merhem.
 Ghazeli hiszb i háisán guftem.
 Születi jáftem neh besz mu'ezzem
 Khisten-rá dsuz in nedárem dsurm.

Kullipát 77. l.

forgással az ég. Nem szül meg a négy elem fáradtságával a lélek. Olyant tudásra, bőkezűsége és jelessége nézve, mint a milyen *Mohammed Teghin Boghra Khán*. Az, a kinek, midőn a világra jött, a bőkezűsége a megsemmisülés öltönyébe öltözött, rejtőzött el előle a fősvénység.

Az, a kinek a handsárjától féltében olyan száraz lett az ellenség nyelve, mint a tör pengéje. Az, a kinek, midőn lengedezni kezdett kegyelmének a szele, a bünboesátásba sülyesztette bele a lázadók hajóját. Olyan derék, bátor ember ő, hogy úgy néz ki vele szembe állítva a bőkezűség, mint a fukarság és hazugságnak látszik a bátorság.

Ő az, a ki lábaival tapossa halálra a kegyetlenséget. Kezétől ébred új életre a jóság. Oh, te nagy ember, kinek a jellemének tudható be, hogy a sors csapásai elől biztosságot nyert az emberiség. A te kezeid a bőkezűség égének a csillagai. A te szíved a magas rangok könyvének előbeszéde. A négy alapelem téged ural. Te vagy a hét ég ura.

Hogy kedved szerint összekapcsolhassad, bomlott fel az elméket összekötő kapocs. Rossz jelentésére megharagudva, hatalmad maga alá tiporta a Saturnus-csillagot.

Merészséged láttára megszelidült a párducz és a dühös oroszlán. A te nagyra törő szándékod egy ujján peccsétgyűrűként forog a kilenez égkör gyűrűje. Olyan magasra röpül fel a te szándékod, hogy azon túl már nincs többé hely. Ha a meddő felhőt eléri egy paránya a te bőkezűségednek, vizözönét ontja az a gyönyöknek. Ha a te erős akaratod szele megüti a felleget, nem hull abból eső a földre. Ha a hegyhez ütődik a te akaratod hulláma, tűz és füstmódra semmivé válik az. Biztosságbán van a sors csapásaitól az, kit a te kezed oltalmaz. Menj, hisz te világítod meg az eget. Te vagy a világ szívének a felvidítőja. Mi csodálni való van abban, ha te veled büszkélkedik *Syria* és *Mekkával* szemben *Turkesztán*. Jöllehet, annak előtte a török népek felett kimutatta a vitőzségét *Rusztém*. De ha téged meglátott volna, esókkal illette volna ajtód küszöbét a *Desztánfi Rusztém*.

Oh te, kinek a szive a vágnak kielégítője. Oh te, kinek a keze az áhítózás győtrelmének a gyógyszere. Nő vagyok én, ki bájaival sok férfit elbolondított. Ki minden jeles embert behálózott, de minden aljastól elfordult. Hold módra közel jutott a nagyokhoz

és elkerülte, mint a nagyság az apróságokat. Akárki megpillantott engem az utóbbiak sorából, olyan remegés fogta el, mint a lengedező szél.**)

*) Cserkh náred bohukim i szed deürán.
 Dsán nezájed bosz'aji csár erkán
 Der Zemin ez szekhá u fazl u huner
 Csün Mohammed Teghin Boghra Khán
 Ankih tá sud szekhás pejdá gest
 Bakhl der dámen-i fená pinhán.
 Ankih ez bím-i khendseres dusmen
 Hemesú khondser sudoh eszt khusk zubán
 Ankih tá bád-i ánn-i ú bivezid
 Gharq i 'afveszt kestl 'asziján
 Ankih beresid u sir nezd-i kefes
 Dsúd bakhl eszt u pur dil buhtán
 Murdeh bázekhm-i páji-ú zufü
 Zindeh bá dsúd-i deszt-i ú áhszán
 Ez pej esesm-i zekhm nezd-i ú dsúd
 Kerdeh sekl-i nijázzá ħurbán
 Eǰ zi tá'szír-i ħurmet i guhoret
 Jáfteh ez zemáneh khalk ámán
 Felek-i dsúdrá kefet endsum.
 Námeh-i dsáh-rá dílet 'unván
 Zír ámr-i tú naqs-i csár guher
 Zír ħadr-i tú dsirm-i heft ejván

 Ez pej kím-i nehez szakht bikuft
 Pá-ǰi ħadr-i tú tárek-i Keǰván
 Díđ esú kibr u himmetet biguzást
 Kibr u himmet pelong u sir zsiǰán
 Ber jek ángust-i himmetet teng eszt
 Khátem-i nuh szipihr szer gerdán
 Bemakáni reszid himmet-i tú
 Kiz pesz án pedid niszt makán
 Semmet-i dsúdet ár ber ábr i 'aǰim
 Bivezed khized ez guher tǰfán
 Bád-i ħazm-i tú ger ber ábr zoned
 Ber nájed ez hevá bárán
 Áb i 'azm-i tú ger bekáh reszed
 Ber hevá ber reved esih nár u dukhán
 Hor kih der ferr szájeh-i kol-i tuszt
 Imeneszt ez nevá'ib-i hediszán
 Rev kih rousen betuszt dsirm i felek
 Rev kih khurrem betuszt ħeb-i dsihán

Mint az imént közölt költeményében *Asz'adot*, úgy itt egy könyvvarust gyaláz. «Végre az a hitvány könyvvarus nagy bajt okozott nekem.»*)

Érdekes lenne tudni, mi okozta a költő szertelen haragját. Talán anyagi tekintetben károsította az akkor még világi örömöknek élő *Szenáji*.

Szörnyen piszkos, fajtalan modorban szidja *Szenáji* ellenfelét, a könyvvarust, nincs a perzsa nyelvnek ocsmány kifejezése, mit elő ne hozna.

Igen emlegeti a könyvvarus szegénységét. «Szegényebb ő a juliusi felhőknél.» Hízélgéssel, bemondással, mint a kutya és a macska, egy kenyérdarabért rabolja el sokak becsületét. Végül jellemzőleg kimondja *Szenáji*, hogy bizonyos megnevezhetetlen szolgálatot ingyen nem tesz meg neki.***) Ez némi árnyékot vet-

Csih 'edsel ger zi güher-i tü kuned
Fakhr ber Sám-u Mekka Turkesztán
Geresih zin pis ber tevâif i turk
Kerd Rusztem zi pur dil desztán
Ger bididlet büszehâ dâdl
Ber szitâ neh-i tü Rusztem-i Desztán
Ej zi dil szüd-i hürz râ mâjeh
Vej zi kef derd-i âzrâ dermân.
'Aüreti em bikerdeh ez sengi
Tigh-i biszjár merdrâ ofszân
Ber hemeh mihterân figendeh rikâb
Vez hemeh letokân kesideh 'inân
Bâ mihân büdeh hemesü mâh karin
Vez kihân hemesü kibr kerdeh kerân
Her kih zin tâlfeh merâ didi
Sudi ez lerzeh hemesü bâd vezân.

Kulliját i Szenáji 87. 1.

*) Akhir in letok kitâb firûs
Bireszânidoh kâr-i bendeh bodsân
Ânesunân kün firûs gâden bakhs
Ânesunân szerd puzek gendeh stb.

Kulliját-i Szenáji 87. 1.

**) Gâh güjed du'âet kunem men
Uftem ez ân hediz der khefekân
Zânkih hor giz nekh'âszt kesk ez kosz
Bedu'â gâden ej muszulmánân
Nekunem bi dîrem dsemâ'es eger
Nedihed ized bihist bi imân. U. ott 88. 1.

hetne *Szenáji* erkölcsére, ha nem lenne az a perzsa gúny egyik sokat használt fegyvere.

A perzsa költők bevett szokása szerint először kedvesének szépségét rajzolja s csak azután tér át egy ügyes fordulattal a kiszemelt bőkezű, magas rangú egyéniség magasztalására. «Elbolondított engem egy périhez hasonló hindu leányka. Annyira, hogy egészen megfeledeztem szívem és eszemről.

Egy kaczer szépség olyan bájos, mint a nárezis ágacska a kertben. Melyre éjjel-nappal az ajtón át rátapad a néző szeme. A melegség és a nedvesség a természet törvénye szerint megölöjje a czukornak.

Ő csupa melegség és nedvesség s mégis czukros szájú.» Hosszasan lefestvén a hindu leányka szépségét, kérdezi tőle a költő, hogy hogyan szabadulhatna ő meg a szerelmi bánat gyötrelmeitől. Csak pénzzel, ha megvásárolsz, feleli neki a hindu lány. «Mondom neki, hogy nincs meg nálam a te árad. Azt mondja ő erre, talán te sánta és néma vagy, hogy nem tudsz verset mondani és nem tudod azt elvinni. Vidd el azt *Alî Ibrahím*hez, hogy jutalmat kapva uramtól, engem megvehess.

Abhoz, kinek ha birtokába jutna a tenger és az égbolt. Semmire sem becsülve, egyben elajándékozná azokat. Nem szült még az ég és a négy elem a világon olyan derék, jeles adakozó fiút, mint ő.

Azért rejtőzködnék el a Dsinnek szegyenökben, mert sem maguk, sem az emberek közt nem láttak még olyant, a minő te vagy. Az ő adakozó kegyelmének rabjai az emberek és a Dsinnek. Bőkezű hajlamának szolgálói a tenger és a száraz föld. Kezében a jótékonyosság, gondolatában a magasztos tudomány. Szívében az igazságosság és a hatalom lakik. Az igazságosság és az erény főjellemvonásai neki. Mikor adakozol, úgy teli vagy pénzzel, mint a kor bányája. Ha beszélsz, úgy teli vagy gyöngygyel, mint az oceán. Nem nevezlek én el téged fának, holdnak és ékkőnek. Mert mind-ezeknél szebb a te kezed, arcod és szépséged.

Évenként csak egyszer gyümölcsözik a fa. Te pedig minden összejövétel, látogatáskor gyümölcsadó fa vagy. A holdat elhomályosítja a nap. A te orzádtól ellenben a nap szenved kárt; hogy hívhatnálak azért én téged holdnak? Száz drágakő sem világít meg egy házat; micsoda helye van itt tehát az ékkőhasonlatnak, ha te töled ered a világot besugárzó fényesség?

Biborszinű vagy te, de a hová csak eljutsz, sáfrán módjára elfűzöd a világ gondjait (a sáfrán a keletiek szerint neveltető gyógyszer).*) Végül egy öltönyt kunyorál sok jó kívánsággal pártfogójától.

Keservesen panaszkodik egyik ilyen magasztaló versében, hogy rosszul megy a költők dolga, mert csak azt kedvelik ebben a városban, a ki olyan tudatlan, hogy nem tesz olvasáskor külömbiséget a *hulbe* a. m. görög széna és a *heleb* a. m. friss tej szók között.

A rosszéletűeknek finom turbánkendő díszíti a fejüket és tűzi (egy város neve) szövetű ruha fedi tagjaikat. Még felöltöre való sem jut a költőknek. Nem szégyenkezik az én oroszán természetem, mint a többi éhesek kutya, macska módra az ajtónál és a terített asztal körül.**)

*) Gújem úrá kih merá báz kher ez gham gújed
Szám dári bikherem ver neh burev ris meri.
Gújem úrá kih behá-ji tú nodárem gújed.
Gungl u leng esirá s'ir negúji neberi
Biber kho'dsa Ibrahim 'Ali Ibrahim
Ta turá szilleh díhed tá tú zi kh'odsa-i em bikheri
Ánkíh ger íl meszeles milk seved bahr u felek
Felek u bahr bejek ten díhed ez bí khet eri
Ánkíh eserkh nezádoh eszt u neh in esár guher
Jek piszer esún ú dor dahr-i szekhí u huneri
Dsinniján zánhemeh ez serm nibánend kih his
Neh zi kh'od esún tú bidídend neh ender beseri
Bendeh-i luf u 'atá-ji ú inszi u dsinni
Csáker-i 'teb' u szekhá-ji u bahri u berri
Der kef u fíkrét-i ú bakhsis u 'ilm 'uluy
Der díl u szíret-i ú kuvvet u 'adl 'Umeri
Csún szekhá verzi esún kán-i zemán pur díremi
Csún szakhun gúl esún bahr-i dsihán pur dírerí
Sedsroh u máh u guher níz nekh'anemet ez ánk
Ez kef u esíhrah u zíb ez homeh zibendeh teri
Szál tá szál díhed bár bejek bár dírekht
Tú beher medglisz her rúz dírekhti beberi.
Kamer ez semsz seved nukszán u zi rúji tú esún
Semsz nukszán seved ez behr-i csigújem kameri stb.
Kulliját 113—4. l.

***) Zánkíh ánraszt der in sehr kebúl kih zi dsahl
Hulbeh-rá báz nedáned geh kh'änden zi heleb
Fádsiránrá kaszabi ber szer u tűzi der ber

Nyíltan bevallja egy *Mohammed Herevi* nevű főrangú katonát dicsérő versében *Szenáji*, hogy csak ajándék fejében mond magasztaló poémát. A dicséret annak a magas rangúnak ajándéka nélkül nem igen sikerül.

Annak a férfúnak ajándék ruhája nélkül nem lesz ereje a versnek. Ajándékozz meg tehát engem saját cziprus természetéről levetett ruhával. Hadd lehessen a te kegyelmedből az idén jó dolgom nékem (szó szerint olyan, mint a lanté).

Háladatosságból olyan leszek én, téged dicsérvén, mint a turbékoló galamb, akkor mikor olyan leszek a te örvös ruhádban, mint a sokszinű papagály.*)

Egy előkelő ember vendégül hívta *Szenájit*, a költő nem jelenhetvén meg, így mentegeti magát nagy alázatosan: «Ha nem jövök el a te vendégségedbe. Tudd be azt gyengeségemnek és ne vedd azt szégyenkezésnek (az akkori lakomáknál divó részegkedés és egyebekre ezélez).

Te hozzád hogy juthatna el valaki, hiszen te a ragyogó magasságban trónolsz. Olyan, mint a nap, a te orezád és fájós az én szemem. Az égen van a te dízhelyed és én sánta vagyok. Csodálatos az, hogy el tudja viselni valaki az ilyen nagy szerencsét és bölcsességet.

Mert szemeinek gyengesége miatt nem gyönyörködhet a nap szépségében a denevér.»**)

Sá'irán ez pej durrá' nejábend szelob
Sír i teb'em nekuned hemesú dígor gurusznegán
Ber der-i kháneh u ber kh'an esú szeg u gurbeh seghab.
Kulliját 15. l.

*) Madh biszillet-i án rád nemájed esuzt
Sír bí dsámoh-i án merd nemígíred heng
Dsámeh bakhs merá khás i khod ez szerv 'keddi
Tá zi ferr-i tú seved kár-i men ímszál esú esong
Sevem ez sukr szonábát esú kumri der dem.
Csú buvem men zi libász-i tú esú tuji bá reng

Kulliját-i Szenáji 69. l.

***) Ger nejájem be medslisz-i tú hemí
Ez szer-i 'adsz dán neh ez szer-i nong
Kh'od botú esún reszed rehi kih túi
Ez szoná u bulendi u eüreng
Rú-ji tú áftáb u esesimem dord

Szenáji megtérése után egy jó ideig egészen felhagyott a verseléssel s megundorodva a nagyokat alamizsnáért magasztaló kaszidéktól, magába zárkozva a vallásos elmélkedéseknek szentelte magát.

Saját bevallása szerint negyven évet töltött a világ zajától távol, mint szegény kolduló dervis. Negyven éve van már, úgy mond a *Hadikat* előszavában, hogy az elégedettség az én útravalóm és a szegénység a mesterségem (muddet-i csehil szál eszt tá kená'et tuseh-i men büdeh eszt u fakr piseh-i men).

Nem vagyok én szegény, bár önmagamat ölöm. Bolond sem vagyok, bár elment az eszem. Ha a nyomorúság halállal sujt is (az eredeti szójátékait illetőleg összhangzásait nem lehet visszaadni). Akkor sem adom oda szolgaságért a szabadságot.*)

Szenáji első nagyobb műve a költő hosszas hallgatása után 1131-ben megírt *Hadikat* lett. Ezt nyomon követték a rövidebb vallásos mesznevik, a *Szair ul'ibád ilal ma'ad* a. m. az Isten szolgáinak vándorlása az örökkévalóságba.

Az *Isk-námeh* a. m. a szerelem könyve, a *Kár-námeh* a. m. a tett könyve. Az *Akl-námeh* a. m. az ész könyve és végül a *Gharib-námeh* a. m. az idegen könyve, mely mások szerint *Afv-námeh*, a megbocsátás könyve ezímet viseli. Ezek közül csak a *Hadikat*, melyről később részletesen lesz szó és apróbb költeményei vannak könyomatú kiadásokban keleten közzétéve.

A *Szair ul'ibád*ból bő kivonatokat ad *Rıza Kulî Khân* a *Medsmâ'ul fuszehâ*ban.

Mint születésének, úgy halálának idejéről sincs pontos adat *Szenájinak* életrajzaiban. *Dsámi* állítása, hogy a költő az 1131-ben megírt főműve befejezése után meghalt volna, kevésbé valószínű

Syadr-i tú äszmân u pájem leng
Kh'od sigift eszt ez änkîh bisikîbed
Ez esunân fal'et u esunân ferheng
Kîz pej 'adsz-i didegân khefâs
Nekunod bâ dsemâl i szubh direng.

U. ott 68. l.

*) Dervis nim egeresih kh'od miküsem
Divâneh nim egeresih sud hüsem
Ger bi bergl bemerg mâled güsem
Azâdirâ bebendegi nofrüsem.

Hadikat (Bombay 1853.), 8. l.

feltevés. Mert *Ethé* szerint kisebb meszneviyei mind későbbi korból származnak és a *Hadikat* után irattak.

Ellent mond *Dsáminak* az az *Ates-Kedeh*ben található adat is, hogy *Szenáji* az 1147—8-ban elhalt jeles perzsa költőre, *Mu'izzire* egy *mersziyeh*t írt. «Nem csoda, ha második égkörbe jön is a *Venus*-csillag. *Mu'izzinek* gyönyört adó kedélyét gyászolva. Ritka igaz gyöngyeit sajnálva, mint az árvák ült le gyászolni a *Merkur*-csillag.¹⁾

Már a költő életében nagy volt a hírneve kortársai előtt. *Enveri* és *Khakâni* dicsérettel emlékeznek meg róla. *Enveri* a perzsa irodalom első nagy panegyristája, ki egyenlő ügyességgel magasztalt és gyalázott, egyik saját érdemeit felsoroló versében így emlékszik meg *Szenáji*ról: «Hadd el mindezt (t. i. a sokféle felszámolt ismereteit), egyedül mint költőt tekints engem. Nem vagyok-e olyan, mint *Szenáji*, ha nem vagyok is *Szâbir*hez²⁾ hasonló.

Ezek közül egyik sem vagyontalan. Csak én vagyok az, a kinek napnál fényesebben látszik a szegénysége. Maga a jelesség hibaszámba megy a mi korunkban. Ha ez így nem lenne, ez a vers maga *fetvâ* mondana, hogy én nem költő, hanem varázsló vagyok.»³⁾

Szâbirt, úgy látszik, *Szenájinál* nagyobb költőnek tartotta *Enveri*.⁴⁾ *Szâbir* családi nevén *Sihâb ed-Din*, *Tirmiz* vagy *Bokharâ*ban született; ura *Szandsâr* szultán *Khivâba* küldte őt követségbe *Atsziz*hez, az ottani emirhez.

Egyideig követ minőségben tartózkodott *Atsziz* udvaránál.

1) Ger Zuhreh beeserkh-i düm äjed neh sigift eszt
Der mâtem-i teb' tereb ofzâ-ji Mu'izzi
Ez heszret i durrhâ-ji jetimes esü jetimân
Biniseszt U'târid be'azâji Mu'izzi
Ates Kedeh 351. l.

2) *Ethé*: *Neupersische Litteratur* 259. l.

3) İnhomeh biguzâr bâ s'ir mudserred âmedem
Csün *Szenáji* nisztom âkhir neh homesün *Szâbirem*.
Her jeki âkhir ez isân bîkefâf nisztom
În menem kîz mufliszî esün rûz rousenem.
Kh'od huner der 'ahd-i mâ eib eszt egor neh in szukhun
Midihed fetva kih men sâ'ir nim szâhirom

Kullijât-i Enveri (Tebriz 1277.), 380. l.

4) Part II. of the *Lubâbul Albâb of Muhammad 'Awfi* ed. E. G. Broune (London 1903.), 117. l.

Történetesen *Atsziz* orgyilkosokkal akarta megöletni *Szandsárt*. Ezt megtudván *Szábír*, még jókor tudomására hozta ezt a gyalázatos tervet fejedelmének. Mikor *Atsziz* megtudta, hogy terve elárultatott, haragra lobbanna, az Oxusba fojtatta az urához hű poétát 1151-ben.

Euveri kortársánál, *Vajválnál* is jelesebb tehetségnek tartotta *Szábírt*. Nem lehet azon esodálkoznunk, hogy *Euveri*, az udvari körök dalnoka, az ügyes, szónokias irmodorú *Szábírban* jelesebb költőt látott Szenájinnál.

Mert éppen abban tündöklék *Szábír*, mely a nagy panegyrista erős oldalát képezi, tudniillik a pompás szingazdag költői, avagy az lenni akaró leíró költészetben.

Érdekes, hogy egyik verse *Szábír*nak olyan népszerűségre tett szert, hogy rövidített alakban népdal lett belőle.*) «Mindig jelen van három dolog a te hajfürteid mellett. Az egyik a rózsza, a második a narezis és a harmadik az ambra. Három víz rabolta szépségét a két ajaktól. Az egyik az élet forrása, a második a *Zemzem* vize, a harmadik a *Keuszzer*.

Két hajfonatod jó illatában három dolog részes. Az egyik a szellő, a másik a mosuszhólyag, a harmadik a füstölő.

Varázslattal raboltad te el a hold, a huri és a péritől. Az egyiktől a szépséget, a másiktól az arcot, a harmadiktól az alakot. Illik, hogy ezer szolgád legyen neked szép orczád, termeted és képedért.

Az egyik olyan, mint a rózsza, a másik, mint a ciprus, a harmadik meg, mint a hold. Egy csókban hármat adj nekem a két ajkadról. Az egyik közülök a rubint, a másik a pisztácze és a harmadik a czukor.»**)

*) V. ö. a szerzőtől: *A perzsa népdal* (Budapest 1899.), 22. l.

***) Hemiseh der szer-i zulfet mudsávirand zseh esiz
Jeki gul eszt dojüm nergisz szejum 'anber
Letáfet ez dü leb rubúdeh end zseh üb
Jeki hejät dojüm zemzem szejum keuszzer
Behü-ji kh'os zi dü zulfet zseh esiz behreh berend.
Jeki neszim dojüm náfeh szejüm midsmer
Bedsádüi birubüdi zimáh u hür u peri
Jeki dsomál dojüm esihreh u szejüm pejkor
Hezár bendeh szezendet bekadd u 'ariz u rüi

Khakáni, ki egészen *Szenáji* befolyása alatt állott¹⁾ nagy tisztelettel emlékezik meg a *ghaznai* híres költőről. «Mikor a kor *Szenájinak* életfonalát elvágta. Egy olyan ékesszólót, mint én, szült az ég. Midőn *Ghaznában* sirba szállt egy varázsló. Újabb bűvölőt hozott létre *Sirván* földje. Ebből a földi életből eltávozott egy csalogány. Egy új papagályt hozott elő ez a vén világ. A világnak, ha búcsút mondott egy kitünő költő. Egy eredeti jeles poéta született másutt.

A hogy a második földtájt elhagyta egy csoda. Egy másik esodát szült az ötödik klíma (ezézés *Khakáni* szülőföldére, mely az ötödik klíma alá tartozik).

A mint véget ért az illatos bazsilikom idénye, megjött a rózsza» stb.²⁾

Egy perzsa író sem becsülte oly nagyra *Szenájit*, mint *Dschál ed-Din Rúmí*, a mystikus költők fejedelme. Az első ösztönzést halhatatlan remekének, a *Mesznevinek* megírására, *Szenáji Hadihatjától* és *Atfár* költeményeitől kapta. Szereti, a hol csak teheti, idézni *Szenáji* szavait. Nagy költeményében, a *Szent-Meszneviben* egy helyen így szól: «Félig nyersen abba hagytam ennek a magyarázatát, a *ghaznai* böléstől (*Szenájitól*) halld meg a teljes magyarázatot. Az isteni könyvben (a *Hadihat* egyik ezíme) mondja el ennek megfejtését az a rejtelmek bölése és a beavatottak büszkesége.»³⁾

Egy sokat idézett verssorában, mely mint azt e sorok írójának felfedeznie sikerült, *Szemszed-Din Tebriz* nevében írt költeménykötetének egyik verséből van véve, a szufizmus lelkének

Jeki esü szerv dojüm esün gul szejüm esü kamer
Merü zseh esiz bibakhs ez dü leb bejek búszeh
Jeki 'ahtik u dovüm piszteh u szejüm sekor

Medona'ul fuszchá I. 316. l.

¹⁾ E veramente questi stessi pregi e difetti che in Senâi gia abbiám notati si trovano anche in Khâgâni, anzi piú spiccati e piú forti, se non erriamo. *Pizzi: Storia della poesia persiana* (Turin 1894.), I. 97. l.

²⁾ *Spiegel: Chrestomathia persica* (Lipsce 1846.), 115. l.

³⁾ Terk dsuses sarh kerdem nim khâm
Ez hekim ghaznevi bisnev temâm
Der ilâhi námeh gújed sarh i in
Ân hekim i ghaib u fakhr ul 'arifin

Mesznevi ma'nevi (Bulák 1268.), III. 143. l.

nevezi el *Attar* és annak a két szemének *Szenájit*. «Mi szerelmesek a korhelység házába jöttünk. Rendetlen életű, részeges, kikapi emberekként jöttünk. A nap sugaraiban levő porszemek módjára mozog az égen a mi porunk. Ha olyan soványan és beteg jöttünk is, mint az újhoid.

A test olyan, mint a korsó, benne olyan a lelkünk, mint a víz. Ti értetek jöttünk mi korsó módra a tengertől. Ne nézz te minket egyszerűeknek, mert mi tenger és tűz vagyunk. A valóságban diésőség vagyunk mi, ha szégyen módra jöttünk is. Mi tőlünk vegyétek a szépség fényét azért, mert mi napként a fénysugarak forrásánál jöttünk. Mi tőlünk hulljátok a szegénység titkait és az igazság magyarázatát. Mert a titkok világából jöttünk mi e világra.

Attár maga a lélek volt, *Szenáji* annak a két szeme. Mi *Szenáji* és *Attár* után jöttünk. Az út embereinek mindnyájának egy szíve, egy lelke van. Világosan mondják, hogy egyszerre jöttünk. Mind az Igazzal vagyunk mi tele és üresek önmagunktól. A hatalmas isten parancsára mozogva jöttünk mi. Jöllehet, a világi dolgokra nézve aluszunk. A reánk bizott őrizetében éberem jöttünk mi. Nagyobb ennél a mi méltóságunk. De az irigységtől felve, az idegenek szemei elől így elálezázva jöttünk. Hol ott a helye a fejnek és a lábnak, a hol a mi helyünk van! Lélekként jöttünk mi a forgó égbolton túlra. Mikor a mi csillagunk a lélek égének holdja és napja lett. A szív égboltján futva jöttünk mi áldozatnak. Cziprusként nyulunk mi a magasba a szerelem folyamának a partján.

Az egyesülés kertjében tövistelen rózsának jöttünk. Ha tüskét esznek tevé módra a világi emberek. Természetre papagályok vagyunk és csukrot enni jöttünk mi.

A szerelem halaira olyanok vagyunk mi, mint az *Eufrates* és a tenger. Mint esősepp szállunk le mi a szerelmesekre. Tengere tiszta vizén hab lett a mi testünk. Mivel ide csapott ki a hullám, kénytelenségből ide jöttünk. Olyan hatású az, mint a víz, használd fel a porunkat. Az ideit szerezd be, ne mondd, tavaly jöttünk.

Bizonyára ő az ittas és ő az oka dicsekvésünknek. Ugyaneseak ő az oka, hogy mi nyilatkozunk. A szerető, a szeretett s a szerelem, mind a három csak egy volt. Egyszer, mint *Szenáji*, vezérnek jöttünk.*)

*) V. ö. a szerző A poem from the Divan of Šhams-i Tabriz, *Journal of the Royal Asiatic Society* (London 1900.), 140—1. l.

Szenáji halálát hozza fel egy másik versében. «Azt mondta valaki, *Szenáji* mester meghalt, nem kis dolog az ilyen mester halála. Nem volt ő szalmaszál, hogy elvigye őt a szél.

Nem volt az víz, hogy befagyaszsa a hideg. Nem fésű volt ő, mely boletört a hajba. Nem volt ő vetőmag, hogy magába vegye őt a föld. Aranykines volt ő ezen a földrakáson.

Mert egy árpaszemre sem becsülte a két világot. Porhüvelyét oda dobta a földnek. Lelkét és elméjét az eget felé vitte.

Szinbor volt ő, salakkal keverve. Az edény szélére feljött a tiszta bor és lennt maradt a salak.

A második lelkét,¹⁾ melyről mit sem tudnak a közönséges emberek. Istenemre mondom, én átadtam imádottjának.*²⁾

Nagy előszeretettel magyarázgatja *Rámí* a Meszneviben *Szenájinak* bizonyítékul felhozott szavait. Így például *Szenáji* költeményéből átvett következő sorokat commentálja a Mesznevi első könyvében: «A miért te lemaradsz az útról. Egyre megy, akár hittagadás, akár igaz hit legyen az.

Mi miatt eltávolodsz a Jó baráttól. Mindegy az, legyen az szép, legyen az rút alak.*³⁾ *Szenáji* egyik versét idézi egy másik helyen a *Mesznevi* szövegében: «Ha nem vagy olyan, mint *Sirin*, légy olyan, mint *Perhád*. Ha nem vagy *Lejla*, mutasd magad *Medsnának*. Hallgasd meg a ghaznai bölesnek tanácsát, hogy ifjúságot találhass az öreg testben. A kaczerkodásnak olyan arezra van szüksége, mint a rózsáé. Ha nincs olyanod, mit hivalkodsz. Rút dolog a nem szép hideg arez. Baj, ha fáj a világtalan szem.*⁴⁾

¹⁾ A szufik tana szerint a *dsóni kall* az új platonai iskola *szófi-jének* a világléleknek emanációja az emberi lélek (szógi), melyet második léleknek neveznek, mert a világlélekből ered.

²⁾ *Nicholson: Selected poems from the Divan of Šhams-i Tabriz* (Cambridge 1898.), 80. l.

³⁾ Behr-i esih ez rüh yá mán
Csih knfr ān herf esih imān
Behr-i esih ez dūst dūr ūfi
Csih zist ān nakš esih zibā

Mesznevi māneci (Bulák 1268.), I. 70. l. V. ö. *Kallijót-i Szenáji, Mekm der dešm udsin menzel* 3. l.

⁴⁾ Csūn tū Sirin niszi Forhād bās
Csūn neh-i Lejla esū Medsnūn gerd fūs

Háfiz, a perzsa irodalom legnagyobb lyrikusa *Szenájit* hozza fel például egyik versében, hol a költő rossz sorsán kesereg. «Ha olyan tiszta szépen folyó verset mond is a költő, mint a víz. Hogy gyarapodik attól a szívben a fény és a világosság. Egy árszemet sem adnak azért neki fősvénység és zsugoriságból, még ha maga olyan volna is, mint *Szenáji*.»¹⁾

Egy XII-ik századbéli perzsa költő, *Szeid Esref* óva intette a fiatal *Mohammed Revendit*, az ismert perzsa történetírót, hogy ne olvassza és ne hallgassa *Szenáji*, *Unszuri*, *Mu'izzí* és *Rúdegi* verseit, mert azok igen nagy igényekkel lépnek fel és csak gátolhatnák költői hajlamainak kifejlődését.²⁾

Érdekes, hogy egy sorba helyezi az akkor ismert legjelesebb költőkkel *Szenájit*, de utánzásra csak a modern írókat *Esrefet*, *Imadit*, *Enverit* ajánlja az arab költők és a *Sah-námeh* mellett. Ez az *Esref* családi nevén *Mu'ined-Din*, ki *Riza Kulí Khán* szerint³⁾ korának legtudósabb költői közé tartozott. *Arszlán* sahnak (1161—1176) volt udvari költője és 1198-ban Szamarkand városában hunyt el. Tehát valami ötven évvel élte túl *Szenájit*.

A mennyire egyes mutatónyul közlött költeményeiből megítélni lehet, a vallásos irány felé hajló pessimista írók közé tartozott. «A csalfa világhoz ragaszkodni. Vagy villámként eltűnő tüne-

Bisinev in pind ez lokim gheznevi
Tá hijábi der ten kuhneh nevi
Náxrá rúji bibájed hemesú verd
Csún nedári girá-i bed khúí megerd
Zist básed rúji názíbá u szerd
Szakht básed esesm-i ná biná u dörd.

Mesznevi ma'nevi (Bulák 1268.), I. 76. l.

¹⁾ Nebakhsendes dsevi ez bakhl u imszák
Eger kh'od fil meszel básed Szenáji

Die Lieder des Hafiz, ed. Brockhaus (Lipese 1863.), III. 161. l.

²⁾ Choisis me dit-il, dans les œuvres des poètes modernes tels que, Imady, Envery, Echrof, et dans celle des poètes arabes, ainsi que dans le Cháh-Námeh, deux cents distiques qui te plairont, apprends les par cœur. Lis assiduellement le Cháh-Námeh pour développer ton goût et abtiens toi d'écouter ou de lire les vers de Senay, d'Onçory, de Mouízzy et de Roundky ils ont des prétentions trop hautes et ne pourraient qu'entraver tes dispositions poétiques. *Schefer: Tableau du Règne de Sindjar Mélanges* (Paris 1886.), 10. l.

³⁾ *Medsma 'ul fuszehá* I. 101. l.

ménynek tartósságáért esengni. Olyan, mint az örvénybe esett, úszni keveset tudó ember, ki mozgatja egy ideig a kezeit, de utoljára is elnyeli őt a vízforgatag.¹⁾

Személyesen aligha ismerték *Szenájit* kortársai közül, a két kiváló vallásos szufi sejk, *Ahmed-i Dsám* és a *Szu'di* által annyiszor emlegetett *Abdul Kádír Dsiláni* (vagy perzsásan Giláni), a *kadiri* dervisrend alapítója.²⁾

Az előbbi, kit tisztelői dühös elefántnak (zsendeh pil) neveztek el (szül. 1050, megh. 1141—2). Elcinte kicsapongó, részeges fiatal ember volt, de már 22 éves korában megbánta ifjúkori bűneit és remetének egy hegyre vonult vissza. Ő reá is rá lehet alkalmazni, úgymond *Riza Kulí Khán*, a nagy 'Abú Szeid mondását: «hogy a koresma tetején hirdették ki a mi veliségünket».

Tízennyolcz évig vezekelt a hegyen (hidsdeh szál der kuhi be'ibadet istighal dást). Negyven éves korában fogott hozzá a téritéshez. Olyan nagy eredménye volt tanításának, hogy 60,000 bűnöst nyert meg a szufi-tanoknak.³⁾

Csodáiról is van említés; így egy vaknak visszaadta volna a látást. Több prózában írt szufi tudományos munkája maradt az utókorra. Ilyenek a *Sziráds usz-Szairín* a. m. az utasok lámpája, az *Anis ut-Taibín* a. m. a megbánók barátja, a *Miftáh un-Nadsát* a. m. az üdvösség kulcsa és a *Bihár ul hakikat* a. m. az igazság tengerei.

Igen szép igazi szufi szellemű versei alig ismeretesek nyugaton. «Nehéz dolog, tudd meg, a szerelem addig, míg önmagadnak jó barátja vagy. De ha nem törödsz éneddel, akkor nem nehéz szerelmesnek lenni.»⁴⁾

¹⁾ Dil beszteh-i rúzgár pur zerķ suden
Já sifteh-i baká-ji esún berķ suden
Csún merdum endek ásná der gordüb
Deszt zoden eszt u 'ákibet gharķ suden.

Rijáz ul 'arifin (Teherán 1305.) 169. l.

²⁾ *Ethé: Neupersische Litteratur* (Strassburg 1896.), 284. l.

³⁾ *Rijáz ul 'arifin* (Teherán 1305.), 31. l. Még nagyobb számot mond sesszed bezár nofer ez vej idsázei-zik girifteh end.

⁴⁾ 'Ásikí dusvár dán esendánkíh básí jár-i kh'od
Csún zi kh'od bizár gesti 'ásikí dusvár niszt.

Rijáz ul 'arifin (Teherán 1305.), 32. l.

Nem bocsátanak a mecssetbe, mondja egy másik versben, mert részeges vagyok. De a korcsmába sem, mivel igazi korhely sem vagyok. A csapszék és a mecsset közt vezet egy út. Idegen vagyok, szerelmes vagyok, melyik az az út?¹⁾

Mocsoktalan tükör a szerelem. A tudatlanokkal nincs mit vitatkozni e felett. Tudod-e, kinek lesz osztályrésze a szerelem?

Annak, a ki nem szégyenkezik, ha rossz hírbe jön.²⁾

Nem olyan jeles költő volt a másik mystikus seikh, *Abdul-Kádír Dsiláni*, ki arabul írta főműveit. *Abdul-Kádír* Gilánban született 1078-ban. Negyvenkilenc éves korában lépett fel, mint szufitanító és 1166-ban *Bagdádban* halt meg.

Mindössze egy kis divánra való perzsa verset írt össze.³⁾ Egyik arab könyvét, a *Futáh al ghaibot*, a mely a hívők részére mihez-tartási szabályokat tartalmaz, valószínűleg a seikh fia látta el perzsa magyarázattal. Írt még sok egyházbeszédet és szufi-értekezéseken kívül egy könyvet a «*Fatiha*»-ról és az istenség 13 főnevé-ről. *Al-Aszma al'azima littarika ilá'lláh*⁴⁾ stb.

Mint a legtöbb költőnek, igen jó véleménye volt saját hívatottságáról *Szenájinak*. Még megtérése után sem vetette meg a költői babérokat. Főművének, a tízezer verssorból álló *Hadíkatnak* vége felé ilyen dicséretet zeng saját költeményének: «Nem tudja a gonosz (az eredetiben ördög) ennek a versnek az értékét. A bagoly sem tudja, mi csoda a nap. Mi lehet gyalázatosabb dolog és nagyobb igazságtalanság, mint Dávid éneke a született süket ember fülében.

Nem mond ennél jobb verset senki sem. Élég lesz ez a szó a

¹⁾ Neh der meszdsid guzárendem kih rindl
Neh der mejkháneh kin khamunár khám eszt
Miján meszdsid u mejkháneh ráh eszt
Gharibem 'ásikem an reh kudám eszt

Rijáz ul 'arifin 32. l.

²⁾ 'Isk áineh iszt kándor ú zengi niszt
Bá bt kheberán der in szukhun dsengi niszt
Dáni kih kirá 'isk muszellem básed
Ánrá kih zi bed nám suden nengl niszt

U. ott 32. l.

³⁾ *Élthé: Neuperische Litteratur* (Strassburg 1896.), II. 284. l.

⁴⁾ *Brockelmann: Geschichte der arabischen Litteratur* (Weimar 1898.), 435. l.

feltámadásnapig a világnak. Istenemre, ha ez alatt a kék égbolt alatt olyan, mint én, volt, van és fog-e lenni?

Mohammed volt a próféták peesétje. Én a lángoló, csupa lév vagyok a költők peesétje.*)

Irigyeiről ugyan ebben a versben így emlékezik meg: «Ne legyen ennek a drágaságnak bírálója az ítélet napjáig soha az irigység, fősvénység és tudatlanság. Mert ha egy világgal felérő becsünek mondja is azt a bölcsesség.

A nyakas ellenség két dirhemre sem becsüli. Az irigy fülében olyan ez, mint a számárordítás. Egy a vak ember előtt József és a farkas. Senki sem mondott még ilyen szót (illetőleg verset) a világon.

Ha mondott valaki, mondd, hozd elő és olvasd.***)

Korának minden tudományában jártas volt *Szenáji*, a csil-lagászat terén épügy, mint a theológiában. Encyclopaedicus tudá-sának számtalan tanujelét adja a *Hadíkatban*, mely csaknem minden moszlim embert érdeklő dologra kiterjeszkedik. Az arab irodalmat jól ismerte. Kedvenc költője volt *Bakturi* és *Al-Akhtal*.

*) Kadr i in s'ir div nesinászed
Bám khursidrá nepermászed
Csih buvod zin son'ter bidád
Lehu i Daúd u ker máderzád
Zin niküter szukhen negújed kesz
Tá beheser in szukhen dsihánrá besz
Bekhudá ar bezir eserkh-i kobúd
Csün menl búd u heszt u kh'áhed búd.
Khátim-i onbiá Muhammed búd.
Khátim-i sá'irán menen hemoh súz.

Hadíkat 311—2. l.

**) In gulherrá mobád tá mehsor
Heszed u bakhl u desebl kimetger
Kimetes ger khired kuned 'álem
Ver mu'ánid kuned kem ez dū dírem.
Szúji hászid csih in esih báng-i szutúr
Gurg u Júszuf jeki buvod szúji kūr
Kesz neguft inesenin szukhen der dsihán
Ver keszi guft gú biár u bikh'an.

Hadíkat (Bombay 1859.), 312. l.

Az arab nyelvet, mely akkoriban nem volt már általánosan ismert Perzsia és Közép-Ázsiában¹⁾ nem imádja vakon *Szenáji*.

Az arab és a perzsa nyelv egyenlő voltáról értekezik a *Hadihat* egyik fejezetében. Elismeri, hogy nagyon hasznos a vallás és a gyakorlati élet szempontjából az arab nyelv, «egy ajtó síncs bezárva az arabul tudó előtt» (hics der beszteh niszt der tázi), de azért nem az arab nemzetiség és az arabul tudás a fő. «Ha az arabsággal valaki angyal lehetne. Akkor *Bû Hakam*²⁾ lenne a mennyek ura.

Ha a vallási törvény támasza, menedéke is az arab nyelv, *Abû Lahab* azért nem kevésbé gonosz. Ha kevés a tudománya az embernek. Mind egyre megy, akár arab, akár perzsa az illető. Értelemért van az arab tudása. Nem azért, hogy te azzal uraskodj. A ki *Mohammed* lelke követőjévé lett. Mit tesz az egy *Abû Dsahl* lelke és alakjával?

Értelem adja meg az arab jelentőségét. S nem a világi hivalkodásért van az. A lélek az ész és a tudománnyal tud élni. Mi a perzsa, mi az arab a léleknek?

Azért vagy te ilyen műveletlen balga. Mert az arabot magát tartod műveltségnek. Tanuld a tudományt, hogy befogadjon téged a lélek.

Mert a külső műveltségi máz csak dolyfössé, biúvá tesz téged (szójáték a fazl és fuzúl szókkal). Jaṭreb földje volt *Abû Lahab* hazája.

De azért nem hallotta meg az imára hívást. Perzsa országból eredt *Szeilmán*. De azért a hit útját taposta.»³⁾

¹⁾ Schefér szerint a XII-ik század óta mind ritkább lesz az arab nyelv ismerete Perzsiában és az Oxuson túli tartományokban. Ces maximes (mondja Mohammed Revendi történelmi művéről) sont soigneusement traduits en persan, et elles confirment ce fait, allégué par plusieurs écrivains notamment par Fazlollah Isfizary dans sa traduction du Kalilah et Dimnah, que depuis le XII siècle de notre ère, la langue arabe avait cessé d'être généralement comprise dans la Perse et dans la Transoxanie. *Tableau du règne du Sultan Sculjar. Mélanges Orientaux* (Paris 1886.), 13. l.

²⁾ Sprenger: *Das Leben und die Lehre des Muhammad* (Berlin 1869.), II. 89. l.

³⁾ Ger betázi keszi melek búdi
Bul-Hekem kh'odsa-i felek búdi

Szenáji igazi költő volt, ha nem volt is oly lángoló, magasra törő, vallásos kedélyű, mint *Dselál ed-Din Rûmi*. Egyes verseiben igazi szenvedély hangján szól. Van nagy képzelőtehetsége s mesterileg kezeli a nyelvet.

Különös divánjában remek gyöngyeit találhatni a szufi-költészetnek. Sokkal több közvetlenség van benne, mint a polygraph *Attárban*, ki úgy látszik, visszaélt nagy verselési könnyűségével.

Keleten egyrangú tehetségnek tartják *Rûmival*, bár ez utóbbi nálánál jelesebb költő. Bajos lenne megállapítani, hogy mennyit köszönhet *Szenájinak* a «Szent mesznevi» halhatatlan írója.

A mesznevit olvasva, lépten-nyomon *Szenáji* idézetekre bukkanunk. *Nicholson*, *Whinfield* csak egy részét sorolják fel a *Szenáji*-től átvett és commentált helyeknek. Igen sokat ártott *Szenáji* hírnevének, hogy nagy tanítványa óriási hírnevével homályt borított egykori mesterére.

Keleten még szorgalmasan olvassák a *Hadihatot*, bár nem oly sokat, mint a sokkal költőibb Szent mesznevit, ezt a perzsa Koránt. Európában azonban jóformán ismeretlen a *Hadihat* s nines még egy európai nyelvre se lefordítva. Ethét kivéve, ezért a

Tázi ár ser' rá penáh-eszti
Bû-Leheb áfet-i demá heszti
Merd rá esün huner esü bášed kem.
Csih ez ehl-i 'oreb esih z'ehl-i 'adsem.
Behr-i ma'niszt szûret i tázi
Neh bedân tá tû kh'odsegi százi
Her kih sud dsân-i Musztafa rá ehl
Csih kuned dsân u szûret-i Abû dsehl.
Behr-i ma'niszt kadr tázirá
Nez pej szûret-i medsáxirá.
Rûh bá 'akl u 'ilm dâned ziszt
Rûhrá párszi u tázi kiszt
Ínesenin dselef u bi edeb zâni
Kih tá tázi heml edeb kh'âni
'Ilm kh'ân tát dsân kabûl kuned
Mer turâ fazl bul-fuzûl kuned
Bû Leheb ez zemin-i Joszreb búd
Lák kad kâmat alsz szalâ nesunûd
Bú Szeilmán kh'od ez dijâr-i 'adsem
Ber der-i din heml szipurâ kedem

Hadihat (Bombay 1859.), 234. l.

legtöbb perzsa irodalomismertető *Szenájiról* szólva, rövidre fogja a tollat. *Hammer* csak annyit tud *Szenájiról*, a mennyit *Danletsah* művéből megtudhatott.

A *Hadikat*ot, mely szerinte *Attar Dseher ez Zátjával* együtt feledésbe ment s a *Mesznevi* által háttérbe szorított, nem láthatta s csak *Danletsah* műve nyomán közöl belőle egy rövidke mutatót.¹⁾

Ouseley, ki tudvalevőleg alaposabb *Hammernél*, rövid életrajzi vázlatában nem méltatja *Szenájit*, mint költőt. Ő csak életrajzát adja neki.²⁾

Pizzi csak mások után beszél a *Hadikat*ról, melyet nem olvasott s csak rövid mutatók és *Hammer* egyik munkájában közölt tartalomjegyzéke után akarja azt megítélni.³⁾

Ha szakemberek ily kevés fontosságot tulajdonítanak *Szenáji* művének, nincs mit csodálni, ha a ném orientalisták még kevesebb ügyet vetnek reá. Így például *Baumgartner* a különben igen jól összeállított perzsa irodalom történetében, mely világirodalom történetének első kötetében látott napvilágot. Pár sorral végez a nagy sejkhhel s egyetlen sor mutatót sem ad műveiből.⁴⁾

¹⁾ Heute sind die beiden ersten durch das letzte gänzlich verdrängt worden, und da wir es nicht zu Gesicht bekommen haben, so müssen wir uns begnügen, einige Verse daraus nach Dewletschah anzuführen. *Geschichte der schönen Künste Persiens* (Bécs 1818.), 103. l.

²⁾ *Biographical Notices of Persian Poets* (London 1846.), 184. l.

³⁾ Rinascendo tuttavia di non poterne dire con cognizione piena, perché del poema non abbiamo potuto avere che alcuni brevi passi da un manoscritto di Monaco e il sunto da uno scritto dell' Hammer. *Storia della poesia persiana* (Turin 1894.), I. 215. l.

⁴⁾ Weit grössere und anhaltendere Verbreitung als Abú Sa'íd's süßsüßche Spruchdichtungen fand das Werk Khadikat ul Khaqiqe (sic) oder der Garten der Wahrheit verfasst von Scheikh Sanál oder gemeiniglich Hakim Sanál genannt, ein grösseres Gedicht über die Einheit Gottes und andere religiöse Stoffe etc. *Geschichte der Weltliteratur* (Freiburg 1897.), I. 556. l.

HADIKAT UL HAKIKAT.

«Az Isten szava (t. i. a Korán) csak tej, melynek tejföle és vaja az Isteni Könyv»,¹⁾ így jellemezte *Efláki* szerinte *Dselál ed-Din Rumi* az «Igazság Kertjét».

Ez túlságos dicséret, bár kétségtelen, hogy a *Hadikat ul hakikat va seriet uttarihat*, az «Igazság kertje és az isteni út törvénye» az összes későbbi szufi-költészet mintaképe lett. *Rumi* remekét, a *Mesznevi ma'nevít*, a *Hadikat* tanulmányozása nélkül lehetetlen kellőleg méltatni. Tíz fejezetben²⁾ tárgyalja ebben *Szenáji* az összes tudni érdemes dolgokat, hol tudományos, hol könnyed mulattató modorban.

Beszél az isteni lény egységéről, az isteni szóról, a próféta jelességéről, a világlélekről. Értekezik az ész, hit és a tudományról, a mystikus szerelemről. Szól az emberi törekvések hiábavalóságáról s az isteni végzésben való megnyugvásról. A csillagok symbolikus mozgását nagy erudícióval fejtegeti.

Sorra veszi a lelki tulajdonságokat, erkölcsöket és bűnöket. A legfőbb lényvel egyesülni vágyó emberi lélek zarándok útját s annak törvényeit. Mindenre kiterjed figyelme, így a rossz orvosokat korbolja, a jókat magasztalja. Az első khalifákat versekben megénekli. Mindezt közbeszótt anekdoták és történetekkel világítja meg és teszi érdekesebbé.

Rendszert bajos volna *Szenájinál* keresni s csak a veres fonálként mindenén átvonuló vallásos felfogás kölesönöz művének némi egységes színezetet. Encyclopædicus jellege tagadhatatlan, de minden egy alapeszme lehető megvilágítására szolgál. A szufidogma a központ, mely körül a sok heterogén-elem csoportosul. *Pizzi* túlságos nagy nyomatékot tulajdonít a *Hadikat* tudománytár mivoltának,³⁾ holott ez csak alárendelt eszköz *Szenáji* kezében,

¹⁾ The Word of God (Kor'an) is but milk of which the Ithi-nama is the cream and butter. *Mesnevi Book I. transl. by Redhouse* (London 1881.), 65. l.

²⁾ Egy Cambridge-i perzsa kézirat versbe szedve közli a tíz fejezet tartalmát *A Catalogue of the Persian Manuscripts by E. Browne* (Cambridge 1896.), 296—7. l.

³⁾ Adunque, chi ha studiato un poco di letteratura persiana si ricordera del poema di Senái, il Giardino della verità, che essendo uno

hogy annál jobban megértethesse az olvasóval a pantheismus dogmáit.

Az első fejezetben az istenség lényegének emberi értelem által fel nem fogható voltáról elmélkedik. «Magától senki sem tudta őt megismerni. Lényegét önmaga segítségével lehet csak megtudni.

Az ész óhajtotta igazságát felderíteni és jó sokat befutott. De csak saját gyengeségének jött nyomára az úton. Az ő kegyelme szólott: ismerj meg engem. Ha nem szólt volna, hogyan ismerhette volna őt meg valaki észszel és érzékekkel?

Kalauznak mit érnek az érzékek? A feldobott dió hogy maradhatna meg a boltozaton?

Oh te, ki saját magad ismeretében is gyenge vagy. Ugyan, hogy ismerhetnéd te meg Istent valaha?

Mivel te saját magad ismeretében ily gyarló vagy. Hogyan lehetnél te a teremtő ismerője?

Mivel te nem tudod a teremtésének a titkát. Hogy képzelheted te, hogy tudod, ismered őt!

Az észképzelet és az érzékek útján nincs az Istennél egyéb istenismerő.

Dicsőségének szép tulajdonsága, mikor megmutatja az arcát. Elrabolja menten a szerelemnek lelkét és elméjét.

Mikor oda ér az ész, leteszi a fejét. A madár, mely odáig repült, leereszti a szárnyát.* *)

dei più antichi poemi mistici, anzi il più antico (e Senâi è del dodicesimo secolo) reca un tratto suo particolare che lo distingue e separa da tutti gli altri grandi poemi mistici posteriori. Perchè laddove questi ultimi sono mistici e ascetici soltanto, quello del Senâi tocca di tutto il sapere ed è una enciclopedia, molto vasta e copiosa. *Storia della poesia persiana* II. 459—60, 1.

*) Bekhodes kesz sinákht netevániszt
Zât i û hem bedû tevân dâniszt
'Akl hakkes bitúkht nik bitákht
'Adsiz der ráh-i û sinákht sinákht
Kermes guft mer merâ bisinâsz
Verneh kâsinâszedî be'âkl u hevâsz
Bedelili hevâsz kej sâjed
Gúz ber pust-i kubbeh kej pájed
Ej sudeh ez sinâsz-i kh'od 'adsiz
Kej sinâszî khodâirâ hergiz

Az elefánt és a vakok meséjével magyarázza *Szenâji* az előbb felhozott állítását az emberi elme gyengeségéről az istenség megismerését illetőleg. «Volt egy nagy város Gúr*) határán. S abban csupa vak emberek laktak. Egy fejedelem jött egyszer arra felé. Hadsereget hozott és sátort ütött a térségen. Volt neki egy félelmetes nagy elefántja.

Mint méltóságának, udvara fényének és hatalmának eszköze. A lakosok látni, ismerni kívánták ezt a szörnyeteket. Néhány vak, azok közül a világtalanok közül (az eredetiben egyszeműek, 'aurán áll), az elefánthoz jött tehát. Mindegyikök külön-külön, egy-egy tagját tapintotta meg az elefántnak.

Mindegyik más-más fogalmat szerzett magának az elefánt alakjáról s az erős meggyőződésé vált nála. Mikor visszamentek városukba, a többiekkel összejöttek. Ezek a megtévedt rosszhitűek közül mindenik a kívánság rabja lett. Kérdezték az elefánt alakját és formáját. A mit mondtak, azok mind meghallották.

Hogy megtudhassák az elefánt alakját és kinézését, mind oda siettek. Oda jöttek és kezökkel megtapogatták, mert nem láttak a világtalan szemekkel.

Az, a kinek az elefánt füléhez ért a keze. Mikor egy másik kérdezte, hogy mit vett észre. Rettenetes nagy alak az, olyan széles, erős, nagy az, mint egy szőnyeg, így válaszolt.

Az pedig, a kinek az elefánt ormánya jutott a kezébe. Tudom, így szól, úgy néz ki az, mint egy vízesatorna; hosszú, belül üres, szörnyű valami az. A kinek aztán az elefánt erős lábainak tapogatója jutott. Az meg gömbölyű oszlophoz mondta azt hasonlónak. Mindegyik csak egy-egy részét vette szemügyre. Ezért mindnyájan

Csuntû der 'ilm i kh'od zebûn bâsi
'ârif-i kerdigâr esûn bâsi
Csûn nedâni tû szirr-i szâkhtenes
Csûn tevehum kuni sinâkhtenes
Niszt ez ráh-i 'âkl u vehm u hevâsz
Dsuz khodâhieskesz khodâl sinâsz
Izz i vaszfes esû rûji binemâjed
'Iskrâ dsân u 'âkl birubâjed
'âkl kândsâ reszid sâzer binihed
Murgh kândsâ perid per binihed.

Hadîkat 4. 1.

*) Egy Hauran és Jeruzsálem közti terület.

hibásan láttak. Egy szívnek sincs tudomása az egész mindenségről. Egy vaknak sincs vele a tudománya. Képtelen mindegyiknek a képzelete. Olyan, mint a tudatlan a zsákban. Az Istent nem ismerik az emberek. Az okosoknak nincs ide utjuk.*) Már Ghazali ismerte

*) Būd sehrī buzurg der hadd-i Gūr
Vender ān sehr merdumān hemeh kūr
Pādīsāhī ber ān makān biguzest
Lesker āvurd u khīmeḥ zed der dest
Dūst pīlī buzurg bā hoibet
Ez pej dsāh u ḥismet u szeūlet
Merdumānrā ez behr-i dīden-i pīl.
Ārzū khāst ez ānesunān tehvil
Csend kūr ez mijān ān kūrān
Ber pīl āmedend oz ān āūrān
Her jekirā belemsz ber 'azūvī
Ītlā' ūftād ber dsezūvī
Her jekī szūret i muhāl beszt
Dīl u dsūn der pej khejāl beszt
Csūn ber ohl-i sehr bāz sudend
Ber sūn dīgerān ferāz sudend
Ārezū kerd her jekī z'isān
Ānesunān gomrehān u bedkīsān
Ḥeiet u sekl-i pīl pūrszīdend
Ānesih guftend dsūmleh bisenīdend
Tā bīdānend sekl u szūret-i pīl
Her jekī pā zenān der ān te'dsīl
Āmedend bedeszt bibiszūdend
Zānkīh ez cesem bī beşzer būdend
Ānkīh destes beszūji gūs reszīd
Dīgerī hāl-i dīl ez ū pūrszīd.
Guft seklī eszt szechemnāk 'azīm
Pehn u sz'āb u ferākh hemesū gīlīm
Vānkīh desztes reszīd zī khartūm
Goft gesteh eszt mer morā ma'lūm.
Rāszť esūn nāūdān mijāneh tehiszt
Szechemnāk eszt u mājeh i tebehi eszt
Vānkīh rā bud zī pīl melmūsz
Deszt u pāji szītebr pur būszes
Guft sekles esunānkīh mezbūt eszt
Rāszť hemesū 'amūd mekhrūj eszt
Her jekī dīd dsouzūvī ez edszā
Hemegānrā neşer futādeh khetā
Hies dīlrā ez kullī āgeh nī

ezt a mesét és például fölhozta az Ibja ul'um ad-Din és a Kimijā i Sze'adetben.*)

Rāmī ugyanezt a mesét adja, kissé átalakítva a Mesznevi harmadik könyvében. «Sötét házban volt egy elefánt. Mutogatni hozták azt a hinduk. Nézésére sok ember ment abba a sötét helyiségbe. Mivel hogy szemmel nem lehetett azt látni. Kézzelel fogdosták, tapogatták azt a sötétben.

Egyiknek az elefánt ormányához ért a keze. Olyan forma ez, mondá, mint a vízvezető cső.

A fülét tapogatta meg a másik s úgy tetszett neki, mintha olyan nagy legyezőféle lett volna.

A másik az elefánt lábához dörgölte tenyerét. Olyannak áttam, úgymond, az elefánt alakját, mint az oszlop.

A háttára tette kezét az elefántnak egy másik és azt mondta, hogy olyan az, mint egy nagy trón. A melyik testrésztől ért, a szerint mondott véleményt mindegyik. Igen eltérők lettek a nézeteik. Az egyik Dāl-hoz, a másik meg az Alif-hoz hasonlította. Ha gyertya lett volna a kezökben, akkor eltűnt volna a véleménykülönbség. Az érzéki szem olyan, mint a tapogató kéz. Nem férhet az ő egészéhez a kéz.***)

'Īm bā hies kūr hemreh nī
Dsūmlegrā khejālḥāji muhāl
Kerdēh mānend-i għutferēh bedsuvāl.

Hadīkat 9—10. l.

*) Kimijā-i Sze'adet (Lucknow 1894.), 28. l. A mese, úgy látszik, ind eredetű *andhagajanyōyāh* V. ö. *Jacob: A hand ful of popular maxims current in Sanskrit literature* (Bombay 1900—2.), I. 3.—II. 53. l.

**) Pīl ender khāneh i tārik būd
'Erzēh rā āvurdēh būdendes bunūd
Ez berāji dīdenes merdum beszt
Ender ān zulmet hemī sud her keszt
Dīdenes bā cesem esūn mūmkīn nobūd
Ender ān tārikis kef mī biszūd
Ān jekirā kef bekhartūm ūftād
Guft hemesū nāūdān eszt in nihād
Ān jekirā deszt ber gūsēs reszīd
Ān berū esūn bād bīzen sud bedīd.
Ān jekirā kef esū ber pājes biszūd
Guft sekl-i pīl dīdem esūn 'amūd
Ān jekī ber pust-i ū bīnihād deszt

A keletiek előtt legfontosabb erényt, az adakozást *Szenáji* több helyen magasztalja. Az adakozó csak Istennek ad kölcsönt és hetvenszeresen visszakapja, a mit adott, a túlvilágon. „Egy böles előkelő ember fiának szeme láttára sok ezerre rugó adományt adott. Mikor a fiú meglátta az atyának a bőkezűségét, hibáztatta azt és szemrehányásokat tenni kezdett neki. Mondotta, hol nekem az osztályrészem ebből?”

Így szólt az atya: az Úr kincstárában van az. Minden végrendelet és osztályos társ nélkül. Én neki adtam. Ő pedig neked adja azt majd vissza. Csak javát akarja ő a lelkeknek. Igazságtalanságot soha se tesz veled, nem olyan ő. Mindenki egyértet hetvenet kap cserébe. Ha egy ajtót bezár előtted, tízet nyit ki.*)

Erős várunk nekünk az Isten, mondja *Szenáji*. A kinek az isteni segély lesz a vára. Rejtő fátyla lesz annak a pók bálója. Dícséretét zengi annak a gyík (egy moszlim traditiora ezélez, mely szerint egy pusztai arab azt mondta volna egykor Mohammed prófétának, hogy csak akkor hisz neki, ha a magával hozott gyík tanúságot tesz mellette. Természetesen, a gyík a próféta felszólí-

Guft kh'od in pil esün takhti búdeszt
Hemesen in her jek bedsezi kih reszid
Fohm i an mikord herdsá kih senid.
Ez nezer kih guftsán sud mukhtelif
An jeki dáles laqab dád in elif
Der kof i her kesz eger sem'i budi
Ihtiláf ez guftsán birün sudi
Cesem i hissiz hemesün kof-i deszt oszt u besz
Niszt kefrá ber hemeh-i ü deszt-resz.

Mesnevi ma'nevi (Bulák 1268.), III. 48. l.

*) Rád merdi hekim pis piszer
Dád esendin hozár bedreb i zer
Piszeres esün bidid bozl i pider
Ter zubán sud be'óib u 'agl i pider
Guft bábá neszib-i men zin kú
Guft ej pur der khizāneh i hū
Kiszm-i tú bi veszezi u bi enbáz
Men bá ü dādem u dihed betü bāz
U bodsúz kár száx i dsānhá niszt
Nekuned ber tú zulm ez ānhá niszt
Her jekirá 'ivoz dihed hofid
Ger deri beszt ber tú dih bigusād.

Hadīkat 13—14. l.

tására ékes arab nyelven megszólalt és hitvallást tett.*) Kedvében jár neki a sárkánykigyó. Czipójének talpa a mennyei trón tetejét tapossa.

Rubintja (t. i. a)jka) a szőnyeg díszítéséhez illik. Mindenünnen ezukrot kap a szája. Drágakő lesz kezében a kő. Mindenki, a ki erre a küszöbre teszi le a fejét. Lábát a kor fejére helyezi. A tudósnak megakad itt az esze. Mert megakad a dolga annak, ki ettől elmarad.

Attól tartok, hogy tudatlanság- és ostobaságból hirtelen fenakadsz te a *Sziráf*-hidon. A pokolnak ad téged át a tudatlanság. Mikor a mákony elaltat téged. Láttad, hogy a falatból, melyet az ember megrág, egy búzaszem kijött. Volt az a búzaszem a sáska, a madár és az öszvér előtt. Tapasztalta a szamár által hajtott malom erejét és a kemence tüzet. A te malomköved alatt volt. De megörizte őt az Úr. Isten. Elég az a te vagyonod és életed megörzésére.***)

*) *Daniri Haját ul hajcin* (Bulák 1284.), II. 95. l.

**) Her kirā 'aün-i haqq hiszár seved
'Ankabütes perdeh dār seved
Szószmári szenáji ü güjed
Na'l-i ü fark i 'arsra szájed
Azsdehái rizáji ü dsüjed
La'l-i ü zib-i fars rá sájed
Zi her der gām-i ü seker gerded
Szeng der deszt-i ü guher gerded
Her kih ü szer ber in szitāneh nihed
Páji ber tárek-i zemāneh nihed
'Aql-i dānendeh ender in der máned
Zāngēh der máned her kih zin der máned
Terszem ez dsáhili u nádāni
Nāgahān ber Sziráf der māni
Dsáhili mer turā benār dihed
Tā turā kük küknaár dihed
Lučmeh didi kih merd mikhājed
Z'ān mijān gendumi birün ājed
Būdeh pis dserād u murgh u szutār
Dideh tāb-i kherász u tel i tonnūr
Dāsteh zir āszijā-ji tú pāl
Kih nigehdāstes khudāi khudāi
Ez pej hič i māl u nefsz u nefesz
Ű turā besz tú kordeh i zi ü besz.

Hadīkat 13. l.

Meglehetősen konyhaszagú hasonlattal így jellemzi a tudatlanokat, kik többet akarnak tudni, mint magok a próféták: «Egy nagy ember kérdezte egy tudatlantól, mivel nagyon ostoba, balgának nézte őt. Mondá: láttál-e te valaha sáfránt, vagy nevénel egyebet nem hallottál-e róla?

Így szólt: aludt tejjel sokszor ettem én azt. Nem egyszer, hanem százszornál többször.

Így szólt erre hozzá az a böles, nagy ember: Oh te szerencsétlen, együgyű lélek! Te azt sem tudod, hogy mi a bagyma. Miért is mozgatod ostoba fecsegéssel a szakálad.

Az, a ki önmagát sem ismeri. Hogy ismerhetne az egy másikat!

S az, a ki a lábat kéznek nevezi. Hogy tudhatná az az Istent. A próféták is gyöngék ennek a magyarázatában. Te mit hivalkodsz, mit kérkedsz tudásoddal.**)

Az isteni gondviselés mindenkinek azt adta, a mire annak szüksége van. Az ember, ki ezt be nem látja, olyan, mint a hibás szemű, ki mindent kettősen lát. «Apjától kérdezte a banda szemű fiú. Oh te, a kinek a szava a titkok zárjának a kulcsa. Te azt mondtad, hogy a banda egyet is kettőnek lát. S a hibás szemű mindent rosszul számlál. Én nem látok többet, mint a valóság. Az égen az ilyen négynek nézi a holdat, mely pedig csak kettő van.

*) Rád merdi zi gháfil puszid
Csún úrá szakht dselef u dsáhil did
Guft hergiz tú za'frán did
Já dsuz ez nám hícs neseni
Guft bá mászt khárdeh em biszjár
Szodreh u bister neh kh'od jekbár
Mer úrá guft rád merd hekím
Inet bicáreh inet kalb szelim
Tú bezel niz hem nemidáni
Bihúdeh ris esend dsunbául
Ánkih ú nefsz i kh'is nesinászed
Nefsz i digor koszi esih permászed
Vánkih ú deszt páirá kh'aned
Ú esigúnoh khudáirá dāned.
Enbiá Ádsizend ez in ma'ni
Tú esirá hírzeh mikum dá'vi.

Hadikat ul bahikat (Bombay 1859.), II. 1.

Elég hibásan mondta ezt, a ki így szólott. Mert a banda ember párosan látja az egy kupolát. Attól félek én, hogy a hit útján. Ehhez a hibás látóhoz hasonló vagy te. Vagy olyan vagy te, mint a balga, ki használhatatlan rossz tevével indul el utazni.

Az ész szentélye az Ő hibátlan műve. Az Ő változásnak alá nem vetett lényege a kívánság *Ka'bahja*. Ő adott jelességet a bölcsességből a léleknek. A megbocsátásnak Ő ad táplálékot (anyagot) a bűnből.

Jól tudja a megbánást az Úr. De bölcsessége gátolja a kérés teljesítését. Jóllehet, kéri őt a beteg; nem ad földet a földevőnek az orvos.

Annak, a kinek a földévés rontja a testét. Hogy adhasson ő földet, ha annak arra fája is a foga (az eredetiben, ha kívánja is a szíve). Ok nélkül, hogy tehetne valamit? Hisz olyan az Isten, mint a te elrejtett elméd. Mindenkinek az ő bölcsessége folytán mindenek előtt azt adja, a mi szükséges. Igen sok olyan volt már, ki méregpoharat ivott és az nem ártott neki. Sőt még használt is az neki. Mert nem olyan a Buhrán,*)) mint a myrtusz (!) Ha a szünnyog csipi az elefántot. Mondd neki: mozgasd füled, mert az a te szünnyogesapód. Ha tetű van, körmöd is van. Ha felugrott, morzsoki szét a balhát. Ne ijedj te meg, ha tele van kígyóval is a hegy. Van ott kígyó ellen mérég és kő is a közelben. Ha gyanakszol, hogy nem messzé van a skorpió. Azért van neked czipód és lábbelid. Ha van is sok baj a világon. Mindegyiknek ezer gyógyszere van.***)

*) A bombayi kiadás lapszéli commentárja szerint a. m. esüb khár-dár, a szó különben arabúl a betegség erisisét jelenti, tehát így is lehetne fordítani: «A betegség tetőpontja nem olyan, mint a lábbadozás».

**) Piszeri ehvel ez pider puszid
Káj hedig-i tú beszteh rá esú kilid.
Guft ehvel jeki dū bined esün
Men neh binem ez āncsih hoszt fezün
Ehvel ár hícs keds sumāresztī
Ber felek meh kih dūszť esāresztī
Besz khetā guft ānkih in guftēh eszt
Kāhvel ár tāk binigered dsuť eszt
Terszem ender tārīk-i sār'ī dīn
Hemesunāni kih ehvel keza bin.
Jā esū ableh kih bá sutur bikār
Gired bi hūdeh ez pej kerlār

A hívőnek egy pillanatra sem szabad az Istenről megfeledkeznie. Szúri egykor Bajazid biztámitól kérdezte az engedelmesség és a jó hírnév okáért. Könnyekre fakadva tette a kérdést, hogy kiesoda a zsarnok, a gonosz.

Az ő öreg tanítója megfelelt neki s kíváncsiságának szomját a Szentírásból vett itallal elégítette ki. Az a szerencsétlen zsarnok, a ki éjjel-nappal egy pillanatra hanyagságból megfeledkezik Ő róla. Nem vagy te az Úrnak rabszolgája, ha egy szempillantásra is megfeledkezel róla.

Nincs olyan gonosz zsarnok mint te vagy akkor, ha az ő nevéből menten jelen vagy. Semmivé tetted te akkor s megszegtéd az

Kilbeh-i 'akl szun' bí kheleles
Ka'beh-i sev'k zát bí bedles.
Rüh rá ez khired seref ú dád.
'Afv-rá ez guneh 'elef ú dád
Nik dáned khudái inábet rá
Hikmetes mán'iszt ídsábet rá
Geresih básed geh-i szu'al mudsib
Nedihed gil begil khürendeh tebíb
Gil-i 'umr keszi kih gil káhed
Kej dihed gil egeresih dil kh'áhed
Kej seved bí szeheb nemüdeh-i tú
Büdeh ha'kk esü 'akl püdeh-i tú
Hemeh rá ez tarik-i hikmet dád
Áncsih hájszt pís ez ün hemeh dád.
Szakht biszjár kesz búd kih khúrd
Kadh-i zehír vez ú ziján nebúrd
Belkih úrá ghizáji dsün básed
Kih neh bulhrán esü khizrán básed
Pit-ra peseh gor bidered púsz
Gú birán gús pesehrán bá úszt
Sipis ár heszt nákhunet hem beszt
Kelkrá gús máll esün bordseszt
Küh eger pur zi már sud mesuküh
Szeng u tírják beszt hem der küh.
Ver zi gezsdum bedil gumán dári
Kefs u na'l ez beráji ün dár
Derd der álem ár feraván eszt.
Her jekirá hozár dermáneszt.

Hadikat 20–21. l.

ő törvényeit. Úgy gondold ő reá, hogy oda gondolva kimenjen a szíved és a lelked az emlékezetedből.*)

A halál a túlvilági élet rejtelmének a kulcsa, mondja *Szenáji*. A halál lett a titok házának a kulcsa. Nem nyílik ki halál nélkül a hitnek ajtaja. Míg fennáll ez a világ, nem jöhet el az a másik.

Míg te megvagy, nincs meg neked addig az Isten. Lepecsételt szekrényke tudd meg azt a te lelked. Pecsétje hitednek a fényessége. Egy lepecsételt levelet adnak előbb neked.

És számodra lepecsételnek. Míg a világon élsz, nem tudod te, hogy mi van abban a levélben. Az Úristen levelét nem bontja fel más, csak a halál keze. Míg az emberi lét lehelete el nem távozik testedből. Nem jön fel addig a lélek keletéről a hit reggele.

Míg nem tapasztaltad a sors hidegét és melegét, nem jutsz el te addig a királyi sátorhoz.

Ninesen neked tudomásod a rejtett világról. Nem különbözteted te meg a tudományoktól a hibát. Nem lesz ott szerepe az alaknak, a testnek. Egyéb megszokott dolog sem lesz ott. Az Istenhez elérkezve megnyugszik majd a lélek.**)

*1 Szúri ez Bajazid biztámi
Ez pej tá'et u nikú námi
Kerd nikú szu'al u bigiriszt
Goft pirá bigú kih zálím kiszt
Pir-i vej merdrá dseváb bidád
Serbot-i vej hem ez kitáb bidád.
Guft zálím kesziszt bed rúzi
Kih jekl leh'zeh der sebánrúzi
Kuned ez gháfili ferámusec
Nebuved halkeh der gúses
Ger ferámus kerdis nefesz
Zálím niszt esün tú keszi
Ver buvi házir u berí námos
Niszt kerdi zi dsezni i ehkámos stb.

Hadikat 29. l.

**1 Edsel ámed kilid i kháneh-i ráz
Der-i din bí edsel negorded ház
Tá buved in dsihán nebásed ün
Tá tú bási nebásedet jezdán
Hukkeh szer bemuhr dán dsánet
Muhreh-i muhr nür-i imánet
Szábiket námoeh bemuhr ávurd
Vez pej i tú bekhátemet biszipurd.

Minden teremtményről gondoskodik az isteni gondviselés. Mikor az élő lénynek elébe helyezte a mindennapi eleséget. Többet adott az ennivalóból akkor, mint a mennyi evő volt. Mindenkinek lelke, élete és napi élelme ő tőle való. Jó napja és szerencséjének ő az okozója.

Minden egyes mindennapját ő hozza létre. Nem pecsételte ő le az ő éléskamrájának az ajtaját. A hitetlen, az igaz hívő, a boldog és a boldogtalannak. Mindegyiknek kijár a mindennapi kenyere. A szükség *h*-ája még a torkukban van (szójáték a *hüdset* a. m. szükség szóval). Már is megadta a bőkezűség *ds*-je a nép mindennapját (itt meg a *dsūd* szó *ds*-ja és a *hüdset* szó második betűjével játszik.)*

Az Isten végzésébenei megnyugvásra a *tevektül*-ra, mely *Goldziher* szerint a szufizmus tanának legsebezhetőbb pontja.**) *Hätim*

Tü zi devri zemáneh kh'áhí ziszť
Tü nedáni kih ender ändsá esiszť
Szełi námeh-i khudäl 'ezz u dsell
Ber negired meger deszt-i edsol
Tü dem-i ädomi zi tü neromed
Szubh-i dinet zi sarķ i dsän nedemed.
Szerd u gerim-i zemáneh nákhürdeh
Nereszi ber der-i szeráperdeh
Tü nedári kheber zi 'alem-i ghaib
Báz nesinászi ez humerhá 'aib
Hál-i ändsá szürefi nobuved
Csün diger kár 'adeti nebuved
Dsän behazret reszed biäsájed.

Hätikat ul hakikat 31. l.

*) Dsäuver-rä esü kh'än beb pis nihäd.
Khürdeni ez khürendeh bis nihäd
Hemeh-rä rüh rüz u rüzi ez üszt
Nik bakhtí u nik rüzi ez üszt
Rüzi her jeki pedid ävurd
Der-i änbär kháneh muhr nekord.
Káfir u mü' min u saķi u sz'aid.
Hemeh-rä rüzi u hejät dsedid
Hä-i hüdset henüz sän der halķ
Dsim-i dsüdes bidäd rüzi khalk

Hätikat ul hakikat (Bombay 1859.), 38. l.

**) Durch keine andere Frage würden sie nur annähernd ähnlich in die Enge getrieben. *Materialien zur Entwicklungsgeschichte des Sufismus*. Wiener Zeitschrift 1899. XIII. 54—5. l.

istenfélő nejének példáját hozza fel. «Hagy fel te a félelem és a reménnyel. Mit törödsz te a pokollal és a mennyországgal» (az eredetiben Málík, a pokol felügyelője és Rízván, a mennyország őrangyaláról van szó).

Egy a részeg embernek a mecset és a templom. Egy a semmi előtt a mennyország és a pokol (azaz az előtt, ki egyéniségét elvesztette és egybe olvadt a legfőbb lényvel).

Annak, a ki saját lényegét megismerte, mi annak a befogadás, a visszautasítás, a jó vagy a rossz? Oh te ennek a vészes útnak a *Nagy Sándora*. Mint *Khizr* prófeta a sötétség országában, igázd le, taposd lábbal lelked lényegét, hogy kezdbe kerítsed az élet forrását. Ha nincs lelked és szíveddel az Isten. Nem lesz akkor neked igazi szíved és lelked. Ha megszabadultál bűnös vágyaidtól. A boldogság honába érteztél te már akkor. Az előtt, a kinek szívében a szerelem lakik (az eredetiben fején), a hitelenség és hit csak az ő ajtajának a függőyei.

A jó barát lénye a másik jó barát szemében annak a lakának a függönyénél nem egyéb. Lépj te a megnyugvás utczájára. Azután elejbéd jön neked majd a boldogság, a jó szerencse.

Hallgass meg egy szót az istenben megnyugvásról. Hogy ne maradj az ördögnél zálogban. Tanuld meg az út törvényét egy asszonytól. Ki megszégyenítette a dicsekedőt (szójáték a zeni és láfzeni szókkal).

Hätim mikoron Mekkába ment zarándokútra. Az a *Hätim*, kit *Aszemm* (a. m. süket)-nek hívják.)*

Hidsáz és *Ka'bah* felé vette az útját. A prófeta sirját akarta felkeresni. Összegyűltek az emberek *Hätim* feleségénél. Mindannyian őt látogatták meg. Apróra kikérdezték állapotának körülmé-

*) Ferid ed-Din Attár-nál a hitetlenek ellen harezolni megy el *Hätim*, négy hónapi eleséget vive magával kérdezi nejétől, vajjon mennyi időre való költséget hagyjon nála vissza. Anyira, a meddig én élni fogok (esendänkih ez zindegänim kh'ahed büd) válaszol neki a felesége. A te életed nincs az én kezemben, mondá erre *Hätim*. Akkor az én mindennapi kenyérem sincs abban, így felelt az asszony. Mikor *Hätim* elment, egy öreg asszony kérdezte *Hätim* feleségétől, hogy mennyi időre való hagyott neki az ura. Az így felelt: *Hätim*, ki a mindennapi kenyér evője volt, elment, de az, a ki a mindennapit adja, itt van. Guft *Hätim* rüzi kh'areh büd u bireft emmä rüzi dihendeh hidsászt. *Tazkirat ul-Aulija* 159. l.

nyeit, mivel egyedül álló jelességűnek és sokat tapasztaltnak ismerték őt.

«Férjed mikor zarándokolni ment, hagyott-e neked valami élelemre valót?» Elment és mint Isten jóságában bizót hagyott engem hátra, a mi nekem az isteni gondviselés által napi eleségül ki van jelölve, az a maga helyén megmaradt. Ismét mondták neki: «mennyi a te sors által adott mindennapid, hogy elégedett és kielégített a te szived».

«A mennyi időm hátra van az életemből, arra való eleséget mind a kezembe adta az Isten.» Egyikök mondta: «nem tudod-e te, mit tud ő a te életedről».

Tudja, mikor adja nekem a mindennapim. Míg lesz lélek a testemben, nem vonja azt meg én tőlem. Ok nélkül mit sem ad ő, mondák ismét neki.

Nem terem soha a füzfá datolyát. Nincs neked semmiféle mesterség a világon. Nem küldenek neked kosárral ennivalót az égből. Oh ti sötétségben tévelygő véleményűek mennyi balgaságot fecsegték ti össze. Annak van csak kosárra szüksége, kinek nincs birtokában az egész mindenség. Az ég és a föld mind az övé. A mit akar, azt csinálja, övé a hatalom. Aztán úgy ad, a hogy neki tetszik. Hol növeli, hol meg kevesbiti az adományát.

Mit beszélsz te az Istenben-megnyugvásról? Férfi a neved, de kevesebb vagy az asszonynál. Mivel nem vagy te olyan útas, mint a férfiakhoz illik. Menj, tanuld meg az utazást (természetesen a misztikus utat érti) a nőktől.*)

*) Bim u umidrá bedsái bímán
Csih kuni neng málik u rizván
Mesztrá meszdsid u kunist jekiszt
Nisztrá düzekh u bihist jekiszt
Nezd-i ünkesz kih did dsáúher-i kh'od
Csih kabúl u esih redd esih ník u esih bed
Ej Szikender der in reh-i áfet
Hemesü Khizr nebl der in zulmát
Zir pá-ji ár gúher-i dsánet
Tá bedeszt ájed áb-i hejvânet
Bá dil u dsân nobâsedet jezdân
Her dû nebuved turâ hemín u hemân
Nefsz-râ szál u máh kúfch dár
Murleh engâres u bedsâ biguzár

Az álmokról hosszasan értekezik *Szenáji*: «Az okozatok világában él az ember. Azért van az egész éven át álomban. Mióta e földön vannak az emberek, mind a hajóban vannak és alusznak.

Csün tú fár'igh sudí zi nefsz-i leim
Bireszidi bekhuld u nâz u na'im
Pis-i ünkesz kih 'isk ber szer-i úszt
Kufr u din hor dû perdeh-i der-i úszt
Hesztí dúszt pis dileh-i dúszt
Perdeh-i bârgâh ú'l úszt
Posz bekü-ji tevokkúl áver rakht
Ba'd ez ánet peziroh ájed bakht
Der tevokkúl jekl szukhen bisinev
Tâ nemâni bedeszt-i div girev
Endor âmúz sarf i roh zi zenl
Kih ez ú gest kh'ar láfzeni.
Hâtím ángeh kih kerd 'azm i herem
Ánkíh kh'âni hemí urâ bászemm.
Kerd 'azm i Hidsáz u bejt i herám
Szúji kabr-i nebl alejhi szelám
Dsem' gostend merdum ber zen
Sád reftend dsamleh tá ber zen
Hâl-i ú szer beszer bípurszidend
Csün urâ ferd u mumtehin didend
Soheret esün bíroft zi 'Arofát
Hies biguzást mer turâ nefekât
Guft biguzást ráziem bekhudái
'Ancsih rizk-i mon eszt mánd bedsái
Báz guftend rizk-i tú esend eszt
Kih dilet kân'i u khurszend eszt
Csend ánkíh 'umr mándesztem
Rizk-i mon dsamleh kerd der desztem.
Án jekl guft úinedâni tú
Ú esih dâned zi zindegâni tú
Guft rúzi dihém hemí dâned
Tâ buved rúh rizk neszitâned
Báz guftend bí szebeb nedihed
Hergiz ez bídbun ru'eb nedihed
Niszt dunjá turâ behies szebil
Nefrisztend zi ászmán zenbil.
Guft káj rájetân sudoh tirsch
Csend gújed hirzeh ber khúzeh
Hâdset ánrâ buved szúji zenbil.
Kis nobâsed zemín keszír u kalil

Mit lát lelkök álmukban évvel és hónappal előbb, megsejtve a jutalmat és a büntetést. Haragot jósól a lánggal égő tűz (t. i. az álomban). A szemnek fényességét, atyai örömet jelent a forrásviz. Örömet, vígságot jelent a sirás az álomban. Szabadságot ad tudtul előre a rabság. Szomorú lesz az, a ki álmában nevet. Hallgatás az álomban a vagonhozi ragaszkodást jelent. Viz az álomban törvényes úton szerzett mindennapit jelent. . . Elfogatásodat jelent a zár. Megszabadulásod jön a kulcs után. Sok jót jelent a szakács. Vészt, romlást hozó a mészáros. Az orvos betegség és szenvedésre mutat.»

Az a szabó, a kinek a kezétől jóra fordul minden baj, szenvedés.*) Költészetnek nyoma sincs ebben az álmos könyvszerű száraz felsorolásban.

Önkéntes szegénységnek zeng dicsőeneket *Szenáji*, ki a dervis-ideált magasztalja. «A mid csak van, hadd el az Isten útján. Mert a kuldusok adománya ott a legbecsesebb. Ajándékozd oda szíved és lelked, mert a víz és agyagbóli lények közt (t. i. az emberek közt) jobb az adakozásoknál a kevéssel bíró szegény iparkodása.

Abá családjának ura és feje. Adakozásért kapta a «hal nta» (76. szúra) szurábani dicsérő megemlékezést.**)

Ászmán u zemin bedsumieh úrászt
Pesz reszáned esunánküh kh'od kh'áhed
Goh bifezájed u gebi káhed
Ez tevekkül nefesz tú esend zení
Merd námi velik kem zí rouí
Csün neh-i ráh rev tú esün merdán
Rev biámúx reh reví zí zenán.

Hadikat 47—49. l.

*) Ademí der dsihán eszbáb eszt
Zán hemeh száhb mándeh der kh'ábeszt
Khalq tá der dsiháni eszbábend
Hemeh der kesti end u der kh'ábend
Tá rovansán esih bined ender kh'áb
Ez pis-i szál u meh szeváb u 'ukáb
Átis-i tiz táb-i khism buved.
Csesmeh-i áb núr-i esesm buved.
Gírjeh der kh'áb májeh-i sádiszt stb.

Hadikat 49—50—53. l.

**) Egy ismeretes traditóra ezélox, mely szerint 'Alí és Fatíma egykor két fiuk betegsége miatt három nap böjtöt tartottak. A mohammedán

Azért a három (a traditio öt kenyérről szól, meglehet a kölcsönvett árpaliszt mennyiségét, a mely három *Szá'*-ra rúgott tévesztette össze *Szenáji* a kenyerek számával*) értéktelen árpakenyérért azt a nagy becsületet. Kelj fel és hagyd el az alávaló világot, hogy feltaláljad a hasonlíthatatlan Istent.

Egy dirhem alamizsna a dervis kezéből többet ér a gazdag dirheménél. Mert a szegénynek fáj a szíve. Sokkal többet nyom a fájó szívűnek az adománya.**)

Az isteni gondviselésre, mely a halandót vezérli, a solyom betanításának a történetét beszéli el. Mikor az erdőből foglyul ejtik a solymot. Megkötözik a két lábát és hurkot vetnek a nyakába. Szemeit gyorsan bekötik neki. Vadászni tanítják.

Élszokik régi környezetétől. Magasabbra veti fel szemeit. Kevés tápszerrel beéri. Nem emlékszik vissza régi eledetére. A solymász félig kinyitja a solyom szemkötelékét, úgyhogy a solyom csak a solymászt látja s a közönséget nem becsüli többre a mesterénél.

Ő tőle nyeri minden ételét, italát, ő nélküle soha el nem alszik a solyom. Mások balgák, de te okos vagy. Ezen az úton tartsd féken a nyelved és hallgass. Magyarázata ennek, hogy ő minden ételét, italát az okozótól veszi és az okozottaktól. Azután

böjt csak naplementig tart. Mikor az első böjt után enni akartak, a kölcsön adott lisztből sütött öt kenyeret elkérte egy szegény ember. A másik két böjt napon hasonlóképp elajándékozták az enni valót. Ezért ígért Allah nekik örök boldogságot a kérdésses 76-ik szúra 12-ik versében.

*) *Tajszir al-Beidavi* (Konstantinápoly 1880.), 775. l.

**) Her esih dári beráb-i hakq biguzár
Kiz gedáján zerifter eiszar
Dsán u dil bezl kun kiz áb u zigil
Bihter ez dsüdhászt dschd-i mukill
Szejd u szerferáz ál-i 'abá
Jáft tesrif-i szüroh-i halata
Zán zseh kurz dsevin bi mikdár
Jáft der pis-i mihterán bázár
Khiz u biguzár dunja dún rá
Tá bijábi khudái bicsün rá
Jok dirhem szedekkeh ez kof-i dervis
Zi hozár-i tevänger ámed bis.
Zánkih dervisrá dili ris eszt
Ez dil ris szedekkeh szán bis eszt.

Hadikat 55. l.

Üdítő ital ebben a forróságban az isteni ige, a Korán. «Olyan a Korán mint az Eufrátes hideg vize. A víz edényének vedd te a Korán betűjét. Idd meg a vizet és ne nézz az edényre.*) József illatos ingéhez hasonlítja a Koránt.» Jóllehet a szó alakja is a szótól ered. Józsefnek jóillata benne van az inghen. Egyiptomban maradt hátra a szép József. Az illat Kanaanba érkezett el Jákobhoz. A Korán betűje és értelme olyan mint a te ruhád és lelked.

A betűt ki lehet a nyelvvel mondani. A Korán lelkét csak a lélekkel lehet olvasni. A betűk olyanok mint a kagyló és a Korán meg mint az igazgyöngy. Nem hajlik a kagyló felé a szabad ember szíve.**)

Nagy élvezetet nyújt a Korán olvasása, de csak annak, ki azt igazán, felfogni megérteni tudja. «Hogy izlelheted a Korán jóízű ételét? Ha csak a nyelvet érted, de nem fogod fel a lelki értelmét. Lépj be a test kapuján át a lélek szentélyébe.

Legeltesd szemeid a Korán viruló kertjén. Hadd legyen a te lelki szemeid elé tárva a Szent írás által a mi volt, a mi van és a mi ezután lesz. Tudatja az veled a világ szárazát, nedvesét, belsejét, külsejét, egy szóval mindent, a mit a teremtő szó létre hozott és a törvényeket, melyeket ő tett olyanokká.

Der biábûn-i ghaflot end hemeh
Merg hemesû sobân u khalk romeh
Vender in badijeh hevâ u hevân
Rig-i germ eszt hemesû âb-i rovân

Hadikat 81—82. l.

*) Heszt kurân esû âb-i szeril-i Furât
Herf-i kurân tû zerf-i âb sumer
Âb mikhûr bezerf der meniger.

U. ott.

**) Geresih naqs-i szukhun hem ez szukhun eszt
Bûl Jûszuf derûn piraben eszt
Bûd der Mîszr mândeh Jûszuf khûb
Bû bo-Kan'ân reszid zî J'akûb
Herf-i kurân zî ma'ni kurân
Hemesunân eszt kiz libâsz-i tû dsân
Herf râ ber zebân tuvân rânden
Dsân-i kurân bedsân tuvân kh'ânden
Szedef âmed hurûf u kurân durr
Neseved mâll-i szedef dil-i hurr

Hadikat (Bombay 1859.), 82. l.

Az Isten tulajdonságaira tanít az meg téged. Igazi történeteket mond el néked.*)

Abû-Bekr-t dicsérve így polemizál a siitákkal *Szenáji*: «Meg-újította ő az imádság és az adakozás kötelességét. Általa megerősített a veszedelmekkel szemben a hit oszlopa. A hit erejével eltávolította ő a hit öltönyéből a kételyt és sok isten hívést (helyesebben társítást az isteni lényhez).

Egy egész világ indult a hittagadás felé. Ő lett a hit megtartója. Alakja és élete csupa lélekből állt. Azért volt az elrejtve a közönséges emberek szemei elől.

Az igaz hívő szeme látja az ő szépségét. Hogy láthatná a vak a szép arcot? Dölyfösséggel, nagyzással teli lelked és csalfasággal teli eszed. Hogy mutathatnák egy *Abû Bekr* bájjait neked?

Hogy lennél te képes az ő jámborságát meglátni ezzel a te rövidlátó szemeddel?

A hitből keletkezik az *Abû Bekr*-t látó szem. Nem az eretnekség (v. siitaság) és a boszúvágyból ered az. *Iszrafil* trombitája a feltámadás főhelyére hívja majd őt. Hogy tudná őt méltányolni a si'ita? Oh te, ki nem tudod méltányolni *Abû Bekr* igaz voltát. Mit tudod te, hogy mi a család nélküli jámborság?

Nem képes erre a siita. A mit ő igaznak vél, nem úgy van az. Te, a ki 'Alî és 'Ebbâsz embere vagy, tudatlanságod miatt nem érted a tényállást.

Az, a ki ördög módra csak a testet nézi. Mindent magához hasonlónak lát az. Tudja is ő, miben áll a lélek fénye, ragyogása. Hogy tudná azt, hogy ki az igaz hívő ember? Az, a ki egy lelket

*) Kej cesi f'am lezzet-i kurân
Csân zebân burdî u neburdî dsân
Ez der-i ten bemenzer-i dsân âi
Betamâsâi bâgh-i kurân âi
Tâ bedsân-i tû dsumleh binumâjed
Ânesih bûd ânesih heszt u ânesih âjed
Ter u khusk-i dsihân derûn u birûn
Ânesih mevdsûd sud bekun fa jekûn
Hukmhâji kih gest ez û mehkûm
Hemeh gerded turâ ez û ma'lûm
Bisinevâned turâ szifât-i khudâi
Gesteh piset beşzidk kisszeh szerâi.

Hadikat 87. l.

Üdítő ital ebben a forrásban az isteni ige, a Korán. «Olyan a Korán mint az Eufrátes hideg vize. A víz edényének vedd te a Korán betűjét. Idd meg a vizet és ne nézz az edényre.*) József illatos ingéhez hasonlítja a Koránt.» Jóllehet a szó alakja is a szótól ered. Józsefnek jóillata benne van az ingben. Egyiptomban maradt hátra a szép József. Az illat Kanaanba érkezett el Jákobhoz. A Korán betűje és értelme olyan mint a te ruhád és lelked.

A betűt ki lehet a nyelvvel mondani. A Korán lelkét csak a lélekkel lehet olvasni. A betűk olyanok mint a kagyló és a Korán meg mint az igazgyöngy. Nem hajlik a kagyló felé a szabad ember szíve.**)

Nagy élvezetet nyújt a Korán olvasása, de csak annak, ki azt igazán, felfogni megérteni tudja. «Hogy izlelheted a Korán jóízű ételét? Ha csak a nyelvet érted, de nem fogod fel a lelki értelmét. Lépj be a test kapuján át a lélek szentélyébe.

Legeltesd szemeid a Korán viruló kertjén. Hadd legyen a te lelki szemeid elé tárva a Szent írás által a mi volt, a mi van és a mi ezután lesz. Tudatja az veled a világ szárazát, nedvesét, belsejét, külsejét, egy szóval mindent, a mit a teremtő szó létre hozott és a törvényeket, melyeket ő tett olyanokká.

Der biábûn-i ghaflot end hemeh
Merg hemesû sobân u khalîk romeh
Vander in bûdijeh hevâ u hevân
Rîg-i germ eszt hemesû âb-i revân

Hadîkat 81—82. l.

*) Hoszt kurân esû âb-i szerd-i Furât
Herf-i kurân tû zerf-i âb sumer
Âb mikhûr bezerf der meniger.

U. ott.

**) Goresih naqs-i szukhun hem ez szukhun eszt
Bûl Jûszuf dorân pirahen eszt
Bûd der Miszr mândeh Jûszuf khûb
Bû bo-Kan'aân reszid zi J'akûb
Herf-i kurân zi ma'nî kurân
Hemesunân eszt kiz libâsz-i tû dsân
Herf râ ber zebân tuvân rânden
Dsân-i kurân bedsân tuvân kh'ânden
Szedef âmed hurûf u kurân durr
Neseved mâll-i szedef dil-i hurr

Hadîkat (Bombay 1859.), 82. l.

Az Isten tulajdonságaira tanít az meg téged. Igazi történeteket mond el néked.*)

Abû-Bekr-t dicsérve így polemizál a siitákkal Szenáji: «Meg-újította ő az imádság és az adakozás kötelességét. Általa megerősítettett a veszedelmekkel szemben a hit oszlopa. A hit erejével eltávolította ő a hit öltönyéből a kételyt és sok isten hívést (helyesebben társítást az isteni lényhez).

Egy egész világ indult a hittagadás felé. Ő lett a hit megtartója. Alakja és élete csupa lélekből állt. Azért volt az elrejtve a közönséges emberek szemei előtt.

Az igaz hívő szeme látja az ő szépségét. Hogy láthatná a vak a szép arcot? Dölyfösséggel, nagyzással teli lelked és csalfasággal teli eszed. Hogy mutathatnák egy Abû Bekr bájjait neked?

Hogy lennél te képes az ő jámborságát meglátni ezzel a te rövidlátó szemekkel?

A hitből keletkezik az Abû Bekr-t látó szem. Nem az eretnekség (v. siitaság) és a boszúvágyból ered az. Izrafil trombitája a feltámadás főhelyére hívja majd őt. Hogy tudná őt méltányolni a si'ita? Oh te, ki nem tudod méltányolni Abû Bekr igaz voltát. Mit tudod te, hogy mi a csalás nélküli jámborság?

Nem képes erre a siita. A mit ő igaznak vél, nem úgy van az. Te, a ki 'Alî és 'Ebbász embere vagy, tudatlanságod miatt nem érted a tényállást.

Az, a ki ördög módra csak a testet nézi. Mindent magához hasonlónak lát az. Tudja is ő, miben áll a lélek fénye, ragyogása. Hogy tudná azt, hogy ki az igaz hívő ember? Az, a ki egy lelket

*) Kej cesi f'am lezzet-i kurân
Csûn zebân burdî u noburdî dsân
Ez der-i ten bemenger-i dsân âi
Botamâsâi bâgh-i kurân âi
Tâ bedsân-i tû dsumleh binumâjed
Ânesih bûd ânesih hoszt u ânesih âjed
Ter u khusk-i dsihân derân u birûn
Ânesih mevdsûd sud bekun fa jekûn
Hukmhâji kih gest ez û mehkûm
Hemeh gerded turâ ez û mâ'lûm
Bisinevâned turâ szifât-i khudâi
Gesteh pisot beşzidk kisszeh szerâi.

Hadîkat 87. l.

a rokonságáért szeret. Az magának 'Ali-nak a lelki kárát akarja. Tudatlanság és hivalkodásból bosszút akar állni 'Ali kiöntött véréért.*)

Ha nem volt is vak imádója 'Ali-nak, azért perzsa ember létére nagy tisztelettel szól a Kerbelá-i martyrokról. Az ismeretes arab mondás illusztrálására, hogy egy jó nő többet ér ezer rossz férfinál (imrátun szálíhatun khajrun min alfin radsulin szúin), egy buzgó moszlim nő példáját hozza fel, ki 'Ali és Mohammed családjából származott. «Volt Kúfa városában egy öreg asszony. Elaggott,

*) Tázeh zú sud zekát u ferz-i szalavát
Ruku-i iszlám sud maszún zi áfát
Ber girift ú bekvvet-i imán
Sirk u sekkrá zi kiszvet-i imán
Áleml keşzed káfiri kerdeh
Ú zzebuvet-pejámberi kerdeh
Szúrot u szírotes hemeh dsán bűd
Zán zi esesim-i 'evvám pinhán bűd
Csesm-i mu'min dsemál-i ú bined.
Kúr kej esihreh-i níkú bined
Dsán pur kibr u 'akl pur mekret
Kej nemájed dsemál-i Bú Bekret
Tú bedin esesim mukhteszer binis
Csún tuváni bididen ez dnis
Csesm Bú Bekr-bin zi dn khüzed
Neh zi rofz u hevájí kin khized
Szúr szadr-i klámetes kh'áned
Ráfízi kadr-i ú kudsá dáned
Ej nedániszteh szidk Bú Bekri
Tú esih dánt szelály bí mekri
Ráfízirá mehel-i án nobuved
Vánesih u zenn beređ esunán nobuved
Tú esih merd-i Ali u 'Ebbászi
Meszlehet ez dsahl nesinászi
Ánkih iblisz vár ten bined
Hemeh rá homcsú kh'isten bined
Ú esih dáned kih tábis-i dsán esiszt
Csib sinászed kih merd-i imán kiszt
Ánkih dsán behri khándán kh'áhed
Kej 'Allrá bedsán ziján kh'áhed
Ez berá-ji fuzúli u dsahli
Báz dsújed zi bugha khún-i 'Ali

Hadíkat 122. l.

588

MAGYAR
TUDOMÁNYOS Akadémia
KÖNYVTÁRA

gyöngé és sokat tapasztalt. 'Ali és *Musztafa* gyermekei közül való volt. Jó barát és segítő társ nélkül egyedül éldegélt.

Néhány kis árva gyermeke volt neki. Megelégedett a Kerbelából jövő szellővel. Mindennap korán reggel kivitte ez az öreg asszony gyermekeit a szabadba. Kijött a városból a gonoszok zsarnoksága miatt vérrel teli szemmel. Megállott a Kerbelába vivő úton egy sóhajjal könnyített fájo szíven. Gyermekeinek mondta, hogy siessetek és ezt a jó szelet szagoljátok. Mielőtt bemenne a városba, vegyétek ki részetek a vértanúság helyének szellőjéből. Minden orr által meg lesz fertőztetve ez a szél, a mint bejárja a várost. Fogjátok ti fel ezt a szelet, ne ereszsztétek a gonoszok és az ellenség felé.*

Én annak a nőnek vagyok a rabszolgája, ki a megpróbáltatás napján fölér száz férfival. Mivel ismeri Husszejn-nek jelességét, nem fél az ő ellenségeinek erőszakosságától.*)

Jónak látja védelmezni magát *Szenáji*, hogy ő nem is siitta,

*) Búd der sehr-i Kúfeh pír zent
Szál khúrdeh u zeif u mumtehini
Búd ez evlád-i Musztafa u 'Ali
Mumtehin mándeh bí hebib u veli
Kúdekl esend zir deszt jetim
Sud kán'i zi Kerbelá beh noszim
Zál her rúz bámdád pegáh
Kúdekánrá figendi ender ráh
Ámedi ez miján-i sehr birún
Dideh ez zulm-i Zálimán pur khún
Ber reh-i Kerbelá biisztádi
Ber kesidi zi derd-i dil bádi
Gofsi etfálrá hemí pújíd
Vin níkú bádrá homí bújid
Pister zánkíh der seved der sehr
Berguzid ez noszim-i meshed behr
Seved ez her dimághí ülúdeh
Bád esún gest sehr pejmúdeh
Hezz ez in bád dsumleh ber dárid
Szúji ná ehl u kheşzem moguzárid
Men ghulam-i zení kih ez szed merd
Biguzored rúz-i nár u berdáberd
Kadr-i mir Husszejn esú bisinászed
Ez dsefáhúji kheszem nehírászed.

Hadíkat 150. l.

589

azért nem barátja ő *Jezid*-nek és *'Alì* családja többi ellenségeinek. «A ki rút dologhoz beleegyezését adja. Mi az előtt a paradicsom, mi a pokol? Kineveti azt az okos ember. A ki maga számára jó-nak tartja a poklot. Balgán eladja a világot a mennyei üdvösségért. Nem tesz jót, hanem rosszra törekszik. Botorúl *Husszejn* megölelésbe belenyugszik, ki pedig a mindenséggel (az emberek és a dsinnel) felérő értékű (az eredeti súlyról szól) volt.

Az, a ki ilyen, hogy lehetne az az igaz hívőknek az anyai nagybátya fia!

Én nékem semmi közöm ehhez a nagybácsinak fiához. Hisz még az atyára is neheztelek. Azután te azt mondod, *Jezid* nem *Emir*. *'Anar* *'Asz* a piszkos jellemű nem szent aggastyán.

Az, a kinek öreg mestere *'Amr* *'Asz* vagy a fejedelme az ocsmány *Jezéd* a büntetés és az átokra érdemes az. Rossz úton járó gonosztevő rossz hitű az. Legyen a teremtő igazságos Isten átka azon, a ki róla jól emlékezik meg. Nem vagyok én *Samr* és *Jezid* barátja, távol vagyok én attól a kompániától.

Százezer magasztalással tartozik állandóan *Szenáji Husszejn Emír* lelkének.^{*)}

*) Her kih rázi seved bekerdeh-i zist
Nezd-i ánkész esih dûzekh esih bihist
Mord 'ûkil ber ánkész khended
Kiz pej kh'is nâr bipeszoned
Din bedunja bekhireh bihrüsed
Nekuned nik u der bedi küsed
Khireh rázi seved bekhân-i Husszejn
Kih fezûn bûd vağa'es ez szeklejn
Ânkîhrâ in khabisz hâl bûd
Mu' minânra koj ibn-i khâl bûd.
Men ezin ibn-i khâl bizârem
Kiz pider niz dil âzârem.
Pesz tú gûi Jezid mir niszt
'Amr 'Asz pelid pir niszt
Ânkîhrâ 'Amr 'Asz bâsed pir
Jâ Jezid pelid bâsed mir
Musztehakk-i 'azâb u nefrin eszt
Bedreh u bed fe'al u bed dineszt
La'net i dâdger ber ánkész bûd
Kih mer urâ kuned beh niki jâd
Men nim dûszt dâr Samr u Jezid

Mind a két orthodox jogi iskola alapítójának dicsőítését bele foglalta a *Hadikat* keretébe *Szenáji*.

Egyformán egekig magasztalja *Abû Hanifat*¹⁾ és *Sáf'it*.²⁾ «Mikor a hit elvesztette azokat a derék férfiakat (valószínűleg *Mohammed* társaira céloz). Zavarba jöttek akkor a hitre nézve az emberek.

Mind kibékítette őket az iszlámmal *No'mani*-nak vélemény-adása. Annak a tudás ege napjának a hit teli holdjának *Bû Hanifa Kûfi*-nak. A világ üdvére mindenkinek a lelkébe oltotta a törvény velejét. A kek égbolt alatt ő volt főérve igaz bizonyosága az isteni szeretetnek.

Olyan okos volt a szíve mint a bölcsesség feje. Mint a végzet szíve, olyan éber volt a teste.

Ő volt a hit imámjainak az előjárója. Tudomány, kegyesség és bőkezűség voltak tulajdonságai.³⁾

Hasonló fellengző dicsereikkel halmozza el *Sáf'it*. «Mikor kialudt a proféta hitének a lámpája. A tudomány a kutatás kívánságának a holdja mutatta akkor az arezát.

Z'ân kabileh menem be'ahd ba'id
Ez Szenát bedsân-i mir Husszejn
Szed bezârân szenászt dâ'im dejn.

Hadikat 150—1. l.

¹⁾ *Brockelmann: Geschichte der Arabischen Litt.* (Weimar 1897.), I. 169. l.

²⁾ U. ott 178. l.

³⁾ Din esû biguzest ez dsevân mordân
Khalk der din sudend szergordân
Hemeh-râ bâz râ-ji No'mânî
Âsti dâdeh bâ muszlmânî
Âftâb-i szipîhr ma'rûfî
Bedr-i din Bû Hanîfa Kûfî
Hemeh-râ ez pej szolâh-i dsîhân
Meghz i szunnet nihâd ender dsân
Bûd der zir-i gunbed-i azrak
Hudset i szidk der mehobbet-i hakik
Dil-i û esun szer-i khîred husjâr
Ton-i û esû dil-i kaça bidâr
Pîsvâ-ji emeh-i din bûd
Tim u him u szekhâs â'in bûd.

Hadikat 151. l.

A hittudományból adott leczkét az üdvözülésre a szent törvény diszhelyének birtokosa *Mohammed Idrisz*.

A biztos tudás világosságának a kutatói számára önmagát tette vakf-á (kegyes alapítványnyá) a hit kapujánál. Semmit sem tett ő eszével a maga hasznára. Önmön magát játszotta ő el az isteni törvény útján. *Musztafa* mondását lelkével hallotta ő. Azért tudta ő bizonyítani a szent törvény igazságát.

Az ő, ki mint a világ teremtője erőt vett a hit ellenségein. Imám volt ő a hit útján. Mert őt illette az önálló imámság.

Szándéka a hitre fényt hozni és az Úr trónjáig emelkedő. Bölcsessége lázadás égető tevékenységre indító.*)

Az istenfélelem a legfőbb erény és az önzés a legtöbb bűn forrása, mondja *Szenáji*.

'*Abdullah Rabáha* (helyesebben *Rawáha*) történetével illusztrálja a jámborságra való törekvést. *'*Abdullah Rabáha* a próféta barátja. Kit befogadott az Úr követe. Mohammed-del társalgott ő és soha mellőle el nem távozott.

Egyidőben azt a tudósítást hozta Gábor arkangyal a kiválasztott prófétának. Hogy a te néped mind kivétel nélkül a Gehenna tűzébe fog jutni.

Mind a tűzre vetik, legyen az jó, legyen az gonosz ember, akár tetszik, akár nem tetszik az neked. Mikor meghallotta ezt a hírt '*Abdullah*, baza ment és vérkönnyeket hullajtva bezárkózott a lakásába. Menj ki, mondta neki a felesége, arasd le, a mit vetettél.

Hiba, ha a házban tartózkodik a férfi. Dolog és foglalkozás az ő kötelessége.***)

*) Csü firü sud esirâgh-i din-i nebi
Rûi binemûd mâh-i mejlûbi
Dersz-i din szakht ez pej takdisz
Szadr-i szunnet Mohammed Idrisz
Ez pej talibân-i nûr-i jakin
Kh'isten vakf kerdeh ber der-i din
Ber kh'od ez 'akl-i kh'is hies neszâkht
Der reh-i ser' kh'isten der bâkht
Musztafai gufteh u senid bedsân
Z'an nemûd beser' i û burhân stb.

Hadîkat (Bombay 1859.), 153.

**) 'Abdullah Rebâheh jár-i reszûl
Kerdeh bûdi ûra reszûl kebûl

'*Abdullah* gyötrelmének, mely meglehetősen szintelenül van rajzolva, egy másik kinyilatkoztatás vet véget, mely menekvést ígér a pokol tűzéből az istenfélőknek.

Hogy az istenfélés minden erény alapja, azt Mózesnek párbeszédével, melyet az az istenséggel folytatott, bizonyítja *Szenáji*. «Imádság közben így szólt az Istenhez Mózes: Oh teremtőm, oh én Uram, minden általam teremtett között melyik a legkisebb erény?

Az én erkölceseim közt nincs jobb, oh Mózes, az istenfélésnél. Minden engedelmesség kezdete az istenfélelem. Az istenfélő a paradicsom ura.*)

Meglehetősen prózai hasonlattal az önzőket a hagymához hasonlítja. «Olyan szép veres az arcuk mint a veres hagyma és a rúbint. De ha jobban megnézed, csupa héjból állnak ők.

Rétegesek és sokruhájuk mint a veres hagyma. De olyan bűdösek, rossz szaguk mint foghagyma. Mind vesztegetésből élnek és vesztegetnek. Úgy görnyednek a teher alatt mint a szamar.

Az árvák és az özvegyek pénze égeti folyton a belsejüket.***)

Ber szeid-i hukûk szuhbet dâst
Jekzemân khidmetes firû neguzâst
Ânzemânî ki Dsabrîl Amin
Âjet âvurd ber reszûl guzin
Kih buved ummet-i turâ nâcsâr
Ber dsehennem beh dsumleh râh guzâr
Nik u bed âvorenend ber âtis
Kh'âh khos dil nisîn kh'âh nâkhos stb.

Hadîkat 164. l.

*) Der munadsât bâ khudâ Musza
Guft já kerdigâr u já maûla
Ez her ânesih âfridi ez leûn
Csiszt komter ez khulkhâ der keûn
Guft kiz khulkhâji men Mûsza
Niszt bihter be'âlem ez takva
Szor-i her tâ'et-i jakin takvaszt
Mutteki sâh-i dsennet ul mavaszt

Hadîkat 165. l.

**) Rûisân esûn pijâz u la'l nikûszt
Csûn nikû binigeri bûd hemeû pûszt
Csûn pijâz ez libâsz tû ber tû
Lâk esûn szir gendeû u bedbû

Saját hibáját is másnak tudja be a balga, ezt *Szenáji* a tükröt találó néger történetével teszi szemléltetőbbé. Egy tükröt talált az úton a néger. Megnézte benne a saját orcáját. Pisze orrot és rút arcot látott. Tűszemet és szén orcákat.

Mivelhogy nem rejtette el előle a hibáját a tükör. Földhöz vágta azt és ily szókra fakadt: A ki ennek a csunya dolognak a gazdája volt, rút volta miatt dobta ki azt az útra. Ha olyan szép lett volna a tükör, mint a milyen én vagyok, hogy heverhetett volna itt az út porában?

Rútságától cred az ő megvetett volta. Feketesége miatt van ő megalázva. Ilyen a tudatlan a tudással szemben. Ez neked szép, ilyen a te vakságod. Mit sem használ itt a bölcsesség. Az ilyenekkel együtt élésnél jobb a halál is.*)

A hajón utazó példájával magyarázza, hogy a világi ember hamis színben látja helyzetét. «Olyan vagy te mint a hajón lévő ember. Azért hibás, rút a te cselekedeted hónapon és éven át.

Mert az, a ki a hajóban és a tengeren van. Mint a vaknak hibás annak a látása. Úgy tetszik neki elég téves felfogással, hogy

Hemeh risvet khür end u ká'ideh kher
Zir bár end kh'ár hom esún kher
Ez jetimán u bivegán dinár
Kerdeh dáim bufúnsán pur nár

U. ott 165. l.

*) Jáft áneh zengi der ráh
Ender ú kerd rú-ji kh'is nigáh
Bini pekhes did u rú zist
Cesmi ez átis u rukhi zängist
Csún berú 'eibes áneh neh nihuft
Ber zemines zed áuzenán u biguft
Kánkíh in zistrá khudávend eszt
Behr-i zistis ber reh efgend eszt
Ger eseh men pur nigár búdi in
Kej der in ráh búdi in
Bikeszi ú zi zist khú-ji úszt
Zill-i ú ez szijáh rúji úszt
In esenin dsáhili szú-ji dáná
Inot ra'ná inot ná biná
Niszt in dsá esú mer khiredrá berg
Merg bih bá esenin horifán merg

Hadikat (Bombay 1859.), 166. l.

ő áll és a tengerpart van mozgásban. Nem tudja az, hogy ő maga megy és vesztog egy helyben marad a part. Ilyenféle a világot kedvelő ember, olyan gyöngé tudatlan az mint a gyermek. Éjjel-nappal folytonos csevegés bolondít téged. De azért ma sines róla tudomásod. Ne hallgass többet jó, rossz beszédre. Hanem a mit hallottál, az szerint cselekedj. Oh te, kinek kegyes adakozásából még álmában sem látta jó legelőjét szamaradnak Jézus számára.

A tudomány képzeletéből ered gógós mivoltod. Dölyfösséged és bámulatod az okai haragod és elégedettségednek, önteltségednek.

Tudományod van, de nem használod, tudd meg, hogy számár vagy. Drágaság terhet hordasz, de szalmát eszel.

Tudásod van, de hol a munkásságod? Van bandsárod, de hol van a hadsör szétverés?

Azért nem ismered önmagadat. Mert csak arra gondolsz, hogy ez ez a vallású az meg amaz. Te nagy garral kimondod, hogy ez az egyén istentagadó pogány, az másik meg hitetlen. Tekints uram önmagadra (szó szerint a saját gallérodba), vajjon megvan-e még a hited? Saját magadért fájjon a fejed, ne törödj másokkal. Saját magadat tedd az előtérbe. Miért kell neked ilyen sötétséget túrnódnia világos, hogy meg kell egyszer halni.

Tettekkel lesz hasznos a tudomány. A cselekedet nélküli tudás csak békő lesz a lábón. Van tudományod neked, de csak haszon és uzsorára. Van erős kívánságod, de csak romlottság és házasságtörésre.

Az igazi istenes ember tudománya a lélekben van. A külső az Istentől távollevő-é csak a nyelven.*)

*) Megzelet hemesú mord der kestiszt
Zan turá f'il szál u meh zistiszt
Ánkih der kesti eszt u der derjá
Nozeres kezs buved esú ná biná
Zann esunán ájedos behreh esunán
Szákin ú iszt u száhilest reván
Mí nedáned kih úszt der reften
Száhil ászúdeh eszt ez ásuften
Mord dunja pereszt ez ánszán eszt
Hemesú kúdek z'eif u nádáneszt
Tú begoftár gharreh seb u rúz
Lík ma' lüm-i tú negest imrúz

Sorra veszi a lelki tulajdonságokat, a bűnöket és az érzelmeket *Szenáji*. Az ész például így magasztalja: «Minden, a mi jó és rossz van az ég alatt. Mindannyian a bölcsesség természetének a kalászszedői. Mikor az az örökkévalóság udvarából leszállott. Ő általa érvényesült a tudomány és a gyakorlat. Úgy a kezében van neki az ügyek kulcsa. Mint a hogy az ő létezéséhez van kötve a eselekvés útja.

A jónak ő az alapanyaga élesztője és a gonosznak az árnyéka, ő az oka annak, a mi volt, a mi van és a mi lehet.*)

Bis mesinev zi nik u bed goftár
 Ánesih bisentóh-i bekár der ár
 Ej nedideh zi rahmet u ferr-i tú
 Kher-i 'Isza bekh' áb dseser-i kher-i tú
 Gharr-i 'ilm eszt nokhvet-i búdíjet.
 Kibr u 'edseh eszt khesm u khosnúdíjet
 'Ilm dári 'emel neh dánk kheri
 Bár-i gúher beri u káh khúri
 Dániset heszt kár beszten kú
 Khendseret heszt szef sikeszten kú
 Gú-ji ez búl kh'od nejábl ez án
 Kin fulán moz hobeszt ván behemán
 Kin fulán muljíd án fulán káfir
 Der nigor khodsa der giribánet
 Tá bedsá mándeh eszt imánet
 Gham-i kh'od khúr ez dígorán mendis
 Tú her-i khísten binih der pís
 Ínhemeh zulmetet esih bájed burd
 Ger jakint kih mi bíbájed murd
 'Ilm bá kár szúdmend buved
 'Ilm bikár páj-bend buved.
 'Ilm dári veli beszúd u ribá
 Mú'el lik ber fészád u ziná
 'Ilm-i mukhlisz derúm dsán básed
 'Ilm-i dúri ber zobán básed. *Hadíkat 167. l.*

*) Her esih der zir-i eserkh nik u bedend
 Khoseh esinán khermen-i khired ond
 Csúm der ámed zi bárgáh-i ezel
 Sud bedú rászt kár 'ilm u 'emel
 Hom kílíd-i umúr der desztes
 Hom reh-emr beszteh der hesztes
 Májeh i nik u szájeh-i bed úszt
 Szebeeb-i búd u heszt u básod úszt

Hadíkat 169. l.

Az ész igazán a legfőbb lény árnyéka. «Az ész egy hatalmas jószágos király. Az, a kit Isten árnyékának hívnak, ő az. Az árnyék ismeretségben van lényegével. Hogy válhatna el lényegétől az árnyék.

Más mint szolgál, hogy lehetne az árnyék? Hogyan lehetne szabad akarata az árnyéknak? A világész a mindenség alatt van. Ő a parancs közvetítője.

Mivel az ész a parancs előmondója, azért rokon a szava a Koránóval. Kegyes bőkezűségének tisztasága olyan mint a lélek nyugalma. Jelessége a hűségben Noé bárkájának biztonságával egyenlő. Minden, a mi nem attól az udvartól (Istent érti) jövő parancsolat. Az mind te nálad van s nincs az ellen semmi kifogás. Felülmúlja az ész a képzelet, az érzés és az okoskodást. Magasabban áll az a csillagot ismerő égboltnál. A világész gyorsan megszabadít téged az ördög, tűz és a füsttől. Az ész, tudd meg azt jól, gát közted és a pokol közt.

Nem olyan az mint a daganat felpuffadása (sic). Az ügyekben ő a lélek igazgatója. A birodalmakban ő az Isten kormányzója, minisztere.*)

*) 'Akl szultán kádír khos khúsz
 Ánkih szájeh-i khudái gúvend úszt
 Szájeh bá zát ásná básed
 Szájeh ez zát kej dsudá básed
 Szájeh dsuz bendeh vár kej básed
 Szájeh-rá ikhtijár kej básed
 'Akl-i kull takhteh zir-i kull dáred
 Her kudsá emir emir kul dáred
 'Akl tá písgül fermáneszt
 Szukhunes hem karin-i kurán eszt
 Feiz-i ú der szefá szekineh-i ruh
 Fazl-i ú der vefá szefineh-i Nüh
 Heresih zán hárgáh fermán niszt
 Ánhemeh derúsz dermán niszt
 'Akl berter zi vehm u hissiz u kijász
 Berter eszt ez felek szitáreh sinász
 'Akl-i kull mer turá reháned zúd
 Ez kariní div átis u dúd
 'Akl rá háil-i dselhím sinász
 Nebuvéd hemesú forbíhí emász

Az emberi testet egy városhoz hasonlítja, melynek királya a szív. Olyanok az egyes tagok mint a város és a benne lakó mesteremberek. Az ész ott a miniszter és a szív a király. A harag a rendőrfőnök, a vágy az intéző.

Az egyik zsarnok, a másik tudatlan. Ha az intéző valami törvényen túteszi magát, a bölcsesség akkor őt a rendőrfőnöknek adja át. Ha valami rosszban töri a fejét a rendőrfőnök, akkor ez a megbízott hivatalnok elesapja őt. Ha a szultán lélek igazságos, akkor a test, lélek és az észig minden igazságos lesz.*)

A hívőnek választani kell a földi világ és a túlvilág között, mert a kettő egymást kizárja, mondja *Szenáji*. «A ki Istentől az anyagi világot kérte. Annak nincs többé mit keresnie a túlvilágon.

A kettő nem fér össze, mondj le te az egyikről. Tégy le erről a pompás palotáról. Nincs értéke a csalfa világnak. A kutyáknak való dög a világ. De a ki a túlvilágot kérte a teremtőtől. Igazságos, ha mind oda adjuk neki. Mert a jókat illeti az áldozat. Azért az egész túlvilág a jámborok tulajdona (szó szerint a törvényesen szerzett eledellevőké). És a ki igényt tart a mi barátságunkra (az Isten iránti rajongó misztikus szerelmet érti). Megsemmisitem én annak a lelkét és a testét (a szufi tan alapdogmájára, a hívőnek az isteni lénybe való beolvadására céloz). Ha csak egy pillantást vet is az mások felé. Elevenen fölakasztom én azt az akasztófára. Tudod-e te, miért van ez a szenvedés és kín? Mert féltékenyebb mi nálunk az Isten.**)

Der meşzâlih müdebbir-i dsân üszt

Der memâlik debir-i Jezdân üszt.

Hadîkat (Bombay 1859.), 170—1. l.

- *) Heszt 'ezâ esü sehr u pîseh verân
'Aql desztür u dil derü szultân
Khasm sahneh eszt u ârezü 'âmîl
În jeki zâlîm ân diger dsâhîl.
'Âmîl âr hies sarî biguzâred
Khîred ürâ besahneh hiszipâred
Suhneh ger hies gûn szigâled bed
În muvekkol ürâ birîn âred
Nefsz-i szultân eger buvod 'âdil
Tâ ten u 'aql u dsân soved 'âdil.

Hadîkat 178. l.

- **) Her kih dsuszt ez khudâ-ji kh'od dunja
Marhaban laka nebâsedes 'ukbâ

Hogy a földi életbeni jólét a más világon szenvedést vonja maga után, így fejtegeti *Szenáji*. «Bahlül*)-nak mondotta egy okos ember: Egy téli prémes kabátot adok neked, akarod-e? Így szólott: akarok reá két száz botütést. Miért vágsz te a botozásra, kérdé amaz? Mert ebben a mulandóság házában senki fáradtság nélkül még nem talált nyugalmat. A besugás, az árulkodás szelleme a titka ennek a ezellának. A világész a titok kincsesháza. Minek veszed annak a kezéből az erőt adót. A ki téged a mulandóság leczkéjére tanít. Nem érdemli meg ez a világ a lelket attól, a ki szívével egygyé lett.**)

Mert nem olyan ez a mélység mint a tenger. Melynek szájpaddás csupa méreg, szíve pedig teli gyönggyel.» Mondja ugyan-

Her dâ nebuved behem jeki biguzâr
Zin szerâ-ji nefsz deszt bidâr
Heszt lî kadr dunjâ gheddâr
Mer szegânârszt dunja murdâr
Vânkîh ez kerdigâr 'ukbâ kh'âszt
Ger mer ürâ dibîm dsumleh revâszt
Zânkîh kustâr khûbkârârszt
Dsümleh 'ukbâ helâl kh'ârârszt
Vânkîb da'vî dâszt i mâ kerd
Ez ten u dsân-i û ber ârem gerd
Hies eger binigered szû-ji eghjâr
Zindeh ürâ ber âverem ber dâr
Dânl ez behr-i esiszt rens u 'anâ
Zânkîh allah aghjâr minnâ.

Hadîkat 193. l.

*) *Beale: An Oriental Biographical dictionary* (London 1894.), 97. l.

- **) Guft Bahlûl râ jeki dâbi
Dsebeh-i berd bakhsemet kh'âhi
Goft kh'âhem duviszt esüb berü
Csübet esih ârez üszt bigû
Guft zirâ kiz in szerâ-ji szipendâ
Hies râhet nejâft kesz lî rens
Râz-i in kelböh nefsz-i ghamâzeszt
'Aql-i kull gends khâneh-i râzeszt
Csib szitânî ez deszt-i ânkesz kuvvet
Kih kuned dersz i 'ilm mât jemût
Koj szerâ-ji dsihân dsân bâsed
Her geh bârû-ji-dil jogân bâsed

Hadîkat 194. l.

abban a versben. Az az ember, ki restelli magát a föld és a víztől. Tüzként felszáll az a levegőbe.

Azért mivel a lélekben a nehézkesség a földből, a nedvesség meg a vízből ered. Ne üldögélj együtt a játékosok és a rágalmozó bemondókkal. Mert úgy levetköztetnek téged meztelenre mint a veres hagymát.

Olyan vagy te ebben a gonosztevők világában mint a titok az árulkodók kezében.¹⁾

Az uzsoráskodást így ostromozza *Szenáji*, ki keleti ember letére a jószívű adakozást tartotta a legfőbb erénynek. *Ds'afar Szádik*²⁾-hoz így szólt egyszer egy ármányos romlottéletű uzsorára adó: Hogy mi a czélja az uzsora eltiltásának.

Ds'afar így szólt: azért tilos, mert az a bőkezűség megszüntetője. Azért rosszabb az uzsorás a borívónál.³⁾

A póriás durvaságú hasonlatokat nem veti meg *Szenáji*, ki mint nagy utóda *Rümi* a nevetséges felismerésére alig bírt érzékkel. Így arra, hogy az oktalan ember saját bajának az okozója, az egyszeri vak ember példáját hozza fel. «Hallottad-e te, hogy volt egyszer egy vak ember. Emberi alakú, de barom butaságú. Egy napon elment a fürdőbe. Egyesegyedül maradt ott. Hegyes tűt vett a kezébe és neki esett vele az altestének (az eredetiben testiculus-ról

1) Hemesü derjá niszt in dsápur
Gám pur zohir u dil sudeh pur dur
Merd kiz khák u äb dáred 'ár
Behová ber nisined ätis vár
Zänkih der dsán bevásziteh-i észbáb
Zufti ez khák ruszt u teri ez äb
Kem nisin bá mukámir u ghemáz
Kih berelnet kunend hemesü pijáz
Kih tú ender dsihán-i bed százan
Hemesü rázi bedeszt-i ghamázán

Hadikat 194. l.

2) Dsa'far Szádik a siiták hatodik imámja, szül. 702, megh. 765.

3) Guft rüzi be Dsa'far Szádik
Helleh dsü ribádihi fászik
Kiz herámi ribá esih mekszüdeszt
Guft zirá kih mán' i dsüdeszt
Zän ribádihi better zí mejkháreszt
Kin muruvvet ber ün szekhá ürászt.

Hadikat 195. l.

van szó). Belenyomta abba a tűt az az annyira vak ügyefogyott balga.

E közben folyton így fohászzkodott: Oh te kegyelmes megbocsátó Uristen, kin és baj gyötör engemet. Ments meg engem ettől a szenvedés és fájdalomtól!

Nem tudom tovább elviselni ezt a csapást. Az éles tű és gyenge testrészem. Szabadíts meg kegyesen mihamar e bajtól!

Oda tekintett egy valaki s észrevette azt a bolond vak embert. Így szólt: Oh te bolond ilyen és olyan.*) Oh te, ki éven és hónapon át a tudatlansággal táplálkozol. Dobd el a tűt a kezedből és meg vagy mentve. Mert szived és lelked ezzel a tudatlansággal gyötöröd. Ép így panaszkodsz te a világra.

Mert ilyen vak szívűvé tett az önimádásod. Mondd ki a világról lemondást, hogy megszabadulj.**)

A tudományt, a próféta ismert mondására hivatkozva, hogy keressétek a tudományt, ha Kihnában van is, így magasztalja *Szenáji*: A tudomány az Isten felé visz téged. Nem az érzékiség a

*) kaza kaza ilyen-olyan a csúfnovek helyett használt kifejezés.

**)
Än senidi kih büd merdi kür
Ädemü szuret be'fil szütür
Reft rüzi beszü-ji germábeh
Mänd tenhá derün germábeh
Szüzenü tiz dergirifteh beesong
Kerd zi khájeh-ji kh'is äheng
Szüzen ender khollid der khájeh
Äncsunán kür dselef bi májeh
Her zemáni gufti ej khudái ghafür
Hésztem ender 'aná u gham roundsür
Mer merá zin 'aná u gham fereds ür
Der esenin mihnetem nemänd Kerrär
Szüzen tiz u khájeh názuk
Birehánem be fazl-i kh'is szebuk
Kerd merdi der ün mijäneb nigáh
Guftes ej oblehi kaza u kaza
Ej turá szál u máh dsahl ghiza
Szüzen ez doszt bifigeni resztü
Kih oz in dsahl dsán u dil khesztü
Tü zi dunja hemán esunán náll,
Käncsunán kür dil zi mukhtáll
Terk-i dunja bigüi tá birehü

Hadikat 199. l.

vagyon és a rang felé terel. A kegyesség, jámborság nélküli tudás olyan mint az utcazóra. A jósággal párosult tudomány becsületet szerez.

A gyümölcstelen ág nehezzé, önteltté teszi a szívet. A tudománytalan lélek meghalasztja a testet. Állást és hasznot keres a tudománytalan a balga. A jövő díját gyorsan még itt felveszi. A tudatlan ember a szenvedésnek a barátja. Nagy lánczokkal van az leigázva. Mind tévelygő az, a kinek nincsen tudománya. Rövid annak a keze s nem éri el vele az üdvösséget.

Az édenbe ad utat az embernek a tudomány. A tudatlanság a gehennának szolgáltatja ki az embert. A gyönyör és boldogság kalauza a tudomány. Boldog az, a kinek van tudománya.

Olyanok mint a világ, a tudomány emberei és a tudósok. Keblök olyan mint az égbolt, jeles mondásaik mint a csillagok.*)

Igen találó mesével teszi szemléltetőbbé azt, hogy nem jó a hívőnek sokat összefecsegni az istenség tulajdonságairól. «A korábbi öregétől *Dsunaid*-től kérdezte *Sibli****) igen helyesen. Mondván: Oh te szent öreg, ismertess meg engem most minden tudomány természetes alapjával.

*) 'Ilm szü-ji der-i allah bered
Neh szü-ji nefsz u-mál u dsáh bered
'Ilm bi hilm khák-i küi büd
'Ilm bá hilm áb rüi büd
Dsán bi 'ilm ten bimiráned
Sákh bi bár dül bigiránod
Dsáhil ez 'ilm dsáh dsüjed u szüd
Muzd-i ádsel ba'ádsil áred züd.
Merü bi 'ilm alí-i derü büd
Der zendsir-i buzurg khurd büd
Her kirá 'ilm niszt gumráheszt
Deszt-i ü zán szerái kütáh eszt
Merü-rá 'ilm roh dihed beh n'áim.
Merü-rá dsahl der dihed beh dselüm
'Ilm básed delil nímet u náz
Khunuk ánrá kih 'ilm sud demszáz
Rüzgárendohl-i 'ilm u huner
Szineh sán cserkh u nukteh sán ákhter.

Hadikat 200. l.

**) *Dsunaid* egyik tanítványa *Abü Bekr es-Sibli*, megh. 946. *Broekelmann: Geschichte der arabischen Litteratur* (Weimar 1897.), 199. l.

Hogy megtudhassam én, melyik a túlvilágra vezető ösvény s melyik az emberek közül ennek az útnak az embere. Hamar végy elő egy tollat.

Hadd mondjam meg neked az arra az útra lépés titkát. *Sibli* tollat fogott akkor a kezébe s mind fölírta egytől egyig, a mit az mondott.

Azt mondta csak: ird le ezzel a tollal, hogy Isten. Mikor ezt papírra tette *Sibli*, nem mondott aztán *Dsunaid* többet.

Mi más még, kérd; nincs semmi hátra, felelő az. Nincs egyéb, mint a mire én megtanítottalak. Ez a szó alatt vannak az összes tudományok. Egynek alakja ez látszólag, de minden csak ez. Tudd meg, hogy ennél nem egyéb mind a két világ tudománya.

Hadd meg, mi a különbség a daganat és a kövérség között (ez a hasonlat már egyszer előfordult).

Jegyezd te meg ezt és fuss el az ostoba fecsegtéstől. Minden ebben (t. i. Istenben) van összpontosulva, azoktól a másoktól óvakodj.

Azok a helyes úton járók, kiknek van szemök, a vezető hátára szegezik tekintetöket.*)

*) *Sibli* ez pir-i rüzgár *Dsunaid*
Kerd nkü sz'ualí ez pej szóid
Guft pirá nihád-i dsumleh-i 'ulüm
Mer merá kun der in zemán ma'lüm
Tá bidánem kih ráh-i 'ukbá esiszt
Merü-i in ráh ez in khalák kiszt
Bergir khodsa züd kelem
Tá bigüjem turá zi szirr-i kedem
Sibli ender zemán kelem ber dást.
Váncsáh ü guft jekjek binigást
Guft binevisz ez in kelem alláh
Csü nebiat in hedigg sud kütáh
Guft diger esih guft niszt dsuz in
Kh'od homin eszt kerdemet talgin
'Iimhá-i dsumleh zir in kelimeh eszt
Heszt szüret-i jeki velik homch eszt
'Ilm-i her dü dsihán dsuz in mesinász
Bisinev fark-i ferbihi zi emász
In bidán u zi kil u kál guriz
Dsumleh ineszt zán diger perhiz
Kehveráni kih esesim-i szer dárend
Dideh ber pust-i ráhber dárend

Hadikat (Bombay 1859.), 206. l.

Az egyszeri siútát ütlegelő ember példáját hozza fel annak bizonyítására, hogy az együgyű vakon követi mások példáját. «Egy siútát boszútól égve vertek a hitbuzgó emberek. Egy arra járó gyorsan oda sietett és jobban elpüfölte őt mint az a tömeg.

Mondtam neki, hogy ha azok megverték is őt hitetlensége és eretnek voltaért. Te, kinek üllökemenységű a szíve, miért verted őt meg újra és láttad el kétszázszor jobban ütleggel, te, ki mit sem tudsz a dolgról?

Mit vétett ő, mi a hibája? Az így válaszolt: tudd meg jól, nekem nincs tudomásom arról, hogy miben áll a bűné, de látam, hogy verték őt a szunniták s én példájokat követve, jutalom reményében páholtam őt el. Tanultál te tudományt, de nem lettél tudós, a tudatlanság százezerszer jobb ennél a tudásnál. Olyan az, a kinek nincs kész teljes tudománya, mint a borostyánkő és a szalmaszál a borostyánkő magához vonzza, a keletiek hite szerint, a szalmát innen a *kehrabá* a. m. szalmarabló elnevezése).

E magasztos nemes világ a tudomány világa. Nem csupa vonás és betűből áll az a birodalom. Nagy terjedelmű a tudás világa. Szerencsés az, a ki úr lett abban. Mivel meghalasztja a szívedet a tudatlanság. Kinevezhetne téged akkor jogosan embernek! Tanulj tudományt, ha van benned egy szemernyi emberieség. Hisz a tudás tette a király bizalmasává a kutyát!

Én többre becsülöm a tudós kutyát a tudatlan embernél. Ha nem alázta meg magát számár módra. Sokkal többet ér a számár «crepitus ventris»-e a számárember szakállánál.

A tudomány a lélek virágos kertjének a teteje. Ő az emberi érzés és esz lajtorjája.*)

*) Rāfiḡi-rā 'evām der tof-i kin
Mizodend oz pej hamijet-i dīn
Jeki ez rehḡuzer der ūmed zūd
Bjs. ez ān zed kih ān guruh zedeh būd.
Guftem ār mizodend isānes
Behr-i eskāl-i kufr u imānes
Tū esirā bāri ej bedil szindān
Bikheber kūfti dū szed esendān
Dsurm-i ū esiszt guft bisinev nīk
Men zi dsurmes kheber nedārem līk
Szunnijān mizodend u men bedomes

Mint a tevét a *mehār* a tevezabla által okozott fájdalom, úgy az embert a szerelmi bű tereli az isteni lénynyi egyesülés útjára. «A tevétől kérdezte egy sötétben tévelygő lelkű ember, mikor azt olyan leigázottnak látta: Ilyen erős, nagy testű létedre miért engedelmeskedsz te egy gyermeknek?

Elég hatalmas, magas a te alakod ugyan, minék vagy te a gyerkőczöknek a szófogadó szolgálja?

Ilyen szóval felelt neki a teve: Oh ember, a fájdalom rab-szolgálja vagyok én. Mit sem tudok én a gyerekről, csak a kötőfék és a zablára tekintek én. A fájdalom (melyet az orrán át fűrt lyukba akasztott kapocs okoz a tevének) tett engem ilyen engedelmessé.

A szenvedésnek engedek én. Az embernek a szerelmi bű fájdalma az ösztönző úti kalauza. Belső részének meghitt barátja a szerelem tűze. A kinek nem a szenvedés a vezetője. Nincs annak arról a világról tudomása.*)

Reftem u behr-i muzd mizodemes
'Tim kh'āndi negesti ehl-i huner
Dsahl ez in 'ilm szed hezār bihter
'Tim-rā her kih niszt āmādeh
Meszeles esūn keheszt u bedsādeh
'Ālem-i 'ilm 'ālemiszt sigorf
Niszt ān khatteh khatteh-i khatj u herf
'Ālem-i 'ilm 'ālemiszt ferākh
Bekh bekh ānrā kih sud derū gusztākh
Csūn turā dsahl dil bimirāned
Kih turā kh'od bādemi kh'āned
'Tim kh'ān geret zi ādemeszt rogi
Zānkīh sud khāsz-i seh be'ilm szegi
Bendeḡ dāred beszi beḡeb' u bedil
Szegi 'ālim ez ādomi dsāhil
Csūn nebāsed esū kher szer efgendeh
Tiz-i kher bih zi ris-i kherbendeḡ
'Tim-i dīn bām-i gulsen-i dsāneszt
Nerdubān-i 'nkl u hiesz-i inszāneszt

Hadīyat (Bombay 1859.), 201—2. l.

*) Ān jeki khireh zi usturi pureszid
Kih mer ūrā esunān muszokkher dīd
Kih esirā bā esonin kadd u kāmēt
Kūdekirā hemi kumī ḡā'et
Heikelet beszi sigorf gāh falā'
Kūdekānrā esira sovi maḡā'ā

A hangos fohászokodás és képmutató zajos imúnak nem volt barátja költőnk. «*Sibli*, mikor önmagát ejtette vadászsákmányul (azaz levételkezte magáról az önzést), egy napon az agg *Dsunoid* előtt volt.

Mint két folyó, úgy patakzottak szemeiből a könnyek. Sirás közben egyre azt hajtotta: oh én szándékom, oh én kívánságom óhajtott czélom (az Istent érti).

Hallgass, légy csendes, így szólott hozzá egy tanítója. Menj csak te az ő útján, ne áruld, ne add el a szót.

Mert nincs kelete az ő útján a szónak. Az ő útját járva, nincsen ott jobb a hallgatásnál. Nincs nehézség az útján, könnyű az. Nyelvnélküliségből áll ott minden nyelvtudás. Hagy te fel a fecsegéssel és vedd elő az önkivüliséget. A beszéd csak gátoló békó, gyorsan hadd el azt. Azok, kik az extasis állapotának lekötöttei. Lemondtak azok már a haszontalan szóbeszédről. Hogy ő a te vágyásod tárgya, jól tudja azt ő maga. Ha nem az, nem fogad el ő ilyent tőled. Mondj le a szenvedélyről, de ne a lényegről, az értelemről. Nem olyan az ima mint a csengettyű.

Lépj be a nyelvetlenek imakörébe. Mondd ki mind azt, a mit akarsz, de ne nyisd ki a szájad.

Az értelem embere nem kedveli a szót. Mert az csak a magvak külső héja. Ne keresd az utánczásban a helyes utat, hogy lehetne lépeső a holdfény!

Az, a ki az igazságot kereste a tudományban, nyertes lett. De meghalt az, a ki abból csak az okosságot, eszességet választotta ki. Hadd te abba a lehetetlen szószatyárságot. Egy parányi magába-

Dádes ustur dseváb guft ej merd
Men sudesztem esenin mutáb'i derd
Men kh'od ez küdek ár esih bikheberem
Be mehár u reszen hemi nigerem
Derd kerdeszt mer merá gerdi
Gesteh em men mutáb'i derd
Merd-rá derd-i 'isk ráhber eszt
Átis-i 'isk múnisz-i dsigereszt
Her kirá derd ráhber nobuved
Mer úrá ez an dsihán kheber nebuved.

Hadikat 204. l.

zárkozás jobb száz mondásnál. Térj le az utánczás és a szóbeszéd útjáról. Mondj le minden szenvedélyről.*)

Valószínűleg saját akkori állapotára czélozva, így kesereg az öregség nyomorúságai felett. «Két rét görnyedt a természet és így szólt hozzám: a föld alatt kell neked aludnod. Lassan, lassan mind visszaveszi tőlem a szeszélyes, csalfa világ a kölesönbe adott dolgokat.

Szép a sötét hajú nem ősz ember, mert az az ellenség gyötrelme és barátjának öröme. Telihold voltam és újholdhoz hasonlóvá lettem. Nem nevetnek-e a bolondok az újholdnak? Mikor olyan sovány kétrétű lettem mint az újhold, elsötétült szemeim

*) Sibli āngēh kih kerd kh'odrā ezēid
Būd jek rūz pis pīr Dsunoid
Didehā kerdeh ber dū rukh esū dū dsūi
Jā murādi jā murādi gūi
Pīr guftā khamūs bās khamūs
Beroh-i ū birev szukhun mefirūs
Der reh-i ū szukhun firūs nīst
Der rehes bihter ez khamūsī nīst
Der rehes rehs nīst āszānīst
Bī zebāni hemeh zebāndānīst
Biguzer ez kāl u hāl pis āver
Kāl ketid eszt ez ū szebuk biguzer
Ānkeszāni kih beszteh-i hāl end
Berguzosteh zi kālet u kāl end
Kih murād-i tū ūst kh'od dāned
Pesz ger ū nīst inet neszitāned
Ez hevez biguzer u zi mā'nī neh
Csūn dseresz nīst kār-i dā'ya neh
Der munādsāt-i bī zubānān āi
Her esih kh'āhl bigū u leb megusāi
Merd-i mā'nī szukhen nedāred dūst
Zānkīh būdeh eszt meghzhārā pūst
Ez mukellid medsūt rāh-i szevāb.
Nerdubān-i pājeh koj buved mehtāb
Her kih ez 'ilm szidk dsuszt biburd
Her kih ez vej dehā guzīd bimurd.
Biguzer ez kāl u guftehā-jī muhāl
Zerreh-i szedd bihter ez szed kāl
Rāh-i taklīd u kāl-rā biguzār
Vez heveszhā bedsumleh deszt bidār.

Hadikat (Bombay 1859.), 205. l.

előtt a világ. Mikor megöregedett, akkor gyenge lett az ember. Az ifjúságnak az aggság és a gyengeség lett az akadály. Kivette a fülből a gyapotot a halál. Hogy készülj az útra, tartsd készen az útravalót. Az egyéves kor tejfehérsége nyomta reá a bélyegét arczom és fejemre. Jóllehet negyven évet élt már át az én arczom és fejem. Elmúlt már férfikorom éjszakájának a fele. Öregségem reggele mutatkozott már az égen...*) — Szenáji negyven éves volt 1131-ben, mikor a *Hadikat*-ot írta s ezt a kort ő már az öregség kezdetének mondja. Meglehet, fiatalkori szabados életmódja tették őt kora öreggé. Ugyanebben a versben panaszkodik, hogy hiába multak el ifjúsága és férfikorának évei.

Haj és szív olyanná lettek mint a tej és a szurok. Ettől a két fehérről és fekete madarától (a nappalt és az éjet érti) az időnek. A szivre szállt le a haj feketesége és eltávozott a szív fehérsége.

Szélnek eresztettem egész életemet. Száz igazságtalanság jött az öregségtől reám.**)

*) Gest bálá dütü u bá men guft
 Kih hemi zir khák bújed khuft
 Khüs khüs zi mon dsihán-i hozl u madsáz
 'Arijethá hemeh szitáned báz
 Merd bá 'ariz-i szijáh niküsz
 Kánduh-i dusmen eszt u sádi düsz
 Bedr búdem sudem hilál miszál
 Neh bikhendend oblehán zi hilál
 Csün hiláli dú tá sudem bárik
 Gest 'álem be esesm-i men tárik
 Merd esün pir gost 'ádsíz gest
 Sábrá seib u 'adsz hádsíz gest
 Penbeh ez gús kerd birün merg
 Kih biszáz ez bernáji reften berg
 Sir jekszálegim kerd ázger
 Pesz esehil szál gird-i 'ariz u szer
 Seb-i bernájiem beh nimoh reszid
 Szubh-i piriem ez ufuk bidemid. *Hadikat* 207. l.

***) Mú u dil sud esü sir u esün kafrán
 Zin dú murgh-i szijoh u szeptid-i zemán
 An szijáh-i múl reft bedil
 Ván szeptid-i dil zimászt behil
 Umr dádem bedsumlegi ber bád
 Ber men ámed zi seibi ezed bidád,

Hadikat (Bombay 1859.), 207. l.

Az igaz hívő embernek nincs mit félnie a haláltól. «A világon mert van ész és hit. A test halála a lélek születését jelenti. Áldozd fel testedet, mert a szó világában élő lesz a lélek, ha meghal a test.

Az Igaz ellensége a test, porig alázd azt. Az Úr szentélye a lélek, tartsd te azt tisztán. A porhüvelytől származik minden szennyed. Minden ékességed alapja a hit.

Nincs neked olyan útmutatód mint a halál. Ne szűkölködj, ha nincs hozzá képességed. A beavatottnak ajándék a halál.

Tartsd ajándéknak a nem hívott vendéget. Az Úr ajándékának ismerd őt a hit útján. Azt, a ki meghívás nélkül jön el hozzád vendégül. Mikor hirtelenében fölkeres téged a halál az Isten ajándéka elé vesd szivedet és lelkedet. Egy cseppet se siránkozz, ha arczát megmutatja a halál.*)

Az egész világ az ördög birodalma, mondja *Szenáji* s ezt Jézus életéből vett elbeszéléssel bizonyítja. «Tudd meg, hogy a tévúton járó világ kedvelő ember olyan sötét lelkű mint a bálványimádó. Olvastam egy tradíciós könyvben, hogy Jézus egy éjszaka hirtelen kiment a pusztaságba. Mikor vagy egy óra hosszat járt, ott elálmosodott. Tehát sietve nyughely után nézett.

Látva egy földre dobott követ, vánkosnak feje alá helyezte azt. Elszunnyadt ott és nem ment tovább. Egy ideig aludt és gyorsan felébredt. Felébredve az ördögöt látta maga előtt.

Így szólította meg a sátánt Jézus, hogy: oh te elüszött átkozott kutya, miért jöttél te én hozzám. Az a hely, mely Jézus büntől ment szentélye, hogy lehetne az a te lakásod!

*) Der dsihán kih 'akl u imáneszt
 Murden-i dsiszm záden-i dsáneszt
 Ten fidá kun kih der dsihán-i szukhen
 Dsán soved zindeh esün bimitred ten
 Dusmon-i haqq teneszt khákes dár
 Kibieh i haqq díleszt pákes dár
 Hemeh aláis-i ten ez tin eszt
 Hemeh áráis-i tú ez din eszt
 Rehber-i in ráhrá esü merget niszt
 Binevá i mekun esü berget niszt
 Merg hedijeh-eszt nezd-i dánendoh
 Hedijeh dán mihmán ná kh'ándeh
 Szüj-i din hedijeh-i khudájes dán stb.
Hadikat 210. l.

Te nekem alkalmatlanságot okoztál, így válaszolt Jézusnak a gonosz, végtére is az én házamat foglaltad te el.

Miért háborgatsz te engemet? Mi okból rendezkedtél te be az én lakásomban? Erőszakkal mit foglald el vagyonomat? Szent létedre igazságtalanul elnyomsz. Nem a te helyed ez, mert ez az én birtokom és helyem. Mivel alkalmatlankodtam én néked, kérdé újra Jézus, mondd csak, hogy tulajdonítottam én el a tiédet?

Az ördög így válaszolt: ez a kő, mely most a te párnád, nem a világból való-e? Az egész világ az én tulajdonom. Hogyan tudtad te azt felhasználni?

Gyorsan elhajította erre azt a kődarabot Jézus. Elszomorodott ezt látva a sátán (szó szerint elolvadt, a benső részek olvadása a szomorúság, különösen a szerelmi bánat kifejezésére elég gyakori). Ily szókra fakadt ekkor a gonosz: Te megmenekültél s engem elkergettél. Mind a kettőt megszabadítottad bilincseitől.

Nincs többet nekem semmi közöm te hozzád. Menj és hadd nekem, a mi az enyém.

A milyen világ után járó vagy te. Hogyan lehetnél te érdemes a más világ meglátására? Menj, tégy le a világi jókra való vágyakozásról. Az aranyát és a drágaságát olybá vedd, mintha por lenne az.

Por legyen a fején (arabból vett átokforma) mindenkinek, a ki a világot óhajtja.

A világimádó ember olyan semmi mint a szél a levegőben.*)

*) Dánikih dunja pereszt ber khireh
Heszt esün but pereszt dil tیره
Der aszr khándeš em kih rühullah
Sud bežeherá birün sebi nágáh
Szá'eti esün bireft kh'áb girift
Beszú-ji kh'ábgeh sitáb girift
Szengt ofgنده did bális szákht
Kh'áb-rá jár gest u bis netákht
Szá'eti khuft u zūd sud bidār
Did Ibliszrá der ün hendsār
Guftes ej rāndeš u szeg ma'lūn
Beesih kār āmedi berem befeszūn
Dsá'gáhi kih 'iszmet-i 'Isza'szt
Mer turá kej der ün makán mava'szt
Guft ber men tú zekhmēt āvurdī

A kívánság rabja rosszabb bálványimádónál. Az élvezetkereső rossz természetét a bálványimádónál rosszabbnak mondotta a böles. A kéj és a gyomor rabszolgája gonoszabb *Manát* és *'Uzza* (a pogány arabok három főbálványai közül kettőnek a nevei) hívenél.

Mert ez (t. i. a pogány) félelemből nem követ el rosszat. Amazt azonban rossz útra tereli a szenvedéle.

A harag és a szenvedélyes vágy az állatnak a disze, de tudományból és bölcsességből áll az emberi tökély. Benső lényeged folytán az Isten földi helytartója vagy te. Ne alacsonyítsd le te magadat azért a szamár és a kutya színvonalára.

Ha ittas vagy a vágy és a kívánságtól, Istenemre alig vagy te akkor ember.

Hajtsd meg fejedet Urad törvénye előtt. Hagyd el a vágyakozás és a megkívánást.*)

Der szerájem tešzerruf i kerdi
Bámen ākhir tekelluf ez esih kuni
Der szerájem tešzerruf ez esih kuni
Dsumleh-i dunja hemeh szerá-ji men eszt
Dsá-ji tú niszt milk u dsáji men eszt
Milket-i men beghezeh esün giri.
Tú be'iszmēt merá zebün giri.
Guft ber tú esih zehmet āvurdem
Keszed i milket bigül kej kerdem.
Guft kin szengrá kih bális-i tuszt
Neh zi dunja esun girifti szuszt
'Isza ün szengrá szebuk bindákht
Sakhsz-i Iblisz ez ün szebeš bigudákht
Guft kh'od resztī u merá rāndi
Herdürá ez bend birehāndi
Bá tú zin pész merá nebāsed kār
Milket-i men tú rev bemon biguzār
Tā esonin táb'l tú dunja rá
Kej tuvāni bidid 'akba-rá
Rev zi dunja tem'e bíber jekszer
Guher u zerr-i ū tú khák sumer.
Khák ber szer-i herānkīh dnja kh'āszt
Merđ dunja pereszt bād u hevāszt.

Hadīkat (Bombay 1859.), 227. l.

*) Merđ selvet peresztirá dizskhīm
Better ez but pereszt kh'ānd hekīm

Igazi szufi szellemben dícséri a büfelejtő bort *Szenáji* «Az okos embernek, ki az igazság útját járja. Annak szél és bor a tápláléka (a *bád* és *bádeh* szó rokonalakjára alapítja ezt a mondását a költő).

Mestere, ura a gondnak a bor. Mert az emberért aggódó nem egyéb a semmiből álló szélnél (az előbbi szójáték megismételve). Az okosok számára tudd meg azt te jól, nincs e romvilágon jobb résztvevő vigasztaló az italnál. Ha van előtted nyomatéka az észnek, nem veted te meg akkor az észrabló bort (ha félsz az észből). Nedvességével az epe hevének mérséklője.

Leheletével a vágy alakjainak az elégetője. Ha a borhoz követségbe jön a rózsza. Akkor saját rossz szagát teszi nyilvánossá azaz a bor jobb illatú a rózsánál). Öröme gerjeszti illata azt, a ki nem szagolja a rózsát. Kevés belőle jó és testfenntartó. De lealacsonyítja azt, ki sokat iszik abból. A míg te élvezed azt, tartsd őt becsben. De ha ő emészt téged, ved meg őt akkor. Egyformán utadat állja az a *Szirát* hídján, akár bort iszol, akár az alapítványi szent vagyont fogyasztod.*)

Bende-i baṭn u lezzet-i sehivát
 Better ez bende-i 'Uzza u Manát
 Kín zī kheuf ez beḍi neszázed száz
 Vān zī sehvet bebed girájed báz
 Khesm u sehvet dsemál-i hejváneszt
 'Ilm u hikmet kemál-i inszáneszt
 Tū hegūber khelifeh-i zī khudá
 Ber kheri u szegi frūd mejái
 Bekhudá ár tū ādami hesztí
 Tá tū ez āz u ārezú mesztí
 Szer behukm-i khudái kh'is der ár
 Árezú u āzrá biguzár
 Kerdeh-i bá dil u dsiger der hom
 Khesm-i Iblisz u sehvet i ādem
 Zin dū kuvvet begáh i nám u neherd
 Beszobá' u behimeh názed merd
 Khuff u szetvet ālet-i kher dāned
 Sehvet u khesm āfot-i kher dāned.

Hadīfat ul-Hakīfat (Bombay 1859.), 117—18. l.

*) Merd-i 'ākil kih ber roh-i dād eszt
 Ghiza-i ū zī bádeh u bād eszt
 Bádeh der pis-i endub usztád eszt
 Zānkīh gham kh'ārī ādem bād eszt

Bármédig él is az ember, mindig rövidnek találja az életét. Ezer év volt Noé életkora.**) Megnyugodott abban az ő remény sóvár természetű. Mikor meghaladta a kilencszázötvenedik évet. Visszatekintett elmúlt éveinek eredményére s szomorúan így szólt: «Oh hogy ez a tízszáz év kevesebb volt nekem tíz rossz napocskánál. Végre ő is meghalt és nem maradt életben.***)

A világiás gondolkozású ember úgy eltávolodik az istenségtől

Ziregānrā der in szerāji kherāb
 Hies gham kh'āreh-i medān esū serāb
 'Akl-rā ger szū-ji tū hoszt síkūh.
 Bádeh i 'aql duzdrā menikūh
 Ez teri tel nisān i szefrā ūszt
 Ez nehsz-i naks szūz-i szeudā ūszt
 Gul esū nezdk mul pejām dihed
 Tā bed bū-ji kh'is fām dihed.
 Bemēsām ānkīh gul binebūjed
 Ez mesāmes nisāt-i dil rūjed
 Endeki ez ū 'aziz u ten dār eszt.
 Báz biszjār kh'ār ez ū kh'ār eszt
 Tā tū ūrā khūri 'azizes dār
 Csūn turā ū khūred bimānes kh'ār
 Her dū jek roh bigiredet beszirāt.
 Pesz esih bádeh khūri esih vakf i ribāt.

Hadīfat (Bombay 1859.), 233. l.

*) Noé a mohammedán traditio szerint a hosszú élet példaképe. *Abū Hatīm*-nál a második helyet foglalja el az aggok sorában 1450 évre terjedő életével. V. ö. *Goldziher: Abhandlungen zur arabischen Philologie, Zweiter Theil, das Kitāb al Mu'amma rin des Abū Hatīm al Sijistāni* (Lejda 1899.), 1—2. l. *Ahmed Bedi* a jeles török mystikus író megjegyzi, hogy a magyarázók eltérő nézeteket vallanak Noé életkoráról (máfeszirler hazret i Nūh alejhi esz-szelāmiñ ōmrinde ikhtilāf ederler) ő maga *Abbās* nézetét fogadja el és 950 évet ad Noének (pesz Nūh alejhi esz-Szelāmiñ ōmri dokūz jūz oll jil oldi), *Szenáji* egy helyen 1000, másutt 950 évesnek mondja Noét. V. ö. *Envár ul 'asikin* (Bulák 1300.), 38. l.

**) Nūh-rā 'umr dsumleh dih szed būd
 Hirsz-i unūd-i ū ber ān āszūd.
 Csūn guzēr kerd nuh szed u pondsāh
 Der fezalik behoszreh kerd nigāh
 Guft āūkh kih ber men in dih szed
 Būd kemter zī ruzeki dih bed.
 'Aķibot hem bireft u pis nemānd.

Hadīfat 236. l.

mint az egyszeri zarándok, ki egy nőbe lett szerelmes a szent helyen. «Hallottad-e te, hogy micsoda jó szót mondott a szentély körüljárása közben egy asszony annak a fiatal embernek.

Mikor az őt a körüljáráskor megpillantotta, abban a perczben elhagyta az ifjút türelme és tudománya.

Egy nézésre azonnal beleszeretett a nőbe az a fiatal ember. Elmondta a nőnek szíve kívánságát. Az asszony okosan így szólt az ifjuhoz: Tudd meg, hogy az olyan nő tudásával jobb a férfinál. «Oh ifju, vajjon nincs-e neked arról tudomásod, hogy kitől távolított el téged most ez a ream pillantásod. Jobb a dolga itt, oh te eszes ifju ember, annak, a ki mocsoktalan jellemmel jelenik itt meg.

Ugyan nem szégyenled te magadat teremtőd előtt, hogy így megfélemedtél a tisztességről? Reád néz a te teremtőd, de a te szívedben nincsen ő már jelen. Nem a gyönyör és a szerelmes pillantások helye ez. Hanem a félelem és a rettegés laka ez a szentély.

A te teremtőd tekintete rám van szegezve. Te azonban, vágytól sarkalva, mások után esengsz. Minden dologban legüdvösebb, ha szégyent érez az ember. Nincs neked olyan jó barátod mint a szégyenlősség. Szégyenld magadat Urad, teremtőd előtt. Aztán ne tarts senkitől a világon. Mert attól, a ki fél az Istentől.

Félnek attól a világ lakói.*)

*) An senidi kih der teváf zen
Guft bá an dsován nikú szukheni
Csün úrá der teváf did an merd
Gest vefti zi szabr u dānis ferd
Gest 'āsik bejek nezer der hāl
Guft bá zen zi hāl-i kh'is ehvāl
Guft bá an dsován zen ez dānis
Anesunān zen zi merd bih dānes
Kāj dsevān niszt mer turā ma'lūm
Kiz kih māndi der in nezer mah'rūm
Ender in mevzi' ej dsevān zerif
An bih ājed kih ūst merd 'efif
Vejhēk ez khāliket nejējed serm
Kih bejek szū figendeh-i āzern
Khālik-i tū be tū sudēh nāzir
Tū bedil nosudēh beres hāzir
In neh dsā-ji temettu' u nozer eszt
Dsāj-i tersz eszt u mevzi' khetoreszt
Kerdigār-i tū mer merā nigerān

Nincs sokra szüksége a halandó embernek. «Volt *Lokmán-nak* egy szük kunyhója. Olyan szük volt az mint a nádsíp szája és a lant kebele.

Kérdezte *Lokmántól* egy hányi-veti ember: Micsoda ház ez, mely hat arasznyi és három nádszálnyi (sic)? Hideg sóhajjal és könnyes szemekkel így felelt az öreg *Lokmán*. Elég nagy ez annak, a kinek meg kell halni. Mulandó az én itt tartózkodásom. A hid fejénél van az én lakásom s magam útra készen.

Minek építsek én agyagból szép házat magam számára?

Az én szívem folyton a «bárhon lesztek»-et hangoztatja. Hogy fésüljem én a lámpakorom macska szőrét (sic). Hogyan építsek a folyam útjába házat? Minek verjem én a hideg vasat? Miért seperjem én ki a romba dőlt házat? A szelvésszel szemben minek gyújtsak én lámpát?*)

A mulandóságra eléggé találó hasonlattal a nisapuri jégárus példáját hozza fel *Szenáji*: «Olyan ez a esalfa világ mint az a nisa-

Tū besehvet mutābī dīgerān
Merd-rā serm bih boher kārī
Niszt esūn serm mer turā jāri
Serm dār ez khudāl khālik bār
Vāngēh ez khalk hies bāk medār
Herkih ez kerdigār terszendeh eszt
Khalk-i 'ālem ez ū hirāszendeh eszt

Hadīkat 231. l.

*) Dāst Luqmān jekl kuries-i teng
Csün gulū gāh-i nāi u azineh-i eseng
Bāl fuzūli szu'āl kerd ez vej
Csiszt in khāneh ses bedeszt u szez nej
Bā dem-i szerd u esem-i girjān pir
Guft haza liman jamūt keszir
Der ribāfti makām-i men guzeri
Ber szer-i pul szerāi u men szoferi
Csün kunem khāneh-i gil āhādān
Dil-i men ainamā takūnū kh'ān
Gurboh-i dūdeh esūn zenem sāneh
Ber reh-i rūd esūn kunem khāneh
Āhen-i szerd esend kūbem men.
Khāneh-i virān esend rūbem men.
Pis szerszer esirāgh esih firūzem

Hadīkat ul hakīkat (Bombay 1859.), 237. l.

puri jégárus. A ki Julius hónapban az eladásra kirakta maga elé jégkészletét. Nem akadt neki egy vevője sem és ő szegény sorsú.

Olvadni kezdett a jég a forróságtól, de az árust, bár fájta a szíve és hideg sóhajok törtek fel kebléből, mivelhogy még nem telt be életkora, nem olvasztotta meg Temúz (Julius hónap) melege. Így szólt a szegény jégárus és könnyeket ontott, hogy nem sok maradt a jégből, bár senki sem vásárolt abból.

Csak akkor tudod te meg, mi az értéke az időnek, mikor már késő. Mi egyéb az ész, mint először meglátni e világot. Aztán a más világra való vonatkozás szempontjából tekinteni azt. A bölcsesség nem helyesli a világ gyönyörét, gyümölcsét. Nevet ennek a világnak a levelén, azaz erején a halál (gyakori szójáték a berg a. m. falevél és merg a. m. halál szókkal).

Ha nem félsz te a haláltól, az a jövődre nem gondolásod és nem a bátor férfiaságodnak tudható be. Te nem vagy még bátor a halállal szemben. A vadszamár még vadszamár és az oroszlán még oroszlán.)*

A halál különben a legjobb hitszónok. *Nem hal meg, nem enyészik el az embernél, a kétszínűségnél egyéb a kimuláskor.

*) Meszelet hoszt der szerá-ji ghurúr
Hemcsán ün jekh úrú-i Nisapúr
Der Temúz ün jekhek nihádeh beh pis
Jek khoridár ní vü dervis
Jekh gudázán sudéh zi germi merd
Bá díl pur zi dágh u bádém-i szerd
Zánkíh úmr guzásteh báki dást
Áftáb-i temúzis negudást
In hemi guft u esek mihárid.
Kih beszi mán nemánd u kesz nekherid.
Kímet-i rúzgár í ászáni
Beszer-i rúzgár eger dán
Csíszet 'akl ervel in dsihán diden
Pesz behiszbet berin dsihán diden.
Berg-i dunja khired neh bipeszended
Merg ber berg-i in dsihán khended
Csün neterszi tú ez edsel khúrd
An zí ghallet sumer neh ez merdi
Tu neh-i ber edsel díllr henúz
Gúr gúreszt u sir sir henúz

Hadikát 239. 1.

Az egyszínű embernek nincs mit félnie a haláltól. Te a hitszónok elé kívánsz menni. Elég jó hitszónok neked a szomszédod halála. Mikor az anyamehet elhagyják a szülők. Tústént a halál útjára indulnak.

A halál felé visz a nép útja.)*

A Hadikát tudománytár voltának megfelelőleg röviden felsorolja szörnyen száraz névlajstrom alakjában a prófétákat: *Halld meg egyszer a halál viselt dolgait. Hagy mondja az el, hogy mi módon csinálók én helyet. Hagy mondja el, hogyan égetem én el a királyt (szójáték a *szakhten* csinálni és *szakhten* égetni igékkel).

Hadd tudassa az a gondtalan a siket és a vakkal, hogy kinek adtam, kitől vettem el aranyat és erőt. Hagy beszélje el a halál, hogy miként törtem én meg hadvezér módra a nyakasok daczosságát.

Hogy elmondhassa, micsoda játékot űztem én a szerencsével. Hogy bántam én a trónnal. Annak mi módon vettem el a szerencsét. Ennek meg miért véreztem be a trónját.

Hogy barátkoztam egygyel. A teli holdját hogy változtattam újholddává amannak. Ezután az általánosságok után felsorolja Ádám-tól kezdve az ismertesebb prófétákat: *Hagy beszélje el, hogy Ádám és Seth testéből hogyan vettem ki a lelket.

Hogy elmondhassa Kain és Ábel történetét, hogy hogyan ölte meg igazságtalanul Ábelt Kain. Hagy beszélje el az az angyal (t. i. a halál angyala). Noé életét, halálát és mindegyikök oltávozását. Hogy elmondhassa Ábrahám állapotát, Nimrod zsarnokságát és szörnyű bűnhődését. Izsák és Izmael történetét.**)

*) Dsuz dūrengi nesud zi merd holák
Merd-i jokreng rá ez merg esih bák
Medaliszi vá'iz refenet hevosz eszt
Merg-i hemszajeh vá'iz í tú besz eszt
Zádegán esün rehím biperdázend
Szefer-i merg í kh'isrá százend.

U. o.

**) Szer guzestí edsel sinev bárí
Tá bigűjed esigűneh százom dsáh
Tá bigűjed esigűneh szúzem sáh
Tá bigűjed begháfil ker u kúr
Bekih dádém zi kih szitedem xor u zúr
Tá bigűjed kih gerdenárrá men

Nem kevésbé érdektelen csupa név a perzsa királyok és nagy emberekről szóló fejezet, alig találunk itt versbe szedett névsornál egyebet «Azokról a perzsa királyokról, kik a történelemben hol dicséretét, hol rosszaságát érdemelték ki a bölcseknek *Kejkhuszrev* királynak, *Rusztém* a *Zálfi*, *Bizsen*, *Dsemsid* és *Zev*-nek történetéről.

Gustászp családjáról és a hírneves *Lohraszp*-ról. *Dsamászp* minden tudománya és bölcsességéről. *Feridun* és *Dsemsid* helyzetéről. A hitetlen átkozott *Zahhák* historiájáról. A szerencsétlen *Szijávus* élményeiről. Annak vigyázatlan atyjáról és arról a gonosz asszonyról. *Iszfendjár* és az ő atya igazságtalanságáról. A harcias *Afraszjáb*-ról. *Rusztém* a hős és *Szuhráb* csalódásának történetéről, mely gyászba borította az egész világot. A bölcs *Behmen* erőszakosságairól és hogy mit tett a sors *Darius*-sal.*)

Csün sikesztom beszerveri kerdon
Tá bigüjed esih bákhtem ber hakht
Tá bigüjed esih tákhtem ber takht
Bakht-i ün ez esih szán nigün kerdem
Takht-i ün ez esih pur zi khün kerdem.
Badr-i ün rá hilál esün kerdem
Nezd-i ün rá khilál esün kerdem.

Tá bigüjed kih Sisz u Ádem rá
Csün burridem ez dsiszmsán dem-rá
Tá bigüjed zi kusten-i Hábil
Kih szitem kerd ber tenes Kábil
Tá bigüjed zi nús-i Nüh melek
Murden i zár u refen-i herjek
Tá bigüjed zi hál-i Ibrahim
Dsevr-i Nemrud u ün 'azáb allm.
Hál-i Iszhaq u hál-i Iszma'íl

Hadikat (Bombay 1859.), 239—40. l.

*) Zán mulük-i 'Edsom kih der tárikh
Bekhiredán rászt mev 'izeh u tevbikh
Zán szukhonhá-ji melik Kejkhuszrev
Rusztém Zál u Bizsen u Dsam u Zev
Ál-i Gustászp u námver Luhrászp
Zán hemeh 'ilm u hikmet i Dsamászp
Hál-i Dsemsid u hál-i Afridún
Hál-i Zahhák káfir mal'ün
Szer guzest-i Szijávus mazlüm
Pider bi hífáz u ün zen i süm

Meglehető csillagászati ismeretekről tesz tanúságot *Szenáji* a *Hadikat*-nak a csillagokról szóló fejezetében. Az astrologiát, úgy látszik, nem kedvelte költőnk. «Mi az égnek báránya (Aries), ha nem emberevő? Ne remélj te tőle semmi jót. A te vetésed romlást hozója az égen a bika, mely szarvaival döf és lábaival rüg.

Ne keress előnyt és hasznot az ikreknél, mert a kétszínűtől senki sem nyer semmit. Ne járj te a rák útján és ne kövesd tanácsát. Ne válaszd útmutatónak a vakot és a süketet. Nem eszik soha vad szamarat az ég oroszlánja. De azért sok embert vitt már az a sirba (szójáték a gür szó két jelentésével).

Mit várod te vágyad teljesülését a kalásztól (Virgo)? Nem szedte azt soha fél senki kévébe. Menj, mert soha sem lesz neked részed az égi mérlegen mért kincsekből. Hogy adjon bort, különösen jóízűt. A mérges csipős skorpio. Ne várj valami helyeset, igazságot az ég ijjától (a Sagittarius). Mert nyiltörő kezijj lett abból. Farkas lábú légy mint a Ki*) és a Ghuz, hogy rá ne szedjen téged az ég öregének a kecskéje. A vizöntő iránti barátsággal hagyj fel. Mert ő egyszer teli, másszor meg üres. Ha a tűz sültet csinált is a belsődből, az ég viztartójában (Acquarius) ne keress azért enyhítő italt.

Az a szomjas hal, mely az eget járja. Elvette az már mindenkinek a becsületét (szójáték az áb-rúí, a. m. becsület arcvize, azaz fénye kifejezéssel).

Ezek mind útmutatói az okosnak. Ámbár útját állják a gondatlan tudatlannak. Mindannyian ragyogó szépek és szívbájolók. Mind démonégetők (ezélzás az ismert mohammedán mondára) és demonesinálók. Szép arcúak, de megbizhatatlanok. Mind sirva jót nevetnek. Mindnyájan buzát mutogatnak és árpát adnak. Mind rózsaaalakúak, de tele vannak tövissel.**)

Hál-i Iszfendjár u züm-i pider
Hál-i Afraszjáb beszteb kemer
Rusztém-i gurd u khud'eh-i Szuhráb
Kih dsihán sud zi fl' i herdü kheráb.
Zán dsefiháji Behmen-i dänä
Kih esih kerd ez khuráds bá Dára.

Hadikat (Bombay 1859.), 241—2. l.

*) Egy mongol törzs lakóhelyének neve.

**) Berch-i eserkh esiszt merdum kh'ar
Zü khür-i kh'is hies teme' medár

Az *Szenâji* szerint az igazi jó barát, ki egynek vélvén magát jó barátjával, nem ismer az enyém és tied közt különbséget. «Egyik jó barát vendégül jött a másikhoz. Mivel nem volt otthon az ő barátja, megbánta, hogy oda ment. Kérdezte az asszonyt, hogy: hol van a férjed. Az asszony azt mondta erre neki: mondd el a mondanivalódat.

A vendég így szólt: hozd elő arany és ezüstpénzzel teli zacskódat. Az asszony előhozta és átadta azt neki.

A férfi kinyitotta a pénzeszacskót és kivett belőle annyit, a

Āfet-i kisti tuszt ber gerdūn
Gāū gordendeh ez szurūn u szerūn
Ez dū pejker medsūi szāz u poszies
Kiz dū rūi ies nejābed hies
Rāh-i khoreseng u rāji ū mepēzīr
Kūr u Kerrā doll-i rāh megīr
Nekhured sīr-i cserkh hergīz gūr
Līk mordum beszi burd szāji gūr
Csīh kuni tēme' i kh'īs ez khosoh
Kī ez ū ber nobeszt kesz tūseh
Rev kih nājed neszīb gonds turā
Ez terāzūi bād szends turā
Koj dīhed bādeh khāszeh nūs guvār
Gezsdum nūs kh'ār nis gudāz
Rāszti ber kemān-i cserkh mozen
Zānkīh gest u kemān tīr sīken
Gurg pāl bās tāt esūn Kī u Ghuz
Buz-i pīr-i felek negīrod buz
Dūszti zī ābriz-i cserkh bībur
Zānkīh ū geh tehī buved geh pur
Dsigeret ger zī ūtis eszt kebāb
Tā zī delv-i felek nedsūi ūb
Māhi tisneh kū felek szīpurd
Kh'od hemeh ābrū-ji khalk burd
In hemeh reh berend ākīl rā
Goresīh reh berzenend ghāfl-rā
Gul fīrūzend u dīlgudāz hemeh
Dīv szūzend u dīv-szāz hemeh
Khūbrūjend u zīst pejvendend
Hemeh girje kunān kh'os khendend
Hemeh gendum numāi dsev dārend
Hemeh gul szūretend u pur khārend.

Hadīzat 248—9. l.

mennyire szüksége volt. A mi visszamaradt a pénzből, azt visszaadta az asszonynak és vígan eltávozott a házból. Mikor későn haza jött a nő férje. Összejőve mindent elmondott az asszony urának. Öröme gerjelt a férj és eltűnt szomorúsága. Az egész összeg az erszényben száz dinárra rügött. Hűsz dinárt vett ki abból és fordított saját ezéjaira az a vendég. Feláldozta aztán az egész összeget, a mi megmaradt, a hazatérő jóbarát. Bűtől és gondtól megszabadította azzal az arra érdemest.

Így szólván a szegénynek: adom a pénzt, mert örömet okozott nékem a jóbarátom. Távollétemben az a derék ember nem tett különbséget az enyém és az övé között.

Minden vagyonomat a szegénynek ajándékozom el. Miért panaszkodik az ilyen jóbarátra? Köszönettel tartozom én most azért, hogy felhasználta, igénybe vette az én vagyonomat.

Ilyenek voltak oh fiú a jó barátok. Kik egymásra gondot viseltek. Lelkőkek, vagyonukat feláldozták barátjukért. Nyugalmukat barátjukért megzavarták. Te pedig olyan vagy, hogy úgy égeti, mint a tűz a keblet, az a pénz, a melyet jóbarátod tőled elvitt. Mit tartasz te a baráti nevezetre igényt. Mind ez csak értelmetlen feleségés te nálad.*)

*.)
Dūszti dūsztrā bomihmān sud
Dūszti hāzīr nobud pesimān sud
Guft zenrā kih kedkhudājet kū
Zen ārā guft guftenī ber gū
Guft pīs ār kīszeh-i zer u szīm
Zen biāvurd u kerī zer teszlim
Merd bigusād kīszeh i dinār
Ber girift ānkadr kih bud der kār
Mā bākl āncsīh mād zenrā dād
Beder āmed zī khāneh khurrem u sād
Csūn sebāngāh sūi bāz āmed
Zen ber sū-ji kh'od fīrāz āmed
Goft bā sū-ji kh'īs vaszf ul-hāl
Sād sud merd u gham girift zevāl
Dsumleh bād ān nihādeh szed dīnār
Bīszti ber dāst merd u roft bokār
Befīdā kerī zer her ān csīh mād
Musztehākkīrā zī rends u gham bīrehānd
Guft dervisrā dīhem dīnār
Kih merā sād kerī nikū jār

Az igazi barátság ezen szociálista oldalát a következő fejezetben bővebben kifejti *Szenáji*: 'Omer kérdezte egykor a szentélyben összegyűlt magokat jóbarátoknak kiadó férfiaktól, hogy vajjon szabadon élnek-e a baráti joggal és használják-e fel minden előleges kérés nélkül egymás vagyonát. «Mindannyian így válaszoltak: mi csak a magunkét fogyasztjuk. Mit sem tudunk mi barátunk aranya, ezüstjéről. Akkor, úgy mond 'Omer, nem nyugszik szilárd alapon a baráti viszony.

S nem vagytok a jóbaráti viszony jelentésével tisztában. Csak akkor lesztek ti igazszívű testvérek. Ha egymás aranyával, ezüstjével kényotek-kedvetek szerint bántok.

Semmi érdekkülömbőség nem támad a jóbarátok közt. Nem lesz külön gondja, baja és erszénye mindeniknek.

Nem dúsálkodik egyik a nagy vagyonban. S nem szűkölködik az a másik. Mind egyformák lesznek, akár gazdag, akár szegény legyen az illető. Arany és ezüstje miatt sem kisebb, sem nagyobb nem lesz a jóbarátok tekintélye. Ilyenek voltak ennek előtte a jóbarátok. Mert nem voltak közönyösesek egymás bajai gondjaival szembe. Egy volt a lelkük, ha két testük volt is. Egy állapotuk volt, bár két házat laktak.*)

Bi huzúr-i men mesenín serah merd
Mál-i men zán-i kh'is farq nekerd
Dsumleh dervisrá díhem málem
Ez esenín dúsztí esirá nálem
Heszt sukráneh-i kenün der khúrd
Zánkíh der mál-i men teszerruf kerd
Dúsztán ej piszer esenín búdend
Kiz murá 'át hem nejšszúndend
Mál u dsán dúsztá fídá kerndend
Ráhet dúsztá ghízú kordend
Tú bedánki dírom kih dúszt bered
Szineh-et hemesú nár púszt dered.

Hadíkat 254—5, 1.

*) Hemeš guftend zán-i kh'is khúrím
Voz zer u szim-i jár bikheberím
Guft 'Omer kih kár málkem niszt
Vin szukhen dsumleh-rá muszelleu niszt
Bedil angeh biráderán básid
Kih zer u szim-i jár ber básid
Hics nájed teghejjuri pejdá

A keletiek *Romeo*-ját, *Medsnún*-t, hozza fel példának az őszinte szerelemre. «Hallottad-e te, hogy az arabok között Medsnún anynyira szerelmes volt Leilába ?

Leilára vágyott szüntelen s nagy szerelmében minden élvezetét megpróbáltatás és bajjal cserélte fel. Oda hagyta családját, vagyonát. A fáradságot nyugalomnak és élvezetnek gondolta. Hegyen és a pusztaságban ütötte fel tanyáját. Egészen megfeledkezett a saját testi jólétére való gondoskodásról. Néhány napig semmiféle táplálék sem akadt a kezébe. Zsákmány nyerése céljából kifeszítette tehát a vadászhálót.

Véletlenül egy gazella került a hálóba. S így hirtelen elérte célját a vadász. De mikor meglátta azt a gyenge gazellát s annak olyan szép arcát és szemeit. Sietve kieresztette azt a hurokból. Ő, ki méltó arra, hogy minden szerelmes az ő rabszolgája legyen.

Így szólván, olyan a szeme mint az én kedvesemé, annak, mely most az én hurkomra került zsákmányom.*)

Nincs megengedve a szerelem útján az erőszakoskodás. Nem szabad, hogy baj érje az imádott lényhez hasonló arcot. Lejla és a megfogott vad szemei hasonmásai egymásnak, mondanád te. Ezért én rám nézve tiltott dologgá lett ez a gazella. Kiszabadítom én őt ezért a baj és a veszedelemből. Annak a rabja vagyok én, a

Nebuved gham dsudá u kúszeh dsudá
Neh jekirá buved zi mál efváds
Ván díger kesz behhebb-i muhtáds
Hemeš jekszán tuvánger u dervis
Bezer u szim násudeh kem u bús
Pis ez in dúsztán esenín búdend
Kiz gham-i jekdíger nejšszúndend
Dsán jeki búdi ár búdi ton dú
Hál búdi jeki u mesken dú.

Hadíkat (Bombay 1859.), 256. l.

*) *Káldásza* époszában a *Raghuvañd*-ban *Daçaratha* király megkíméli a gazellákat, mert félelemtől remegő szép szemeik kedvencz neje szemeinek mozgását juttatják eszébe.

Tasyáparešvapi mrigeš çarámumukšoh
Karpántámetya bibhede nibiđo'pi muštíh
Trásítamátra catuláih smarayatsu netraih
Prauđha priyá nayana vibhramaceštítáni

Raghuvañsa od. *Stenzler* (London 1832.), IX. Sargah. 80. l.

ki a szerelemben hatalmába ejtette a szerelemnek királyok királyát. Te csak igényt tartasz értelem nélkül a szerelmes nevezetre. Félek, nem veszik készpénznek ezt az állításodat. Hozd elő a tettet és hagyj fel a pusztá beszéddel. Hadd legyen a tett szavad kísérője. Ha erre nem vagy képes, hallgass és ne fecsegy. Az asszonyokként ezt a szóbeszédet hagyd abba. Szinleled te imádottad (t. i. Isten) iránti szerelmet. De azért az élvezetek és czéljaid után jürsz.

Ha saját czéljaidra törekszel bálvány s nem Isten imádó vagy te akkor.*)

*) An sonidi kih der 'ereb Medsnún
 Búd ber Leila ánesunán meftún
 D'avi dúszti Leila kerd
 Hemeh szelvi kh'is belvi kerd
 Hulleh u zád u búd-i kh'od biguzást
 Rends-rá ráhet u terob pindást
 Kúh u szehrá girift mesken-i kh'is
 Bikhober gesteh ez gham-i ton-i kh'is
 Csend rúz ú nejáft hics fám
 Szeldrá ber nihád ber reh dâm
 Zitifák áhú áftád bedám
 Merd-rá nághán ber ámed kâm
 Csún bidid an z'óif áhúra
 Vânesunán rúf u cesem-i nikúra
 Jeleh kerdes szobuk ez dâm úrá
 Ej hemeh 'ásikán ghulám úrá
 Guft cesemes esú cesem-i jár-i meneszt
 Ínkih der dâm-i men sikár-i meneszt
 Der reh-i 'ísk dsefâ neh revászt
 Hemrukh-i jár der belâ neh revászt
 Cesem-i Leila u cesem-i beszteh bebend
 Hoszt gúf bejekdiger mánond
 Men ghulám-i keszt kih der reh-i 'ísk
 Sud muszelleh úrá sehenseh-i 'ísk
 Ráh da'vi revl tú bima'ní
 Neh khérend ez tú terszem in da'vi
 Kerd pis ár u guft kúteh kun
 Bá esenín guft kerd hemreh kun
 Ver neh ez mer'ez i szukhen ber khiz
 Csún zenán zinesenín szukhen biguriz
 D'avi dúszti tú bá ma'lúid
 Pesz telebkár i lezzet u makszúd

Valószínűleg *Szenáji*-nak ebből az elbeszéléséből vette az eszmét *Rûmî* a *mesznevi* egyik szép történetkéjéhez, hol *Lejla* kutyája játsza a gazella szerepét.

Medsnún csak azért, mert a tisztátlan állat, mint házőrző kutya tartózkodott imádottja közelében, egyre dédelgeti, csókolgatja, etetgeti az ebet. «Csókokkal borította fejét, lábát és derekát (szósz szerint köldökét). Édességgel, cukorral kedveskedett neki (hem szer u pájes hemi búszid u naf — hem dsuláb u sekeres midad száf).

Mikor e miatt megszólta őt egy valaki, hogy hogyan csókolhatja egy kutya ronda, piszkos dolgokat nyaló száját, így védelmezte magát a szerelmes *Medsnún*. «Annak a kutyának, mely az ő közelében tartózkodik, jobb a lába pora a hatalmas oroszlánoknál. Hogyan adnám én csak egy szőrszálát is oroszlánokért annak az ebnek, a melyik az ő utczáját őrzi (khak pájes bih ez sir-án-i 'azim).*)

Az élethez való makaes ragaszkodásra, mely minden jobb érzelmet háttérbe tol, az egyszeri öreg asszony és leánya meséjét hozza fel.**)

Volt egy vén asszonynak egy faluhelyen Mehiszti nevű leánya és három tehene. Szép, fiatal hajadon leánya, kinek olyan termete volt mint a fiatal, sudár ciprusfának, egyszer szemveréstől nagy beteg lett (cesem-i bed különben egyszerűen szerencsétlenséget is jelent).

Olyan vékony lett a teli holdja mint az újhoid. Elsötétült az öreg asszony szemei előtt a világ. Lángra lobbant a szíve és égett a mája.

Mert kivüle nem volt senki más gyámolító, támasza. Azért egyre azt hajtogatta leánya előtt, hogy bár halna meg előbb mint

Ger tú makszúdi kh'od giri ber deszt.
 But peresztí nobi khudái pereszt.

Hadíhat (Bombay 1859.), 263. l.

*) *Mesznevi má'nevî* (Teherán 1299.), 206. I. és II. köt. (Bulák 1268.), 22. l.

**) Az ind eredetű mese, mely nincs meg sem a *Pancsatontra*-ban, sem a *Hítópadesá*-ban, *Husszejn Va'iz Kasijí Kalíla* és *Diwana* perzsa átdolgozásának nyelvezetében olvasható, hová az arab eredeti fordítás valami régebbi recensiójából kerülhetett *Anvari Suhelí* (Hertford 1851.) 385. lnp.

te az anyád. Történetesen a vén asszony tehene egy napon enni valóért egy fazékba beledugta az orrát. Úgy beleszorult a tehén feje az edénybe, mint a sánta ember lába a bomokba.

Az öreg nő felé ment a konyhából az a tehén, mely úgy nézett ki mint az ördög a pokolból. Azt gondolta ijedtében az az öreg nő, hogy most jön Azrail (a halál angyala) és ilyképpen fohászzkodott a nagytetű tehén előtt:

Hogy oh te a halál angyala, nem én vagyok Mehiszti, én csak egy ügyefogyott vén asszony vagyok. Ha neked *Mehiszi* kell, menj, vidd el, nem bánom.

Én elmentem, te tudod, hol a leányom, menj hozzá és ne törődj velem. Mikor nem fenyegette a baj, becsben tartotta, de a mint veszély elérkezett, átengedte őt. Tudd meg, hogy a baj idején senki egy cseppet sem törődik veled. Szépségében gyönyörködött, de mihelyt rossztól tartott, azonnal levette róla a kezét. Olyan mint a fazék a balgák barátsága, kívül mutatós, belül üres.*)

*) Dâst zâli berûsztâi tegâv
Mehiszi nâm dukhteri u szeh gâv
Neû 'arûszî esû szery neû bâlân
Gesî rûzî zî esem-i bed nûlân
Badr-i û sud esû mâh-i neû bârîk
Sud dsihân pis pîrzen târîk
Diles âtis girift u szûkht dsiger
Kih nijâzî dsuz û nedâst diger
Zâl guft-i hemiseh bâ dukhter
Pis-i tû bûd murden-i mâder
Ez kezâ gâv-i zâl ez pej khûrd
Pûz rûzî bedîges ender kord
Mând esû pâjî ma'kad ender rig
Ân szer mer der jekes ender dig
Gâv mânenend-i div ez dûzekh
Szûjî ân zâl takht ez me'bekh
Zâl pindâst heszi 'Azra'il
Bâng ber dâst pis-i gâv-i nebil.
Kâj melek-i maût men neh Mehisztim
Men jek pîr zâl mi'netim
Ger turâ Mehiszi hemî bâjed
Sev mer urâ biber morâ sâjed.
Men bireftem tû dâni u dukhter
Szûjî-û rey zî kâr-i men biguzer
Bi belâ nâzenin sumurd urâ

Az isteni gondviselés iránti bizalmatlanságot egy nagycsaládú ember példájával világítja meg *Szenáji*: « Volt egy elég bajos családos ember. Ki megundorodott a családi élet gondjai és aggályaitól. Tíz tagból álló családja volt neki és kevés keresete. Nyomorba jutott a szegény családapá. Elfordította arczát neje és gyermekeitől. Gyorsan egy másik országba sietett. És azokat a családjabelieket a városban hátrahagyta. Ebben vélte föltalálhatni lelki nyugalmat. Egy kúthoz ért útközben az az ember. Nézd csak, mily játékot űzött a sors a családapával! A kútnál egy embert látott üldögelni. Veder és kötél volt előtte a földre vetve.

Volt ott még egy igen gyenge piczi madárka, tized része nagyságra nézve egy verébnek. Gyorsan láss hozzá a munkához, hogy jó dolgod legyen, így szölitotta meg a családos embert a kútnál ülő. Száz dirhemért, melyet tőlem kapsz, elégítsd te ki vízzel ezt a madarat.

Itt a kötél és a veder, meg teli vizű kút. Siess itasd meg a madarat. Az ember így szólta magában: felém hajlott a szerencse. Ennél jobb dolog nem is lehetséges. Egy veder vízzel el lesz a madár szomja oltva. S száz dirhem űti a markomat. Megragadta a vedret és a kút felé ment. Nem tudta ő az égnek a titkát. Egyre húzta esti szürkületig a vizet. De nem lakott jól a vízzel a madár.

Elfáradt az ember s így szólta: mit tehetek én, hogy ellankadt, kimerült ebben a munkában a testem. Így szólta akkor a madár gazdája: Oh te tudatlan ember, a te megpróbáltatásodra vagyok én kiküldve az Isten által. Te ebből a vízzel teli kútból sem vagy képes elég vizet adni egy madárnak.

Mikor tíz gyámoltalan gyermeked van neked, gyáván oda hagyod őket. Én vagyok a fenntartó, te csak eszköz vagy. Aztán mi okból sopánkods, lamentálsz.

Menj, siess haza, gondoskodj apró gyerekeidről. Én, ki a

Csân belâ did der szipurâ urâ
Tâ bidâni kih vejt-i piesâpics
Hieskesz mer tûrâ nobâsed hies
Bedsemâl-i nikû bedû bud sâd
Bokhejâl-i bedes zî deszi bidâd
Szûkhet-i oblehân esû dig tehiszt
Ez derûn khâlî ez birîn szehiszt

mindennapit adom, képes vagyok arra, hogy kinyissam előtted a gondviselés éléstárának az útját.)*

*) Būd merd-i nu'íl besz randsúr
Sudeh ez 'umr u 'eis-i kh'is nufür
Merd-rá dih 'ojál u keszb kalil
Gest bicsáreb zár merd-i nu'íl
Ez 'ojál u tufil rukh ber táft
Bediger náhijet szebuk bisitáft
Ván 'ejál beschr der biguzásti
Ráhet-i kh'isten der an pindást
Beszer-i császári ámed merd
Bakht biniger kih há mu'íl esih kerd.
Díd merdi niseszteh ber szer-i esáh
Delú bá habl ber nihádeh beráh
Murgheki besz x'eif u besz kucsuk
Kih zi kundsisik bádi ú dih jek
Guft merd szebuk bikum kárl
Tá ber ájed megor turá bárí
Ez men khodsa szed direm biszitán
Murgh-rá zi áb tisnegi binisán
Delú u habl inek u eschi pur áb
Áb dih murgh-rá szebuk bisitáb
Merd guftá kih bakht rúí nomúd
Bih ez in kár kh'od nesájed būd
Bejek delú szir gerded murgh
Szed direm mer merá seved ámmurgh
Delú bigirift u reft zi szer-i esáh
Kh'od zi szirr-i felok nebūd ágáh
Tá pegáh-i zevál áb kesid.
Murgh szíri ez áb hics nedid
Khaszteh sud merd u guft esituván būd
Kih ten-i men der in 'oná ferszúd
Merd-rá merd guft káj nádán
Imtühán-i tú om men ez jezdán
Tú mer in murghrá ez esáh puráb
Netuváni x'áb dáđ eszbáb
Dih 'ojál x'eit esún dári
Tifl rá khír khír biguzári
Rázikem men tú der miján szebebi
Csirá bá fighán u bá seghebi.
Rev szúji khánch báz sev besitáb
Kár-i etfál-i khurd-rá der jáb

Halála előtt, míg a *Szirát*-hidján innen van, nem lehet senki biztonságban lelki üdve felől. «Hallottad-e azt, hogy mikor *Hámid Lefáf* a mekkai szentélyben a körüljárást végezte. Hirtelen összetalálkozott egy aggastyánnal, azzal, a kinek nem volt párja a világon.

Így szólítá őt meg az az öreg ember: Mondd meg, oh sejkh, milyen a te állapotod, avagy a világ bújja szomorít-e téged?

Jól és békésen biztonságban vagyok év- és hónaposszat, se baj az én szavam, így válaszolt *Hámid* az öregnek.

Oh jaj, milyen vétékes szót mondtál, vágott közbe az agg. Mint a tudatlan, kábitottad el magadat. Akkor lesz jó az ember állapota, ha átmegy a keskeny *Szirát*-hídon. Te még nem mentél a *Sziráton* keresztül.

Hogy lehetne téged boldognak nevezni, oh te, a pusztaság vadja!

Csak miután az édenbe mentél, vetted ki részed az üdvösségből. Be nem jutva még a mennyországba és az üdv bázába, hogyan lehet valaki boldog, ki el nem nyerte azt, a mire vágyott?

Ha ezzel a kettővel készen vagy. Csakis akkor vagy te az üdv birtokosa.)*

Men kih rúzi dilhem tuvánájem
Ráh-i orzák ber tú bigusájem.

Hudákat 269. l.

*) An senidi kih Hámid Lefáf
Der herim-i herem esú kerd teváf
Nágeht báz khurd bervej píř
Ánkih der 'aszr-i kh'od nedást nozir.
Guft sejkhá bigúí tá esúni
Já berends-i zemánech mahzúni
Guft Hámid szelámet u khejr eszt
Lefz-i men szál u máh lá zerr eszt
Guft vejhek szukhun khetá gufti
Hemesú nádán bokh'od ber ásufti
Ádemí khejr ángeht dáred
Kih Szirát-i deklk biguzáred
Tú henüz ez Szirát neguzásti
Khejr esún básed ej ded-i desti
B'ad ez an der bihist esún rofti
Ez szelámet-i tú behreh bigirifti
Nasudeh der bihist u dár-i szelám

Mint valamennyi vallásos író, ócsárolja *Szenáji* a világot. «Egy szépen felöltözött rút, utálatos, bűdös száju, vén asszony a világ. Ne bolondítson el téged szép ruhája. Ne hallgass csábító, csalfa beszédére. Százezer embert vitt ő már olyant, mint te vagy a vízforráshoz. Szomjasan hozott vissza és nem törődött velök. A mint elhagytad őt s eltávolodtál ettől a rút vén asszonytól.

A mennyei hurikhoz szegődtél te akkor. Hogy egyesülhetne veled a mennyei huri? Hogyan férhetne meg a rút, vénnel a huri? Háromszor mondd ki a tőle való elválást, ha van eszed.

Mert ez az undok, vén asszony férjölő. Hogy lehetne egy pillanatra is jó hozzád a világ. Mikor, mint a platánfából, hirtelen tűz támad.

E világ üdítő itala mérege annak a más világnak. Az agy nedvessége a lábnak a veszedelme (a részegségre látszik ezélni).

Mig tied a világ, nem a tied addig a huri.**)

A szerelmes, természetesen az isteni szerelem rajongója, csak addig győz le minden akadályt, míg magánkívüli állapotban van. Ennek a magyarázatára a következő elbeszélést hozza fel *Szenáji*:

«Úgy olvastam, hogy volt Bagdádban egy ember, ki kiadta a szívét a kezéből (azaz szerelmes lett). Igaz volt az az ember a szerelem útján. Hirtelen beleszeretett egy nőbe. A Tigris folyam volt

Csûn szelâmet buvad nejtâfih kâm
Csûn ez in her dû fârigh âi tû
Ângehi khejrá bisâi tû.

Hadîqat 272. l.

*) Szed hozárán esû tû bâb burd
Tisneh bâz âvurd u gham nekârd
Csûn ez in gendeh pîr gesti dûr
Deszt-i pejman bidâdi ez pej hûr
Hûr bâtû esigûneh perdâzed
Hûr bâ gendeh pîr esûn szâzed
Szeh telâkes dih âret hies hus oszt
Zânkîh in gendeh pîr sûl kus oszt
Csûn seved dahr bâtû jekdem khos
Csûn dsehed nâgeh ez esenâr âtis
Nûs-i îndsâ zehir-i ândsâ'iszt
Ter-i meghz âfet i pâiszt
Tâ buvad dunjaet nobâsed hûr

Hadîqat 273. l.

köztük a válaszfal. A nőnek a kerkhi Tigris vize szolgált fátyolul. (Kerkh egyik külváros Bagdádban.)

Minden éjjel ez az ember, a szerelmi tüztől hevitve szívében, a Tigris folyó felé irányozta lépteit. Átkelve, a nőnek házába ment. Eszébe sem jutott neki saját lelkére és testére gondolni. Erőt vett rajta a forró szerelem s nagy merészen hozzálátott az úszáshoz.

Volt annak a holdhoz hasonló arcúnak orezáján egy barna anyajegy. Mikor az a fekete folt szemébe ötlött a férfinak, kérdezte a nőtől: micsoda ez a folt, oh te holdarcú? Mondd el nekem ennek a jegynek mineműségét?

Az asszony így szólt erre: Ma ne menj te a vízre, gondold életed fentartására. Anyajegy ez a folt az én képemen. Valószínűleg kialvóban van már szerelmednek a lángja. Hogy megtudtad látni a foltot arczomon; te, ki tudod, hogy milyen szép vagyok. Nem hallgatott rá a férfi és merészkedéssel saját vérének lett a kiöntője.

Alámerült és kiadta lelkét a hullámok közt. Teste és lelke beleveszett a folyóba.

Mig ittas volt a szerelemtől a férfi. Addig minden veszélyen keresztül tudott gázolni. De a mint kijózanodott a szerelmi részegségből. Drága lelkével kellett adóznia.**)

*) Inesenin kh'ândeh em kih der Baghdâd
Bûd merdî u dil zi deszt bidâd
Der reh-i 'isk merd end szâdik
Nâgahân gest bor zenî 'âsik
Bûd nahr ul ma'ali înrâ bâb
Zen zi Kerkh âb-i Dedsleh gest hidsâb
Her seb in merd z'âtis-i dil-i kh'is
Râh-i Dedsleh szebuk girifti pis
'Ebreh kerdt sudi bokhâneh-i zen
Bikeber gesteh voj zi dsân u zi ten
Âtis-i 'isk kerdeh vojrá peszt
Vez vekâhet szibâneh kerdt bedeszt
Bûd khâlî ber ân rukhân esû mâh
Merd der khâl-i zen esû kord nigâh
Guft kâfn khâl esiszt ej mehrûi
Bâ men ehvâl-i khâl-i kh'is bigûi
Zen bedû guft kâmseb onder âb
Menisîn dsân-i kh'od szebuk derjâb
Khâl ber rûjem oszt mâder zâd
Âtis-i tû meger serer binihâd

A forró szerelem mellett tudomány és észre is van szüksége a hívőnek. «Elme és tudással erősítsd meg a hitnek a kezét. Mit futkossz égett lábú kutya módra!

Nem csak egy héjad van neked, mint a fokhagymának. Veres hagymaként van rajtad héjréteged (szójáték a berg a m. levél, hatalom, tehetség szóval).

Még a kútban van a te Józsefed. Nem nyerte az még el a magas állást és a koronát. Napot nem látva, hogy lehessen ő bold?

Szolga nem léve, hogy lehessen az király? (József ismeretes történetére céloz). Remény és félelem a jó és a rossznak az oka. A föld és naptól van a nap és az éjjel. Nincs azon a világon (t. i. a más világon) se jó, se rossz; nem lesz ott föld, nap és csillagok.

Légy te rabszolga és tőrj szolgásgot, hogy megtudjad, hogy miként lehetsz király. Te még nem vagy olyan, hogy kinézésedet ne szégyenlené a hit és a bölcsesség.

Minden, a mi kezdetben lealázás és szenvedéssel jár, később felmagasztalás és gazdagság gyümölcsét termi.»*)

Tá bididi tú khál ber ruh-i men.
Ágehi zin dsemál ferrukh-i men.
Merd nesenid u sud be Dedsleh derün
Betehevyur birikht khod-rá khün
Gharkeh sud u bidád dsán der üb
Gest dsán u toneş der üb kherüb.
Merd tá búd mándeh ender szukr
Büd ráh-i szolámét ender sukr
Csün zi meszt-i 'isk sud bidár
Kerd dsán-i 'aziz der szor-i kár

Hadikat 295. l.

- *) Deszt-i dín kun b'ilm u 'akl kevi
Csün szog pá-ji szúkhteh esih deví
Tú neh-i homesú szir der jek púszí
Berg-i tú esün pijáz tú bor túszí
Júsuf-i tú henüz der esáh eszt
Kis neh hengám afszer u dsáh eszt
Míhr nádídeh máh kej seved ü
Bendeş ná bádeş sáh kej buved ü
Bed u nik zi bím u umíd eszt
Seb u rúz zi khák u khürsid eszt
Bed u nik der an dsihán nebuved
Khák u khürsid u ákhterán nebuved.
Bendeş sev tá demí zobün bást

A túlvilági mennyei szerelem birtokosának felesleges a számító ész. «Meglátott egy szerelmest egy közönyös rideg ember. A mint az haldokolva boldogan mosolygott, nevetett.

Végre is haldoklászkor mi ez a nevetés és derűtség, így szólt hozzá a józan ember.

A szerelmes így válaszolt: midőn felemelik a fátylukat a szépek, ilyen módon halnak meg előttük imádóik.

Nincs a szerelemnek útmutatója és útja. Azon a pályán nincsen sem fej, sem főveg. A szeretett lény iránti szerelem nem a szabad választás s nem a szabad akarat dolga. Nem olyan viszony az, mint te gondolod.

Senki sem ismeri a szerelem mibenlétét. Nem minden szív alkalmas annak befogadására (vagy nem minden szívnek hazája a kebel).

Ha jól megnézed, nem szenvedhet kétséget, hogy a kilencz égen túl van a szerelem útja.

Az előtt mutatja magát csak jó és rossz színben a hit és a hitetlenség. A ki a hitnek csak a külalakját látja és a szívnek csupán burokját. A lelkek házából való a szerelem pénze. Nem a személyek, az alakok és a testekéből.»*)

Tá bidáni kih sáh esün bást
Tú henüz anesenán neh i kiz reng
Ez tú dín u khired nedáred neng
Her esih zi ágház zill u rendş buved
'Ákíbet báz 'izz u gendş buved.

Hadikat 295—6. l.

- *) 'Ásik irá jeki fuszardeh hidid.
Kih hemí murd u khós hemí khendid
Guft kákhir bevaqt-i dsán dáden
Csiszt in khendeş u khós isztáden.
Guft khúbán osú perdeş ber girend
'Ásikán pisisán esenin mirend.
'Isk-rá ráhnumá i u reh nebuved
Der táriqet szer u kuleş nebuved
'Isk-i ma'súk ikhtijári niszt
'Ákd zászán kih tú sumári niszt
'Iskrá keszi vudsúd nesinászod
Her dílrá vejen neh ber bášed
Ger nikü binigeri neh dsáji sekkeszt
'Iskrá reh vará-ji nuh felek eszt.

Több helyen polemizál *Szenáji* azokkal, kik anyagiásan fogják fel a más világi boldogság gyönyöreit.

A férfiak szerelme a lelki szükségből ered. De a te vonzalmad a kenyér és a hagyma felé irányul csak ('isk-i tú heszt szü-ji nân u pijâz). Egy lusta így szólt: azért álldogálok kapuja előtt (t. i. az Istennek), mert jó eltartással kecségetet. A feltámadás napján a kövér tyúk és a hizott bárányra tartsz te számot. Vele egyesülni, találkozni akarnak az igazak. Te pedig csak enni valót kérsz tőle az itélet napján.

Ha nem lenne neked megigörve az eszem-iszom a paradicsomban, bizony nem tennél te eleget az imát rendelő parancsnak.*)

Rendkívül nagy önérzettel szól saját művéről, a *Hadikatról* s annak szépségeiről *Szenáji*, egy minden széppel, jóval teli városhoz hasonlítva azt. »Addig, míg én felépittem ezt a várost, hozzá hasonlót senki sem látott a világon.

Olyan tiszták magas házai a képmutatás, kivánság és szemtelen tolakodástól, mint a próféta nemzetsége. Földjét az ég boltozata képezi. Az angyalok szárnyai és tollaiból áll ott a szőnyeg. Az éden udvara az ő tere. Olyan szinpompával tündöklök, mint a paradicsom kertje. Külseje úgy veszi ki magát, mint a mosusz illatú haj. Belseje tavasz módra nevető arcú.

Egyik téglája arany, a másik ékszer-drágakő. Mosuszból az egyik folyója, ambrából a másik. Minden egyes faága egy világ-értelem. Minden fűszála a paradicsomi fa egy-egy ága.

Folyik ott a méz és a bor. Édes vize a lélek üdítő itala. A szivkereső areza számára minden folyamában a lelkek vize folyik.***)

Szü-ji ân kufi u din zist u nikûszti
Kih zi din nakš bimed zi dil pûszti
Nakû-i 'isk ez szerâji orvûli eszt
Neh ez eskhâsz u sekl u esbâh eszt

Hadikat (Bombay 1859.), 292. l.

*) Mejlî tú heszt dsumleh szü-ji ta'am.

Hadikat 296—7. l.

**) Tâ binâ korleh em csenin sehri
Meszel-i in kess nedideh der dêhri
Khânehâs ez rijâ tême' u fuzûl
Pâk 'âl esû khandân-i reszûl
Bûm-i û szâkhteh zi bâm-i felek
Vender û fers per u bâl-i melek

Noé prófétához hasonlítja magát költőnk egy helyen, hol mentegeti magát, hogy őt nem lehet hibáztatni, ha nincs is fogantatja jóra buzdító intelmeinek. »Jóllehet, adott az Isten Noénak ezen a földön kilencszázötven életét.*) Nyilvánosan és titokban az Úr igéjét hirdette a hitetleneknek minden időben. Nem hallgatott Noé szavára a nép. Senki sem hitt szavának.

Az alatt a hosszú, kilencszáz évig tartó próféta élete alatt mindössze harminczkilenczen hallgattak a szavára.

A többiek mind a vizözön áldozataivá lettek. Az én intelmem olyan, mint Noé prófétái fellépése. A lélek felfrissítője az én mondatom. A ki azt meghallgatta, jó annak a dolga. Ahhoz, a ki nem hallgatott rá, mi közünk nekünk. Mi megmutattuk a jámborság és a menekülés útját.***)

Szehn-i dsennet urâ sudeh mejdân
Hemesû dsennet zi ni'met elvân
Zâhires hemesû müjî mâskîn bûi
Bâ'tines esûn behâr khendeh rûi:
Khisti ez zer u khisti ez gûber
Dsûi ez musk u dsûi ez 'anber
Her nihâli dsihâni ez ma'ni
Her gijâhî nihâli ez tâba
'Aszl u mej der û revân gesteh
Âb i sirin ghiza-i dsân gesteh
Kerdeh ez behr-i rûji dildsûi
Âb-i dsânhâ revân beher dsûi.

Hadikat 308—9. l.

*) Másutt 1000 évesnek mondja, mint az egy előbbi verséből kitetszik.

**) Nûhrâ geresih 'umr dâd ilâh
Ender in khâk nuh szed u pendâh
Kerd d'âvet bâskâr u nihân
Kâfirânâ beher zomân u âvân
Khalk nesened hics da'vet-i Nûh
Hics kesz kaûli-û nedâst futûh.
Ender ân fûl-i 'umr nuh szed szâl
Szî u nuh ten ez û senid makâl
Vâu diger kaum esûn zabân bigusâd
Khalkrâ dsumlegi betufân dâd
Da'vet-i men esû d'âvet i Nûh eszt
Gufteh-i mon terâvet-i rûh eszt

Egy másik helyen saját állapotáról emlékszik meg, hogy azelőtt ő is a bírvágy rabja volt. «Az volt az én állapotom, hogy egyideig a kívánság ördöge hajtott engem ide-oda a világon.

Úgy keringtem a világ körül, mint a kört mérő czirkalom. Kivánságtól ösztönöztetve, kör módra forgottam körülötte. Megmutatta nekem bájaikat az elégedettség fejedelme. Eltöltött a vagyongyűjtéstől és a vágy lehetetlenségét bebizonyította.»*)

Ugyanebben a versben saját meggyőződéséből eredetnek mondja *Szenáji* «Az igazság kertjét». «Nem szószátyárság ez a munka. Lelkemet és szívemet téptem én ki megírásakor. Fonalat csináltam lelkem és testemből, hogy tüvel megáshassam ezt a bányát (a nehéz dolgot úgy fejezi ki a török és a perzsa, hogy tüvel kútat ásni.»**)

Szenájinak nem volt könnyű a verselés, ezért használja itt a tüvelásás hasonlatát.

Bár soha sem téveszti szem elől főczélját, világi dolgokra nézve is üdvös tanácsokat osztogat *Szenáji*, így a fejedelem udvarában megforduló embereknek mihez tartás végett ilyen utasítást ad:

«Ha valami titkot akarsz közölni a szultánokkal. Tudd meg, hogy annak úgy be kell tartani a kellő idejét, mint az előírt imának. Úgy vigyázz a rossz indulatú királyra. Mint szemmel tartja a

Her kih bisenid bekh bekh úrá bih
Vānkih nesenid khejr márā esih
Mā nemūdīm rāh-i rusd u nedsāt

Hadīkat 322. l.

- *) Hīszh-i hāl ānkih dīv-i az merā
Dāst jek esend der guzār merā
Gird-i āfāk gosteh esūn pergār
Gird-i gerdān zi hīrsz dāireh vār.

Hadīkat 307. l.

- **) Herzeh nāvurdeh em men in tesznīf
Dsān u dil kondēh em der in tāllīf
Rīszmān kerdeh em ten u dsānrā
Tā boszūzen bikendēh em kānrā.

Hadīkat 307. l.

V. ö. Ijne ile kuju kazmak tüvel ásni kútat, borzasztó munkát végezni. A kitartó emberről mondja a török: Ijne ile kuju kazar, tüvel ás kútat. *Davies Osmanlı Proverbs and Quaint Sayings* (London 1897.), 79. l., *Bálint G.: Török nyelvtan* (Budapest 1875.), 269. l.

rút asszony szép férjét. Ha felemel téged a király, légy alázas. Ha uraz téged, légy neki engedelmes szolgája.»*)

A fejedelmek balsorsának az igazságtalanul kiontott vér az oka; ezt *Szenáji* az egész keleten példabeszédszerű történetével a *Barmekidáknak* illusztrálja.

«Mikor hanyatlásnak indult Hárún ar-Basid uralma. Igaz ok nélkül ontotta akkor a nép véré. Olyan igazságtalanságot követett el *Barmak* családjával szemben.

Hogy olyasmire senki sem tud visszaemlékezni. Mikor megölette az ártatlan *Jahjáát*. Rossz fordulatot vett akkor szerencsége a khalifának. Volt egy öreg anyja a szerencsétlen *Jahjának*, ki gyöngye agglétére meg volt fosztva svive gyönyörűségétől. Bús-komorrrá tette őt balsorsa. Keserű méreggé vált minden életöröme. Harúnnak elmondtak mindent, elbeszéltek neki a megszomorított anya állapotát. Hogy egyre téged átkoz és birodalmad romlásáért imádkozik.

Békítsd ki őt még jókor és kérj bocsánatot bűnödért az öreg asszonytól. Titokban meglátogatta az agg nőt egy éjjel Harún és bocsánatot kért tőle.

Megajándékozta őt sok gyöngy- és ékkövel, mert ilyen úton remélt ezélt érhetni.

Így szólott hozzá: a végzet akarta azt, a mi történt, oh anyám. A sors által okozott bajon töprengni, mit használ neked!

Légy ezután okos s feledkezz meg az én átkozásomról. Ha nem maradt is meg *Jahja* és baj érte őt. Ezentúl én leszek a te fiad. Én helyettesítem őt nálad, hagyj fel tehát a bosszú, gyűlölet és a rossz kívánságokkal.

Ilyen szókra fakadt akkor az öreg anyja: Oh király, magad beláthatod, hogy nem tehetek egyebet, mint hogy őt siratom.

Ha te azt a veszteséget kipótolhatnád s őt helyettesíthetnéd, tökéletesen azonosnak kellene vele lenned, holott te csak jelességre

- *) Bā szelātin esū guft kh'āhi rāz
Veft-i ānrā bidān esū veft-i nomāz
Kun murā 'āt sāh-i bedkhūrā
Csūn zen-i zist sūi nikū-rā
Seh esū bordāredet figondeh bās
Csū turā kh'odea kh'āned bende es bās

Hadīkat 361. l.

vagy az. Még azzal a nagy voltoddal is, a mire te szert tettél, nem foglalhatod te el az ő helyét a szivemben.

Mivel őt nem lehet onnét eltávolítani, hogy lehetne bűtől ment az édes anyja! Azért, hogy te magas rangú és hatalmas vagy, nem kívánlak én téged fiannak.**)

Szörnyű megvetéssel így jellemzi a füzfa-poétákat, kik csak a nagyok adományaiért esengnek: «Egy csoport érdemtelen versszóró. Kik a versfaragásra adták magokat. Szivük és testük ostoba, együgyű és romlott. Kedélyök és verselésök beteg és terméketlen. Olyan piros, szép az arcuk, mint a veres hagyma. De ha közelebből megnézed, csupa héjből áll az. Kutyának jól neveltek ők, de embernek durvák. Látni való van, de enni való nincs náluk.

- *) Csün tobeh sud khilâfet-i Hârûn
Râkht mer khalk-râ benâhakht khûn
Kerd ber âl-i Bermek ân bidâd
Kih keszi zân szîfet nedâred jâd
Jahja bigûnah-râ esû bikust
Gesht ber vej zemâneh tûnd u durmst
Mâderi dâst Jahja mazlûm
Pir u 'âdsiz zi kâm-i dil mahrûm
Dsuft-i enduh gesteh ez bed-i dabr
'Els sirin berû sud esun zehr
Bâz guftend hâl Hârûn-râ
'Erzeh kerdend hâl-i mahzûnrâ
Kih du'â-i bedet hemî gûjed
Milketet râ zevâl midsûjed
Dili-û khûs kun vez 'akd i pegâh
Bâz kh'âh ez 'adsûzeh 'uzr-i gunâh.
Reft Hârûn sebi zi khalk nihân
Ber gusâdeh zi 'uzr-i dsurm zebân
Durr u gûher beszi bedû bakhsâd
Râh-i szâmân-i kâr-i kh'od ân did
Guftes oj mâder ân kazâl bûd
Csün kazâ reft zârî-tû esib szûd
Ba'd ez in kârbâ bâ hus kun
Ez du'â-i bodem ferâmûs kun
Geresih Jahja nemând u jâft guzend
Men turâ zin szipesz buvem ferzend
Men bedsâ-ji vejem tú dil khûsdâr
Hikd u kin u du'â-i bed biguzâr

Hadikat (Bombay 1859.), 362. l.

Mióta szólásra mozgatták nyelvöket.

Magszeretették a siketséget az észszel. Lelkők olyan, mint a részeg, borral teli agyveleje. Olyan együgyű a szivök, mint a versök. Rútak cselekedeteik, mint költeményeik értelme. Oly nehézkesek hasonlataik, mint a lelkök. Háboruságnak egészség nevet adva. Dâl-t zâl-ra rimelve (a perzsa prosodia egyik sarkalatos szabálya tiltja ezt). Arcuk az emberekéhez hasonló, tetteik azonban a Nesznászokéhoz.*) Nem téve különbséget a szerencsétlenség és az ajándék között (nehezen fordítható szójáték az arab miñnet baj és minhet adomány szóval). Mindnyájan rászorulnak a daróez (kirbász) öltönyre. Olyan gyógyíthatlan az elméjük, mint a süketnek született ember füle.

Belsejökben ninesen tudomány, azért egy lett nekik a szüz leány és a terhes asszony. Igen örülhet a világ ága és gyökere, hogy ilyen költők lépnek a nagyok elé.

Úgy elfoglalják az emberek házait, mint az egerek. Úgy fut előlük a közönség, mint a felvert vadállat. Macska alakuk, de egér cselekedetűek. Azért foglalják el az emberek lakását. Macska módra falatra éheznek. Egérként pusztítják a feltálatl enni valókat. Gonoszak és alázatos hizelgők, mint a macska. Elszivelik egy darab büröcskéért a pofont. Vakmerően lopnak, mint a macska.***)

*) Nesznász az ördögök vagy mosás lények egy neme, csak egy lábuk és csak egy karjuk van, afféle főlemberek. Kazvini szerint a démonok és emberek egyesülésének eredményei. *Kosmographie* ed. *Wästenfeld* (Göttinga 1849.), I. *Die Wunder der Schöpfung* 371. l.

- **) Jek remeh nâsajân s'ir perâs
Khîsten kerdeh ender s'ir terâs
Kâleb u kalbsân szelim u le'im
Khâtîr u nezmsân szaķim u 'akim
Rûisân esûn pijâz la'î u nikûszî
Lâk esûn binigeri bûd hemeh pûszî
Dîden-i heszt u khûrdeni neh mudâm
Csün szeg pakhtehend u mordun khâm
Tâ zebân der szukhen dseri kerdend
'Akl-râ 'âsik-i kerî kerdend
Dsânsân hemesû meghs pur bâdeh
Dîlsân hemesû nezmsân szâdeh.
Fîlsân zist esûn 'ibâretsân
Dsângirân hemesû isztî 'âretsân
Fîtneh-râ nâm-i 'âfjet kerdeh

Különösen haragudhatott *Szenáji* egy *Tálegáni* nevű költőre, kiről, fájdalom, nem tudunk semmit. Egy szörnyen epés szatyrában, mely éppen nem illik a szent *Hadíkat* keretébe, borzasztó mocskos szájjal, egy nagy sejkhez nem igen illő modorban gyalázza őt. «És ez a másik egy hazug költő. Kinek egy szava sem igaz. Olyan a verse, mint a veres hagyma (ez úgy látszik, kedvenc hasonlata a nagy sejknek), bár elég jól hangzik. De ha kifejtéd, látod, hogy csupa héj. Tudománya pokol módra elégeti a józanész alakját.

Hideg szavától elfagy a fül. Olyan födetlen fejű a szava, mint a teste. Olyan rút az értelme szavának, mint a milyen feslett életű a felesége» (az eredetét szelídítve kihagyásokkal).*)

Dál bá zál káfjet kerdeh
Ferk ná kerdeh miñet ez miñet
'Akl zisán bidásteñ 'adet
Rúi esú nász u 'fil esún nesznász
Hemeñ muhtáds-i dsámeh-i kirbász
Hús sán der dsihán bi ferjád
Báz esún gús-i ker máder zád.
Ez derún dsáhíleszt 'álimsán
Zán jeki gest biki u hámilsán
Szakht sád eszt sákh u bikh-i dsihán
Ez esenín sá'irán pís-i miñán
Kháneñ-i merdumán girifteh esú más
Khalj ez isán remendeñ hemesú vuhús
Gurbeh seklend u más tá gzirend
Kháneñ-i merdumán ez an girend.
Hemesú gurbeh belukmeñ-i muhtáds
Kerdeh esún más szufrebá táráds
Hemesú gurbeh leim u kh'ári dúszt
Khurdeh szejl-i zi behr-i páreh-i púszt
Dor rubúden beszán gurbeh i sákh.

Hadíkat 414—5. l.

*) Vin díger heszt sá'ir bedurugh
Kih nedáred hedizges tes furugh
Csún pijázeszt nezmes áresih nikúsz
Tá bepáján esú binigeri hemeñ púszt
Dil u dsán tíreh hemesú túdeh-i derd
Dehen u kún jeki esú muhreh i nerd
Huner-i ú sz'eir-i szúret-i hús
Szukhones zomherir-i sehreh-i gús

A rossz orvosokat, kik sok embert a sírba küldenek, így gúnyolja *Szenáji* a *Hadíkat* vége felé, hol a dicséretet a gúnyolódás váltja fel. «Hallottuk ennek az ötvennek (t. i. az előbbi énekben elmondta, hogy ötvenféle betegség gyötri az emberiséget) a mibenlétét.*)

Rövidre kell most szabni a beszédet. Az összes orvosok így állapították meg ezeknek a betegségeknek a symptomáit. Így tették azt papirra. Olyanok a mai orvosok, ha te kérdezed, hogy Istenemre mondom, ha ezer közt akad egy, a ki tud valamit és könyvet olvas. Mind a nagy tudatlanságban sinylenek. Mind a sírdomb és a sír sepergetői. Százazreiret a betegeknek ölik meg évenként. Mindannyian Azra'il, a halál angyalának jó barátai. Ők a gyilkosok és az egész nép az ő áldozatuk. Jaj annak az embernek, a ki erre a vak, segíteni nem tudó népségre rászorul!

Oh Uram Isten, szabadítsd meg irgalomból a közönséget az ilyen orvosoktól!

Mert egész világ pusztult már el ő miattok, a nép lelkével tanuskodik rossz mivoltukról.»**)

Kbíreh rúi zi tíreh rái biñ
Bi zobáni zi zsázkhái biñ
Szukhenes szer berehneh hemesú tenes
Ma'ntes kúnderideh hemesú zenes.

Hadíkat 415—16. l.

*) A *hadd* szót a betegség diagnosizálására jelölésre használja *Szenáji*:

Hadd-i kulends heszt derdi szakht
Der derún-i sikem esú binihed rakht

A kolika symptomája az erős fájás a gyomor belsejében, mikor azt megkapja valaki. *Hadíkat* 437. l.

**) In senidim hadd-i in pendsáh
Kerd bájed kenün szukhen kútáh
Hukemá dsumleh hadd-i in emráz
In nihádend ber szováñ u bejáz
Ez etíbbá-i 'an in ejjám
Ger bipurszi ez in hemeñ jek nám
Bekhudá ár sinászed u dāned
Der hezárán kitáb ber kh'āned
Hemeñ ez dschl pur ser u sūrend
Hemeñ kennász-i ákemeh u gūrend
Szed hezárán merizrá her szál
Bikusend ez kifájet-i ol'ál

Az ügyetlen orvosok kigúnyolása után az asztrológusokat támadja meg *Szenáji*, ki mint azt már láttuk, nem sokra becsülte az ő korában annyira kedvelt csillagjósolás művészetét. «Ezek, a kik a csillagokból jövendölnek (szó szerint a törvények, határozatok emberei, itt a csillagjósok véleményadásait érti a törvények kifejezés alatt).

A jövendölés és sors előre megmondásában csak saját előnyüket tartják szem előtt. Beszélnek a csillagok forgásáról. Éven és hónapon át a szerencse és balsors előjeleinek kimutatásával foglalkoznak. Mind az égbolt és a csillagok kémei. De azért csak a földi gyönyörökre vágyanak.

Véleményadásukban csak saját nézetüket mondják mindannyian (azaz azt mondják, a mi nekik tetszik). Fejemre esküszöm, hogy ostobaságot fecsegnek össze. A esaló sötétség az ő kalauzuk. Kevesebbek a föld poránál, por legyen a fejükön. Nevét sem hallották *Ptolemaeus*nak. Olyan hangosak és belül üresek ők, mint a dob. Mindnyájan a sötétség képmutató ámitásának a tanítványai.

Mind az ő hazugságát hirdetik.*)

Hemeh hesztend jár-i 'Azrá'li
Kátil isán u khalk deumleh kafil
Váj ankesz kih heszt hádszetmend
Beesenin kaüm kür bi dordbend
Ej khudävend ez esenin hukomá
Khalkrá kun befazt-i kh'is rohá
Kih dsihán sud zi 'filsán virán
Khalkrá ezin bedán bedsán burhán.

Hadihat 437-38. l.

*) Báz inhá kih merd-i ekhám end
Hemeh der fál u zedse kh'od kámend
Nefesz ez gerdis-i nudsüm zenend
Szál u meh fál sz'ad u süm zenend.
Hemeh dsászús-i nedsm u oflakend
Hemeh bá mejl-i takhteh-i khákend.
Hemeh der ráh-i hukm kh'od rájend
Beszer-i men kih zsázs mikhájend
Zerk-i Bul-ghebesz eszt rehbersán
Kem zi khákend khák ber szersán
Nesenideh nám-i Baqlimúsz
Pur fighán u miján tehi esün kúsz

Megemlékezve ifjúkori udvari költői mivoltáról, a *Hadihat* utolsó fejezetében az uralkodót és számos előkelő egyént egekig magasztal. Meg a fejedelem környezetét képező török ghulámok (aféle janicsárok) és a néger háremőrökről sem feledkezik meg.

Érdekes, hogy az udvari tudósok és hivatalnokokkal egy versben énekl meg őket. «Tudósaidd, kik olyan hatalmas éles nyelvű szónokok, mint a kard.

Hivatalnokaid úgy beadják a derekukat, mint a lándzsa. Aztán ezek a felővezett szolgálatkészek, kik állandóan udvarodnál tartózkodnak. Ők hódították meg számodra az egész birodalmadat.

Jöllehet, mindig bosszuálló, heves vérű daliák, de csak az igaz hitérti buzgalom hevíti keblöket. Senkinek sem ütök le harag és bosszúból a fejét. Mint Ali, csak a hit javáért hadakoznak ők. Két eszközük ad nekik Ali módjára bátorságot; az egyik a szentírás könyve, a másik a kard pengéje.

Nincs semmi hazugság a beszédükben. Nincs a szent hagyomány és a vasnál egyéb eszközük. Mivel a más világra számítanak. Azért elégszenek meg azzal a kettővel abból a világból.

Mikor a királytól az imaházba sietnek, Tañri Tañri-t (törökül a. m. Isten) mondanak. Két dolognál sehol sincs nekik egyéb tenni valójuk. Ez a kettő: az isteni tisztelet és a király szolgálata.

Talpuktól szívük mélyéig százezreket számlál a testük, de csak egy a szívük. Karddal, lándzsa és dárdával felfegyverkezve, mindnyájan szolgálatkészen állnak.

Pohárral kezükben olyanok, mint a Vénus-esillag. Szablyával kezükben pedig úgy néznek ki, mint a nap.

Lakománál olyanok, mint a nap és a hold. Harezban meg, mint a dühös him oroszlán. Azok a negerek, kik a te őrzőid. Dicsőségesen a te egedben élnek. Ha feketék is és haragosak. Azért ők a birodalom és a hit rendben tartására gondolnak.

Olyan teli szívvel a mellük mindannyiának, mint a gránátalmának. Termetük olyan magas, erőteljes, mint a platánfa. Jót hoznak a jó barátira, vést az ellenségre. Az ellenségnek kökemények, a jó barátinak viaszlagyságúak.

Hemeh ságird-i zerk-i bul ghebesz
Hemeh ez zerk-i ű zenend nefesz.

Hadihat 438. l.

A jó barátoknak jót jelentenek ők. De mindig bajt és romlást az ellenségeknek.

A birodalom és az igaz hit javára kell a hadsereg. Ilyenek ők és ilyenek kellenek.*)

*) 'Álimânet esû tigh esireh zebân
'Âmilânet esû nizeh beszteh mijân
Vin kemer besztegân kih ber der-i tû
Bigusâdend dsuneh kisver-i tû
Geresih hemvâreh tund u kin dârend
Tundi khû zi behr-i dîn dârend
Gerden-i kesk bekhesm u kin nezenend
Csûn 'Alî dsuz bâmr-i dîn nozenend
Csûn 'Alî zin dû âlet end dilir
Meszhef-i ser' u szafheh-i semsir
Niszt durûghrû der mekâlet sân
Dsuz hedid u hedisz âletsân
Csûn szer-i mulk-i dsâvidan dârend
Zân dsihân in dûrâ bedân dârend.
Geh zi seh szû-ji szidsch geh pûjend
Taîri, taîri hemî gûjend
Niszt sân dsuz dû kâr der hemeh gâh
Khidmet i kerdigâr u khidmet i sâh
Ez kef-i pâi tâ betârek-i dil.
Szed hezârân tenend der jekdil
Tighdârân esû nizeh u esû szinân
Hemeh ber dsesztch u bibesztch mijân
Dsâm ber kef beszân Nâhid end
Tigh der deszt hemesû khûrsid end
Begeh-i bezm hemesû serasz u kamer
Begeh-i rezm sir serzeh-i ner
Zengijânî kih pászân-i tû end
Ez tafâkhur ber âszmân-i tû end
Ger szijâhend u keresih kin dârend
Râj zi nezm-i mulk u dîn dârend
Hemeh ber purdilend hemesû enâr
Hemeh kadd berz pendsch hemesû esenâr
Ber dilî jemen u ber 'adû sûm end
Kheszem-râ szeng u dûszt râ mûmend.
Dûsztânâ mubârek end befâl
Dûsmenânâ hemisich rends u vebâl
Lesker ez behr-i mulk u dîn bâjed
Inesenin end u inesenin bâjed.

Hadikat 380—81. 1.

Saját élményeiből meríti az inspirációt, mikor a Rej városában dühöngött éhséget leírja. «Egykor nagy inség támadt Rej városában. Távol legyünk ettől a várostól és környékétől.

Olyan nagy lett ott a szorultság s a nyomoruság. Hogy ember-evő lett az ember, mint a farkas. Minden anya siránkozva sütötte meg szamarát és saját magzatát. Olyan megengedett dolognak tartotta akkoriban az emberi természet testvéreinek a vérét, mint a tejet. Kevés döglött kutyát látott a szem abban a városban, melyet meg nem vásároltak az emberek.

Elejbém jött abban az állapotban egy jámbor néger. Nyomortól sarkalva, elszorult szívvel.

Így szólt: az ember eszi most az embert. Mondj te egy imát, mert én már mondtam.

Így szólék hozzá: az egyenes úton járj és ne sántikálj. Menj és hagyd el, a míg tart az inség. Hadd tudd meg, hogy a mulandóság házában.

Senki senkinek nincs semmi hasznára. Igazságot tégy, légy igaz, hagyj fel a hazudozással. Csinálj hajót és evezz a tengeren. Egy szemernyi igaz mindennél jobb, mert az úton (a mystikus utat érti). Oroszlánt fognak a leghitványabb rókák.*)

*) Kahtî uftâd vokti ender Rej
Dûr ez in sehr vez nevâhi vej
Âncsunân teng sud ber isân kâr
Kâdemî sud esû gurg merdum kh'âr
Kerd her mâderî hemî girjân
Kher u ferzend-i kh'îsrâ birjân
Kerd ber kh'od hemî tibâ-i emir
Khûn-i hemisiroh-râ helâl esû sir
Ender ân sehr esom-i szer kem did
Szeg murdeh kih merdumân nekherid
Ender in hâl 'arif-i zengi
Pisem âmed zi râh-i diltengi
Guft merdum hemî khûred merdum
Tâ du'âi kun kih men kerden
Guftemes râszt rev mekun lengi
Birev u biguzâr tâ buved tengi
Tâ bidânî kih der szerâl u peszies
Hicskesz niszt hicskoszrâ hics
Szidk kun szidk mekhrökeh jeleh kun
Szâz kestî bebahr der kheleh kun

Nagy megvetéssel szól, megfélelkezve saját előéletéről, azokról, kik a hozzájuk hasonló halandó embernek haszon fejében szolgálnak és uraik szeszélyeit türik. «Azok, a kik a közönség szolgálatának terhét viselik. Hónap- és évhosszat vigan, elégedetten teljesítik ezt a dolgot. Magukhoz hasonszörűnek zsarnokságához beleegyezésüket adják.

Megurazzák a bolondos hiúkat. Saját magokat öntudatosan porig alázzák (az eredetit szelidítve).

Éjjel-nappal a hitvány ember szolgálatában futkosnak. Kutya módra falatért kunesorognak.

Ha eltüsszenti magát, mint az Isten előtt, leborul és két lábra állva szolgál neki.»*)

Irgyei, kik rossz szemmel néztek *Szenáji* nagy hirnevét és azt a nagy tiszteletet, melylyel őt a fejedelem kitüntette.

A *Hadiikat*ban foglalt tanok orthodox mivoltát kétségbevonva, *Szenáji* ellen kezdték felbujtogatni a vakbuzgó mohamedánokat.

Hatalmas fegyvert adott kezökbe a többé-kevésbbé eretnek színezetű szufi-doctrina, mely az «Igazság kertje» alapeszméjét képezi.

Szorultságában egy baghdadi jó barátjához, az istenfélő *Burhân ed-Dîn Abul-hasszan Ali*hoz, ki *Birjanger* név alatt volt ismeretes, fordult a költő; elküldve neki a *Hadiikat* eredeti kéziratát, hogy mondjon baghdadi imám létére fetvát a művéről.

Zerreh-i szidk bih onder räh
Sürgirend kemterin-i rúbah.

Hadiikat 429—30. l.

*) Vänkeszáni kih bár-i khalk kesend
Zân 'emel szál u máh 'sád u khüsend
Szál u máh ez beráji nik u bedi
Sudeh rázi bedsevr-i hemesü kh'odi
Eblehirá khudajegân kh'anend
Ris-i kh'ud mirijend u midänend
Râx u seb der rikâb-i szuffeh devân
Hemesü szeg kh'âsztâr lukmeh-i nân
Ver kuned 'atszeh mer urâ esü khudâl
Szidsdeh äred bäszted bedü páji

Hadiikat (Bombay 1859.), 431. l.

Némelyek szerint még Baghdadban volt a kézirat, mikor *Szenáji* meghalt. *)

Küldeményét egy elaborált verssel kísérte *Szenáji*, melyben régi ismeretségükre hivatkozva, kéri fel véleményadásra jó barátját, ez a *Hadiikat* utolsó költeménye a bombayi kiadásban.

«Oh te, ki Musztafa hitének vezére vagy. Testvérek módjára tégy szolgálatot. Emlékezz csak vissza a régi jó baráti viszony kötelékére. S ne térj le a testvérekhez illő útról. Te vagy az igaz hit bizonyítéka (czélzás az imám nevének jelentésére).

Szabadíts meg engem ezektől a tudatlan gáncsolóktól.

Míg te Baghdadban élsz nagy tiszteletben, addig engem a szomorúság emészt. Nem mondod te azt, hogy segíték rajta. Rettegés és aggodalomban mulik el évem és hónapom. Ghaznin földjének a foglya vagyok én.

Mutasd ki végre, hogy jó testvér vagy. S vond felre a közöttünk levő függönyöket.

Ámbár én mai napság minden hitvány ember rabja vagyok, de azért reménylem, hogy jobbra fordul majd a dolgom.

Meddig még te részedről ez a visszatartás és távolmaradás! Fejemre mondom, nem vagy te ebben hibátlan!

Jussanak eszedbe a régi dolgok. Ne feledkezz meg a só és a kenyér jogáról!

Ez a könyv, melyet én üdvös tanácsadásra összeállítottam. Olyan bájos, szívrabló, mint a paradicsomi híri szépség arcza.

Bár sok művet láttál te már. De ilyen munkát még nem láttál. A beavatottak szívének bizalmas barátja ennek a szava. Új, izléses és nem rendszertelen. Mindent, a mit csak én tudtam az egyes tudományokból. Mindazt itt a közönség elé tárom. A mi csak a szent szövegben és a hagyományokban találtak és nagy sejkhektől származik.

Mind össze van gyűjtve ebben a könyvben. Az ész gyülekezetének világító gyertyája ez. Ez az okosok számára a lelki táplálék. Beavatottaknak jobb ez a léleknél. Egy szava, tudd meg, fölér egy világgal.

Olyan ez, tudd meg azt, mint egy perzsa Korán. Mit mondjak

*) *Browns: A Catalogue of the Persian Manuscripts* (Cambridge 1896.), 296. l.

én, hisz te magad is jól tudod, hogy nem hoz reám szégyent, ha elolvasod.

Mert olyan ez a bölcsességnek, mint a rózsáról lengedező illattal terhes szellő.

Nem mint más munka, mely olyan, mint dob pergése. Olyan ez, mint a kitünőség és a hasznos tudás vasárnapja. A tudomány tere és az isteni egység világa.

Olyan, mint egy szép, szűz leány, szépségre és becsre az ég holdjához hasonló. Ékességre és díszre nézve olyan, mint a huri nyaka. Tartsd tőle távol, oh Uram, a prófán kezeket?*)

*) Ej tú berdin-i Musztafa szállár,
 Ber tarik-i biraderán kun kár
 'Ahd-i dirineh-rá bejad aver
 Vez tarik-i biraderán meguzer
 Din-i hak-rá tû burhân
 Mer merâ ez in ghaflhâ birchân
 Tû be-Baghdâd sân u men násâd
 Khûd negûl urâ rezem ferjâd.
 Szâl u meh tersznâk û ondubgin
 Gesteh mehbûsz-i turbet i Ghaznin
 Mikun âkhir birâderi pis âr
 Vez mijân in hidsâbhâ ber dâr
 Geresih hesztem âszir-i her náohl
 Csesem dârem kih kârem gerded szehl.
 Tâ kej in inkibûz vin dûri
 Beszor-i men kih tû neh ma'zûri
 'Ahdhâ-ji kadim-râ jâd âr
 Hak-i nân u nemek firû meguzâr
 In kitâbl kih kerdeh em der pend
 Csûn rukh-i hûr dilber u dilbend.
 Geresih biszjâr dideh-i tâlif
 Hies didi berin szifet tesznif
 Unsz-i dilhâ-ji 'arifân szukhun
 Tâzeh u bâ mezeh neh bi szer u bun.
 Heresih dâniszteh em ez nov'i 'ulûm
 Kerdeh em dsumleh khalkrâ mâ'lûm
 Âncsih nosz eszt vâncsih âkbbâr eszt
 Vez mosâikh herânesih âzzâr eszt
 Euder in nâmeh dsumlegi dsem 'eszt
 Medstisz-i 'akl-râ jeki sem' eszt

 Ukêlâ-râ ghizâ-i dsân bâsed

Csak a tudatlanoknak nem tetszik ez a könyv s tudatlanság-ból gúnyt űznek belőle. De az, a ki szóismerő és böcs, úgy tiszteli azt, mint a Koránt. Minden költő versét fölülmuló ékesszólók és remekeknek találja ezeket a verseket. A rejtett dolgokat tudó teremtő Isten a tanum, hogy ez a helyes út az én útam. *)

Végül kéri barátját, hogy elolvasva művét, válaszában mondja el arról őszintén a véleményét. «Én költöttem ezt és neked megküldtem. Feltártam a tudományok kincstárának az ajtaját.

Ha tetszésedet megnyeri ez a mű. Biztonságban lesz akkor a véstől az én lelkem. Ha nem találsz jónak ezt a könyvet.

Gondold meg, hogy nem láttad azt egészen.

Te tudod, hogy ez nem hiábavalóságokat tárgyal. Idd meg tehát hamar és dörzsölj port az ajkadhoz. Aggályos várakozás most az én sorsom. Hegyként nehezül a gond a keblemre.

Méltóztassál elolvasni ezt a költeményt. Válaszodban mutasd ki annak jó, rossz voltát. Többet nem háborgatlak én téged. Mutasd ezt be az összes előkelő és köznépek. Mondván: ez Medsdúd hit-

Fuzelâ-râ bih ez revân bâsed
 Jok szukhen zin u 'âlemi dânes
 Hemesû kurân pârszi dânes

 Men esigûjem tû khûd nikû dâni
 Kih negordem khedsel esû ber kh'ânî.
 Kih khired-râ noszim-i uszt esû gul.
 Neh esû djger hedisz bâng-i duhul.
 Rûz-i bâzâr-i fazl u 'ilm i muflid
 'Erszeh-i 'ilm u 'âlem-i taûhid
 Hemesû dûsizeh dûkhteri zibâ
 Be dsemâl u bohâ esû mâh-i szemâ
 Behula u hulul esû gerden-i hûr
 Deszt-i náehl dâr já rebb dâr

Hadikat 492—93. l.

*) Dsâhilân dsumleh nâ poszend kunend.
 Vez szer-i dsahl riskhend kunend.
 Vânkih bâsed szukhen sinâsz u hekim
 Hemesû kurân nihed urâ ta'zim
 Jâbed in bejthâ dszel u feszih
 Bor homeh s'ir-i sâ'irân terdsih
 Khâlik ghaibdân govâh-i moneszt
 Kib reh sâh râh râh-i moneszt.

U. o. 494. l.

vallása. (Szenáji neve.) Mindent elmondtam, a mi mondani valóm volt. Mit mondanak majd erről a műről? Mely egészében fúratlan igaz gyöngye az ocezánnak.

Befejezem az elbeszélést és imát mondok. Dicsérettel a te tetszésedet keresem.

Éjjel-nappal azt kívánom a Teremtőtől. Hogy ezéljaidra nézve légy te győztes. Befejeződött ez a könyv a Dej hónapban. Az Azer havában vetettem meg neki az alapját. Ötszázhuszonnégyet irtak akkor. Ötszázhuszonötben készült az el.**)

A *Hadikat* hírneve egészen elhomályosította *Szenáji* apróbb vallásos költeményeit. Úgy hogy ezek alig találtak olvasókra. Aránylag keveset másolták le azokat. *Ethé* csak egy codexet ismer, hol mind együtt találhatók *Szenáji* mesznevierei.***)

*)
 Guftem in u beret firisztádem
 Der-i gends-i 'ulüm bigusádem
 Ger turá in szukhen peszend ájed
 Dsán-i men imen ez guzend ájed
 Ver peszend-i tú nejájed in guftár
 Khúd nedüü bedsumleh jád engár
 Tú sinászi kih niszt bozi u muhál
 Nüs kun zúd u khák ber leb máh
 Muntezer mándeh em der in ondáh.
 Ez gham-i rúzgár ber dil küh.
 İn szukhen-rá mutál'e et fermál
 Nik u bed der dseváb ház numál.
 Nodihem bis ez in turá teszdi
 Erzeh kun ber hemeh serif u vezí
 Gúh in itikád-i Medsáúd eszi
 Dsumleh ber guftom ánesih mekszüdeszt
 Tá esih gújend ber esenin gufteh
 Durr-i derjászt dsumleh naszufteh
 Besz kunom kisszeh u du'á gújem
 Mer turá der szená rizá dsüjem.
 Kh'áhem ez kerdigár-i men sob ú rúh
 Kih sevi ber murádhá pirúz
 Sud temám in kitáb der meh-i Dej
 Kih der Azer figendem in-rá pej
 Pánszed u biszt u esár reftah zi 'am.
 Pánszed u biszt u pends gest temám.

Hadikat 494—5. l.

**) Die alle zusammen nur in einer einzigen Handschrift sich fin-

Kiadva csak egy van a rövidebb mesznevik közül, ez a *Szair ul'ibád ilalma'ád*, Isten szolgáinak vándor útja az örökkévalóságba, melyet a jeles perzsa tudós, *Rıza Kulî Khân* tett közzé kivonatolva a *Medma'ul fuszehâban*.

Ez a költemény, mely *Kunúz ur-rumuz* a. m. a titkok kincstára címe alatt is ismeretes, a szufik mystikus útját rajzolja a legfőbb lény felé. A költő úgy adja elő a dolgot, mintha *Danteként* ő maga tenné meg ezt a túlvilági utazást.

Vergilius szerepét egy szentéletű aggastyán veszi át *Szenájinál*.

«Egy kegyes, fényes arcú öreg ember (pir merdi letif u nüráni), ki olyan volt, mint a pogányságban az igazhivő.» A költő egészen elragadja az aggastyán tiszteletet parancsoló fenséges alakja. «Így szóltam hozzá: Oh te, az ilyen éjek világító mécse. Oh te, ki az efele lázak gyógyító Messiása vagy.

Micsoda fenség, tökély és nagyság ez?

Minemű kegyesség, szépség és báj ez?

Olyan felséges királynak lába után sóvárog ez a föld, mint a milyen te vagy.

Hogyan lehetne a sötét kút (a bibliai József történetére ezézés) egy olyan holdnak a tartózkodó helye, a minő te vagy?*)

Az öreg ember a költő kérdésére elmondja, hogy ő a világész gyermeke. Csupa nélkülözés az ő sorsa e világon, mert a tisztátlan testtel van összekötve.

Hogy lehetne valaki ilyen eredetű létére egy istállóban a kutyával (bá esenin aszi hem favileh-i szeg).

Hogy tudhatná felfogni, megérteni egy Jézus jelentőségét a számár!

Mit tudja Dávid király zsoltárát méltányolni a siket ember!

den, nämlich 3346 des India Office. *Neupersische Litteratur, Grundr. d. Iran. Phil.* (Strassburg 1896.), II, 282. l.

*)
 Guftem ej sem'i in esenin sebhá
 Vej keszihá-ji in esenin tebhá
 İn esih ferr u kemál u váláiszt
 İn esih luff u dsemál u zibáiszt.
 Gáh dsújái pái esün tú sehiszt
 Csáh tresh esih dsá-ji esun tú mehiszt.

Medma'ul fuszehâ I. 264.

Porban heverő drága ékszer vagyok én az úton. A kút mélyében maradt József vagyok én.*)

A legfőbb lényhez való visszatérésre buzdítja az öreg ember, az ész képletes alakja a költőt. «A visszatérés helye felé kell fordulnod az arezoddal.

Mert ez az élet célja. Oh te, kinek szemében ez alatt a kék vár alatt (az eget érti) rózsacsokornak tetszett a tövisesomó. A régi város felé irányozd lépteid. Hadd a csontházat a kutyának.

Mit maradsz egy helyen a számárral! Hogy férsz meg egy zsákban a kutyával! Nem vagy számár, minek neked a szalmakazal! Ha nem vagy kutya, mi szükséged a csontra? Növényből angyal lehetsz. A földről a mennybe juthatsz. Kapaszkodj a bőles ruhaszegélyébe. Taposd lábbal az állatiasságot. Hagyj fel ezzel az álom és lakmározással. Útra kelve, lépj a vándorlók közé. Ezen a fáradtságos úton. Mint a strucz madárnak, nem lesz egyéb útra való eleséged a tűznél.

Nem az a tűz az, mely ellankaszt. Olyan tűz az, a mitől származik az élet forrásának a vize. Barátod leszek, ha te el vagy határozva az útra.

Segítlek, ha kitartó vagy. Kapaszkodj az én ágamra, hogy gyümölcs lehess. Az én lábamba fogózkodj, hogy fej lehess. Azon az ágon kitűnőség leszel.

Ebbe a lábba kapaszkodva, kinyilik a szemed. Szabadítsd meg tenmagadat és engemet egy csomó vad- és szelid állat gondjától.

Mivel láttam, hogy nem csalóval van dolgom. Saját fejemből csináltam hordszéket neki. Én kigyó módra farkamból csinállok lábat (a kigyó tekergő járására czéloz).

Te neked nincs két szemed, mint a skorpiónak (sic). Vállam lett az ő Borakja. (Mohammed mesés paripája, melyen a mennybe ment.) Lelkemből csináltam neki lakhelyet. Mind a ketten útnak indultunk. Ő szemem lett, én lába lettem neki.***)

*) Kadr-i Tsza kudsa sinászed kher
Ləhn-i Dāūd esih dāned ker
Gūherom der ghubār-i reh māndeh
Juszufem der nisib-i eseh māndeh.

Medsma 'ul fuszehā I. 264. l.

***) Rūi szū-ji ma'ād bājed tāft

Az első nap a földelem országába érnek a zarándokok, mely minden állati test alapanyagát képezi *Szenáji* szerint.

«Én neki paripája, ő nekem benső barátom. Én és ő olyanok voltunk, mint a csethal és Jónás.

Az első napon, mikor útnak indultunk. Egy földrakásra bukkantunk. Olyan sötét színű volt az, mint a négerek arca.

Olyan szűk volt a térsége, mint a törökök szeme. Egy földhalom, melynek rossz volt a levegője. Felerészben víz, felerészben

Kāin ma'aniez ma'as kh'āhi jāft
Ej turā zir in kebūdi hişzār
Deszteh-i gul numūdeh beszteh-i khār
Szū-ji sehr-i kadīm kedem biguzār
Khāneh-i usztukh'ān beszeg biszipār
Bā kheri der medşāl esūn bāsi
Bā szegi der dsuvāl esūn bāsi
Kher neh-i kāhdān esih kh'āhi kerd
Szeg neh-i usztukhān esih kh'āhi kerd.
Ez nebāti melek tevāni sud.
Vez zemīn ber felek tevāni sud.
Cseng der dāmen-i heklmī zen
Pāi ber kuvvet-i behimī zen
Deszt ez in kh'āb u khūrd kuteh kun.
Gām der nih hedisz der reh kun.
Tūseh-i tū der in reh-i nākhūs
Csūn suturnurgh niszt dsuz ātis.
Ātis nī kih nātevāni ez ūszt
Ātis kāb zindegāni ez ūszt
Jār bāsem esū rāi dāri tū
Deszt gīrom esih pāi dāri tū
Sākh-i men gir tā beri gordi
Pā-ji men gir tā szeri gordi
Hem bedānsākh szer firāz sevi
Hem bedin pāji esesm bāz sevi
Zi gham-i musti behimeh u ded-rā
Vā rehā hem merā u hom kh'od-rā
Csū nedūdem berāh-i zerķ kh'odes
Hūdedsi szākhem zi forķ-i kh'odes
Men biszāzem esū mār pāi ez dum.
Tū nedāri dū esesm esū gezsdum.
Katif-i kh'od rā burāk-i ū kerdem.
Dsān-i kh'od vişzāk-i ū kerdem.

Medsma 'ul fuszehā I. 264. l.

tűz volt az. Ide s tova futkosó farkasokat láttam én ott. Mindannyi vas szívé és vas arezú volt.

Olyan egerek voltak ott, mint a saját szülöttét megevő macska.

Mint a sertés, rondaságot evő volt a kigyója. Egyszer kutyát nyergelt ott meg az ördög. Máskor meg a skorpió left ott a kigyónak az orvosa. Egy farka kutya pihent ott. Szájuk zsiros volt a döghús és a belektől.

Láttam, hogy a disznó volt feje, vezére annak a csapatnak. Keveset dolgozott, de sokat evett. Maguk csináltak maguknak ördög alakot. S aztán rettegve jajgattak az ördögtől félelmökben.

Szerelemből a lá alakjából a keresztnek csináltak szentélyt.**)

Ugyanitt találják a hívő megtérésének legnagyobb akadályát, a vágy, a kívánság sárkánykigyóját. «Láttam azon a helyen (szó szerint abban a bányában) egy vipera-kigyót.

Egy feje, hét areza és négy szája volt neki. Minden lélegzetével, melyet szájából kieresztett. Mindenkit, a kit csak talált, menten lenyelt.

Így szólék: oh uram, mi ez a mérges kigyó?

Az így szól: a halál fele dolgának a megtevője ez. Bizony karaván pusztító ez a sárkánykigyó.

*) Mon urá merkeb ű merá mu'nisz
 Mon u ű homcsú máhi u Júnisz
 Rúz-i evvel ki rukh bereh dádim.
 Bejeki khák túdeh úftádim.
 Tíreh csúnruí zengiján ez Zeng.
 Száhetes hemcsú esesm-i turkán teng.
 Khákdáni hevájí ű nákhús
 Níml ez űb u níml ez űtis
 Gurg didem futádeh der teg u pái
 Hemeh áhen díi u hem áhen rúí
 Mús csún gurbeh tíl kh'ár der ű
 Már esú khúk szuú kh'ár der ű
 Geh der ű dív szeg szuvár sudi
 Gáh gezsám tehb-i már sudi
 Ender ű jek remeh-i szeg ászúdeh
 Leb zi murdár u rúdeh endúdeh.
 Khúk didem ber űn guruh száfár
 Emeles endek u khúres biszjár
 Khúd bekhúd naqs i dív mikerdend.

Ettől a kigyótól félye nem járnak ezen az úton. Ha nem lennék én te veled, erőt venne rajtad ez a szörnyeteg. Ha nem világítana te read az én fényességem. Hét tagodat négy helyen adnád te át (célzás a sárkány négy szájára) neki.

Hét holdnak engednéd akkor át te (a hét hold a sárkány hét areza) négy részedet. Kivenné akkor belőled a részét ez a vipera. De mivel te én velem vagy, egy cseppet se tarts tőle. Mert az én fényem féken tartja őt.

Egy pillantásom elveszi a mérget. Így szólt és megmutatta neki az arezát. Alig hogy megpillantotta őt a vipera. Alázatosan, kutya módra földre lapult előtte.

S farkával kisöpörve utunkat, eltávozott.**)

A legtöbb rossz indulat ördögi alakban jelenik meg a túlvilág felé zarándoklók előtt. Így a gyűlöletet démonok képviselik. «Mikor attól a földrakástól elfordultunk. Egy völgy tárult szemeink elé. Elég ördögöt láttam én ott. Nyakukon volt a szemük és szívük táján a nyelvük. Olyan üllő keménységű volt az arezuk, mint a ló szájpaddlása (vagy mint a paripa zablája, gám zablát is jelentvén).

Krokodil torok módra, fogakkal teli volt a szívük (sic). Kivül-

*) Áfa'í didem ender űn má'den.
 Jekszer u heft rúí u esár dehen.
 Her demi kíz dehan ber ávurdi
 Her kirá jáfti írú khúrdi
 Guftem ej kh'odsa csiszt in áfa
 Guft in níml kár bú jahja
 Ínek in már kárván kh'ár oszt
 Ráh kháli ez bíni in már oszt
 Bí men ár deszt jáfti ber tú
 Níz núrí netáfti ber tú
 Heft 'ezvet becsár geh dádi
 Csár 'ezvet beheft meh dádi
 Burdi in 'áf'a ez tú behreh-i kh'is
 Lik csún bá meni ez ű mondis.
 Kih jeki núrí men bedú szedd-i úszt
 Nezer-i men bedú zumurrud-i úszt
 Ín biguft u betúdeh rukh binomú
 Csún mer urá bidid áfa xúd
 Csún szegán písi ű bekhuft bíkhuft
 Reh-i márú bedum bíruft u bíroft

ről tetszetősek voltak, mint az árvák vagyona. De ha megpróbálta őket valaki, azt találta, hogy olyanok, mint az égető tűz (ezézés az ismeretes moszlim-tanra, mely szerint az árvák vagyona tűz módra égeti az azt eltulajdonító belsejét).

Olyan szilárdan álltak, mint a vas, meg a kőszikla. Vas- és kő módra tűz folyt ereikben. Gonosz, alattomos eselekedeteik miatt. Belül nyilat, kívül pedig védpajzsot mutattak.*)

Az imént leírt völgyet elhagyva, a tengerhez érnek az utasok, mely úgy látszik, *Szenáji* szerint a földi világ határát képezte. «Aztán abban a pusztaságban duldulokodva (Duldul Ali öszvérenek a neve), a tenger partjára értünk.

Én attól a nagy víztől féltemben szinte kiszáradtam, mikor láttam, hogy nedves az út.

Útitársam így szólt: hallgass egy szóra. Azután légy erős szívű és menj bele bátran. Ha egész Nilus lett is az útból, ne aggódj, mert veled van Mózes és az ő csodatevő botja.

Neked, mivel azt a rossz akaró ármánya úgy akarja, e három helyről három ördög az útitársad.

Verd lánczra ezt a három földi gonoszt, ha nem akarsz a mélységbe zuhanni. Ha az elmerüléstől ment akarsz lenni. Itt kell hagynod mind azt, a mi ide való.

Ha ettől hamarosan megtisztulsz. Hajó lesz neked akkor a lábad.***)

*) Csün ez an tüdeh rukh bereh dádım.
Bejeki vâdi der uftâdim
Div didim beszi der an menzil
Osesm ber gorden u zebân der dil.
Rukh esü gâm-i szemend pur szindân
Dil esü gâm-i niheng pur dendân
Hemesü mâl-i jetim birün khûs
Lik hengâm-i âzmân âtis.
Âhen u szeng her jeki bedireng
Reg pur âtis beszân âhen u szeng.
Bâ hemeh fîlsân zi bed guheri
Ez derân tiri zi birün sziperi.

Medzma 'ul fuszehi I. 265. 1.

**) Bâz duldul kunân der an sozhrâ
Bireszâdim ber leb-i derjâ.
Men zi teri der an muhîb mekerr
Khusk mândem esü râh didem ter

Közbeszöve a vésztes Saturnus-esillagnak földhőzi viszonyáról tudni valóra oktatja védenczét az öreg. Átkelve aztán a tengeren, a szél elem honába érkeznek. «Ezt a böles mondást (t. i. a Saturnusról szólót) meghallva az agg szájából, tovább bementünk. Egy csapat (szó szerint világ) fiatal embert látiam én ott. Mindannyi bolond hitű, de nem háborodott volt. Mindannyi vasra volt verve, de nem látszott rajtuk a bilincs.

Olyan kevés fogalma volt mindnyájának az ismeretről, mint a hogy az édesség nincs meg a keserűségben. Mind úgy tántorgott a részegségtől, mint a szél által mozgásba hozott faág. Mind munkás, de dolgot nem tevő. Mind úgy nézett ki, mint a teherhordó, de azért nem volt semmi vinni valójuk. Mind zavarodott volt, de nem a tudománytól.

Mind nyugodt, de nem a kegyességből. Úgy nyitva volt mindegyikök szája, mint a kagylóé. Mind úgy hordták fejüket, mint a teknősbéka. Olyan dolyfősek ők, mint Pharao. Víztől a tűzhöz esinálnak rejtek utat. Olyan volt a testük, mint a folyam-part térsége. Szívük azonban a fősvény belsejéhez hasonlított. Olyan éber álmuak voltak, mint a nyúl. Olyan dologtalanok, mint a nyavalyatörős ember.***)

Guft hemreh kih jek szukhen bisinev
Ângehi dil kavî kum u der rey
Ger hemeh râh Nil sud beduruszt
Gham mekhûr Musza u 'asza batuszt
Bâ tû zindsâ kih mekr-i bedkh'âheszt
Zin sheh menzil sheh div hemrâheszt
Ger nekh'âhi hemi meghâkirâ
Bend ber nih sheh div khâkirâ
Ger tû kh'âki hemi zi gharî amân
Her esih zindsâst hem bedindsâ mân
Csün ez in mâjeh szâf gesti szuszt
Ângehi pâ-ji tû szumâri tuszt

Medzma 'ul fuszehi I. 265. 1.

*) Men esü ez pir nukteh bisenidem
Der sudem jek dsihân dsevân didem.
Hemeh divâneh din u sejdâ neh
Hemeh der bend u bend pejdâ neh.
Hemeh bi âgahi esü khûs ez hâd
Hemeh szor meszt hemesü sâkh ez bâd.
Hemeh rendsver u hies kâri neh

A szél országát, melyet a földet kerítő oceánon képzel a költő, elhagyva. Fel a légkörbe vitt az utjuk. «Mikor elhagytuk azt, a halmak a lakását (a tengert érti). Én és az én barátom, kik olyanok voltunk, mint Mózes és a frigszekrény. Én neki paripája, ő nekem jó barátom. Ketten úgy járva együtt, mint a csethal és Jónás. Mikor elhagytuk azt a nedves utat. Elfásult tagokkal maradtam akkor vesztve, nem tudván, mitevő legyek. Mert nem volt kötele a sátonak. Rajta menésre nem volt se föld, se víz előttünk.»*)

Mint előbb, úgy most is a földi salaktól megszabadulás az eszköz, mely az égbé repülésre módot nyújt a földi utazónak. «Úgy felrepültünk a magasba gyorsan. Ő és én, mint Nimrod és a keselyű.»**)

Először a víz országába, a felhők honába jutnak el. «Egy tűz és vízből épült várat láttam a légtenger szigetén. Alakoskodó varázslók laktak abban.

Olyan erős volt a fejük, mint a barmoknak. Lábaik pedig

Hemeh hammál u hies bári neh
Hemeh hojrán velik nez 'ilmi
Hemeh szákin volik nez hilmí
Hemeh lebhá kusádeh hemesú szádef
Hemeh szer der ketif kesán esú kesef
Hemesú Fir'aún süm gerdenkes
Burdeh nekbi zi äb der ätes
Tensán hemesú száhot-i száhí
Dilsán hemesú batin-i bakhil
Hemesú khergüs khufteh-i bidár
Hemesú maszrá' mándeh bikár

Medama 'ul fuszohá I. 266. l.

*) Csún guzestim ez än menázil-i hüt
Jár u men hemesú Musza u tábút
Men urá merkeb u merá mu'nisz
Her dü púján esú máhí u Junisz
Csún ez än ráh-i ter birun rándem
Khnsk ber dsájjogh firú mándem.
Zánkíh khimeh-rá tenáb nemánd.
Pej sziper pis khák u äb nemánd.

U. ott 266. l.

**) Rút dádim szúji bálá züd.
Men ú hemesú kergesz u Nemrüd.

Medama 'ul fuszohá I. 266. l.

olyan gyengék voltak, mint a hangyáké. Kigyófejük és halfarkuk volt nekik.

De az emberekéhez volt hasonló a testük. Olyan bájos, kellemes volt az alakjuk, mint a viruló kert. Láruk viz, fejük meg tűz volt. Újjá varázsolták a régít. Rútakból szépet alkottak.

Az egyik kertet csinált a kemenezéből (szőjárték a gulkhun kemeneze szóval, melynek első része gul rózsza szóra emlékeztet). A másik meg fáczánnak mutatta a varjut. *)

Az önzés és a vágyak kastélyának leírása közben megemlékezik *Zalikha* csodálatos festményekkel ékeskedő szobájáról és *Számiri* borjujáról. «Láttam egy világ önző embert. Önzésük volt nekik a szentélyük. Csábitás eszközlésére *Zalikha* titkos szobáját eszelték ki magoknak.

Különféle képekkel díszítették azt fel. Háttére csupa párból állt, him- és nősténypárok sorakoztak ott egymás mellé. Előrésztét úgy láttam, harmateseppekből építették fel. Ebben volt *Számiri* és a borju alakja. A mit csak arany és ezüsből előtaláltak, istenként imádták. Volt ebben a várban egy kömedenceze. Egy szörnyeteg lakott annak a viztartójukban. Rút öldöklő feje volt neki. Viz iránt volt a feje, tűz felé nyult a farka.

Az ördögök gyámolítója volt az ő hálója. Lélekzete az állati élet vadászhalója volt. Mindent, a mi csak beleakadt a hálójába, menten a farka felé (t. i. a tűzbe) küldte a szörny lehelete.

Soha sem hagy fel az evéssel ez a sárkány. Nem csukja az be egy pillanatra se a száját. Sőt minden perezben jobban tátong.

*) Zi ätis u äb kal'oh-i didem
Kal'oh-i der dsezireh-i äkhzer
Ender än dsüduván szüretger
Szorsán esú szor-i szutürán esuszt
Pájsán hemesú pá-ji múrán szuszt
Äszdehá szer budend u máhí dum
Lák tensán beszüret-i merdum.
Tonsán hemesú bágk khurrom u khüs.
Pájsán zi äb u farkán zi ätes
Kuhon ez szilr neü homi kerdend
Zisthára nikü homi kerdend
In nomádi zi gulkhuni bágk
Än nomádi tegzevi ez zághí.

Medama 'ul fuszohá I. 266. l.

S hosszabbat lélegzik. Bár nem volt olyan hatalma, mint a halálnak. De azért nem volt annál kevésbé erőszakos. Úgy neki bátorodott már a tüztől, akár csak a hős 'Ali. Úgy jóllakott a földdel, mint az ő ellenfele. Mikor én megláttam a kivánságát és a torkát (szójáték a kám vagy és gam rokonhangzású szavakkal). Ha azt akarod, hogy megmondjam az igazat, úgy megrémültem, hogy olyan lett a remegéstől a testem, mint a dobogó szív. Olyan sárga lett a szemem, mint az arcom, mikor az rám akart rohanni. Tedd a fejére a lábad, mondá erre útitársam. Bármilyen esúnya is az. Ezen a helyen ő a te hajód. Midőn a te kezéd alatt van a feje. Hágj rá, hisz a te hatalmadban van.

Lábbal kösd meg neki a nyelvet.

Elég zár az ő szája számára a te lábad. A mint az ő szavában kerestem menekülésemet. A szörnyeteg vállából csináltam ország-utat magamnak.

Fejére léptem s nem félttem. Egész a farkáig mentem rajta végig és kérdeztem. Ki ez, a ki olyan félelemgerjesztő volt.

Az így szólott: ez volt *Málík* igazató küldöttje (azaz a pokol szolgálja). Ennek lekötelezettjei a tűz lakói. Ettől gazdagok a pokol kincstárnokai. *)

*) Jekdsihán dá'feh-i mení didem.
 Kibleh sán dá'feh-i mení didem.
 Kerdeh pindár behreh-i ghanghárá
 Hudsreh-i khelvet-i Zalikhárá.
 Kerdeh ez nev'há der ú pejker
 Pesz hemeh dsuft dsuft mádeh u ner
 Pis didem zi kajreh-i zsáleh
 Ender u Számiri u guszáleh.
 Heresih ez szim u zer hemí didend
 Csú khudájes hemí peresztidend
 Hem der an kal'eh heuz szengí búd.
 Vender an heuz sán nibengí búd.
 Szer kesideh kusende u nákhüs
 Szer szú-ji áb u dum szú-ji átis
 Dám-i ú kuvvet i nefsz-i diván búd
 Dem-i ú dām-i 'umr-i hajván búd.
 Heresih der dām-i ú der aftádt
 Dem-i ú szú-ji dum firisztádt
 Khúrdenes hies ber guráz nosud
 Jekzemánes dohen feráz nesud

Az önzök birodalma után egy kigyó és skorpióval teli völgybe jutnak az utazók. «Ézt hallva, elváltam a sárkánykigyótól. Egy szük völgy került szemem elé. Eléggé rettenetes szörnyű egy völgy volt az. Volt ott skorpió, kigyó és tűzhegy. Sötét arcú, sötét elméjű lények laktak ott. Rossz szemű, hibás fülűek voltak azon a helyen.

Ördög kinézésű boszorkák tartózkodtak ott. A hegyek tele voltak kigyó és skorpióval.

Forró víztől és szuroktól ittasok voltak mindannyian a bábajosok s lándzsa meg tüzes kard volt a kezökben. Egyszer olyanná tették a périt, mint az ördög. Másszor meg ghul módra üvöltöttek.

Egy tűz- és füsthegy tornyosult előttem, mely oly magas volt, hogy az eget is két részre osztotta. Nem volt egyéb feneketlen mélység és kútnál a tűzhegy lábánál.

Csücsán pedig egész a holdig nem volt átjárásra alkalmas hágó.

Her zenán halk bázter kerdi
 Dem-i hálá dirázter kerdi
 Gercsih úrá esú merg berg nobúd.
 Dsovr-i ú hies kem ez merg nobúd.
 Csú 'Ali z'átis dilir sudi
 Hemesú kheszmos zi khák szír sudi
 Csún men an kám u gán-i an didem.
 Rászt kh'áhi esmán biterszidem.
 Kih tenem hemesú dil sud ez khefkán
 Didel mánend-i rukh sud ez jerkán
 Kh'aszt tá ú kuned szú-ji men rái
 Guft hemreh kih ber szeres nih pái
 Kih egor esend májeh-i zisti eszt
 Ender in menzel ú turá kesli eszt
 Szer-i ú esun bezir eszt-i tú eszt
 Pál her nih kih deszt deszt-i tú eszt
 Beh pej beszteh kun zobánes-rá
 Pá-ji tú kufi bosz debánes-rá
 Guft-i ú esún penáb-i kh'úd kerdem.
 Ketif-i ú sáhráh-i khúd kerdem
 Ber szeres roftem u neterszidem
 Ámedem tá dum u bipurszidem.
 Kih kih búd inkib szakht hálik búd.
 Guft kin musztehissz-i Málík búd.
 Zin besukrend szákinán-i aszír
 Zin bebergend kházínán-i sz'air

Mikor az öreg meglátta félelmem és aggodásom. Ne félj és ne szomorkodj, így szól hozzám. Most vedd be az orvosságot, mely a skorpió, kígyó, hegy és a boszorkából áll. Edd meg ezt, ha innen szabadulni akarsz. Ha beveszed, azonnal megmenekülsz.

Mert ettől van a te titkos erőd. Ez a te életadó forrásod (szó szerint orvosságnak edd meg a skorpiót, hegyet, kígyót és boszorkányt).

Minden egyéb itteni eledelnél nagyobb étvágygyal fogyaszt el ezt, hogy egészségedre válhasson.

Mondtam neki: feltéve, hogy ha én ezeket megeszem is, az utat eltorlaszolja a hegy; mit csináljak?

Egy cseppet se aggódj e miatt; ez a hegy is elfogy, ha elfogyasztod azokat.

Mikor megszíveltem a bölcs tanácsot. Alig hogy azoknak a megevéséhez fogtam, már is fogyni kezdett az a hegység.**)

*) In senidem dsudâ sudem zi niheng
 Dereh pis esemem âmed teng
 Dereh-i besz muhib u nâkhûs bûd
 Gezdum u már u kûh âtis bûd
 Tîreh rûjân tîreh hus der vej
 Khîreh esemân khîreh gus der vej
 Ender û dsâdûvân div nigâr
 Vender û kûh kûh-i gezdum u már
 Nakî-i nikû tebâh mikerdend
 Rûihâsân szijâh mikerdend.
 Dsâdûân ez hemim u kaîrân meszt
 Harbeh u tîgh âtesin der deszt
 Geh perîrâ esû div mikerdend
 Geh esû ghulân ghîriv mikerdend.
 Pis-i mâ kûh bûd zi âtis u dâd,
 Kih homî eserkh zû dâ nimeh nemûd
 Zîr-i û dsuz meghâkn esûh nebûd
 Vez beres-tâ hemâh râh nebûd.
 Pir esûn did tersz u endub-i men.
 Guft hîn lâ takhaf u lâ tahzan
 Geret bâjed kiz in makân birehî
 Zîn bukhûr tâ hemin zemân birehî
 Bukhûr eknûn zi bohr-i dârûrâ
 Gezdum u már u kûh u dsâdârâ.
 Kâln ghizâ kuvvet nihân tuszt
 Csesmeh î âb zîndegânî tuszt

Mennyei útján végül az igazi jámborok, az önzéstől teljesen szabadok kis csapatjához érve, ezélt ér a költő.

A közlött mutatványokból is eléggé világos, hogy a *Szair ul'ibâd ilalau'âd* meglehetősen unalmas egy költemény. Száraz krónikaszerű modorban beszél el úti élményeit a jámbor zarándok. Minduntalan az egyes rossz indulatok ördögeit vezeti az olvasó elé, alig variálva leírásukat a szerző.

Hiányzanak belőle azok a közbeszótt történetek, melyek nemi életet, érdekességet kölcsönöznek *Szenáji* főművének, az Igazság kertjének.

Mint lyrikus szép költeményeket írt *Szenáji*, de ezek korántsem oly lendületes költői remekék, mint *Dselâl ed-Din Rûmî* halhatatlan versei. Mély vallásosság megvan bennök, de formai tekintetben olykor pongyolák.

Ez hemeh khûrdenî der in bunjâd
 In honiter bukhûr kih nûset bâd.
 Guftem ûrâ giriftom in bukhûrom
 Reh girift eszt kûh esûn guzerom
 Guft dsân zin hedîsz bihem kun
 In hemeh kem seved tû in kem kun.
 Der dilem pînd-i û esû muhkim sud
 An hemî khûrdem in homî kem sud.

Medama 'al fuzzehâ I. 267. 1.